Kroniek van de abdij van Sint-Truiden

3e deel: 1558-1679

MAASLANDSE MONOGRAFIEËN

onder redactie van

Prof. Dr. A.M. van der Woude (voorzitter), Dr. Remigius Dieteren O.F.M.,
Dr. M. van der Eycken, Prof. Dr. A.Fl. Gehlen, Drs. L. Smets, Dr. P.J.H. Ubachs,
Prof. Dr. R. van Uytven, Drs. S. Vandevelde

Raad van advies

Mr. B.J.M. baron van Voorst tot Voorst (Maastricht), Dr. H. Vandermeulen (Hasselt)
Prof. Dr. H.F.J.M. van den Eerenbeemt (Tilburg)
Prof. Dr. E. Hélin (Luik)
Prof. Dr. W. Janssen (Bonn)
Prof. Dr. H. de Schepper (Nijmegen)
Prof. Dr. M.G. Spiertz (Nijmegen)
Prof. Dr. H. van der Wee (Leuven)

De in deze serie verschenen delen zijn vermeld op pag. 343

De Stichting "Maaslandse Monografieën" werd in 1964 in het leven geroepen
door het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg en Limburgs Geschied- en
Oudheidkundig Genootschap en staat onder bestuur van:
Ir. D.J. van Waes (voorzitter), Prof. Dr. J.C.G.M. Jansen (secretaris),
Drs. J.J.C. Huyben (penningmeester), Mr. H.J.J.M. van der Bruggen,
A.F. Henrar, Drs. T.P.M. Huijs, Dr. G.C.P. Linssen

KRONIEK VAN DE ABDIJ VAN SINT-TRUIDEN

3de deel: 1558-1679

vertaling van de

Kroniek van Servais Foullon

door

DR E. LAVIGNE

1993

EISMA B.V., LEEUWARDEN / MECHELEN

© 1993 Uitgeverij Eisma B.V., Postbus 340, 8901 BC Leeuwarden

Uit deze uitgave mag niets worden gereproduceerd door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Kroniek

Kroniek van de abdij van Sint-Truiden / [vert. uit het
Latijn] door E. Lavigne.
- Leeuwarden [etc.] : Eisma
Vert. van: De Kroniek van Servais Foullon
3de dl.: 1558-1679
- (Maaslandse monografieën ; 53)
Met index.
ISBN 90-74252-14-1 geb.
NUGI 641
Trefw.: Abdij van Sint-Truiden ; geschiedenis ; 1558-1679.

Maaslandse Monografieën nr. 53
(Ook verschenen in de reeks Werken uitgegeven door de Bestendige Deputatie van de Provincie Limburg, nr. 26)

Dit boek is totstandgekomen met steun van de Bestendige Deputatie van Limburg, het gemeentebestuur van Sint-Truiden, het Anjerfonds Limburg, de Dr. P.G.M.J. Janssens Stichting en het Unger-van Brerofonds.

Lay-out: Stichting Maaslandse Monografieën
Drukwerk: B.V. De Handelsdrukkerij van 1874, Leeuwarden
Bindwerk: Binderij Callenbach B.V., Nijkerk

Inhoudsopgave

Woord vooraf 1

Eerste boek.
Prelatuur van Christoffel Blocquerye 1558-1586 6

Tweede boek.
Prelatuur van Leonard Betten 1586-1607 32

Derde boek.
Prelatuur van Remi Watzon 1607-1612 57

Vierde boek.
Prelatuur van Hubert Germeys 1612-1638 63

Vijfde boek.
Prelatuur van Hubertus van Suetendael 1638-1663 84

Zesde boek.
Prelatuur van Michel van der Smissen 1663-1679 140

Zevende boek.
Prelatuur van Servais Foullon 1679 314

Index van plaatsnamen 318

Index van persoonsnamen 329

Woord vooraf

Deze vertaling van de Kroniek van Servais Foullon door G. Simenon bij de Société des Bibliophiles Liégeois, in 1910 uitgegeven, brengt een relaas over de lotgevallen van de abdij van Sint-Trudo tijdens de jaren 1558 tot 1679. Zij vormt het vervolg op de twee eerder bij de Maaslandse Monografieën verschenen delen van de Kroniek van de abdij van Sint-Truiden, de Gesta Abbatum Trudonensium.

De schrijver Servais Foullon
De familie Foullon

De schrijver, Erard-Adam Foullon, beter bekend onder zijn kloosternaam Servais Foullon, werd te Luik geboren uit het huwelijk van Erard Foullon en Marie Groutaers. Vader Foullon was procureur bij het hof van de officiaal en commissaris van de stad Luik.
Servais was de jongste in het gezin: hij had twee halfbroers en twee halfzusters uit een eerste huwelijk en ook nog twee broers en twee zusters uit het tweede huwelijk van zijn vader.
Over de twee halfbroers spreekt Servais meer dan eens in zijn kroniek: de oudste, Erasme, was rechtsgeleerde, schepen bij het hoog gerechtshof en in 1665 burgemeester te Luik. Hij was raadsman van de prinsbisschop; ook de abdij van Sint-Trudo deed herhaaldelijk op hem een beroep voor de verdediging van haar belangen.
De andere halfbroer, Jean-Erard, werd jezuïet en schreef een geschiedenis van Luik: "Historiae Leodiensis universae compendium, in annos digestum". Servais kende die tekst; hij citeert er uit en verwijst er naar. De lotgevallen van het Luikse prinsbisdom krijgen ruime aandacht in zijn werk.

Servais Foullon

Servais werd volgens het Registrum Genealogiarum van de Trudo-abdij geboren op 9 juli 1624. G. Simenon, uitgever van de tekst, geeft als geboortedatum evenwel 29 september 1624. Op 29 september 1644 trad hij in de abdij van Sint-Trudo in; hij werd gekleed in 1645, deed professie in 1646 en droeg op 14 maart

Voor de jaren 1644 tot 1679 was Foullon tijdgenoot. Meer nog, als begaafd onderhandelaar heeft hij in talrijke aangelegenheden zijn abdij vertegenwoordigd. Dat was zo tijdens de onderhandelingen met Lodewijk XIV en tijdens de onderhandelingen toen de Hollanders hoge bedragen van de clerus opeisten en Foullon samen met zijn abt en de prior in gevangenschap naar Bergen op Zoom werd weggevoerd. Niemand was beter in staat dan hij om over die gebeurtenissen een relaas te brengen.
Zijn werk bestaat uit twee delen: het eerste is een bewerking en aanvulling van de vroegere kronieken, het tweede een persoonlijk werk, de overbrugging naar zijn tijd toe (1558-1644) en vooral de kroniek van zijn eigen tijd (1644-1679).
Simenon heeft alleen het tweede deel gepubliceerd. Hij verantwoordt die beslissing als volgt: "Sans doute, la première partie est loin d'être dénuée de tout intérêt. Mais si le remaniement de Foullon est assez important, cependant les renseignements historiques nouveaux que l'on pourrait y puiser ne sont pas nombreux. C'est cette considération qui nous a déterminé à ne publier que la seconde partie, oeuvre absolument originale, comprenant l'histoire de l'abbaye de l'année 1558 à 1679".
"Beide delen hebben we met even grote betrachting van de waarheid behandeld", schrijft Foullon in zijn inleiding. Eerbied voor de waarheid sluit vergissingen evenwel niet uit. Men moet er bovendien rekening mee houden dat de broers Foullon verklaarde tegenstanders waren van de historische kritiek die door hun tijdgenoten G. Henschenius en J. Mabillon met zoveel verve werd gelanceerd.
Voegen we nog toe dat Foullon letterkundig was geschoold; niet alleen brengt hij teksten uit de bijbel te pas, hij roept ook Vergilius, Horatius en Juvenalis op. Hij schrijft een gedegen, wat kunstmatig Latijn, dat geen vlotte lezing toestaat.
Toen Foullon tot abt werd gekozen, zette hij een punt achter zijn geschiedkundige activiteit. Hij nam zich voor vanaf dan een dagboek bij te houden, waaruit de geschiedschrijvers na hem konden putten. Die verkiezing en zijn voortijdige dood brachten ook mee dat hij niet de laatste hand aan zijn werk heeft kunnen leggen; het blijft dus enigszins onvoltooid. Een naam of een plaats werd soms niet ingevuld, een bladzijde werd hier en daar blanco gelaten met de opmerking "dit moeten we nog onderzoeken".
Toch is zijn kroniek een werk van hoge waarde!

Uitgave

Simenon heeft zijn uitgave met talrijke en degelijke noten verrijkt. De meeste werden in deze vertaling overgenomen. Voor zover nodig, zijn zij aangevuld en wat de literatuurverwijzingen betreft, gecompleteerd. De staf van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg verleende daarbij waardevolle assistentie.
Elke vertaler worstelt met vele onzekerheden. Vaak is zijn taak al te zwaar voor één persoon. Ik dank M. Haverals uit Leuven dan ook oprecht voor de vele suggesties die hij deed om verbeteringen aan te brengen. Van zijn expertise heb ik overvloedig gebruikgemaakt.
De dames I. Frints, M. Mommers-Bakker en E. Muyres-Schilder ben ik zeer erkentelijk voor de wijze, waarop zij het typoscript afhandelden.

E. Lavigne

Eerste boek

Prelatuur van Christoffel Blocquerye 1558-1586

Hoofdstuk I

We beginnen thans aan een verslag over de moeilijke tijden onder het abbatiaat van Christoffel, een voortreffelijk leider. De aanvankelijke rust liet de woelingen, die spoedig zouden volgen, slechts vermoeden, zoals op zee ongewone windstilte een naderende storm voorspelt.
Christoffel werd geboren te Terlamen, op een heerlijk landgoed, dat vroeger door de graven van Loon in erfrecht was geschonken aan Martinus, een natuurlijke zoon van de graaf.[1] Hoe dit goed in het bezit kwam van de familie Blocquerye is mij niet bekend. Vast staat het wel dat Christoffels vader, Johannes, burgemeester was van het dorp en dat zijn moeder Meys herkomstig was van Maastricht,[2] dat hij geboren werd in het jaar 1520 van de maagdelijke geboorte op Sint-Christoffeldag, aan welke heilige hij trouwens zijn naam dankt. Zijn oudste broer heette Nicolas.[3] Bij gelegenheid van zijn huwelijk met een meisje uit de adellijke familie Mombeek[4] schonken zijn ouders hem Terlamen als bruidsschat; zelf verhuisden zij naar Maastricht, naar een woning van de familie Meys; de twee knapen Laurent en Christoffel namen ze mee. Die genoten er onderwijs van Christiaan Ischirus

[1] In 1330, voor Lodewijk, graaf van Loon en van Chiny, en voor zijn feodaal hof stonden Clarissa van Lamen en haar echtgenoot, Gerard van Hoepertingen, ook genoemd Van Versen, het hof Lamen af aan Martin van Loon. Op 17 januari 1334 bevestigde de graaf Martin in het bezit van zijn goed en van alle onderhorigheden, Martin van Loon was een natuurlijke zoon van graaf Arnold V.

[2] Jan Blocquerye, ook Van de Biest, was in 1484 nog minderjarig. In 1515 was hij schepen van het hoog gerechtshof van het Vroenhof te Maastricht, vanaf 1516 schepen van het hoog gerechtshof van Vliermaal of van het graafschap Loon. Door een akte van 28 februari 1508 verwierf hij het goed Terlamen, een leen van het graafschap Loon. Hij overleed op 15 juni 1531 en werd begraven in de kerk van de abdij van Herkenrode, waarvan hij de momber was. Hij was gehuwd met Gertrude Meys, dochter van Laurent Meys; haar broer was burgemeester te Maastricht. Zij overleed op 27 juni 1557. Hun namen komen in het obituarium van de abdij te Sint-Truiden voor op 14 juni.

[3] Abt Christoffel had vijf broers, van wie twee kanunnik van Sint-Servaas te Maastricht, en vier zusters, van wie twee religieuzen te Herkenrode.

[4] Nicolas huwde Elisabeth Nuyens van Heyendaal. Het was zijn kleinzoon Jan, die Maria van Mombeek huwde.

(Sterken), een uitmuntend leraar, tot Laurent werd opgenomen in het college van de kanunniken van Sint-Servatius en het huis van zijn moeder als woning kreeg. Hun goede ouders verhuisden dan naar Sint-Truiden, de geboortestad van Johannes. Vandaar werd Christoffel naar Boneffe gestuurd om er door de studie van de godsdienst en van de letteren een verzorgde opvoeding te ontvangen in dezelfde school waar vroeger de jonge Sarens ook een degelijke opvoeding had genoten, waar deze van monnik tot abt was verheven, waar hij met veel gezag de leiding had en vanwaar hij later, zoals reeds gezegd, zou vertrekken om abt te worden van Sint-Trudo.[5] Ook daarheen volgde Christoffel hem en op achttienjarige leeftijd trok hij er de pij aan.

Deze intrede was bijzonder welgevallig aan George Sarens, die bemerkt had hoe de jongeman een aangeboren geneigdheid tot vroomheid en religieus leven vertoonde. Zo beminnelijk was hij dat zijn ogen steeds een beheerste vrolijkheid uitstraalden. Op zijn wangen lag een rozeblanke blos, die zijn onschuld weerspiegelde. Kortom, heel zijn houding straalde een sereniteit uit, die ieders sympathie afdwong.

Dank zij deze natuurlijke gaven en ook dank zij de geestelijke talenten van zijn godsdienstige deugden dwong Christoffel respect af van zijn medebroeders en zette een eerste stap op de weg naar het hoogste kloosterambt, als een waardig leerling en opvolger van George.

Toen bij de dood van Sarens de bisschop van Luik, Robert van Bergen, een schrander man, gewiekst om gebeurtenissen naar zijn hand te zetten, de verkiezing vernam van Christoffel, die reeds eerder tot coadjutor was aangesteld, wilde hij ingrijpen, naar het voorbeeld van Erard van der Marck[6] en stuurde zijn commissarissen naar Sint-Truiden met de eis dat men een nieuwe verkiezing zou houden; hij voegde er de bedreiging aan toe dat hij, in geval van weigering, vijfhonderd ruiters zou sturen en hen zo op kosten zou jagen. Onvervaard antwoordde de prior, Johannes van Oudenaarde,[7] dat Christoffel goed en wel verkozen was en verkozen bleef. Aan die toestand zou de bisschop ook niets meer veranderen, indien hij de zeis wilde slaan in andermans oogst.

[5] Abt van 1532 tot 1558. Over zijn vita zie Lavigne, o.c., pp. 251-271.

[6] Erard van der Marck was tussenbeide gekomen bij de benoeming van George Sarens.

[7] Jan de Rijke van Oudenaarde trad in 1521 in; hij overleed in 1575.

29 jan. 1559 Bij de aanvang van het jaar werd Christoffel door een pauselijke oorkonde als abt bevestigd; eind januari kwam de hulpbisschop George Sylvius[8] de wijplechtigheid volbrengen. Bij deze gelegenheid assisteerden in vol ornaat Herman Rave,[9] abt van Sint-Jacques en ook de abten van Villers en van Boneffe.[10] Op dezelfde dag - het was de zondag vóór O.-L.-Vrouwe-Lichtmis - werd een feestmaal gehouden, waarna Christoffel, begeleid door een talrijke stoet edelen en lieden uit alle standen van het volk, werd geïnstalleerd als hoofd van de abdij en aangesteld tot heer van de stad. Hij legde de gebruikelijke eed af ten overstaan van de burgers en ontving ook hun eed, zo lezen we in Christoffels levensbeschrijving.[11]

Hoofdstuk II

Toen deze moeilijkheden van de baan waren, wijdde Christoffel zich volledig aan de restauratie van de kloostergebouwen en aan het slopen van enkele overbodig geworden gebouwen. Zo brak hij een ziekenzaal af, een oude constructie midden in de boomgaard, een eetzaal die er vlak bij lag, buiten het eigenlijke kloosterpand, waar het de monniken was toegestaan - met pauselijke dispensatie althans - vlees te eten. Hij liet ook een aantal nabijgelegen cellen afbreken, die naar een vroeger, niet af te keuren gebruik, bestemd waren voor religieuzen die ten gevolge van hun hoge leeftijd minder goed in staat waren tot deelname aan de conventsoefeningen. Ook kleine huisjes, die ten behoeve van leken tegen de slaapzaal waren aangebouwd, transformeerde hij gedeeltelijk tot refter waar men vlees mocht nuttigen, op de plaats waar we hem nog altijd vinden, gedeeltelijk ook tot slaapvertrekken voor gasten. Vanaf die tijd is er bij ons trouwens geen sprake meer van lekebroeders.

[8] George Sylvius, een Luikenaar, bisschop van Tagaste, werd hulpbisschop in 1554. Hij overleed te Luik op 26 februari 1578.

[9] Herman Rave was abt van St.-Jacques te Luik van 1551 tot 1583.

[10] Abt van Villers was op dat moment Mathias van Hortembeke, abt van Boneffe was Rombaut Hoens.

[11] Deze levensbeschrijving werd opgesteld door Trudo Wittem van Kortenaken, monnik van 1590 tot 1609. In 1608 was hij tot pastoor te Alem aangesteld.

De ziekenzaal werd ondergebracht in de woning van de proost. Deze functie, uitgeoefend door Hendrik van Spina,[12] had haar vroeger aanzien verloren en bleef slechts nominaal en als een vage herinnering voortbestaan. Dat was - zo vermoed ik - te wijten aan de misnoegdheid over de arrogantie van Vrancken en zijn rivaliteit met de vorige abt.[13] Het komt mij niet toe een oordeel te vellen of deze hervorming verantwoord was, al druiste ze in tegen de voorschriften van onze Regel; betreurenswaardig is het alleszins dat op het moment dat de functie haar aanzien verloor, ook haar bevoegdheid - vergelijkbaar met die van het aartsdiakonaat - en andere tekenen van de vroegere waardigheid, waarover te zijner tijd wellicht zal moeten worden gesproken, op een zo volslagen wijze verdwenen, dat men de indruk zou krijgen dat ze nooit hadden bestaan.

1561 Tot beschaming van de geloofsvernieuwers mag ik hier - hoewel het voorval eigenlijk niets uitstaande heeft met ons onderwerp - niet onvermeld laten, dat in ditzelfde jaar de zoon van ketterleider Calvijn in de abdij van de H. Hubertus te Andain welwillend werd opgenomen en verzorgd, toen hij door een razende hond was gebeten.[14]

1562 In dat jaar begon de abt met de bouw van een bakstenen graanschuur die nog bestaat. Hij maakte ook plannen om door uitbreiding het gebouwencomplex ononderbroken te laten doorlopen tot aan de oostpoort van het klooster; maar de rampspoedige tijden, die het donkere gedeelte van ons verhaal zullen uitmaken, beletten hem dit te verwezenlijken. Wel zorgde hij ervoor een muur, die de Cicindria indijkte en die van ouderdom afbrokkelde, vanaf de fundamenten te herbouwen.

Omdat de tuinen bij de abdij onvoldoende gelegenheid boden voor geestelijke verpozing, overwoog de abt het plan een groentetuin aan te leggen, vlak buiten de stad, waar hij struiken en sierhagen zou planten om een fraai en aangenaam wandelterrein te creëren.

[12] Proost Hendrik van Spina was overleden in 1552.

[13] Rutger Vrancken was na het overlijden van abt Willem van Brussel in 1532 door de monniken tot abt verkozen. Hij moest zich evenwel terugtrekken ten voordele van Sarens, die, met goedkeuring van paus Clemens VII, door Willem van Brussel als toekomstig abt was aangewezen. Vrancken kreeg een ruime financiële schadeloosstelling, maar bleef tot aan zijn overlijden in 1551, moeilijkheden veroorzaken. Zie Lavigne, o.c., pp. 254-263.

[14] Deze inlichting is overgenomen uit J. Chapeaville, *Gesta Pontificum Leodiensium*, III, Liège 1616, p. 404.

Het was zijn bedoeling daar, afwisselend met de ene of de andere groep religieuzen, ongedwongen een luchtje te gaan scheppen. Om dit plan te verwezenlijken, viel zijn keuze op een uitgestrekt terrein in het Sint-Jansbroek.[15] Daar bevonden zich voordien de oefenterreinen van boogschutters en kolveniers. Hij gaf hen in ruil een van onze boomgaarden binnen de stadsomwalling.[16] Het grote en solide gebouw dat men er nog kan zien, is dus het werk van Christoffel. Begaan als hij was met het welzijn van de broeders, nodigde hij hen daar vaak uit tot geestelijke verpozing bij een maal, om er nadien de avonduren gezellig door te brengen.[17] Ook het buitengoed te Nieuwenhoven verfraaide hij met nieuwe bouwwerken. Daarbij dacht hij meer aan ontspanning voor zijn medebroeders dan aan zichzelf.

1563 De schaarste van de oogst in dat jaar joeg de graanprijs omhoog; er werd zelfs gevreesd voor hongersnood onder de bevolking. Om deze te keren werd volgend heilzaam besluit genomen: aan iedereen werd het toegestaan op de wekelijkse markten van woensdag en zaterdag graan aan te voeren; zelfs mensen die gebukt gingen onder welke schuld ook konden dat doen zonder dat ze gevaar liepen van inbeslagname van hun goederen of van gevangenneming.

Hoofdstuk III

1564 In dat jaar hielden de ketters te Sint-Truiden voor het eerst clandestiene bijeenkomsten. De vier aanstokers, die men naar hun aantal wel eens de evangelisten noemde, waren oproerkraaiers, mannen van geringe afkomst, zonder opvoeding, maar wel rad van tong om het volk op te ruien tegen de geestelijkheid. Hun namen zijn evenwel het vernoemen niet eens waard. Door hun hagepreken hadden ze reeds bereikt - het gepeupel is immers steeds te vinden voor nieuwlichterij en voor ongebondenheid - dat ze oproer in het verschiet zagen, terwijl de magistraten niet over voldoende macht beschikten om hun driestheid te beteugelen. Na rijp overleg met de bisschop van Luik bewerkte Christoffel dat een boerenwacht uit de omgeving onder het commando van de

[15] Het Sint-Jansbroek in de parochie van Sint-Jan, in het noordoosten van de stad.
[16] Bij de Sint-Gangulfuspoort.
[17] Bedoeld is het Speelhof.

heer van Duras[18] en van Koenraad de Horion,[19] drost van Montenaken, in het geheim naar Sint-Truiden werd gestuurd. Onmiddellijk werden de vier oproerkraaiers van de nieuwe leer aangehouden en verbannen. Om de ketterij uit te roeien, werd de H. Inquisitie ingesteld, waarbij als rechters werden aangesteld: Mierlo, kanunnik van Sint-Lambertus,[20] en Cornelius Gandanus,[21] beiden licentiaat in de heilige theologie.
Toen Gerardus,[22] de bisschop van Luik, ondanks zijn persoonlijk gezag en invloed, ondanks zelfs keizerlijke of pauselijke invloed, er niet in slaagde voor het betalen van belastingen ten bate van het land enige toegeving af te dwingen van de lagere clerus, die zich op een verworven exemptie beriep, leek het voor de bisschop de beste oplossing om deze groep tot een soepeler houding te bewegen, dat hij beloofde de privileges van vrijstelling, die zijn voorgangers hadden toegestaan, te bekrachtigen en deze personen vrij te stellen van de gewone rechtspraak. Zo geschiedde. Van zijn kant beloofde de clerus voor elke mud spelt drie stuivers te betalen en hoofdelijk een gulden.
30 maart 1565 Deze overeenkomst werd bezegeld op 30 maart 1565. In de officiële oorkonde werd geen melding gemaakt van de abdij van Sint-Trudo, evenmin, naar ik meen, van andere abten of reguliere geestelijken, alsof er alleen maar een regeling was getroffen voor de seculiere clerus en niet voor de reguliere.[23] Verbaasd over dit stilzwijgen en vermoedend dat daardoor de eensgezindheid onder de geestelijkheid werd verbroken, vroeg Christoffel om uitleg.
2 april 1565 In een brief d.d. 2 april verontschuldigde de bisschop zich om die vergeetachtigheid; hij gaf toe dat het inderdaad zijn bedoeling was geweest de abt van Sint-Trudo in de overeenkomst op te nemen, alsof een overeenkomst door een intentie en niet door woorden wordt afgesloten en alsof het zou volstaan dat een partij enkel bij intentie de andere partij tot iets zou kunnen

[18] Heer van Duras was in die tijd Jan van Oyenbrugge.
[19] Drost van Montenaken was Koenraad de Horion, zoon van Koenraad en van Madeleine van der Marck.
[20] Hendrik Damen van Mierlo, kanunnik van Sint-Lambertus.
[21] Cornelius Gandanus, kanunnik van Saint Barthélemy.
[22] Gerard van Groesbeek, bisschop van Luik 1564-1580.
[23] Dit akkoord wordt vermeld in Chapeaville, o.c., t. III, p. 413 en wordt besproken door J. Daris, *Histoire du diocèse et de la principauté de Liège*, dl 5, Bruxelles 1877, p. 261.

binden, als deze daarvan niet wil weten. Om dat belachelijk excuus wat te camoufleren, wees de bisschop met nadruk op de belofte, die hij op een onlangs gehouden bijeenkomst had gedaan, de abdij te verdedigen tegen welke vijand ook die de vrijheid van de Kerk belaagde en deel te nemen in het verlies dat daardoor kon ontstaan, op voorwaarde evenwel dat men zich hield aan de regels met betrekking tot belastingen en geldelijke bijdragen. Dat was een conditio sine qua non, en wie daaraan niet voldeed, sloot zich zelf uit de unie.

1565 Tijdens de maand juli stuurden de kopstukken van het verbond der Geuzen de heer van Villers[24] naar de abt met de bede dat deze hen zou toestaan te Sint-Truiden te vergaderen; de abt wendde voor gebonden te zijn door keizerlijke voorschriften die dergelijke bijeenkomsten in de steden van het Rijk verboden en lichtte met een geheim verslag Margareta[25] onmiddellijk in. Tevens gaf hij de opdracht aan de magistraat van Sint-Truiden hen buiten de stad te houden in geval ze kwamen. Zij rukten toch aan met zo'n zevenhonderd man. Door hun aantal en door hun bedreigingen verontrustten ze de inwoners, die vreesden dat ze de velden in de omgeving van de stad zouden plunderen, zozeer dat men ze in de stad toeliet, waar ze fel tekeer gingen. Meer dan eens hielden de leiders van de samenzwering bijeenkomsten in de heilige crypte van de Trudo-abdij, onder het koor van de kerk.[26] Het is daar dat het door de rebellen gesloten verbond met applaus werd goedgekeurd en dat voor het eerst de kreet weerklonk: "Leve de Geuzen".[27]

1567 In die tijd werd te Sint-Truiden het tekort aan graan wederom zo nijpend dat hongersnood de zusters sepulchrijnen zou hebben gedwongen het kloosterslot te verlaten om - uitsluitend voor de kost - als gewone meiden te gaan dienen bij vooraanstaande families, hetgeen toch niet kon gebeuren zonder grote oneer voor deze vrome orde, indien Christoffel, in een geest van vader-

[24] Jean de Montigny, heer van Villers.

[25] Margareta van Parma, gouverneur-generaal van de Nederlanden 1559-1567.

[26] In de bladrand is toegevoegd: "Vanaf Sint-Libertus (14 juli) verbleven ze hier ongeveer veertien dagen en tenminste tweemaal per dag hielden ze hun bijeenkomsten in de crypte".

[27] Zie ook p. 165 waar wordt verwezen naar F. Strada, die in zijn *De bello Belgico*, 2 vols, Rome 1632-1647, zegt dat de kreet "Leve de Geuzen" voor het eerst te Brussel weerklonk op 6 april 1572.

lijke bekommernis, hun gemeenschap niet te hulp was gekomen en door zijn graanlevering hen het leven draaglijk had gemaakt.

Hoofdstuk IV

1568 Wij staan nu aan het begin van één van de meest rampzalige jaren sedert Karel de Stoute een eeuw vroeger Sint-Truiden innam. Aanvankelijk verliep nochtans alles naar wens, maar daarna volgde niets dan onheil. Voorvoelend dat hij wegens zijn rebellie spoedig zou moeten uitwijken, verliet Willem van Oranje-Nassau, leider van de oppositie in België, in de maand februari ons huis te Leuven,[28] dat hij tot dan had mogen bewonen. Hij had die gunst erg op prijs gesteld en stuurde de abt een bedankbrief; maar van een Nassau ontving onze abdij nimmer enig betekenisvol, echt voordeel en weinig later zou onze weldaad worden beloond door een uitzonderlijk gewelddadig optreden.
Inderdaad, toen de hertog van Alva, in juni van dat jaar, te Brussel enkele edelen had laten terechtstellen, waande Lodewijk van Nassau, Willems broer, die naar Duitsland was gevlucht, zich de redder van 's lands vrijheid en de wreker van de moord en rukte met een aanzienlijke strijdmacht uit de Rijnstreek naar Aken op. Daar maakte hij van de inwoners een geldsom los. Toen hij daarna de Maas naderde, stuurde hij op 6 oktober een bode naar Luik en een andere naar Maastricht om vrije doortocht te vragen. Zijn oogmerk daarbij was het leger van Alva te splitsen, want op inwilliging van zijn verzoek rekende hij niet. Tijdens dezelfde nacht bracht hij dan in allerijl zijn troepen naar een doorwaadbare plaats van de Maas. Daar liet hij eerst een kabel tussen de beide oevers spannen, vervolgens deed hij bij deze kabel dwars door de rivier ruiters postvatten om de kracht van de stroming te breken en liet aldus tussen Stokkem en Maaseik zijn volledige leger overtrekken.
Bij het vernemen van deze onvoorziene gebeurtenis stond Alva perplex. Prins-bisschop Van Groesbeek stuurde in paniek de schout van Luik, Floyon de Berlaymont,[29] met twee legerafdelin-

[28] Dit studiehuis voor monniken die aan de universiteit studeerden werd opgericht door Willem van Brussel, en na brand in 1525 weer en mooier ingericht. Zie Lavigne, o.c., p. 246.
[29] Henri de Berlaymont, ook genoemd Floyon.

gen naar Hasselt. Oranje van zijn kant gunde zijn troepen twee dagen rust en trok dan op naar Tongeren. Daar openden de inwoners de poorten voor Nassau en voor de graven van Hoogstraten en Lummen. Vandaar trok hun leger naar Borgloon, vervolgens langs de Romeinse heerweg naar Gelmen, waar het enkele dagen halt hield. Wegens gebrek aan levensmiddelen begonnen de soldaten in alle richtingen te deserteren. Er werd dan ook een gezantschap vooruitgestuurd naar Sint-Truiden om er de gezindheid van de inwoners te polsen. Hier ondervonden ze weinig tegenkanting, omdat vooral de sympathisanten van de verdachte godsdienst met hen gemene zaak maakten en de stad tot overgave aanzetten. Ze konden niet eens wachten tot men het leger bij zijn aankomst binnenliet, maar ze vonden dat men de sleutels van de stad naar Oranje in zijn kamp moest brengen. Lodewijk van Nassau en Willem van Lummen daagden spoedig daarna met hun leger op en zodra ze de overgave van de welvarende en goed uitgeruste stad hadden aanvaard, lieten ze alles wat er aan graan was, aan wijn, aan militaire uitrusting of aan rollende belegeringswerktuigen naar buiten brengen. Om te ontsnappen aan de op buit beluste rover had de abt zich een tijdlang in een schuiloord verborgen gehouden, maar de muffe lucht en de ondraaglijke stank, ook de bedreiging dat de monniken aan nagels in de balken van de zoldering zouden worden gehangen zo hij zich niet overgaf, dwongen hem zijn schuilplaats te verlaten, waarop hij gevangen werd genomen.
De abdis van Herkenrode[30] kende meer geluk; zij had haar toevlucht gezocht in Sint-Truiden, maar kon vluchten doordat ze zich had vermomd als een boerin.
Klooster en kerk werden geplunderd. Alle gouden en zilveren vaatwerk, zowel het gewijde als dat voor dagelijks gebruik, werd geroofd; een dank zij zijn ouderdom waardevol archief werd meegenomen. Van de heilige relieken werd het goud en het zilver, waarmee ze belegd waren, afgekrabd. Vandaar dat bij ons nog altijd onzekerheid bestaat over de identificatie van deze relieken. Deze plundering duurde volle drie dagen. Ze was vooral voor ons, maar ook voor andere kerken, rampzalig. Godvergeten burgers hadden immers, naar men zei, met Oranje de afspraak gemaakt dat hun eigen bezittingen en die van hun medeburgers

[30] De abdis van toen heette Catherina de Ghoer (1561-1579).

onaangeroerd zouden blijven, terwijl de vervolging uitsluitend tegen de Kerk woedde.
De deken[31] van de collegiale kerk van O.-L.-Vrouw werd samen met enkele kanunniken in de boeien geslagen, maar kocht zijn vrijheid af met een losgeld van vijftienhonderd gulden. In weerwil van het goddeloze akkoord zou de plundering ook ten koste van de burgers zijn voortgezet, indien Alva, die met zijn leger tegen de Orangisten optrok, dezen niet tot de aftocht had gedwongen. De abt voerden ze met zich mee en ze waren rijk beladen met buit die, naar men zegt, op een waarde van minstens achthonderdduizend goudstukken mag worden geschat.
15 okt. 1568 Daags na Sint-Calixtus, 15 oktober, werden onder het volk liedjes verspreid die het onthaal van die rovers in de stad in herinnering riepen en waarin de onbetrouwbare burgers werden aangeklaagd vanwege het verraad jegens hun abt en gelijkgesteld met "de verrader" en met Achitophel,[32] mensen die met hun mond genegenheid belijden, maar in hun hart tegen hun heer de vuigste plannen beramen.
Oranje trok via Zoutleeuw - een stad bij Sint-Truiden - waar hij zijn achterhoede moest achterlaten, naar Geldenaken. Daar kreeg hij versterking van Franse troepen, hem door Condé[33] gestuurd.
31 okt. 1568 Na een tocht door Henegouwen viel hij op 31 oktober de Luikse voorstad Sint-Walburgis binnen. Na plundering stak hij de huizen in brand om paniek te zaaien. Vervolgens leidde hij zijn leger naar Publémont. Vergeefs poogde hij met zoete woordjes of met dreigementen doortocht door Luik te verwerven.
5 nov. Daar Alva dreigend kwam opzetten, stak Oranje de kloosters van Saint Laurent, Saint Gilles en Val-Benoit in brand en blies op 5 november de aftocht; het leek op een vlucht! Daar het al echt winterde, was hij van plan de kasseiweg naar Henegouwen te volgen en vervolgens naar Frankrijk te trekken. Na een zwerftocht door deze streek en door een deel van Germania Superior bereikte hij Straatsburg. De streng bewaakte en door ontbering tijdens die eindeloze zwerftocht uitgeputte Christoffel bereikte

[31] Leonard Zebouts was deken van de collegiale kerk van 1565 tot 1581.
[32] "De verrader" is Judas. Architophel pleegde verraad tegen David, heulde met Absalon en verhing zich na diens dood.
[33] Lodewijk I van Bourbon, prins van Condé, leider van de Hugenoten, had aan Nassau een afdeling gestuurd onder het commando van François de Hangest, heer van Genlis.

hier het dieptepunt van zijn tegenslag, toen zijn trouwe dienaar door de pest werd weggerukt. Zijn smart werd nog vergroot door de dood van Laurentius van Zepperen, die met een bloedverwante van hem gehuwd was en zijn onafscheidelijke gezel was geweest. Vanuit Straatsburg was hij naar Sint-Truiden gestuurd om de monniken te laten weten dat hun abt nog in leven was; maar enige dagen later overleed hij aan een slepende ziekte, het gevolg van de ontberingen.
Wat later begon men te onderhandelen over de losprijs, die aan deze harpijen, aan deze bloedzuigers moest worden betaald. Jan Blocquerye, neef van de abt en zijn zaakvoerder in wereldlijke aangelegenheden, werd naar Keulen en van daar naar Straatsburg gestuurd, om aan de tweeduizend gulden, die vroeger reeds waren uitbetaald, er nog vijftienduizend toe te voegen en om bovendien duizend rijksdaalders aan de vrouw van Oranje uit te betalen om van haar het archief van het klooster terug te krijgen. Ook deze man betaalde reis en inspanningen met de dood.[34] Vanwege zijn schielijk afsterven en bepaalde symptomen die het lijk vertoonde, geloofde men dat er vergif in zijn drank was gemengd.
Al deze sterfgevallen en de ongemakken van zijn gevangenschap stelden Christoffels geduld wel erg op de proef. Toen hij eindelijk van zijn boeien bevrijd was, ging hij naar Keulen. Daar veroordeelde de magistraat de mannen die zo'n hoge losprijs hadden voorgesteld of verdedigd, tot gevangenisstraf.
10 juni 1568 Ontsnapt aan zovele gevaren kwam de abt eindelijk, op 10 juni, terug in Sint-Truiden. Dat betekende dan het einde van zijn rampzalige ballingschap. Een identiek geval zullen we in het jaar 76 van de volgende eeuw te betreuren hebben in verband met abt Michel, die samen met de prior van zijn abdij en met de schrijver van deze kroniek, vanuit Hasselt naar Bergen op Zoom werd weggevoerd en ook pas op 9 juni in vrijheid werd gesteld.[35] Onuitwisbaar zal bij ons de herinnering blijven voort-

[34] Jan Blocquerye, zoon van Christoffels oudste broer Nicolas, de heer van Terlamen, was schepen aan het hof te Vliermaal. Hij overleed volgens De Borman in 1581. Dat klopt niet met het verhaal van Foullon.
[35] De drie gevallen waarin abten in op elkaar volgende eeuwen in gevangenschap werden weggevoerd:
1486 Antonius van Bergen, weggebracht naar Luik,
1569 Christoffel weggevoerd door Oranje,
1676 Abt Michel, de prior en Foullon weggevoerd naar Bergen op Zoom.

leven aan de rampspoed die tijdens drie op elkaar volgende eeuwen onze abdij trof, wanneer ongeveer in dezelfde periode drie abten gevangen werden genomen en slechts werden vrijgelaten na de betaling van losgeld, telkens een zware aderlating voor ons klooster.

Hoofdstuk V

14 maart 1569 Een felle vriesperiode was net voorbij toen omstreeks het twaalfde uur van de nacht van 14 maart een aardbeving volgde, die gepaard ging met dof gerommel.
Tegen enkele verraders werd een vonnis voltrokken. De plaatselijke kroniekschrijver[36] van het leven van Christoffel maakt daarvan evenwel geen melding. Schrijvers van buiten de abdij, onder andere Chapeaville,[37] delen mee hoe de Truidenaar die de sleutels van de stad aan de graaf van Hoogstraten had overhandigd, te Luik werd gestraft. Andere handschriften vertellen hoe een zekere Bourlette in 1569 te Sint-Truiden zelf werd onthoofd en gevierendeeld.[38]
23 april 1569 Op 23 april wijzigden bisschop en abt een edict dat vroeger met al te groot ontzag voor de verleende privileges aan de stad was toegestaan: het heilzame besluit werd genomen dat sympathisanten van de verdachte godsdienst geen openbaar ambt zouden mogen bekleden.[39] Enkelen die bekend stonden als aanhangers van de ketterij, onder wie twee jonge mannen, Jan Wuesten en Christiaan Cackelarts, werden uit de stad verbannen. Omdat men hen ervan verdacht een plan tegen de veiligheid van de stad te hebben beraamd, doorzochten de schouten grondig hun huizen om alles aan het licht te brengen. Schepenen van 's-Hertogenbosch verklaarden dat Laurent Vasnars van Sint-Truiden, die in hun stad studeerde, door diezelfde besmetting was aangetast en dat hij, die zich bij de beeldstormers had aangesloten, het rustal-

[36] Bedoeld is Trudo Wittem, zie noot 11 bij hoofdstuk I, p. 8.
[37] Chapeaville, o.c., t. II, p. 441.
[38] Wegens verraad jegens zijn prins, zijn land, jegens de katholieke koning van wie hij een pensioen ontving, werd Adrien Bourlette veroordeeld tot onthoofding en vierendeling, waarna de vier delen aan vorken zouden worden gehangen.
[39] Deze akte werd gepubliceerd in Ch. Piot, *Cartulaire de l'Abbaye de Saint-Trond*, t. II, Bruxelles 1870, p. 617.

taar van het Allerheiligste had vernield en heiligenbeelden verbrijzeld.

2 mei 1569 Op 2 mei gaven bisschop en abt aan hun schouten opdracht alle bezittingen van oproerlingen en van lieden die beticht waren van majesteitsschennis verbeurd te verklaren ten voordele van de fiscus. Als toezichthouders werden twee burgers aangewezen: Adam van Vorssen en Arnold Menten.

Van de gebeurtenissen in de stad ga ik nu over naar de toestand in het klooster. Door de recente vervolging van Oranje had onze financiële toestand een zware klap gekregen. Om de wonden geleidelijk te helen, diende men met huishoudelijke spaarzaamheid op te treden en te snoeien in talrijke overtollige uitgaven, die in leven waren geroepen toen ons klooster nog welvarend was. En hoewel een voorschrift uit de Regel van Benedictus de keuken van abt en kloostergemeenschap gescheiden houdt om te vermijden dat de komst van gasten de rust onder de broeders zou verstoren en men zich tot nog toe aan dit gebruik had gehouden, verhuisden nu, onder de drang van de omstandigheden en met het oog op de voordelen van de samenvoeging, de kookpotten naar één en hetzelfde vertrek. Voorts richtte men een niet onaardig tussengebouw op, waarin de ziekenzaal en de slaapzaal zouden worden ondergebracht. Zo kwam er een eetzaal vrij waar de gasten aan tafel konden gaan en werden enige slaapvertrekken voor logement aangepast. Dit gebeurde niet zonder reden, want de nederigheid en de soberheid van het hoofd moeten voor de ondergeschikten de sterkste prikkel en aansporing tot navolging zijn. Deze verandering kwam er ter uitvoering van een gelofte, die Christoffel aflegde toen hij levensgevaarlijk ziek werd vanwege de nasleep van de ontberingen tijdens zijn gevangenschap. Hij moest lange tijd het bed houden, maar met de hulp van God, die niet kon toestaan dat de reeds zo zwaar getroffen abdij ten onder zou gaan door de dood van haar abt, ontsnapte hij aan het gevaar; dank zij ook de bekwame medewerking van Hendrik van den Roye, een knap geneesheer.[40] Toch herwon de patiënt nooit zijn vroegere vitaliteit of kracht, want hij hield er een luie en zwakke maag aan over.

[40] Deze Hendrik van den Roye, doctor in de geneeskunde, was de eerste regent van het seminarie te Sint-Truiden, een functie die hij uitoefende van de oprichting in 1586 tot Sint-Jan 1591.

5 april 1571 Op 5 april verleende paus Pius V aan Gerardus, de bisschop van Luik, als lijfrente een tiende van de globale en afzonderlijke opbrengst van renten, oogst, boeten, toevallige inkomsten en voordelen van alle kloosters, huizen en priorijen die in het Land van Luik lagen en een jaarlijks inkomen hadden van meer dan zeshonderd goudgulden. Aan de abdij van Aulne legde de paus een bijdrage op van dertigduizend florijnen ten bate van diezelfde bisschop, als vergoeding voor zijn diensten en zijn toewijding ten overstaan van de H. Stoel en de christenheid. Met deze maatregel had men kunnen instemmen, indien deze geldstroom was geput uit de schatkist te Rome.

1572 Met instemming van de bisschop riep men een vergadering van de standen van het Land van Luik bijeen en om de oorlogsuitgaven beter het hoofd te kunnen bieden voerde men een belasting in op wijn en bier.[41] Zolang deze belasting niet werd betaald, hield men enkele burgers van Sint-Truiden te Luik als gijzelaars vast. Om zich zelf en zijn onderhorigen te beschermen en om deze met geweld afgedwongen beslissing door een gerechtelijke tussenkomst te verbreken, verkreeg de abt toestemming van de keizer om rechtsgeleerde Johannes van Jeuk[42] als scheidsrechter af te vaardigen. In zijn tegenwoordigheid werd met groot vertoon een proces tegen bisschop Gerardus ingeleid en gepleit. Johannes Witten[43] fungeerde als kanselier, Guillaume de Poitiers[44] als voorzitter en François Favillon[45] als advocaat. Alle drie waren kanunnik van Sint-Lambertus. Men legde hen oorkonden uit ons archief voor met de privileges van de vroege stichting, documenten ouder dan Luik zelf, voorts oorkonden met koninklijke vrijstellingen die door de doorluchtige keizers aan onze abten waren verleend. Reeds waren de wapens voor de strijd getrokken, toen de vrede tussen de twistende partijen weerkeerde. Toch blijft men zich nog altijd afvragen hoe het mogelijk was dat men een abt, die

[41] Deze belasting was reeds vóór 1570 goedgekeurd.

[42] Jean Jugius (van Jeuk) was afkomstig van Sint-Truiden, hij werd schepen te Luik in 1576 en overleed in 1606.

[43] Johannes Witten, in Tongeren geboren omstreeks 1510, werd kanunnik van Sint-Lambertus in 1533; hij werd proost te Tongeren in 1568 en groot-kanselier van bisschop Robert van Bergen. Hij overleed in 1584.

[44] Guillaume de Poitiers werd kanunnik van Sint-Lambertus in 1535; vervolgens scholaster, aartsdiaken van de Famenne en nadien van de Kempen, groot-proost van Sint-Lambertus. Hij overleed in 1570. Zie betreffende deze datum noot 41.

[45] François Favillon, kanunnik van Sint-Lambertus vanaf 1566, scholaster, overleed in 1581.

zo pas nog verschrikkelijk had geleden onder de godsdienstvervolging en omdat hij de rechten van zijn abdij en van zijn bisschop krachtdadig te Sint-Truiden had verdedigd, door nieuwe onwettige opeisingen kon molesteren, als was de herinnering aan zijn weldaad reeds uitgewist, hoewel de gevolgen daarvan nog voortduurden.

14 juni 1573 Bijeengeroepen in het klooster van Saint Jacques ontvingen de abten van de benedictijnenabdijen uit het bisdom Luik de heilige decreten van het oecumenisch concilie van Trente. In deze volgorde onderschreven zij het officiële document:

	jaar van verkiezing	jaar van overlijden
Christoffel, abt van Sint-Trudo	1558	1586
Herman, abt van Saint Jacques[46]	1551	1583
Hendrik, abt van Saint Laurent	1558	1577[47]
Johannes, abt van Saint Hubert	1564	[48]
Petrus, abt van Saint Jean te Florennes	1574[49]	[50]

23 april 1573 Na raadpleging van het archief van de kerk te Luik volgde op 23 april de afkondiging dat de inwoners van Sint-Truiden, op grond van keizerlijke privileges, te Luik, in heel het prinsbisdom en in het graafschap Loon vrij zouden zijn en vrijgesteld van belasting.

Hoofdstuk VI

In dat jaar nam Frans Vrancken, die geboren was te Mielen-boven-Aalst, het kloosterhabijt aan. Over hem zullen we het nog moeten hebben in het zevende en het ... jaar van de volgende eeuw, wanneer we zullen vertellen hoe hij - iets wat slechts uitzonderlijk gebeurt - het hoge ambt dat men hem aanbood, spontaan weigerde.[51]

[46] Zie noot 9 bij het eerste hoofdstuk van boek I, p. 8.
[47] Volgens Daris overleed Hendrik Natalis in 1576.
[48] Johannes Lamock overleed in 1585.
[49] Petrus Wespin was abt van Florennes van 1563 tot 1574. De kroniekschrijver geeft dus de overlijdensdatum in plaats van de datum van verkiezing.
[50] In de marge heeft de auteur de familienamen bijgeschreven: Blocquerye, Rave, Natalis, Lamoc en Wespin.
[51] Over de weigering van Frans Vrancken in het jaar 1607 zie boek II, hoofdstuk VIII, p. 55. Een tweede weigering volgde in het hier niet ingevulde jaar 1612, boek IV, hoofdstuk I, p. 63. Vrancken was prior in 1590 en ontvanger in 1600 en 1601. Hij stelde een register op,

2 aug. 1575 Op 2 augustus werd een kerkhof gewijd, bestemd voor de armen en voor mensen die aan de pest waren overleden. Het was gelegen naast het klooster van de zusters van Stenaart. George Sylvius, een dominikaan die tot hulpbisschop was verkozen, verrichtte het wijdingsritueel.[52] Plotseling stak tegen de abdij van de H. Trudo een onverwacht hevig onweer op, dat des te gevaarlijker was omdat het werd ontketend door de invloedrijke Petrus van Enckevort; deze was namelijk een neef van Willem van Enckevort,[53] de door paus Adrianus VI tot kardinaal verheven vroegere aartsbisschop van Utrecht. Ik verhaal in enkele woorden wat gebeurde. Vóór Robert van Bergen de bisschopszetel te Luik besteeg,[54] ruilde hij van proosdij met Van Enckevort, die proost was te Utrecht.[55] Maar aangezien de inkomsten van de laatste groter waren dan die van de eerste, sprak men bij de ruil af dat Robert een jaarlijkse vergoeding van vijfhonderd florijnen zou betalen. Om Van Enckevort een waarborg te verzekeren, moest hij niet alleen de goederen van zijn vader, Antoine markies Van Bergen, en van zijn moeder, Jacoba van Croy, borg stellen, maar als bijkomende borg nog een welvarend klooster buiten Brabant aanwijzen, waarop Van Enckevort zijn aanspraak kon doen gelden in geval de beloofde som niet ten volle werd betaald. Maar wie zou een dergelijke verantwoordelijkheid op zich willen nemen? Alle abten uit het Luikse diocees weigerden beleefd. Alleen Sarens kwam te hulp. Door lokkende woorden maar ook door zijn persoonlijk verlangen om bij vooraanstaanden in de gunst te komen, liet hij zichzelf en zijn klooster strikken, zonder zich voldoende rekenschap te geven van de volkswijsheid, dat wie een belofte doet ze ook moet uitvoeren. Zolang Robert leefde, werd aan Van Enckevort volgens afspraak uitbetaald. Zelfs na zijn dood in 1565 werd de overeenkomst een tijdlang nageleefd. Toen evenwel Johannes, Roberts broer, markies Van Bergen, in Spanje

waarin hij de grond indeelde naar gelang de bestemming van zijn opbrengst: voor de proosdij, de pitantie, de kelderij, de kosterij en de altaren. Rijksarchief te Hasselt, Archief van de abdij van Sint-Truiden, nr 6946.

[52] Het klooster van de zusters van de Derde Orde van SintFranciscus was op Stenaart opgericht op 6 augustus 1454.

[53] Willem van Enckevort, geboren omstreeks 1464, werd kanunnik van Sint-Lambertus, kardinaal in 1523, bisschop van Utrecht in 1528. Hij overleed te Rome in 1534.

[54] Robert van Bergen, bisschop van Luik van 1557 tot 1564.

[55] Hij was proost van Sint-Pieter te Cassel vanaf 1541 en werd in 1550 proost van de San Salvator te Utrecht.

vertoefde, werd de betaling gestaakt. Op deze tekortkoming reageerde Van Enckevort niet uit ontzag voor de markies. Toen hij echter diens overlijden vernam en tevens te horen kreeg dat zijn goederen aan de staatskas waren toegezegd, viel hij onmiddellijk onze abt aan, daagde de abdij voor het gerecht en eiste de achterstallige betaling op, alsmede al wat in de toekomst nog betaald diende te worden. Hij ging daarbij zo heftig te keer, dat hij al onmiddellijk sprak van excommunicatie van degenen die weigerden te betalen. Intussen deed men beroep op de erfgenamen van de overleden markies, opdat zij de abdij schadeloos zouden stellen. Het was toch hun schuld dat de abdij in moeilijkheden kwam door onrechtmatige opeisingen. Hun antwoord luidde: aangezien de vaderlijke erfenis, waarbij ook het erfgoed van Robert was gevoegd, aan de schatkist van de koning was toegevallen, restte er hen niets meer om aan de verplichtingen van de lijfrente te voldoen. Wat kon de abt daartegen beginnen? Een geding aanspannen tegen de erfgenamen was een riskante zaak met hoge onkosten. Verkieslijker scheen het hen toe Van Enckevort met vriendelijkheid te benaderen. Toch kon de abt van hem geen andere toegeving verkrijgen dan dat er voor de voorbije jaren slechts vierduizend florijnen moesten worden betaald en dat voor de verdere delging van de rente de abdij haar bezit te Seny definitief aan hem en zijn erfgenamen zou afstaan. Dat was een harde eis. Toch legde de abt, die het geruzie beu was, zich erbij neer en wist zijn medebroeders, zij het tegen hun zin, tot zijn standpunt over te halen. Er werd een gezant naar Rome gestuurd om bekrachtiging van dat akkoord te verkrijgen. Maar God was ons genegen en de H. Trudo hield een beschermende hand boven zijn stichting. Verontwaardigd over de overdreven eis van de ene en over de ongehoorde toegeeflijkheid van de andere, verklaarde de paus de overeenkomst nietig en herriep hij ze. Hierna werd Van Enckevort handelbaarder en stelde zich tevreden met tweeduizend florijnen. Ons bezit Seny mocht hij als rente houden zolang hij leefde, maar er was niet langer sprake van dat het eigendomsrecht op zijn erfgenamen zou overgaan.

11 nov. 1577 Omstreeks het zesde uur in de namiddag van 11 november, aldus een mededeling van Surius,[56] verscheen er een komeet met een lange, brede, gloeiende staart die vele weken lang

[56] L. Surius, *Commentarius brevis rerum in orbe gestarum*, II, Leuven 1567, p. 928.

bleef schijnen en, angstaanjagend om te zien, de Belgen met een fatale ramp bedreigde. In onderling akkoord gaven de bisschop en de abt een gunstig gehoor aan de smeekbeden van de inwoners van Sint-Truiden en herstelden de voorrechten, die hen in 1569 waren ontnomen wegens hun opstand en hun verraad van 1568, in hun vroegere draagwijdte, afgezien van enige wijzigingen betreffende de jaarlijkse verkiezing van burgemeesters en magistraten. Zoals ook elders wel eens gebruikelijk is, reserveerden ze voor zichzelf en voor hun opvolgers de hoogste macht om alle privileges, statuten, politieke ordinanties, die nu of vroeger werden ingevoerd, te interpreteren, te beperken, uit te breiden of te wijzigen naar eigen goeddunken en naar de noodwendigheden van het ogenblik.[57]

Om plunder- en strooptochten van krijgslieden in het Land van Luik tegen te gaan, werd aan de plattelandsbevolking toegestaan de wapens te grijpen als de oorlogsklok luidde. In Sint-Truiden werd bovendien een wachtpost gelegerd, die, op alle eventualiteiten voorbereid, de rovers op afstand moest houden en aldus waken over de veiligheid van de inwoners en de rust van de omwonenden.

5 maart 1579 Toen tijdens de eerste dagen van maart een Spaanse legerafdeling haastig optrok om aan de belegering van Maastricht deel te nemen, kwam het bij de doortocht van Sint-Truiden tot schermutselingen met de bevolking, waarbij een officier het leven liet. De Spanjaarden namen wraak over deze aanslag door op 6 maart buitenwijken in brand te steken.

Ook de abdijbezittingen ondervonden zware schade door brand. Toen het hardnekkig verzet van de Maastrichtenaren de hertog van Parma dwong tot een langduriger belegering dan hij had voorzien, kregen zijn krijgslieden toestemming om in de omgeving op proviandering uit te gaan. Daarvan maakten ze misbruik en hun plundertochten maakten heel de Kempen onveilig. De plattelandsbewoners waren genoodzaakt zich met have en goed in beter verschanste plaatsen terug te trekken. Eén van de meest favoriete plaatsen was de verschansing van de abdij te Helchteren, een geschikt bolwerk voor vluchtelingen die van overal daarheen toestroomden. Om zich tegen het gure weer te beschutten, richtten ze op het binnenplein, dicht tegen elkaar, strohutten op. Toen

[57] Akte gepubliceerd in Piot, o.c., t. II, p. 631.

deze hutten, tengevolge van onvoldoende veiligheidsmaatregelen, bij ongeluk vuur vatten, laaide de brand zo fel op dat niet meer te blussen viel en dat de burcht zelf en de gebouwen die er in een brede kring omheen waren gebouwd, afbrandden: een zwaar verlies voor de abdij.
29 juni 1579 Maastricht werd ingenomen op de feestdag van de prinsen van de apostelen, Petrus en Paulus, zodat deze dag bij de komende generaties voor altijd als de ongeluksdag van dat jaar zal staan opgetekend.

Hoofdstuk VII

1582 Bij het begin van de veertigdaagse vasten[58] deed Ernest,[59] die tot bisschop van Luik was verkozen, zijn intrede te Sint-Truiden. Een praalstoet werd georganiseerd voor deze feestelijke inhuldiging. Abt, burgemeesters en raadsleden gingen hem langs de weg naar Brustem tegemoet tot aan de grens van de stad. De abt hield een toespraak, waarin hij de prinsbisschop alle goeds toewenste. Ter erkenning van zijn rechten als landsheer overhandigden de burgemeesters hem vervolgens de sleutels en plechtig reed Ernest te paard de stad binnen. Bij de klerkenkapel[60] steeg hij van zijn paard. Daarop werd hij met de verschuldigde eerbied, met handkus en heilwensen, verwelkomd door de prior en het convent onder de welwillende toejuichingen van het volk. Vervolgens werd de bisschop te voet tussen abt en prior naar de abdijkerk geleid. Zoals gebruikelijk werden daar de hymne van Ambrosius[61] en andere gewijde liederen uitgevoerd, waarna de bisschop zich voor het altaar van de H. Trudo en ten overstaan van de schepenen onder ede plechtig tot de volgende beloften verbond: "Vanaf deze dag zullen wij voor altijd, alle dagen van ons leven, hou en trouw zijn aan de H. Maria en de H. Lambertus, aan de eerbiedwaardige kapittels van Sint-Lambertus te Luik en van Sint-Trudo. Van de abt van Sint-Trudo en van zijn convent zullen wij het gezag en de rechten die zij bezitten in de stad van Sint-Trudo, de vrijheden of vrijstellingen, brieven, oorkonden en

[58] In de marge is toegevoegd: "dinsdag 5 maart".
[59] Ernst van Beieren, van 1581 tot 1612 bisschop van Luik, tevens bisschop van Freising, Hildesheim en Munster en aartsbisschop van Keulen.
[60] De klerkenkapel was op de markt, vlak bij de O.-L.-Vrouwekerk opgericht in 1286.
[61] De hymne van Ambrosius is het "Te Deum".

privileges door hun heren toegestaan, eerbiedigen, waarborgen en verdedigen. Wij zullen recht spreken en doen spreken zoals een bisschop van Luik en graaf van Loon gehouden is te doen, namelijk als een beschermheer, zonder onderscheid voor arm of rijk. Wij zullen nooit aan die plicht tekortkomen uit vriendschap, verwantschap, bloedverwantschap, noch om enige andere reden of om eender welke aanleiding. Zo helpe me God en al Zijn heiligen".[62]

Vervolgens begaf men zich naar de klokketoren, waar men de bronzen banklok luidde, terwijl de bisschop geldstukken tussen het volk strooide. Tenslotte werd hij vergast op een feestmaal waarvan de abt in naam van de stad spontaan de kosten op zich nam. De volgende dag reisde de bisschop af.

17 juli 1582 Op 17 juli richtten bisschop en abt drie gewapende burgerwachten op, in de volkstaal schutterijen genaamd, één van de kruisboogschutters en twee van de kolveniers.[63] Men stelde een reglement op, waarvan het eerste voorschrift luidde, dat de leden de wapens moesten opnemen of neerleggen op bevel van hun heren. Zodra ze de wapens hadden opgenomen, moesten ze gehoorzamen aan de militaire bevelen van hun hoofdman. Indien ze tot buiten de stad oprukten, maar nog dezelfde dag terugkeerden, ontvingen ze geen soldij. Indien ze buiten de stad overnachtten voor een of meer dagen, kregen ze per dag een soldij van tien stuivers. Wanneer ze binnen de stadsmuren bleven en er gevaar dreigde vanwege een vijand moesten de leden van de vereniging instaan voor de wachtposten. Andere statuten werden hieraan nog toegevoegd, die ik bondigheidshalve onvermeld laat.

Aan het einde van Christoffels abbatiaat deed zich nog een onverkwikkelijke zaak voor, waarvan ik thans de oorsprong wil schetsen. Toen in de loop van het jaar 1541 de priesterstand een bijdrage wilde leveren voor de oorlog tegen de Turken, was de abt van die tijd, George,[64] bereid daaraan zijn deel te leveren. Daar hij evenwel door overdreven uitgaven bij het uitvoeren van zijn bouwprojecten de schatkist van de abdij had leeggehaald, moest hij dat geld elders bijeenscharrelen en was hij genoodzaakt achthonderd florijnen te gaan lenen bij Gilles Bobelon, zoon van

[62] Vergelijk de eed die de abt aflegt in de vertaling van Lavigne, o.c., p. 190.
[63] Eén van de oude kolveniers, de andere van de jonge kolveniers.
[64] George Sarens.

Jan en van Gertrudis Blocquerye, naar welke laatste hij, met voorbijgang van de familienaam van zijn vader, ook wel eens Blocquerye werd genoemd. Deze Gilles nu was kanunnik van de kathedraal te Luik en zegelbewaarder van de bisschop. Na zijn overlijden leidde zijn erfenis tot een verbeten en ingewikkelde betwisting tussen zijn wettige erfgenamen en zijn buitenechtelijke afstammelingen. Terwijl deze familietwist nog volop woedde, wilde George zijn schuld aflossen en hij betaalde het geleende geld terug aan de wettige erfgenamen, in de overtuiging dat zij er meer aanspraak op konden maken dan de bastaarden, hoewel deze laatsten de door hem getekende schuldbekentenis in handen hadden. Aldus was zijn schuld gedelgd. Ter bekrachtiging van deze handeling waren schout en schepenen van Sint-Truiden aanwezig. Toch beging men een nalatigheid door geen afschrift van de autograaf voor het archief van de abdij te vervaardigen. George oordeelde dat het volstond de gebeurtenis in zijn dagboek te vermelden. De betwistingen bleven voortduren tot in 1585 eindelijk uitspraak werd gedaan. Tegen de verwachting in kregen de kinderen van de zonde gelijk boven hen die, zonder testament, aanspraak op de erfenis mochten maken. Onverwijld eisten deze lieden een interest van ongeveer veertig jaar op. Vergeefs legde de abdij het bewijs voor van de aflossing van de schuld, zoals opgetekend in het dagboek van George; het geld was immers in de verkeerde hand terugbetaald aan de partij aan wie het recht tot incasseren was ontnomen. De aantekeningen werden niet als bewijsmateriaal aanvaard en ze verleenden ook geen enkel recht om het geld terug te vorderen, omdat de namen van degenen aan wie de geleende som was terugbetaald, niet vermeld stonden. Bovendien waren uit het archief van het gerechtshof, waarheen het dagboek verwees, te kwader trouw de akten van dat jaar weggescheurd en tenslotte kon geen ooggetuige van de teruggave worden opgeroepen, omdat er geen meer in leven was. Het was ontstellend, om niet te zeggen een toppunt van onrechtvaardigheid, hoe het inkomen van één man op één en hetzelfde moment door een drievoudige lotsbestemming verloren ging. Van de driekoppige Cerberus werden in die tijd twee koppen afgehakt, maar de derde bestaat nu nog, namelijk onder de erfgenamen die de naam Bobelon dragen en het levende bewijs zijn van Gilles' gebrek aan beheersing. De tegenslag zou nog draaglijk zijn geweest, indien hij niet in de hand was gewerkt door de zorge-

loosheid van zijn voorganger en door zijn eigen verwanten aan wie het geld was uitbetaald.

Hoofdstuk VIII

Bij het geringste nadeel dat de abdij onderging nu ze van overal tegenkanting kreeg, kreunde de abt diep. Hij was altijd al erg gevoelig voor pijn geweest, maar nu, in zijn oude dag, nog erger omdat men op hoge leeftijd bangelijker wordt. Die geestelijke onrust putte zijn lichaamskracht op een verrassende wijze uit. Daarbij kwamen nog de bovengemelde maagstoornissen, die hem stilaan naar zijn einde voerden, meer uitgeleefd als hij was door de tegenslagen dan door de jaren. Toen hij zich van die toestand bewust werd, dacht hij, die in belangrijke omstandigheden reeds vaker raad had ingewonnen, erover in zijn opvolging te voorzien door het aanstellen van een coadjutor. Hij stond de monniken van het kapittel dan ook toe in volle vrijheid een coadjutor te verkiezen. Bij de stemming kwam een meerderheid tot stand op naam van Leonard Betten, die in die tijd de functie van onderprior vervulde.

okt. 1585 Om de bekrachtiging van deze verkiezing te verkrijgen, ging men zonder uitstel naar Rome en begin oktober kwam het bericht dat daar alles naar wens was verlopen. Dat was voor Christoffel, die gebukt ging onder de last van zijn ambt, welkom nieuws aangezien hem nu iemand was toegevoegd die hem niet alleen terzijde zou staan bij de uitoefening van zijn taak,[65] maar die zelf alle last op zijn schouders zou nemen. Van alle menselijke beslommeringen bevrijd, kreeg Christoffel nu gelegenheid zich voor te bereiden op de eeuwige gelukzaligheid, waartoe hij het volgende jaar toegang verkreeg.

jan. 1586 In de loop van januari immers verergerde zijn ziekte en kluisterde hem aan zijn bed. Stilaan namen zijn lichaamskrachten af, niet echter zijn zielekracht. Onverschrokken wachtte hij de naderende dood af. Fouten van zijn voorbije leven had hij uitgewist door een vrome biecht en einde februari werd hij door het allerheiligste viaticum gesterkt voor zijn tocht naar de gelukzaligheid. Toen het Allerheiligste in de slaapkamer van de stervende

[65] De tekst vermeldt "qui ferenti ferret opem", een duidelijke toespeling op het devies van Christoffel: "fer opem ferenti".

werd binnengebracht, werd hij door een zo grote liefde en eerbied verteerd, dat hij moeite deed om van het bed te kruipen en op de knieën te gaan zitten om met passende eerbied zo'n Hoge Gast te ontvangen, maar de aanwezigen hielden hem tegen. Zijn oprechte onderwerping aan God en zijn echt christelijke vroomheid deden bij de omstaanders de tranen overvloedig opwellen. Gesterkt door dit hoogheilig maal wilde hij met een zelfde vrome bezieling worden gezalfd, als een krachtig atleet vóór de eindstrijd. Toen hij zijn medebroeders rondom zijn bed geschaard zag, troostte hij hen zacht, vroeg nederig om vergiffenis voor zijn fouten en voor tekortkomingen, mocht hij iemand misdaan hebben. Zijnerzijds schold hij kwijt wat er uit menselijke zwakheid tegen hem was misdaan en vroeg met aandrang elkeen om de steun van zijn gebed. God, de beloner van goede werken en van inspanningen, schonk hem de kracht om moeiteloos de eindstrijd te leveren.

4 maart 1586 Het was 4 maart toen Christoffel uit dit leven werd weggeroepen voor een rustiger leven, hij die zolang hij leefde trouw was gebleven aan de rechtschapenheid en vroomheid die hem altijd hadden gekenmerkt.

De grootste lof verdient hij evenwel om zijn piëteit jegens O.-L.-Heer, de Moeder Gods en de beschermheiligen van de abdij. Een bewijs van die godsvrucht kun je afleiden uit het feit dat hij, zolang hij leefde en zijn gezondheid het hem toestond, de volgende geestelijke oefeningen nooit oversloeg: dagelijks kwam hij bij het altaar van de H. Trudo vurig biddend de vroegmis bijwonen. Vervolgens begaf hij zich naar de crypte die aan de H. Maagd was toegewijd. Daar overwoog hij de rozenkrans met zoveel devotie, dat hij degenen die hem gadesloegen tot godsvrucht aanzette. Door deze en andere uitingen van vroomheid voorbereid, begaf hij zich naar zijn eigen kapel voor het ontzagwekkende misoffer. Pas daarna, gesterkt door geestelijke oefeningen, vatte hij de wereldlijke taak aan, waartoe hij werd gedwongen door het ambt dat hem was opgedragen.

Zijn lijk werd overgebracht naar dezelfde kapel waar ook de stoffelijke resten van Willem en George[66] geborgen zijn; een

[66] Willem van Brussel en George Sarens, de directe voorgangers van abt Christoffel Blocquerye.

grote, sierlijk gekapte steen werd erover gelegd met het volgende inschrift: ...[67]

Van een voorval dat oudere monniken nog voortvertelden vond ik op zekere dag een schriftelijk getuigenis tussen andere documenten in de bibliotheek. Omdat deze wondere gebeurtenis mettertijd uit de belangstelling is weggeëbd, wil ik dit verhaal hier inlassen opdat de komende generaties daarover niet onwetend zouden blijven, maar opdat het blijvend een les zou betekenen voor lieden die persoonlijke haatgevoelens, ontsproten uit onbelangrijke oorzaken, blijven voeden zonder aandacht voor de broederlijke caritas.

In dit klooster leefden eens een monnik met streng plichtbesef, anderzijds twee broeders die met een vrolijk gemoed door het leven gingen en de kloosterregel al eens overtraden door heimelijke drinkpartijen. De strenge monnik hield zich niet aan de raad uit het evangelie, namelijk hen onder vier ogen wijzen op het verkeerde van hun gedrag opdat ze tot bezinning zouden komen, maar hij verklikte hen bij de prior opdat deze hen zou straffen. Dit feit wekte bij de beschuldigden een dergelijke haat op tegen de verklikker dat één van hen het hem nooit wilde vergeven, ook niet toen deze hem om vergeving vroeg. Ondertussen overleed Egidius Elsrack[68] - zo heette de verklikker - plotseling, op een dag dat hij nog het misoffer had opgedragen. Zijn lijk werd aan de aarde toevertrouwd vlak bij de plaats waar zich de toorts bevindt die de kloostergang verlicht. Enige dagen waren verstreken toen Jan Breedzips,[69] de monnik met de onblusbare haat, zich door het kloosterpand naar de completen spoedde. Plotseling zag hij een monnik in zwarte pij, zijn kap voor het gelaat getrokken en gekeerd naar de toorts die in de duisternis lichtte. Onverschrokken liep de monnik langs de gedaante. Samen met de anderen volbracht hij het koorgebed en begaf zich ter ruste op de gemeenschappelijke slaapzaal. Terwijl hij zich voor de nachtrust klaarmaakte, ontstak hij een kaars in de luchter naast zijn kleine cel. Dezelfde spookgestalte verscheen, maar joeg hem geen vrees aan. Toen hij op het punt stond in een verkwikkende slaap te

[67] Het grafschrift komt niet voor in de Kroniek, is wel opgenomen in G. Simenon en L.J. Pacquay, Epitaphes de l'ancienne abbaye bénédictine de Saint-Trond, in: *Bulletin de la Société d'art et d'histoire du diocèse de Liège*, XVI (1905), p. 282.

[68] In de marge is toegevoegd: Egidius Elsrack overleed in januari 1566.

[69] Jan Breedzips overleed op 1 augustus 1577.

vallen, verscheen hem de sombere gestalte voor de derde maal. Ze kwam bij zijn bed staan, trok de deken af en beval hem op te staan zoals hij voor de nacht gekleed was. Toen de monnik even treuzelde, greep de verschijning hem bij zijn leren singel en trok hem uit het slaapvertrek. Ze gingen langs de verwarmde zaal, waar op dat moment nog enkele monniken bij het vuur zaten, die plechtig hebben verklaard dat zij, opgeschrikt, op dat moment als het ware het zacht suizen van de wind hoorden. Door de vanzelf opengaande deur betraden ze dan de kloostergang. Vervolgens, zo gaat het verhaal, verscheen een geest aan de beangstigde monnik die nu meende dat zijn laatste uur was geslagen en in paniek geraakte toen een stem zei: "Raak mijn gezalfden niet aan!" Toen ze in het schuldkapittel kwamen, zag hij een man ernstig en plechtig op een rechterstoel zitten. Egidius wierp zich aan zijn voeten op het rieten matje van het kapittel en vroeg zijn gezel om vergiffenis voor zijn vroegere fout. Nu hij bevrijd was van de boeien der sterfelijkheid verwierf hij de gunst, die hij nooit had verkregen tijdens zijn leven. Daarop verweet de strenge rechter Breedzips zijn onverzoenlijke haat en spoorde hem aan een vromer levenspad te bewandelen. Welke gedachte er op dat moment onze ongelukkige monnik door de geest ging, met welke nederigheid hij vergiffenis schonk en zelf om vergiffenis bad met de belofte zijn leven te beteren om aldus de rechter gunstig te stemmen, kan men zich gemakkelijk indenken. Toen dit vreesaanjagende tafereel was afgelopen, beval de rechter de schuldige dat hij tot uitboeting van zijn fout de volgende dag bij de abt verslag zou doen, hem om vergiffenis zou vragen en ook om een bestraffing volgens de kloostertucht. Aan de geest die de beschuldigde had voorgeleid, gaf hij tenslotte bevel hem terug te brengen naar de slaapzaal. Toen alles voorbij was kwam Breedzips moeilijk tot rust na de doorstane angst, maar uitgeput verzonk hij tenslotte in een zo diepe slaap, dat hij niet eens het geklop hoorde van de monnik die hem kwam wekken voor het nachtelijk psalmgebed. De prior stuurde dan iemand om hem wakker te schudden en hem te verwittigen dat het officie reeds was begonnen. Toen deze man, na eerst te hebben aangeklopt, de deur van het slaapvertrek opende, greep een dergelijke paniek de monnik aan vóór hij zijn medebroeder herkende, dat hij door het venster in de lager gelegen tuin zou zijn gesprongen, indien de broeder hem niet had weerhouden. De volgende dag bracht hij bij abt Christoffel

deemoedig verslag uit over de gebeurtenissen die wij hebben verhaald. Op zijn beurt riep de abt de religieuze gemeenschap bijeen in de crypte. Hij spoorde hen aan tot onderlinge liefde, die bereid is steeds en overal de fouten van anderen kwijt te schelden. Hij stelde hen het wondere gebeuren tot les voor ogen en gehoor gevend aan het bevel van de hemelse rechter stimuleerde hij hun medebroeder, die fout bekende, tot redelijker opvattingen en tot een religieuzer leven. Ook liet hij de boeteling als straf enkele geselslagen toedienen. Dat verhaal heb ik meer dan eens en in haast dezelfde bewoordingen gehoord uit de mond van ouderen die nog met de monniken uit die tijd hadden samengeleefd; zo heb ik het ook beschreven. Ik wil er nog aan toevoegen dat ik dit verhaal ook hoorde van Mathieu Wijshoefs,[70] die verzekerde het te hebben vernomen van zijn oom Lucas,[71] die beweerde de leren gordel van de schuldige nog te hebben gezien met erop het brandmerk van twee vingers.
De monniken van Vlierbeek, die wegens de oorlogsperikelen hun toevlucht hadden gezocht te Sint-Truiden, verzochten dat men hen Libert Schaloen[72] tot abt zou geven.

[70] Mathieu Wijshoefs trad in het klooster in 1614 en overleed als regent van het seminarie in 1657.
[71] Lucas Wijshoefs was monnik van 1590 tot 1607.
[72] Libert Schaloen, te Maastricht geboren in 1542, trad in in de abdij in 1558, werd priester gewijd in 1566, werd prior in 1576 en was abt te Vlierbeek van 1586 tot 1609.

Tweede boek

Prelatuur van Leonard Betten 1586-1607

Hoofdstuk I

1586 Nog tijdens het jaar, waarin Christoffel overleed, werd de verkiezing van Leonard te Rome door paus Sixtus V bekrachtigd. De pauselijke bul verplichtte de verkozene zich de tweede dag na ontvangst van de bul bij de officiaal te Luik aan te melden om de gebruikelijke eed van trouw af te leggen, zoals voorgeschreven door de H. Stoel, en om zijn geloof te belijden volgens een beslissing van het concilie van Trente.[1] Leonard was zorgvuldig deze verplichtingen nagekomen en het college van kanunniken van Sint-Lambertus was hiervan op de hoogte; toch maande het Leonard voor hen te verschijnen om zijn persoon en zijn verkiezing aan hun goedkeuring te onderwerpen. Leonard weigerde dat, bewerend dat het ongepast was een zaak die reeds door Christus' plaatsvervanger was goedgekeurd aan een nieuw oordeel van ondergeschikten te onderwerpen: dat zou een smaad betekenen voor het hoogste gezag en voor de H. Stoel. Daar het kapittel van Sint-Lambertus niet over grondige redenen beschikte om ook andere argumenten van Leonard te weerleggen, moest het zijn toevlucht nemen tot een gemene streek. Met list maakten zij zich meester van de pauselijke bul der bekrachtiging, die ze hem niet zouden teruggeven vooraleer hij hun bevel had uitgevoerd. Zo pleegt het hoogste gerecht weleens het grootste onrecht. Leonard verzette zich nochtans lange tijd vóór hij voor het juk van de onderwerping wilde buigen. Het conflict bleef in feite voortduren tot in de achttiende maand na de bekrachtiging door de paus, een zeer noodlottige tijdsspanne voor de abdij. De ondervinding leert dat het soms beter en voordeliger is zich vlug te onderwerpen aan een onrechtvaardige beslissing, als deze niet door tijd en geduld kan worden hersteld.

[1] Een decreet van het concilie van Trente verplichtte diegenen die een kerkelijk beneficie met zielzorg verkregen binnen de twee maanden geloofsbelijdenis te doen bij de bisschop, de vicaris-generaal of de officiaal.

1587 Tenslotte moest Leonard zich aan hun bevel onderwerpen en in september 1587 ontving hij de heilige wijding en werd hij te Sint-Truiden als abt ingehaald.
Deze verwikkelingen, die de uitoefening van zijn hoge ambt zozeer vertraagden, bleken slechts een voorspel op de conflicten die in de toekomst zo veelvuldig zouden volgen en die hij, ondanks grote geldelijke offers met miniem resultaat, zelfs voor enkelen van zijn opvolgers zal nalaten.

Hoofdstuk II

Bij het begin van datzelfde jaar deden de paters jezuïeten, die kort voordien[2] te Luik humaniorastudies hadden ingericht, hun beklag dat de inkomsten van de twee cluniacenser priorijen,[3] die bij hun college waren geïncorporeerd, beslist ontoereikend waren voor het inrichten van onderwijs voor de jeugd. Zij drukten de wens uit dat hen het pastoraat van Neerpelt - een Kempische parochie aan de grens van het Luikse diocees - zou worden toegevoegd. Dit pastoraat behoorde van rechtswege nochtans aan de abdij van Sint-Trudo toe, maar het was precies of de financiële toestand van de paters jezuïeten alleen maar kon gedijen door roofbouw op de benedictijnen. In die tijd verbleef Jean-François Bonhomme,[4] de bisschop van Vercelli, te Luik; hij had er de aanvaarding van de decreten van het concilie van Trente geregeld. Hij kende de paters de incorporatie van dit pastoraat bij hun college toe, maar formuleerde een gelukkig voorbehoud met deze woorden: indien de abt en het convent van Sint-Trudo, als echte en wettige begevers, daarmee hun uitdrukkelijke instemming zouden betuigen. Leonard nu was helemaal niet ingenomen met deze regeling. Hij vatte dan het heilzame plan op om te Sint-Truiden een seminarie op te richten en wilde daartoe precies de inkomsten aanwenden die buitenstaanders deden watertanden.
16 febr. 1587 De bisschop van Vercelli had de incorporatie toegestaan op 16 februari en leefde daarna nog slechts negen dagen. Hij had verdienstelijk werk geleverd voor Gods Kerk. Hij

[2] De jezuïeten begonnen te Luik in 1576 met humaniorastudies.
[3] De paus had in 1554 de priorijen Saint Séverin in de Condroz en Muno in Luxemburg geïncorporeerd bij de jezuïeten.
[4] Jean-François Bonhomme was ook nuntius te Keulen.

werd dodelijk ziek te Luik in het klooster van Saint Jacques, waar hij het liefst vertoefde, en kende daar een vroom einde.
Tijdens datzelfde jaar begon de religieuze loopbaan van Hubert Germeys.[5]

19 april 1589 Op 19 april 1589 voerden bisschop en abt de beslissende bespreking aangaande de oprichting van een seminarie overeenkomstig de besluiten van het concilie van Trente. De abt zou haast de volledige onkosten dragen en daartoe putten uit de rechten en inkomsten van de abdij. Hij wendde onder andere het pastoraat van Neerpelt aan, dat wil zeggen de grote en kleine tienden van die parochie; ook de tiend van Staden en twee derde van deze van Kerkom; in dit dorp stellen de abt en de decaan van Sint-Lambertus beurtelings de pastoor aan; de helft van deze laatste bijdrage was dus een geschenk van de Kerk te Luik; de overige bijdragen, die bestonden uit graan en veldvruchten en niet eens vijftig mudden bedroegen, werden bijeen gesprokkeld uit de inkomsten van de gilden.[6] Daarbij kwam nog een samensmelting met het kleine klooster van de derde-ordelingen, in de volksmond bogaarden geheten;[7] dat gebeurde met toestemming van de paus. Hun klooster was maar een armoedig lemen gebouw en beslist niet zo degelijk of zo groot als het seminarie nu is, dat, zoals dat meestal gaat, geleidelijk groeide dank zij stille aanwinsten.

13 mei 1590 Op 13 mei 1590, op het feest van Sint-Servaas, verhuisden de leraren van de humaniora uit de vroegere klaslokalen in de hallen[8] naar het nieuw gymnasium. Abt en convent gingen hen in processie vooraf. Een plechtige mis werd gezongen om overvloedige genadegaven van de H. Geest af te smeken voor de nieuwe kweekschool, tot meerdere glorie van God en tot nut van de gemeenschap. De eerste die de teugels in handen kreeg om de jeugd te leiden was Jean Miché;[9] hij stamde uit een bekende patriciërsfamilie van Luik. Hij zou na enige tijd wegens zijn

[5] Hubert Germeys van Lauw wordt door de monniken vermeld vanaf 1590. Hij werd abt op 19 december 1612 en overleed op 10 oktober 1638.

[6] Het gilde van de H. Eucherius schonk een rente van vijftien mudden koren, het gilde van de H. Geest twintig mudden, het gilde van de schoenmakers zes mudden.

[7] De begaarden of bogaarden waren reeds in 1258 te Sint-Truiden. Omstreeks 1270 vormden ze een communauteit. In 1469 namen ze de regel van de derde-orde aan. In 1589 was er maar één lid meer.

[8] Deze school, reeds in 1171 vermeld, was aan de O.-L.-Vrouwekerk verbonden.

[9] Volgens Daris was Hendrik van den Roye de eerste regent en volgde Miché hem in 1591 op om tot 1593 te blijven. Zie ook boek I, hoofdstuk V, noot 40, p. 18.

verstandelijke begaafdheid te Leuven worden bevorderd tot doctor in de beide rechten om daarna te worden opgenomen in het college van kanunniken van de metropolitaanse kerk te Kamerijk. Tot zover enkele inlichtingen over het seminarie. Ik neem mij evenwel voor daarover een kroniek te schrijven, zij het een korte wegens de beperkte stof, die teruggaat tot de stichting van de derde-ordelingen te Sint-Truiden; dit zal, als ik tijd van leven heb, gebeuren met de uitsluitende bedoeling om mijn dank te betuigen aan deze instelling, waarover ik al twintig jaar de leiding heb, en ook om mijn opvolgers in deze functie voor te lichten.

Hoofdstuk III

Graaf Karel Mansfeld, aanvoerder van het katholieke leger onder het opperbevel van Parma, verliet zijn krijgslieden op geringe afstand van Sint-Truiden en vroeg om samen met een klein gezelschap in de stad te worden toegelaten om daar gemakkelijker te herstellen van de vermoeiende tocht. Terwijl hij wachtte tot de poort werd geopend, hetgeen met enige aarzeling gebeurde, richtte vanaf de omwalling een inwoner een nogal brutaal verwijt aan de heer graaf, dat hij als een dief het vee kwam weghalen. Deze man, die zich niet kon beheersen, slingerde nog andere beledigingen naar het hoofd van de aanvoerder. Geprikkeld en woedend wendde de graaf daarop de teugel en reed naar Brustem met de duidelijke bedoeling zich te wreken over de belediging die de Truidenaren hem aandeden, indien Leonard, die haastig te paard was gesprongen, de graaf niet had ingehaald. Door alle schuld - en dat was ook de waarheid - op een dwaas en onverantwoordelijk individu te schuiven, kon hij de overige burgers van schuld vrijpleiten. Door zijn vriendelijke woorden slaagde hij erin Mansfeld, die de belediging onverwijld wilde wreken en reeds aanstalten maakte om zijn veldgeschut tegen de wallen in stelling te brengen, in die mate te bedaren, dat hij de krenking vergat en naar wijn vroeg om zo zijn welwillendheid te tonen voor Leonard, die hem tot bezinning had gebracht. Toen men hem antwoordde dat men daar geen wijn ter beschikking had, ontstak hij weer in woede en sprak weer over vergelding. Op dat moment bemerkte de abt dat zijn dienaar een veldfles in de hand had. Het was een lederen fles in de vorm van een handbus en barstensvol wijn. Met de plooi van geveinsde strengheid op het gelaat greep de abt die

"handbus", richtte ze op de graaf en beantwoordde diens woede als het ware door dreiging met een wapen. De graaf reageerde welwillend op deze geïmproviseerde, gevatte en guitige ingeving en zei: "Welaan dan, laten we deze bus op een ongevaarlijke wijze ontladen in de glazen". Zo wedijverden zij in vriendelijke scherts en brachten heildronken op elkaar uit. Later stuurde de abt aan de graaf een "kanon" van grotere omvang dan de handbus, namelijk een vat moezelwijn. De graaf bekende later nog vaak op een of ander feestmaal, dat hij overwonnen was geworden door de geestigheid en de vriendelijkheid van de abt. Toen bisschop Ernest hoorde hoe deze zaak tactvol en gunstig was verlopen dank zij de geestige inval van de abt, wilde hij het verhaal bij gelegenheid van Leonard zelf te horen krijgen en ook wilde hij de handbus zien die de vrede met Mansfeld had bewerkt; zozeer viel het optreden in de smaak van de goede vorst. Maar later brachten enkele vleiers in het paleis kritiek uit en kleineerden op krenkende wijze een daad, waarvoor notabelen de abt hadden geprezen. Bij deze mensen had het tot nog toe onbetwiste aanzien van de abt van Sint-Truiden en zijn gezag over zijn ondergeschikten, dat haast even groot was als het gezag van de bisschop, naijver gewekt. Ze deden vergeefse moeite om dit gezag te ondermijnen, want Leonard verdedigde de rechten van zijn abdij krachtdadig bij de paus te Rome. Daarom wilde men zijn goede naam bezoedelen met de smet van onbezonnenheid en men verweet hem misprijzen jegens zijn vorst en zijn bisschop, tegen wiens borst hij met ongepaste en oneerbiedige scherts een fictieve handbus had gericht.

Tot staving van deze aanklacht had men nog een ander argument van dezelfde aard verzonnen, waarvan ik de oorsprong uit een ver verleden moet oprakelen. Er waren nog geen twee maanden verstreken na het overlijden van Christoffel, toen Ernest de pas verkozen abt Leonard naar Luik riep om deel te nemen aan een processie naar aanleiding van de translatie van de relikwieën van de zalige martelaar Lambertus. Na afloop ontving de bisschop hem met opmerkelijke welwillendheid en nodigde hem uit om aan zijn zijde aan te zitten aan de feestdis. Hij gaf hem aldus, door dat bijzonder eerbetoon, voorrang boven alle andere abten. Teneinde de prinsbisschop voor zoveel welwillendheid te danken, verzocht de abt hem enkele dagen later om een onderhoud en het werd hem toegestaan. De prinsbisschop zat op dat moment zijn

Geheime Raad voor. Toen de abt tot die vergadering werd toegelaten en binnentrad, stond de vorst rechtop en ontving hem met bijzondere blijken van genegenheid. Met serene gelaatsuitdrukking hoorde hij de wensen voor duurzaam welzijn aan, die de eerbiedig groetende Leonard hem vanuit een onderdanige en kinderlijke genegenheid toestuurde, en hij omhelsde hem: "Aangezien gij mij uw kinderlijke genegenheid verklaart, wil ik u op mijn beurt met vaderlijke liefde omhelzen". Deze woorden drongen bij de aanwezigen via de oren tot in hun gemoed door en hadden daar een verschillende uitwerking, zoals ook het geval is bij bijen en spinnen die ook honing en gif uit dezelfde en de meest welriekende bloemen puren. Enkelen prezen de doorluchtige vorst om zijn welgemeende sympathiebetuiging voor de abt, die hij zijn vriendschap waardig achtte; anderen keurden het af dat de vorst zich door de nauwe band van familiariteit liet binden aan de abt, die zeker misbruik zou maken van deze welwillendheid. Ze dienden dan een lasterlijke aanklacht in bij de paus met het verwijt dat de abt naar gelijkstelling met de bisschop streefde. Over de wijze hoe ze elkaar vriendschappelijk als vader en zoon toespraken, werd met geen woord gerept, maar de abt werd er van beschuldigd zijn bisschop herhaaldelijk confrater te hebben genoemd. Zo'n idee was nochtans nooit bij hem opgekomen, zelfs niet in zijn dromen, aldus beklaagde hij zich in een brief, die hij tot zijn wettige zelfverdediging aan kardinaal Palavicino schreef. Meer dan eens ook deed hij zijn beklag bij de goede vorst, die een sterk gevoelen voor rechtvaardigheid had, dat deze met heel slechte raadgevers opgescheept zat, wier haat tegen de abdij van Sint-Trudo ook de volgende jaren zo hardnekkig voortduurde, dat hij niet uitdoofde, zelfs niet na het overlijden van Leonard.

Hoofdstuk IV

Bij de aanvang van dat jaar veroorzaakten de Spanjaarden turbulente dagen. Toen hen geen soldij werd uitbetaald, kwamen ze in opstand en deserteerden uit het leger van Parma. Een woord aan het Frans ontlenend, noemde men hen "mutins". Hun leger was hoofdzakelijk ingekwartierd in Diest, Zoutleeuw en Herentals. Van daaruit doorkruisten ze ongehinderd de Kempen en Haspengouw. Met hun opeisingen teisterden ze het bisdom Luik met zoveel driestheid, dat ze op de vraag om hun plundertochten in

een bevriende streek te staken hooghartig antwoordden dat nood geen wet kende, dat men derhalve de opeisingen diende te betalen of dat men de felheid van hun wapengeweld moest ondergaan. Om aan deze bedreiging het hoofd te bieden, werd in Sint-Truiden een garnizoen gelegerd, waarvan de leiding aan baron Groesbeek werd toevertrouwd.
In dat jaar diende de prinses van Chimay bij de Staten-Generaal van de Nederlanden[10] een klacht in tegen de Staten van Luik. Deze hadden inderdaad een eis tot schadeloosstelling ingediend van twee of drie dorpen die tot haar rechtsgebied behoorden, maar binnen het Luikse territorium lagen. Om het op zesentachtighonderd florijnen geschatte verlies te recupereren - de vordering werd inderdaad afgewenteld op de Luikenaren - vroeg en verkreeg ze dat ze een hulpvragende hand naar de naburige Kempen zou mogen uitsteken. Van onze mensen te Helchteren werden nu, als hun aandeel in de betaling, honderdvijftig florijnen gevorderd. Dit zou gelukt zijn indien Leonard geen smeekschrift had verstuurd naar de Staten, waarin hij aantoonde dat Helchteren, met eenzelfde rechtstoestand als Sint-Truiden, door het Roomse Rijk was vrijgesteld van verplichtingen, gemeenschappelijk met de Luikenaren.
Zoals reeds tijdens het vorige jaar, volgde Leonard ook tijdens dit jaar de geloofsijver van Christoffel na en spande zich in om met nieuwe en vroegere edicten het heimelijk voortwoekerende kwaad van de ketterse dwaling uit te roeien. Daarvoor ijverde hij met vastberadenheid, niet evenwel met het verhoopte resultaat, want sommigen remden dit heilzame plan af, niet omdat ze zelf waren besmet door de verderfelijke leer of omdat ze sympathiseerden met de ketterij of haar volgelingen, maar uit persoonlijke haat tegen Leonard, wiens edicten zij versmaadden en aan wiens gezag ze zich wilden onttrekken door, zo mogelijk, het juk van zijn vroegere heerschappij af te werpen.
1593 Tussen de abt van Sint-Vaast te Atrecht en deze van Sint-Truiden werden de eerste onderhandelingen gevoerd met het oog op een ruiling van Halmaal en Provins en hun daar gelegen bezittingen; maar deze besprekingen sleepten aan en leidden slechts na tien jaar tot een goed einde.

[10] Hier worden ze Foederati Belgii Ordines genoemd.

1594 Een groep Italiaanse huurlingen van de Bask Spinola, die ontevreden waren over het uitblijven van soldij en wier geduld ten einde was, verliet het gros van het leger. Nadat nog opstandelingen uit het Spaanse leger zich bij hen hadden gevoegd, bezetten ze Zichem. Van daar plunderden zij de streek wijd en zijd. Vanuit Luik stuurde men baron Schwarzemberg om de leiding te nemen over een troepenafdeling die was gelicht om de plunderaars af te weren. Hij sloeg zijn kamp op bij de omwalling van Sint-Truiden. Maar terwijl de nachtwake op een onachtzame wijze werd uitgevoerd, deden de Italianen een onverhoedse overval, doodden een aantal en dreven anderen op de vlucht. Trouillet evenwel hield stand met een escadron ruiterij en twee cohorten voetvolk. Hij hergroepeerde de vluchtelingen en bracht ze als overwinnaars terug naar hun standplaats. Aan de Truidenaren werd opnieuw een omvangrijke en veeleisende wachtpost opgelegd om reden van de dagelijkse plundertochten, die voor de inwoners nog zoveel ondraaglijker waren omdat ten gevolge van ernstige misoogst alle produkten schaars waren.

1595 Toen door kuiperij van de verbondenen eerst de burcht te Hoei en vervolgens de stad zelf waren ingenomen, stuurde Ernest, die voor Sint-Truiden vreesde, met instemming van de abt een tweehonderd man sterke hulptroep en stelde de heer van Duras, drossaard van Montenaken, aan hun hoofd.[11]

Door zijn schitterende talenten en door zijn volgzaamheid won Watzon zozeer Leonards sympathie, dat deze hem tijdens dat jaar aan de religieuze gemeenschap voorstelde als de man die hem als abt zou opvolgen.[12] Op aanraden van de bisschop van Vercelli, de pauselijke nuntius, en gevolg gevend aan een beslissing van het concilie van Trente, voegde Ernest een beneficie van een kanunnik toe aan het kapittel van Sint-Lambertus, dat was bestemd voor een permanente theologische opdracht. De eerste die hij tot deze waardigheid verhief, was George Thurin, predikant van het woord Gods, een grote aanwinst voor het bisdom, maar een vrucht die door een voortijdige dood spoedig zou worden geplukt. Want nauwelijks tien jaar na de aanvaarding van deze vertrouwenspost werd hij dodelijk getroffen door een verdwaalde kogel uit een geweer dat toevallig afging. Dit gebeurde tijdens de inspectie van

[11] Jeroom van Oyenbrugge.

[12] Remi Watzon van Tienen werd in 1607 abt en overleed in 1612.

de hulptroep die, zoals gezegd, te Sint-Truiden was ingekwartierd. Hij werd nog naar de abdij gebracht, maar overleed daar. Hij werd begraven tegenover de kapel van het H. Kruis. Ik laat hier zijn grafschrift volgen, dat een overzicht geeft van zijn levensloop:
"Aan George Thurin van Luik, welbespraakt en geleerd man, kanunnik en scholaster te Luik, die eerst in Italië, vervolgens in Frankrijk, uiteindelijk in zijn eigen streek met groot succes luisterrijke gewijde bijeenkomsten belegde; voor belangrijke aangelegenheden deed de prinsbisschop op hem beroep; nadat hij van een kiesvergadering te Regensburg was weergekeerd, overleed hij in deze stad, door een verdwaalde kogel getroffen, op 10 april 1595.
Met droefheid in het hart legden de uitvoerders van zijn testament hem hier neer".

Hoofdstuk V

1600 Het laatste jaar van de zestiende eeuw van onze jaartelling - die aanvangt toen de Maagd baarde - zal Carondelet[13] zijn drijverijen onverdroten voortzetten. Hij was kanselier van de strafraad en onder het schijnbaar verantwoorde voorwendsel dat hij de inkomsten van de prinsbisschop wilde vermeerderen wegens diens verdiensten jegens de Roomse Kerk, nam hij een voorbeeld aan het optreden van Groesbeek[14] en belaagde bij de paus niet meer alleen de abdij van Aulne, maar ook die van Sint-Truiden. Hij was erop gebrand een tiend van de inkomsten van de abdijen van beider kunne in het Land van Luik te bemachtigen, althans voor zover hun jaarlijkse inkomen meer dan vijfhonderd dukaten bedroeg. Dat was een goed bedacht plan om op een eenvoudige wijze en zonder moeite rijkdom te vergaren in het geval hij de bisschop mocht opvolgen. Om deze vereniging van de abdij van Sint-Truiden met de mensa van het bisdom in praktijk te brengen, riep hij handig redenen van openbaar nut in: de gemeenschap van rechtspraak, verdeeld als ze was tussen bisschop en abt, bevatte

[13] Jacques de Carondelet, kanunnik van Sint-Lambertus, kanselier van de prinsbisschop van 1588 tot 1603. Nadien, tot aan zijn dood in 1606, groot-proost van de kathedraal.
[14] Kardinaal Gerard van Groesbeek, prinsbisschop van 1565 tot 1580; zie voor zijn optreden in dit verband het vijfde hoofdstuk van het eerste boek, p. 19.

een kiem van voortdurende betwistingen en daaruit voortspruitende moeilijkheden; aan de prinsbisschop zou ze de middelen ter beschikking stellen om de rechten van de Kerk te vrijwaren, en voor monniken, die zich toewijdden aan de religieuze rust en de goddelijke eredienst, pasten geen wereldse beslommeringen die hen op noodlottige wijze afleidden.[15] Toen Leonard hierover werd ingelicht door Honorius Axelius, zijn procurator bij de Romeinse Curie, waar deze man ook voor de drie volgende abten verdienstelijk werk zou verrichten, zorgde hij voor een bezwaarschrift bij de Heilige Vader. Toen hem deze brief door kardinaal George...[16] werd voorgelezen, schudde de paus het hoofd, luchtte onverholen zijn geschokt gemoed en liet zich deze woorden ontvallen: "Is het op die wijze dat men deze zaak afhandelt?", aldus uiting gevend aan zijn ongenoegen, nu hij uit het bezwaarschrift de heimelijke list had ontdekt, waarmee Carondelet hem om de tuin had willen leiden. Toch zouden deze man en andere tegenstanders van onze abdij niet nalaten Leonard heimelijk en listig te belagen. Maar hij zou zich dapper en wijs tegen hun pogingen verdedigen.

1600 Clemens VIII stuurde nu Octavius, de bisschop van Tricario,[17] als nuntius naar de Belgische vorsten en gaf hem de opdracht te Luik een onderzoek in te stellen naar de waarde van de bisschoppelijke mensa, waarmee men voorgaf de abdij van Sint-Truiden te verenigen en bijgevolg op te heffen.

23 april 1600 Om die reden beklaagt Leonard zich op 23 april bij bisschop Coriolanus, apostolisch nuntius te Keulen,[18] en vraagt hem erover te waken dat er geen beslissing zou worden genomen zonder hem vooraf te hebben gehoord. Hij zou dan het bewijs leveren dat de inkomsten van het bisdom dubbel zo belangrijk waren als aan de paus was meegedeeld. Die inkomsten hadden ruim volstaan voor de vorige bisschoppen. Er was zelfs een overschot geweest voor het oprichten van weelderige kerken en kloosters, voor de bouw van paleizen en burchten, zonder enig

[15] De bisschop stelde voor de abdijen van Stavelot en Sint-Truiden te incorporeren bij zijn mensa.

[16] De naam is niet ingevuld.

[17] Octavius Frangipani, achtereenvolgens bisschop van Cajazzo, Tricario, aartsbisschop van Trente, nuntius te Keulen en vanaf 1596 nuntius te Brussel.

[18] Coriolanus Garzadero werd naar Keulen gestuurd in 1593 en werd er in 1596 nuntius na het vertrek van Frangipani.

bezwaar van een volgzame kudde, aan wie nochtans uiterst zware belastingen werden opgelegd. Want ondanks de uitzonderlijk moeilijke tijden werden bij het volk zevenhonderdduizend florijnen vergaard en zo pas nog een supplement van meer dan honderdvijftigduizend florijnen. Het enige resultaat van al deze inkomsten was dat ze werden besteed aan nutteloze verkwistingen voor vrienden en hofdignitarissen. En gesteld dat de bisschop geld nodig had, waarom vroeg hij dan liever steun bij monniken dan bij de andere standen van het land? En waarom deed hij eerder beroep op zijn Luiks bisdom en zijn Luiks gebied dan op de onderdanen van zijn andere bisdommen?[19] Vooral kloosterlingen viel hij lastig, tot grote droefenis van de vromen, tot grote tevredenheid van de ketters. Op deze redenering steunde de verdediging van Leonard. Ik heb ze in grote lijnen samengevat uit zijn brief en ik meen dat een onbevooroordeeld lezer ze moet beamen.

1601 We belanden nu in de zeventiende eeuw: de gelukkige geboorte van Johannes van Sutendael zorgde voor een blij begin. Hij werd te Luik geboren; zijn vader heette... en zijn moeder Van den Ertwech.[20] Te gelegener tijd zal meer over hem worden meegedeeld, wanneer we het in deze kroniek zullen hebben over zijn eigenschappen en verwezenlijkingen, als hij eenmaal tot de abbatiale waardigheid is verheven onder de naam van Hubertus II. Leonard kwam tijdens dat jaar eens in een gevaar terecht, dat hem bijna het leven kostte, toen hij, vermoeid na een lange rit te paard, om wat te ontspannen te voet door het...[21] bos wandelde. Zijn dienaar volgde met anderen achter het traag stappende paard van de kloosterling Laurentianus. Rovers vuurden plotseling vanuit een hinderlaag hun pistolen af en deden hem op de grond duiken. Vandaar grote paniek: vluchten was de enige redding. De gezellen van de abt stoven weg in alle richtingen. Hijzelf hield zich een tijdlang schuil in het struikgewas tot hij, na het vertrek van de rovers, vrij verder kon gaan.

[19] Ernest van Beieren cumuleerde vijf bisdommen: Luik, Keulen, Munster, Hildesheim en Freising.

[20] Johannes van Sutendael werd op 2 februari 1600 te Luik geboren. Zijn vader heette Denis, zijn moeder Sophie van den Ertwech. Te Sint-Truiden intredend in 1619 nam hij de naam Hubertus aan. Aan de universiteit te Keulen behaalde hij de graad van licentiaat in de theologie; hij werd leraar theologie in de abdij, prior in 1632, abt in 1639 en overleed op 16 september 1663.

[21] De naam is niet ingevuld.

1602 Om de aartshertog weg te lokken van de belegering van Oostende, had prins Maurits van Nassau een grote troepenmacht in Duitsland verzameld. Hij had ze eerst over de Maas gebracht, rukte dan op naar Tongeren, vandaar naar Tienen, om in heel Brabant verwoestingen aan te richten en terreur te zaaien. Hij zou zijn geslaagd, indien admiraal...[22] met zijn Spanjaarden hem niet tot staan had gebracht en hem had gedwongen weg te trekken naar de Kempen en naar het Hageland. Dit ging evenwel gepaard met grote verwoestingen in het Land van Luik. Want in de loop van juli namen ze overal versterkingen in en plunderden ze. Dat was onder andere het geval te Nieuwenhoven, tot aanzienlijke schade voor onze abdij. Want toen de rekening van de aangerichte schade werd opgemaakt, werd deze op negenduizend florijnen geschat.
3 sept. 1602 Niet geringer was de schade toen op 3 september blikseminslag in Nieuwenhoven een graanschuur in de as legde, die tot de nok was gevuld met de recente oogst.
Tijdens de herfst volgde een nieuwe plundertocht van Spaanse en Italiaanse rebellen door de Kempen. Die benden trokken door Hamont, Hoogstraten en Grave en eisten hun tol.
Omstreeks die tijd kwam de vorst van de Belgen, Albrecht,[23] die op weg was om de belegering van 's-Hertogenbosch te breken, met een gedeelte van zijn troepen van Luik naar Sint-Truiden. Hij werd er door de abt vriendelijk ontvangen.

Hoofdstuk VI

Met de goedkeuring van de paus[24] werd Halmaal, een domein van de abdij van Sint-Vaast, geruild tegen Provins, dat aan de abdij van Sint-Truiden toebehoorde.[25]
15 aug. 1603 Op 15 augustus werd Leonard door Ernest naar Luik ontboden. Hij begaf zich onbevreesd op weg, verzekerd als hij was dat hem niet de geringste schuld trof en dat er niets waar was van de verzinsels die zijn tegenstanders uit dodelijke haat tegen hem bij de bisschop hadden uitgebracht. Zij waren overtuigd dat Leonard niet zou durven komen om de verwijten te

[22] De naam is niet ingevuld.
[23] Albrecht, aartshertog van Oostenrijk, sedert zijn huwelijk met de dochter van Philips II op 6 mei 1598 tot zijn dood op 13 juli 1621 soeverein van de Zuidelijke Nederlanden.
[24] Clemens VIII, paus van 1592 tot 1605.
[25] Zie hiervoor hoofdstuk IV ad 1593.

weerleggen. Toen het anders liep dan zij hadden verwacht en zij inzagen dat de beschuldigingen, waarmee zij de schitterende geest van de prinsbisschop hadden verschalkt, werden ontkracht, verstomden ze beschaamd, maar zich beteren deden ze niet.
Zodra de confrontatie naar wens was verlopen, sprak de abt de prinsbisschop als volgt toe (ik haal zijn woorden letterlijk aan): "Doorluchtige vorst, uw mensen willen mij tot een vazal van Uwe Hoogheid maken. Maar, geloof mij, dat kan ik niet aanvaarden, tenzij ik de beschuldiging van meineed zou willen oplopen. De stad van de H. Trudo is een leen, dat direct en uitsluitend afhankelijk is van het Rijk en waar bisschop en abt op gelijke wijze heer zijn, de ene niet ondergeschikt aan de andere. Uwe Hoogheid beschikt er in geen enkel opzicht over meer rechtsmacht dan de abt, en ook het omgekeerde is waar. Vandaar ook dat wij bij gelegenheid van onze inauguratie voor het altaar van de H. Trudo op het evangelie wederzijds de eed afleggen, de prinsbisschop van Luik dat hij de rechten en de rechtsmacht van abt en convent van de H. Trudo zal vrijwaren, de abt van zijn kant dat hij hetzelfde zal doen voor de bisschop en zijn kapittel". De goede prinsbisschop nam de abt deze woorden niet kwalijk, zoals mag blijken uit deze woorden die hij wat later, bij de omhelzing ten afscheid, tot hem zou hebben gericht: "Heer abt, laat tussen ons, om Godswil, vrede en eendracht heersen, want, geloof me, mij gaat niets zozeer ter harte als het bewaren van de vriendschap met mijn goede heren en buren". Deze woorden haalde Leonard aan in een smeekschrift dat hij in 1605 tot keizer Rudolf richtte. Maar de hofraad van de bisschop vond het onduldbaar dat aangaande de rechtsmacht in dezelfde stad een eenvoudige abt zou wedijveren met een machtig vorst.
1603 Leonard sloot weer aan bij de Congregatie van Bursfeld, waarvan Willem van Brussel zich had afgescheiden; de paus gaf zijn goedkeuring voor deze hereniging op verzoek van de abt, de prior en het hele convent.[26]

[26] Een edict van het concilie van Trente van 3 december 1563 stelde de benedictijnenkloosters voor de keuze zich te richten naar de Generale Kapittels, zich te organiseren in congregaties of zich te onderwerpen aan het toezicht van de bisschop. Enige tijd daarvóór had Sint-Truiden zich onder abt Willem van Brussel (1516-1532) juist losgemaakt uit de congregatie van Bursfeld, die al in 1443 tot stand was gekomen. Rond 1600 waren in de Zuidelijke Nederlanden naast Bursfeld ook de congregatie van de Exempten van Vlaanderen (opgericht 1564) en die van O.-L.-Vrouwepresentatie, kort vóór 1600 opgericht, met als centrum Saint Vannes

Keizer Rudolf bekrachtigde voor abt Leonard het voorrecht van de regalia, zoals reeds sedert vier eeuwen gebruikelijk was.[27]

22 aug. 1604 Op 22 augustus kwam de bisschop van Ossero, Coriolanus,[28] als pauselijk nuntius naar Sint-Truiden om enkele misbruiken uit te roeien, die tijdens de wanordelijkheden van de oorlog waren binnengeslopen in het kapittel van de collegiale kerk te Sint-Truiden. Ook was daar een hervorming volgens de decreten van het concilie van Trente noodzakelijk. Wel had het gewone gezag reeds getracht deze hervorming door te voeren, maar deze poging was zonder effect gebleven ten gevolge van de talrijke exempties, rechtspersonen en beschermheren die het kapittel zeer hinderlijke bevelen oplegden. Opdat niet wederom hetzelfde zou gebeuren, gelastte de nuntius de abten van Sint-Trudo en van Saint Laurent en ieder hoofdelijk, zich naar bovengenoemde kerk te begeven voor een visitatie en dat ze een onderzoek zouden instellen naar de misbruiken en tekortkomingen, die zowel op geestelijk als op materieel gebied ten gevolge van gebrek aan tucht of andere oorzaken waren binnengedrongen in die kerk en dat ze na ervan kennis te hebben genomen die gebreken zouden uitroeien ondanks de tegenkanting. Beschikkend over hetzelfde pauselijk gezag had Octavius, bisschop van Cajazzo en pauselijk nuntius, tijdens het achtentachtigste jaar van de vorige eeuw namelijk,[29] de abt van Sint-Trudo gelast met het ten uitvoer brengen van de boetedoening die Franciscus, bisschop van Vercelli[30] - in die tijd eveneens pauselijk nuntius -, wegens hun talrijke zware excessen had opgelegd aan Johannes Rouckaut,[31] Petrus van Vucht[32] en Willem Brezips,[33] kanunniken van de kerk te

te Verdun, actief. De abt stelde zijn convent wederaansluiting bij Bursfeld voor op de kapittelvergadering van 6 mei 1599. Dat voorstel werd op 2 mei 1600 besproken te Seligenstadt op de algemene kapittelvergadering van de Congregatie van Bursfeld en op 3 september te Paderborn door deze vergadering aanvaard. De akte van onderwerping werd te Sint-Truiden ondertekend op 30 mei 1603 en aanvaard op het kapittel in Sankt-Pantaleon te Keulen op 8 juni 1603.

[27] Keizerlijk diploma van 22 december 1603. Rudolf II regeerde van 1575 tot 1612.

[28] Nuntius te Keulen. Zie hiervoor hoofdstuk V, noot 18.

[29] Octavius Frangipani, bisschop van Cajazzo, zie hiervoor hoofdstuk V, noot 17.

[30] Jean-François Bonhomme. Zie hiervoor hoofdstuk II, noot 4.

[31] Johannes Rouckaut, kanunnik van de O.-L.-Vrouwekerk vanaf 1576.

[32] Petrus van Vucht deed afstand van zijn prebende als kanunnik in 1610.

[33] Willem Brezips kreeg kwijtschelding van straf in 1586.

Sint-Truiden, aan Godfried van den Loye,[34] kapelaan, Johannes Walscharts,[35] pastoor van het H. Graf, en Egidius van Mettekoven,[36] allen clerici of priesters.
Nu ik hierover, volgens mijn plan in het kort en met de woorden van de bul zelf, verslag heb gedaan, keer ik terug naar het jaar 1604, tijdens hetwelk twee plattelandsbewoners uit de dorpen Borlo en Buvingen weigerden de tiend der lammeren te betalen. Leonard daagde hen voor het gerecht te Leuven bij de abt van Sint-Geertrui, de beschermer van de privileges van de abdij van Sint-Trudo. Het viel die plattelanders niet moeilijk te Luik verdedigers van hun onrechtvaardige zaak te vinden. Dezen beriepen zich op een paragraaf van de keizerlijke voorschriften, die bepaalt dat geen enkel onderhorige van het Land van Luik in eerste aanleg - zoals men dat noemt - buiten zijn streek kan worden gedagvaard voor een rechter uit een ander gewest. Steunend op dat argument groeide bij de plattelandsbevolking de stoutmoedigheid en hun misprijzen voor het vonnis. Om deze weerspannigheid werden ze tot hechtenis veroordeeld en op bevel van Leonard werd één hunner in de kerker te Sint-Truiden opgesloten. De strafraad van de prinsbisschop stuurde nu terstond Duffius, een jonge doordrijver (zo beschrijft Leonard hem) die de kerker open brak en de gevangene bevrijdde. Het zou gemakkelijk zijn geweest geweld met geweld te keren, maar om de betwisting niet in een regelrechte oorlog te laten ontaarden, die veel bloedvergieten zou vergen, leek het Leonard verstandiger het onrecht dat men hem schaamteloos aandeed, geduldig te verdragen en te negeren. Maar de abt van Sint-Geertrui, Arnold van Eynthout,[37] legde zich daar niet bij neer, maar diende in een bezwaarschrift klacht in bij de paus wegens het openlijke misprijzen van zijn vonnis en van de Apostolische Stoel en wegens het aanmatigend optreden van hen die een gevangene uit de boeien hadden bevrijd. Behalve Duffius klaagde hij in die brief ook de Sint-Truidense schout van

[34] Godfried van den Loye was in 1590 kapelaan van Sint-Gangulfus, in 1592 van Sint-Pieter; hij was pastoor van het H. Kruis vanaf 1585, kanunnik-cantor in de O.-L.-Vrouwekerk vanaf 1606; hij overleed in 1624.
[35] Johannes Walscharts was pastoor van het H. Graf van 1576 tot 1615.
[36] Egidius van Mettekoven was in 1544 kapelaan in de H. Catharina, in 1573 pastoor van Sint-Jan, in 1565 kanunnik van O.-L.-Vrouw.
[37] Arnold van Eynthout was abt van Sint-Geertrui te Leuven van 1593 tot 1607.

de bisschop[38] aan, niet alleen omdat hij een gevangene had vrijgelaten, maar ook omdat hij de dienaar van de bewaker had aangevallen en hem in de kerker zou hebben geworpen, indien deze niet was ontsnapt door zijn mantel, waarmee men hem vast hield, los te laten.

Hoofdstuk VII

1605 Van overal werd de abdij in haar rechten belaagd, maar Leonard was waakzaam op elk gebied en op elke plaats, waar zijn tegenstanders hem uitdaagden. Hij stelde zich op als een muur voor het huis van God. In talrijke brieven werd zijn standvastigheid geprezen door kardinalen van de H. Roomse Kerk, Caesar Baronius, Robertus Bellarminis, Palavicino, Scipio Borghese, Bandinis, Giurius en andere prinsen van het H. College. Hun aanmoedigingen gaven hem meer en meer zelfvertrouwen, ondanks het feit dat zijn gezondheid met de dag afnam. We hebben reeds meegedeeld dat de paus aan Octavius,[39] bisschop van Tricario en nuntius bij de Belgische vorsten, de opdracht had gegeven om de argumenten voor de voorgenomen afschaffing van onze abdij te ontkrachten, maar ook dat Leonard, die geen vertrouwen had in de bisschop van Tricario, in een schrijven zijn toevlucht had gezocht bij de nuntius te Keulen. Na lovende woorden voor diens welwillende belangstelling, maakte hij als volgt zijn beklag over de hovelingen van de bisschop: "Die hovelingen houden niet op de arme kerk van de H. Trudo te belagen om haar eens te kunnen verslinden, zoals een valk een duif verscheurt. De eerwaarde heer Wachtendonck,[40] die in de voetsporen is getreden van Carondelet, heeft uitdrukkelijk om de incorporatie van de abdij van de H. Trudo verzocht of om de tiendheffing op al haar goederen met daarenboven een milde toelage, en dit om de schulden af te lossen van een prinsbisschop die steeds in financiele moeilijkheden verkeert. Goede God, in welke tijd leven wij! De bisschop, die mij al dertien jaar lang "mijn zoon" noemt, die op het H. Evangelie op het altaar van de H. Trudo, in aanwezig-

[38] Raphaël van Dormaal was schout van de bisschop van 1604 tot 1621.
[39] Frangipani, cfr. hiervoor hoofdstuk V, noot 17.
[40] Arnold van Wachtendonck volgde in 1603 Jacques de Carondelet op als kanselier van de prinsbisschop.

heid van ettelijke duizenden mensen van beiderlei geslacht, gezworen heeft de abt, het convent en de abdij van de H. Trudo te beschermen, hun rechten en privileges te verdedigen, wil dat er na mijn dood geen erfgenaam, geen opvolger komt! Invloedrijke kerkvorsten steunen hem bij deze poging. In haar kantieken heeft de Kerk eertijds deze klaagzang aangeheven, die de Kerk van de H. Trudo nu laat horen: "De zonen van mijn moeder hebben tegen mij strijd gevoerd". Maar wat is hun bedoeling? Zonder twijfel willen zij de smart, die nu heimelijk in het hart van onze liefderijke vader doordringt, enigszins verzachten. Eenzelfde oproep heb ik gedaan bij een zeer doorluchtig en vroom kardinaal van de H. Roomse Kerk, die vaderlijk troostend in zijn brief toegeeft dat nogal voortvarend gebeurt wat thans wordt uitgevoerd, maar afgezien daarvan mij aanzet vertrouwen te hebben, omdat de paus niet van plan is iets te wijzigen aan de toestand van de religieuze instellingen. Uwe Doorluchtige Genade zou dit vertrouwen een flinke steun geven, indien zij zich wil verwaardigen de zaak van onze Kerk persoonlijk aan te bevelen bij de doorluchtige kardinaal Aldobrandini, die tevens protector is van het Duitse volk".

2 april 1605 Clemens VIII, oom van kardinaal Aldobrandini, overleed op 7 maart; op 2 april volgde Alexander da' Medici hem op; hij nam de naam Leo XI en overleed op de zevenentwintigste van dezelfde maand; Camillus Borghese volgde hem op onder de naam Paulus V.

9 dec. Op 9 december van het ten einde lopende jaar ondervond Luik moeilijkheden vanwege de brouwers, die protesteerden tegen de nieuwe belastingen die hun werden opgelegd; ondanks het feit dat straffen waren uitgevaardigd wegens hun gewapend verzet, bleven de brouwers van Sint-Truiden de belasting betwisten, die op gezag van de bisschop en van de abt op bier werd geheven. Toen zij hun verzet tegen dit voorstel hardnekkig volhielden, hief bisschop Ernest in overeenstemming en in accoord met de abt hun privileges op en schafte het brouwersambacht af. Om nog meer gewicht aan deze akte van afschaffing te verlenen, stuurde de bisschop vanuit Luik zijn heraut, die samen met een heraut van de abt strafmaatregelen zou uitvaardigen om hen af te schrikken en een openbaar voorbeeld te stellen van de wijze waarop onge-

hoorzaamheid werd gestraft.[41] Pas had de abt zijn accoord gegeven aan dit verzoek van de bisschop of men maakte listig van deze gelegenheid misbruik om hem bij de keizer te beschuldigen van majesteitsschennis. Men verweet hem zich een vorstelijk prerogatief, gemeenlijk "Lantfürsteliche obrigkeyt" genaamd, aan te matigen, namelijk een heraut aan te stellen om, zoals een keizer of voorname vorst, zijn edicten kenbaar te maken, zich door dit precedent keizerlijke hoogwaardigheidskentekens toe te eigenen en ze op zijn nieuwe herautenstaf te laten aanbrengen. Nog andere beschuldigingen voegde men hieraan toe: dat hij zijn dorpen, landbouwexploitaties en cijnsgoederen inrichtte tot een centrum van absolute rechtsbevoegdheid, dat hij zich goederen van de gemeenschap toeëigende, dat hij ze verpandde en verkocht zonder de prinsbisschop om toestemming te vragen, dat hij voorts de hoogste rechterlijke macht op elk domein voor zich opeiste, dat hij zich een gezag toeëigende dat gelijk stond met dat van de prinsbisschop, door gewaagde verklaringen van deze aard: "De bisschop en prins van Luik staat niet boven mij, maar hij is mijn gelijke in zake rechtsbevoegdheid, bijgevolg bezit hij over mij, zijn gelijke en evenwaardige, geen gezag". Hij bezigde deze ongebruikelijke titulatuur: "Leonard, bij de gratie Gods abt van Sint-Trudo" en usurpeerde nog talrijke andere dingen. Tot zover een samenvatting van de eerste grieven van de bisschop ten overstaan van de abt. Dertien dagen later volgde een tweede aanklacht. Omdat hij reeds eerder had vernomen dat Leonard regalia en investituur van de keizer had verworven, richtte hij - iets wat nooit eerder was gebeurd - een suppliek tot Zijn Keizerlijke Hoogheid dat hij deze geniepig en achterbaks verworven investituur en ook de toekenning van de betwiste regalia, die de abt had verworven zonder daartoe de geëigende rechterlijke weg te volgen, dus zonder voorafgaandelijk onderzoek en op eigen initiatief, zou nietig verklaren en ongedaan maken wegens de klaarblijkelijke bewijzen van onderschuiving.
Het viel Leonard niet moeilijk om aan de keizer de valsheid van deze punten te bewijzen, die tegen hem uit naam van de bisschop waren uitgebracht. Hij kon verwijzen naar het algemeen bekende

[41] De akte van afschaffing van het brouwersambacht is gedateerd 10 mei 1604 en gepubliceerd door F. Straven, *Inventaire des archives de la ville de Saint-Trond*, Saint-Trond 1886-1899, t. VI, p. 346.

feit dat de stad van de H. Trudo gemeenschappelijk bezit was van de bisschop en van de abt, waar beiden een volledig gelijke bevoegdheid uitoefenden, afzonderlijk of in accoord, zowel in geringe als in belangrijke zaken en in de eenvoudige rechtspleging. Deze rechten waren ononderbroken gedurende negen eeuwen door de voorgangers overgedragen en hij had ze nu al negentien jaar lang uitgeoefend zonder iemands tegenspraak. De regalia waren hem door de keizer bekrachtigd, die daarmee in het eerbiedwaardige spoor trad van zijn voorvaderen en voorgangers. Bij het verwerven van deze regalia of bij het verlenen van de investituur was niet het geringste heimelijke bedrog te pas gekomen, want de originele oorkonden waren voorgelegd, uitgaande van Karel V, van Maximiliaan, Frederik, Sigismund, Wenceslas, Karel IV,[42] waardoor de abten door de keizers werden beleend, niet alleen met een leenrechtelijk gezag over de dorpen (iets waarover de tegenstanders met opzet zwegen), maar ook met het gezag over de stad zelf en de uitoefening van alle regalia, zonder uitzondering. Evenmin nieuw of recent onrechtmatig toegeëigend was de aanspraak van de abten dat zij als directe vazallen van de keizer in wereldlijke materies betreffende hun persoon of hun horigen vanwege de bisschoppen van Luik geen ander vorstelijk gezag of autoriteit erkennen dan de macht waarover zij als bisschop in hun diocees beschikken.
Wat de verwijten in verband met heraut en herautenstaf betreft, men kon er beter eens om lachen dan ze weerleggen. Inderdaad, toen de Luikenaren hun heraut zonden, gaven ze hem een brief voor de abt mee met het verzoek een eigen heraut aan de Luikse toe te voegen. De abt was misnoegd over deze ongebruikelijke wijze om een beslissing openbaar te maken. Maar toen hij het bedrieglijke inzicht van zijn tegenstander duidelijk had doorzien, had hij reden om te vermoeden dat deze nieuwigheid met opzet was bedacht. Men wilde de bisschop een aanleiding geven om alle recht tot straffen en tot het uitvaardigen van besluiten voor zich op te eisen, in geval de abt het precedent afwees. Op zijn hoede voor dat gevaar, zorgde de abt ervoor dat een herautenstaf werd vervaardigd aan wiens ene uiteinde hij het embleem van de

[42] Van achter naar voren: Karel V (1519-1556), Maximiliaan I (1486-1516), Frederik III (1440-1493), Sigismund (1410-1437), Wenzel van Bohemen (1378-1400) en Karel IV (1346-1378).

keizer, aan het andere zijn eigen embleem liet aanbrengen. Hij koos daartoe als model de staf van de bisschoppelijke heraut.[43] Indien daarbij een fout werd begaan, dan moest men ze de bisschop, niet de abt aanwrijven, want hij moest de hoogste rechterlijke macht alleen uitoefenen in die gevallen, die tot hem waren gekomen vanaf de H. Trudo en de abten die hem op hun beurt in het bestuur opvolgden in de loop van 946 jaren.
Aldus werd weloverwogen geantwoord op de belangrijkste punten van de aanklacht. Aangezien de andere beschuldigingen klaarblijkelijk door laster waren ingegeven, werden ze door een eenvoudige ontkenning weerlegd. Uit dit voorval bleek dat de prinsbisschop pas toen gelukkig kon worden genoemd, toen hij zijn hof grondig had gezuiverd van de pest van gevaarlijke vleierij.
Deze mensen aanvaardden ook Leonards formulering niet, dat hij zijn abbatiaat te danken had aan de gratie Gods en de gratie van de H. Stoel. Nochtans volgde hij hierin, zoals in andere gevallen, het voorbeeld van zijn voorgangers, die allen zonder uitzondering, ook in oorkonden die ze samen met de bisschop opstelden, verklaarden hun abbatiaat te danken aan dezelfde gratie als de bisschop zijn bisschopsambt. Toen sprak men niet van arrogantie, want God erkennen als de verlener van alle goed en de paus als zijn instrument bij de uitdeling, is feitelijk een bewijs van nederigheid.
juni 1605 In de maand juni vernietigde Leonard op gezag van de pauselijke rechter Martin Fanchon,[44] abt van Saint Jacques, de lichtzinnig genomen beslissing van Raphaël van Dormaal, schout van de bisschop, van de burgemeesters Johannes Putzeys en Johannes Vorsen, van de schepenen en van de hele stadsraad, die, zonder naar de instemming van de abt te vragen, een nieuwe belasting hadden uitgeschreven, namelijk een nieuwe belasting op het bier; deze beslissing druiste in tegen alle recht, tegen de afspraken en tegen de privileges van de abt en de abdij van Sint-Trudo.

[43] In de marge is bijgeschreven: "Hij had aan die staf een rijksdaalder met de afbeelding van een arend gehecht".
[44] Martin Franchon was abt van Saint Jacques te Luik van 1594 tot 1611.

Hoofdstuk VIII

Door buitenmatige inspanningen uitgeput, verloor Leonard geleidelijk zijn lichaamskrachten, hoewel in dat verzwakte lichaam de geest steeds levendig bleef. Het was die geestelijke kracht die hem dreef om eind augustus aanwezig te zijn op een vergadering van de Congregatie van Bursfeld aan de samenvloeiing van Moezel en Rijn; hij keerde terug met een geknakte gezondheid, begon weg te kwijnen en zou zijn vroegere vitaliteit nooit meer herwinnen.

27 sept. 1605 Op 27 september schonken de beide heren, gebruikmakend van hun gelijke macht, in een gemeenschappelijke beslissing aan de bierbrouwers de hun ontnomen privileges terug en zij herstelden het ambacht in ere.[45] Tijdens dezelfde maand liet paus Paulus V een apostolische bul sturen aan de bisschop van Roermond[46] om de abdij van Sint-Trudo te verzekeren van het vreedzame bezit van haar privileges en van de bescherming, die de H. Stoel haar sedert anderhalve eeuw en zelfs langer had toegezegd.

1606 Vermeldenswaard voor het zesde jaar van deze eeuw was een orkaan, waarop dit chronogram toepasselijk is: "OMnIa CaDUnt", "Alles stort in".

24 juni 1606 Op 24 juni overwogen abt Leonard en het kapittel grondig het voorstel, waartoe Honorius Axel hen aanzette,[47] om de alliantie op te zeggen die zij in 1557 met de lagere clerus van Luik hadden aangegaan. Die alliantie was eigenlijk zonder reden van bestaan totstandgekomen en was vervolgens in moeilijke omstandigheden instandgehouden uit vrees, die gepaard gaat met onwetendheid. Nu werd ze opgezegd als nadelig voor de Kerk van Sint-Truiden, die behalve de paus in geestelijke aangelegenheden, de keizer in wereldlijke zaken, niemand als haar meester erkende; rechtsmacht en bestuursmacht in de stad Sint-Truiden bleef de abt evenwel in gemeenschap met de bisschop van Luik uitoefenen, zoals ze deze gelijkheid in gemeenschappelijk overleg hadden gepreciseerd, bestendigd en herhaaldelijk hernieuwd. Het was notaris Lambrechts die het verbond op 30 juni officieel opzegde

[45] De akte van de prinsbisschop is gepubliceerd door Straven, o.c., t. III, p. 499.
[46] Henricus van Cuyk, van 1590 tot 1609 bisschop van Roermond, was voortdurend in de weer om de uitermate deplorabele financiële positie van dit bisdom enigermate te verbeteren.
[47] Axel was de procurator van de abdij aan het pauselijke hof.

bij de abt van Saint Laurent,[48] de bewaarder van de privileges van de clerus, bij de dekaan van Saint Pierre[49] en bij anderen. Nieuwe onlusten zouden het noodlot van Leonard bespoedigen. Tien vrachten wijn uit Duitsland met bestemming Sint-Truiden arriveerden te Luik; daar deden brutale belastinginners de wagenmenners halt houden en verwezen hen, met zeker dertig paarden, naar de openbare gevangenissen; de wijn werd aangeslagen als schadevergoeding voor hetgeen er was gebeurd; reeds alom werd voortverteld wat Pereyns, de coryfee van de tollenaars, had rondgebazuind, namelijk dat de wijn niet zou worden teruggegeven aan de abt, tenzij deze een toontje lager ging zingen en zijn zo vaak geprezen onafhankelijkheid en de privileges, die hij van pausen en keizers had ontvangen, prijs gaf. Redenerend dat hij maar het best kon wijken voor het geweld en de ongelukkige situatie, kocht Leonard vijf wagens terug voor zeshonderd florijnen; maar ondertussen deed hij zijn beklag over het hem aangedane onrecht bij de abt van Sint-Geertrui te Leuven, de beschermer van de abdij van Sint-Trudo. Hij bereikte er dat Johannes Pereyns en zijn medeplichtigen, die al eerder waren aangeklaagd en nu weer werden aangeklaagd, na een volgens de voorschriften verlopen gerechtelijk onderzoek op 9 december 1606 door een excommunicatie van de godsdienstoefeningen werden uitgesloten en aan vreselijke straffen onderworpen. Maar Chapeaville, de vicaris van de bisschop voor geestelijke aangelegenheden,[50] een man die overigens was onderlegd in de heilige schrift, maar de abt ongemeen vijandig gezind, wilde de gunst van de prinsbisschop winnen, vernietigde de beslissing en ontsloeg Pereyns van zijn straf. Maar omdat vonnissen die zijn ingegeven door vooringenomenheid niet rechtvaardig zijn, bekrachtigde de Apostolische Stoel, bij wie Leonard in beroep was gegaan, het vonnis van de abt van Sint-Geertrui. De door de paus aangeduide rechters die hier verslag uitbrachten, waren de kardinalen Palavicino, Buffalo en Pamphili. Bovendien kreeg de bisschop, wiens naam onze tegenstanders steeds weer misbruikten, het bevel er voor te zorgen dat men aan de abt ten spoedigste zou weergeven wat men

[48] Abt van Saint Laurent was van 1586 tot 1635 Otger Loncin.

[49] Decaan van Saint Pierre was van 1577 tot 1610 Martin Didden.

[50] Over de opvattingen van Jean Chapeaville, in de literatuur vaak ook onder de naam Chapeauville vermeld, vicaris-generaal en hoogleraar moraaltheologie, zie E. Hélin, Renaître et résister 1468-1748, in: *Histoire de Liège*, ed. par J. Stiennon, Toulouse 1991, p. 165.

hem had ontnomen. Ook werd hem verbod opgelegd nieuwe maatregelen te treffen zolang geen beslissing was gevallen over de grond van het geschil.
Kardinaal Roberto Bellarmini legde in die tijd in een vriendelijke brief aan de abt duidelijk getuigenis af van zijn sympathie voor de abdij van Sint-Trudo, die hij spontaan zijn steun toezegde: "Opdat ook ik - ik haal tekstueel de woorden aan van deze grote kerkvorst, die zich zeer verdienstelijk heeft gemaakt voor de Kerk en voor de abdij - me zou mogen verheugen in de bescherming van de H. Trudo".
Onder de voorspoedige voorvallen van dat jaar[51] mag de verschijning van een komeet worden vermeld, die voor de Belgen een periode van twaalf jaar rust aankondigde, aldus een verklaring van Froidmont.[52] Leonard werd overstelpt door de zware last van zoveel moeilijkheden, die zijn niet aflatende en venijnige belagers hem berokkenden. Toen hij, ten prooi aan een dodelijke ziekte, besefte dat zijn gezondheid voortdurend verslechterde, maakte hij zich zorgen over zijn opvolging en gaf hij zijn medebroeders toestemming een coadjutor aan te stellen.
okt. 1607 Dat gebeurde dan in oktober; een meerderheid koos voor Franco Vrancken, die op dat moment goed stond aangeschreven om zijn degelijk financieel beheer. Toen men de bedlegerige Leonard de uitslag meldde, gaf hij zijn ongenoegen over deze keuze te kennen door een diep stilzwijgen en door zijn gelaat af te wenden naar de muur. Om de abt over zijn ontgoocheling heen te helpen - naar hij kon veronderstellen, had ze te maken met zijn verkiezing - sprak Franco hem toe met een milde zelfverloochening, wat in dergelijke gevallen zelden voorkomt: "Waarom toch,

[51] In de marge is bijgevoegd: "opgetekend voor het jaar 1613". Vermoedelijk is dit ten onrechte geschied. De aankondiging van een twaalfjarige vrede kan slechts betrekking hebben op de periode 1607-1609, toen de aartshertogen met de Staten-Generaal onderhandelden over het XII-jarig bestand. Cfr. W.J.M. van Eysinga, Eene onuitgegeven nota van De Groot, in: *Mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde*, nieuwe reeks, 18 (1955), p. 235.
[52] Ook de vermelding van Libert Froidmont, geboren 3 september 1587 te Haccourt en overleden 28 oktober 1653 te Leuven, is in dit verband opmerkelijk. Froidmont was een vooraanstaand meteoroloog, wiens publicatie uit 1619 met een nauwkeurige beschrijving van een komeet die eind 1618 zichtbaar was en het Metereologicum libri VI Antwerpen 1627 over de vraagstukken aangesneden in de discussie rond Gallilei, niets met voorspelling van doen hebben. Cfr. de artikelen van P. Redondi en C. Meinel in: *Libert Froidmont et les résistances aux révolutions scientifiques*, Actes du Colloque Château d'Oupeye 26 et 27 septembre 1987, Haccourt 1988, pp. 83-130.

dierbare Vader, brengt gij uw gezondheid in gevaar door toe te geven aan een ongegronde smart? Het was toch uw wens dat wij een keuze deden, en niemand van ons heeft de bedoeling iets ten uitvoer te brengen dat niet uw goedkeuring wegdraagt; dat is voor iedereen, maar zeker voor mij, een absolute voorwaarde; om dat te bewijzen doe ik spontaan en vrijwillig afstand van het coadjutoraat dat mij door mijn medebroeders na algemene verkiezing werd verleend. Zonder enige twijfel: ik blijf liever een ondergeschikte dan dat ik de leiding zou moeten nemen, en ik denk dat dat ook uw mening is". Deze verklaring stemde Betten milder en het was niet moeilijk uit te maken wie hij zich toegevoegd wenste te zien. Om evenwel elke nieuwe discussie te vermijden door het kapittel met een nieuw onderzoek te belasten, beperkten de monniken er zich toe die taak over te laten aan Lucas Wijshoefs,[53] die het best op de hoogte was van Leonards plannen; met dit compromis ging iedereen accoord. In korte tijd kweet deze zich van zijn opdracht en wees Watzon aan als coadjutor voor Leonard.

31 okt. 1607 Het leek nu dat de afhandeling van deze zaak de door God vastgestelde eindmeet van zijn leven betekende; hij bereikte ze op 31 oktober 1607, toen hij om twee uur in de namiddag werd opgenomen in de eeuwige gelukzaligheid. Bij zijn doodsstrijd waren aanwezig: Leonard Rubben, abt van Abdinckhof te Paderborn en voorzitter van de Congregatie van Bursfeld, Balthazar, abt van Sint-Martinus te Keulen, en Gerardus, abt van Deutz, die met een visitatie-opdracht naar de abdij van Sint-Trudo waren gekomen.

3 nov. Het lijk werd in plechtig ornaat tot 4 november opgebaard in de grote aula. De bedoeling was niet zozeer een nutteloos, pralerig vertoon, maar veeleer een uitnodiging tot gebed aan het volk dat toestroomde. De volgende dag werd de abt begraven in de kapel van het H. Kruis.[54] Vooraf had de voorzitter van de

[53] Reeds vermeld in het eerste boek, hoofdstuk VIII, noot 71.

[54] De koperen grafplaat werd te Mechelen door Libert van Eghenen vervaardigd en op 17 april 1612 door de opvolger Watzon op het graf gelegd. De tekst luidt: "Na een verdienstelijk leven rust in dit graf de eerwaarde heer Leonard Betten, abt van deze keizerlijke abdij, heer van de stad van de H. Trudo. Hij muntte uit door ijver voor het huis van God, door bezorgdheid voor de hem toevertrouwde kudde, door een uitzonderlijke liefde voor volk en land, door zijn vurig verlangen om ten bate van de kerk en de staat een seminarie op te richten. Hij bestuurde in moeilijke omstandigheden gedurende 22 jaar; hij overleed op de laatste dag van oktober 1607, tijdens zijn 57ste levensjaar. Zijn ziel ruste in vrede".

Congregatie aan het altaar daar een plechtige offerdienst opgedragen om Gods erbarmen af te smeken over zijn vrome ziel.
Zo kwam een einde aan het leven van Betten. Hij was iemand die vlijtig ijverde voor de monastieke tucht, een vinnig verdediger en voorvechter van de rechten van de hem toevertrouwde abdij, die zelfs van zijn tegenstanders lofbetuigingen ontving. Ook de goede prinsbisschop Ernest treurde om de overledene. De man die hij tijdens diens leven had belaagd - hoewel niet op eigen maar op andermans initiatief - eerde hij na diens dood met een korte maar des te oprechter lofbetuiging. Hij noemde hem een parel onder de abten. Dat was voor Leonard een grote eer, als tenminste het feit dat hij in de gunst stond van voorname lieden een niet geringe lof betekent.
De voorzitter en zijn beide collega's zaten vervolgens de verkiezing van de recent uitverkoren abt voor. Op die vergadering kwamen de monniken eensgezind tot het besluit dat Betten in Watzon weer tot leven kwam.

Derde boek

Prelatuur van Remi Watzon 1607-1612

Hoofdstuk I

Watzon, die te Tienen was geboren, kwam reeds even ter sprake toen we vermeldden dat hij in het jaar 96 van de vorige eeuw in onze orde werd ingeschreven. Reeds op de jeugdige leeftijd van nauwelijks dertig jaar kreeg hij het roer van deze abdij in handen, maar hij zou er niet lang het gezag uitoefenen. Want het bestuur dat hem werd toevertrouwd en een zware belasting betekende, zal reeds na één lustrum een einde nemen; in korte tijd kreeg hij veel problemen op te lossen; aldus de beschikking van God, Wiens beslissingen meestal niet stroken met de plannen van de mensen. De jeugd geniet vele voordelen, maar kent meer nadelen. Bij jonge mensen komt bescheidenheid en een evenwichtig bestuur niet veel voor. De jeugd ziet minder gevaar, is ongeremd in haar verlangens en laat zich onbezonnen meeslepen door jeugdige voortvarendheid, die nog niet door ervaring is getemperd. Ze heeft slechts oog voor het onmiddellijke, ze is nog onvoldoende bezorgd om wat komen zal, tenzij een vroege, een voortijdige maturiteit optreedt. Matigheid en doorzicht treft men bij oude mensen aan, een afgeleefd rund kijkt beter uit vóór het een poot verzet.

De eerste stap die Watzon zette toen hij in functie trad, was een zware misstap. Voor zijn geheime raad had hij twee mannen uitgekozen op wier raadgevingen hij zich helemaal verliet.[1] Toen deze mannen eenmaal deze gemakkelijke en vrij ijdele prooi zonder veel moeite hadden gestrikt, was hun voornaamste bekommernis alle bestuurlijke gezag van de abt naar zich toe te halen.

Ze toverden hem dan grote plannen voor; monachale nederigheid werd niet gewaardeerd. Zelden werden kloosterlingen aan de tafel van de abt genood en nog zeldzamer of nooit won hij hun raad in. Zozeer had hij de zeden van zijn slechte raadgevers aangenomen, dat het leek of hij zijn monnikenideaal had afgelegd op het moment dat hij met het abbatiaat werd bekleed.

[1] In de marge staat bijgeschreven: Voocht, Kumps.

4 maart 1608 3 aug. De paus bekrachtigde de verkiezing van Remi te Rome op 4 maart; als datum voor zijn wijding door de suffragaan van de bisschop werd 3 augustus vastgesteld. Maar vroeg in de morgen van die zondag werd gemeld dat Franciscus Duffius, aan het hoofd van een boerenleger, was gekomen om de plechtigheid te verstoren. Toen hij door de gesloten poorten werd buiten gehouden, omsingelde hij de stad. Deze onverwachte gebeurtenis veroorzaakte heel wat beroering. Alles was reeds klaar voor de plechtigheid van die dag. Het scheelde niet veel of de wijbisschop, die samen met de nieuwe abt het ceremonieel verrichtte, werd overvallen. Intussen bleef Duffius, uit naam van de prinsbisschop, aandringen dat men hem en zijn mannen in de stad zou toelaten. Men kon hem dat niet weigeren of men moest hem met openlijk geweld buiten de stadswallen houden. Het leek dan ook verkieslijker die man binnen te laten en te proberen hem met welwillendheid tot betere gevoelens te brengen. Hij nu verbood de suffragaan Remi volgens het kerkelijk ritueel te inaugureren vóór hij zich bij het kapittel van Sint-Lambertus had aangeboden om zich daar te kwijten van de gebruikelijke verplichtingen, waarop de Luikse bisschop aanspraak mocht maken. De enig mogelijke uitweg om aan dit gebruik te ontsnappen, waarvan men voordien al enkele malen vergeefs de afschaffing had gevraagd, was het indienen van een protest tegen de aanslag op de onafhankelijkheid van de abdij, maar intussen diende men zich te onderwerpen aan het bevel. Remi moest dus zijn woord geven dat hij zo vlug mogelijk na de wijding alles zou doen wat de prinsbisschop beval. Zo liep deze tweede expeditie van Duffius af.[2]
Zodra het tumult was bedwongen, kon het heilig ritueel worden voortgezet. De inauguratie gebeurde daarop volgens de oude, plechtige formuleringen; een praalstoet van ruiters werd gehouden, wellicht zelfs groter dan anders. Daarop volgde een grandioos feestmaal. De gasten werden luisterrijk onthaald. Maar de hitte van de hondsdagen was zo ondraaglijk dat de gerookte hammen door de broeierige hitte waren bedorven en in de beek dienden te worden geworpen, zodat men nieuwe uitgaven moest doen voor verse spijzen.
Na de feestelijkheden vertrok Watzon naar Luik om daar de belofte van trouw af te leggen, waartoe hij zich had verplicht.

[2] Voor de eerste expeditie van Duffius, zie boek II, hoofdstuk VI, laatste alinea.

Daar werd hij gedwongen drieduizend florijnen in de schatkist van de prinsbisschop te storten. Vandaar dat hij het plan opvatte - of dat een persoonlijk initiatief was of werd gesuggereerd door een ander, is niet uit te maken - naar Italië te gaan om bij de paus een klacht in te dienen tegen de dwang waaraan hij werd onderworpen en tegen het nadeel dat zijn abdij aldus werd berokkend. Dit idee zou voortreffelijk zijn geweest, indien men rijpelijk had nagedacht over de gevaren en de niet te vermijden onkosten van een lange en nutteloze reis, maar het is eigen aan de jeugd zich te laten meeslepen door plotseling opduikende ideeën en dat mag men haar niet altijd kwalijk nemen. Nochtans beging de abt in dit geval een onvergeeflijke fout door zich op weg te begeven zonder voorafgaande toestemming van de paus. Nu dat niet het geval was, opende hij - verondersteld dat hij aan gene zijde van de Alpen zou overlijden - de weg om voortaan abten fiduciair te laten aanstellen, alleen op pauselijk gezag, onafhankelijk van de instemming van de religieuzen en buiten de gebruikelijke verkiezing en zo onderwierp hij de abdij aan een blijvend juk.

15 okt. 1608 Maar God wendde dit dreigend gevaar af en spaarde de abt, die op 15 oktober uit Sint-Truiden vertrok.

10 dec. Na een rondreis door Frankrijk kwam hij op 10 december te Rome aan. Nadat hij daar in aanwezigheid van de paus en een college van kardinalen voor zijn abdij de directe afhankelijkheid van de Apostolische Stoel had bepleit, na ook klacht te hebben ingediend wegens het pas geleden onrecht, werd de zaak voor verder onderzoek overgemaakt aan de kardinalen Lotharius Blanchet en Johannes Milinus, die als rechters en pauselijk commissarissen zouden optreden.

14 febr. 1609 Op 14 februari velden zij hun vonnis ten nadele van de bisschop en het kapittel van Luik. Hen werd de wacht aangezegd dat zij noch persoonlijk, noch door tussenpersonen de abt van Sint-Truiden, zijn opvolgers of het convent aldaar voortaan lastig zouden vallen met de verplichting om na een abtsverkiezing de bekrachtiging daarvan aan de bisschop, de officiaal of een plaatsvervanger te vragen en de som te betalen die zij vaststelden. Zij mochten hem het beheer van zijn abdij vóór hij hun bekrachtiging had verkregen niet meer ontzeggen. Deze rechten behoorden niet de Kerk van Luik, maar de Kerk van Rome toe. Watzon verkreeg voor zijn abdij directe afhankelijkheid van de Apostolische Stoel en was niet langer afhankelijk van de Luikse

bisschop. Deze verloor het recht van bekrachtiging en, meer nog, ook het recht om daarvoor enige vergoeding te vorderen. Deze beslissing werd te Rome kenbaar gemaakt en te Luik ad valvas van het bisschoppelijk paleis uitgehangen. Wegens de afwezigheid van de prinsbisschop werd ze aan de hoogstgeplaatsten van de kathedraal ter kennis gebracht.
Om zijn doel te bereiken, bracht de abt twee maanden door te Rome, want alles verliep trager dan hij had gehoopt. Met geschenken en feestmalen verwierf hij zich vrienden. Ook kardinalen werden daar uitgenodigd en, zo vertelt men, sommigen van hen laakten de overdreven en bij Italianen ongebruikelijke weelde van zijn tafel.
Watzon schreef in zijn verslag: "Volledig en zonder kwijtschelding betaalde ik te Rome dertienduizend florijnen aan annaten, inbegrepen daarbij waren de uitgaven voor de bullen en wel drieduizend gouden dukaten". Het zou bevreemdend kunnen lijken dat de uitbetaling reeds op dat moment gebeurde vóór de bul werd uitgevaardigd, maar het verrast zeker niet dat de betaling van de volledige annaten werd opgelegd aan een man die zoveel luister en praal tentoonspreidde, dat zelfs een zwarte kardinaal er van hoorde.
25 febr. 1609 Watzon verliet Rome op 25 februari en was op 10 april terug te Sint-Truiden. Hoewel het winterseizoen al ver was gevorderd, heerste een felle koude en lagen de wegen onder de sneeuw.
10 april Tijdens die reis liep hij een zware verkoudheid op, waarvan hij niet meer genas. De natuurlijke warmte van zijn ingewanden was door die overdreven koude gehalveerd en daaraan schrijft men zijn voortijdige dood drie jaar later toe.
Zijn gezellen tijdens die reis waren...[3] en Bernardijn Wasserwas,[4] die reeds vóór zijn intrede in onze orde als toerist Italië had doorkruist. Tijdens de tocht, heen en terug, hadden hij en zijn gezelschap drieduizend florijnen uitgegeven, wat gelijk staat met vijftienhonderd rijksdaalders. Bij zijn afreis gaven heel wat kardinalen Watzon felicitatiebrieven mee.

[3] De naam is niet ingevuld.
[4] Bernardijn Wasserwas staat als monnik vermeld van 1603 tot 1645.

Hoofdstuk II

In mei vertrok de abt naar Holland om de aldaar gelegen bezittingen van de abdij te inspecteren. Het was zijn bedoeling geweest daar enkele stukken grond te verkopen, indien het convent toestemming had gegeven, maar toen het convent hem dat afraadde, drong hij niet aan. Tegen niet geringe kosten herstelde hij te Alem de kerk vanaf haar grondvesten. Ze was bouwvallig geworden van de ouderdom. Van de paus kreeg hij de toestemming om in Holland en aangrenzende provincies zieleherders uit zijn abdij aan te stellen in de parochies die van de abdij afhankelijk waren. Deze priesters mocht hij ook naar goeddunken vervangen.

25 okt. 1609 Op verzoek van de deken van het kapittel van de collegiale kerk te Sint-Truiden stond de abt op 25 oktober een op het kerkhof gelegen huis van de abdij af als woning voor de kapelmeester, die daar de koorknapen in de muziek zou opleiden. Hij behield zich nochtans het recht voor om deze gunst te herroepen. Bovendien legde hij het kapittel de verplichting op de woning degelijk te onderhouden.

Tijdens dat jaar scheidde hij met een erg sierlijk en bijzonder nuttig muurtje het hoger gelegen terrein van het klooster van het lagere.

1610 Hij rustte de kapel van het H. Kruis prachtig uit, plaatste er een fraaie, bronzen, gegraveerde grafplaat voor zijn voorganger Leonard[5] en voorzag sacristie en abtswoning van allerlei kostbaar meubilair.

1612 Toen Remi uit Keulen terugkeerde van de jaarlijkse kapittelvergadering van de abten van de Congregatie van Bursfeld, was hij door slechts één dienaar vergezeld - die hem bovendien nog op korte afstand volgde -, toen hij even buiten de poorten van Tongeren op vier stomdronken narren botste. Omdat hij te paard was, kon hij zich uit de voeten maken en ontsnappen aan een niet gering gevaar. Verontwaardigd dat deze prooi hen ontglipte, randden de zotskappen zijn dienaar aan. Ze grepen zijn paard bij de teugel, beletten hem te ontvluchten en uitten tegen hem de ergste bedreigingen. Om zich te bevrijden schoot de dienaar met

[5] Deze bronzen grafplaat van Leonard Betten bevindt zich thans te Gent in het Bijlokemuseum.

zijn handbuks de aanrander neer, die zijn paard bij de teugel hield; hij gaf de sporen en ontkwam.
sept. 1612 Tijdens de maand september overleed voortijdig Bruno Cuyckius van Utrecht, licentiaat in de H. Theologie en doctor in de beide rechten, die professie had gedaan in 1606. Toen dit bericht hem bereikte op het buitengoed te Nieuwenhoven, kreeg de abt het voorgevoel dat die monnik hem opriep.
Met grote energie nam hij zich voor het huis dat aan zijn zorg was toevertrouwd, te beschermen en te verruimen. Ouder wordend liet hij duidelijk het beste verhopen, en hij zou het gewenste doel ook hebben verwezenlijkt, indien God hem had gegund een hoge leeftijd te bereiken. Nu knipte Hij zijn levensdraad door toen hij de eerste bloem der volwassenheid vertoonde.
15 dec. 1612 Op 15 december werd hij verlamd en aan het leven ontrukt. Men neemt aan dat de kwaal haar oorsprong nam toen de ijzige koude bij zijn terugkeer uit Rome zijn hele lichaam had onderkoeld.
18 dec. 1612 Zijn lichaam werd aan de aarde toevertrouwd op 18 december in een graf dat hij links naast Betten reeds tijdens zijn leven voor zich had laten uitgraven. Pas onlangs liet abt Sutendael het met een grote steen afdekken, iets wat diens voorganger al had moeten doen.
Erop staat de dobbelsteen van zijn adellijke familie afgebeeld met volgend grafschrift:[6]

[6] Dit grafschrift is niet opgenomen in de tekst, maar terug te vinden bij Simenon en Pacquay, o.c., p. 284. Het luidt: Graftombe van de eerwaarde vader abt en doorluchtige heer Remi Watzon, 57ste abt van deze keizerlijke abdij van de H. Trudo, heer van deze stad, die tijdens zijn 36ste levensjaar, tijdens het 5de jaar van zijn prelatuur, van tussen de levenden werd weggenomen op 15 december 1612. Hij ruste in vrede.

Vierde boek

Prelatuur van Hubert Germeys 1612-1638

Hoofdstuk I

Daags na de plechtige begrafenis van Remi wijdde het kapittel zich aan zijn taak: de verkiezing van een nieuwe abt. Algemeen ging de voorkeur naar Franco Vrancken en deze zou met de waardigheid bekleed zijn geweest, indien hij niet uit nederigheid en zelfverloochening had afgezien van de eer die men hem aanbood. De voorzitters van de kiesvergadering, de abt van Vlierbeek[1] en Jacob Jansonius,[2] doctor in de theologie en een man die degelijkheid wist te waarderen, waren vol bewondering dat een zo waardevol persoon zo bescheiden bleef en waren van mening dat Vrancken door zijn nederigheid verre uitsteeg boven de waardigheid die hij afwees en een voorbeeld stelde dat in deze tijd zelden en in vroegere tijden haast nooit voorkwam.
Toen Vrancken weigerde werd in zijn plaats Hubert Germeys verkozen, afkomstig van Lauw bij Tongeren. Hij was als licentiaat in de h. theologie in 1596 gelauwerd en was sedert 1598 prior in de abdij. Aanbeveling voor hem waren zijn goede inborst en zijn zachtmoedigheid. Hij was juist verkozen toen vicaris Chapeaville, die nog niet op de hoogte was van het gebeurde, opdaagde in het kapittel om als plaatsvervanger van de bisschop[3] af te handelen wat intussen was afgehandeld; om te zien of hij geen kans kreeg zijn woordje mee te spreken in een zaak, waarmee hij niets te maken had en om voor de Kerk van Luik een recht op te eisen dat haar niet toekwam. Dat was een onduldbare aanmatiging, vooral omdat ze uitging van een man die, gezien zijn hoge functie in de Kerk, zich bewust had moeten zijn dat hij was aangesteld om knopen te ontwarren, niet om de gerechtigheid tegen te werken. De monniken waren dan ook erg vergramd en

[1] Van 1609 tot 1627 was Godfried Lemmens abt te Vlierbeek.
[2] Jacob Jansonius was in Amsterdam geboren; hij doctoreerde te Leuven, werd er professor theologie en deken van Sint-Pieter.
[3] Ferdinand van Beieren sedert 17 februari 1612 aartsbisschop van Keulen en bisschop van Münster, Hildesheim, Luik en Freising. In 1618 werd hij ook nog bisschop van Paderborn. Overleed 13 september 1650.

vastbesloten hem uit hun eigen klooster te verdrijven, indien Jansonius niet verzoenend tussenbeide was gekomen en hen had overgehaald om Chapeaville, die hij tijdens zijn studententijd te Leuven goed had gekend, toch maar toe te laten. Toen hij dan op hun bijeenkomst verscheen, ontstond er een discussie, zoals bij andere gelegenheden al vaker was gebeurd, over de rechten van de beide kerken. Hij deed verscheidene voorstellen om tot een accoord met de bisschop te komen, maar boekte geen resultaat, hoewel hij speciaal was afgevaardigd om een vergelijk tot stand te brengen.

8 jan. 1613 Op 8 januari bood Hubert zich aan bij het kapittel van Saint Lambert om zijn verkiezing te laten goedkeuren. Terstond maakten enige kapittelheren voorbehoud: op de eerste plaats omdat de monniken hen niet vooraf, dus vóór de verkiezing hadden verwittigd; vervolgens omdat het verkiezingsverslag geen melding maakte van de wijze waarop men te werk was gegaan. Deze argumenten verhinderden evenwel niet dat het kapittel van de kathedraal de keuze van het kapittel van Sint-Trudo aanvaardde.

27 jan. 1613 Op de 27ste van dezelfde maand deed bisschop Ferdinand te Luik zijn plechtige intrede.[4] Het was een dag waarop een ongewoon milde zon de atmosfeer zozeer veraangenaamde dat een lentesfeer de winter scheen te verbannen, zodat iemand zijn vreugde uitte in een chronogram dat in volgend distichon is vervat:

1612 BoIUs Ut Intrabat stUpUIt sIne frIgore sanUs
SoL noVUs astrorUM est InqUIt et orDo noVUs

Toen de Beier zijn intrede deed was hij blij verrast doordat de koude was geweken; de nieuwe zon brengt ook voor de sterren een nieuwe orde, zo zei hij.

Toen Hubert hem bij de aanvang van zijn principaat alle heil kwam toewensen, werd hij welwillend ontvangen en werd hem een derde teruggeschonken van wat zijn voorgangers aan de mensa van de bisschop hadden betaald. Ferdinand zei hem ook dat in geval hij met de goedkeuring van zijn convent afzag van het te Rome gevoerde proces, beide twistende partijen hun onkosten zouden kunnen verminderen; hij zou bij de paus aandringen op vrijstelling van een gedeelte van de annaten. Vervolgens nodigde

[4] De installatie van Ferdinand van Beieren te Luik vond op 17 januari 1613 plaats.

hij de abt aan zijn tafel en betoonde hem op allerlei wijzen zijn vriendelijkheid en hij herhaalde als bewijs van zijn sympathie deze woorden: "Ik houd echt veel van u!".
Een brief uit Rome van Manderus kwam de vreugde van het nieuwe bewind verstoren. Deze man was proost te Maaseik en nam voor de prinsbisschop de taak van procurator aan het pauselijke hof waar. Hij schreef: "Alles wat de abt bij u beraamt, voert hij hier onverzettelijk uit", hem aldus in niet mis te verstane woorden van listigheid beschuldigend. Terstond[5] stuurde de bisschop Jean Cholin[6] naar Sint-Truiden. Deze was proost en aartsdiaken van Bonn, kanunnik van de metropolitaanse kerk te Keulen en van de kathedraal te Luik, een man die zich verdienstelijk had gemaakt jegens abt en abdij. Hij gaf aan zijn raadsman De la Roche[7] een brief van de prinsbisschop mee voor Hubert, met het verzoek hun twist te Rome te beëindigen. Hij liet hem ook de brief van de prinsbisschop aan de paus lezen, waarin hij om de gunst vroeg, waarop hij de abt hoop had gegeven.
4 maart 1613 Op 4 maart kwamen beide partijen in hun kapittelvergadering tot een gelijkluidende overeenkomst: ze verzaakten beiden aan de klachten die op dat moment te Rome werden behandeld. Hun betwisting nam een einde onder volgende voorwaarden: de abdij behield definitief de vrijheid haar abt te kiezen; voortaan zou de verkozene zich pas na zijn verkiezing moeten melden bij het kapittel van de kathedraal; hij zou zich van de gebruikelijke verplichtingen kwijten; in de pauselijke bekrachtigingsbul zou de clausule over directe afhankelijkheid worden weggelaten; de H. Stoel zou echter wel de tijdelijke goederen van de abdij, haar rechtsbevoegdheid, haar privileges en vrijstellingen bevestigen.[8] Toen dit aan de paus werd meegedeeld, werd hij toornig en men hoorde hem zuchten: "Waarom moet de bisschop toch de abt bevestigen? Waarom hem nog meer verplichtingen opleggen?".

[5] De prinsbisschop gaf de opdracht op 27 februari 1613.
[6] Jean Cholin werd geboren te Aarlen, hij werd kanunnik van de metropolitaanse kerk en van die van de H. Apostelen te Keulen, proost te Bonn en in 1601 kanunnik van Saint Lambert te Luik. In 1620 werd hij aartsdiaken van Henegouwen.
[7] Gaspard de la Roche, persoonlijk raadgever van de prinsbisschop, werd schepen te Luik in 1613. Hij was gehuwd met Anne de Chapeaville, de zuster van de aartsdiaken. Hij overleed omstreeks 1640.
[8] Op diezelfde 4 maart werd nog een andere akte opgesteld, waarin de prinsbisschop de abt vrijstelde van de onkosten die het proces voor het hof te Rome meebracht en hem ook een derde van de gebruikelijke betalingen kwijt schold.

Deze reacties van de paus vertraagden in niet geringe mate de bevestiging van Hubert en hoewel de kardinalen Bellarmini en Bandini zich beijverden om de zaak tot een goed einde te brengen, wilde de paus dat de afgevaardigden van beide partijen een samenvattend verslag van de rechtsstrijd aan de commissaris van de pauselijke kamer ter hand zouden stellen om de controverse grondiger te onderzoeken. Intussen werd al het mogelijke gedaan om een gedeeltelijke kwijtschelding van de verplichte annaten te verkrijgen; men wees op de betreurenswaardige toestand van de abdij bij het voortijdige overlijden van Watzon; er werd aan herinnerd hoe Betten er toe gedwongen was geweest, na toestemming vooraf van Clemens VIII, honderd bunder grond alsook waardevolle huizen te Mechelen en te Luik van de hand te doen, om de rechten van de paus en van zichzelf tegen groter onrecht te vrijwaren.
9 juli 1613 Op 9 juli kwam markies Spinola te Sint-Truiden aan; hij werd welwillend en op schitterende wijze door de abt elect verwelkomd.

Hoofdstuk II

1614 In een "Motu proprio"[9] besliste Paulus V dat de abten en de abdij van de H. Trudo, hun horigen, al hun dorpen en afhankelijke kerken immuniteit genoten en direct waren onderworpen aan de H. Stoel en exempt van welke gewone jurisdictie dan ook, die wettelijk om een of andere reden toekwam aan de bisschop en het kapittel van Luik.
mei 1614 Einde mei bereikten berichten de elect van Sint-Truiden dat zijn verkiezing eerstdaags zou worden bevestigd en dat het in de bedoeling van de H. Vader lag hem door de pauselijke nuntius te laten wijden met voorbijgaan van de suffragaan van de bisschop van Luik.
9 juli 1614 Eindelijk, op 9 juli tijdens een heilig conclaaf van kardinalen waarop de paus zelf aanwezig was, proclameerde kardinaal Scipio Borghese dat de verkiezing van Hubert officieel was goedgekeurd. In zijn brief aan de geconfirmeerde abt felici-

[9] Een "motu proprio" is een brief die de paus op eigen initiatief schrijft over een vrij onderwerp.

teerde hij hem met zijn succes; dat deed ook kardinaal Octavio Bandini, protector van de Congregatie van Bursfeld.

20 juli 1614 Op 20 juli schreef Ferdinand[10] aan Hubert dat de paters capucijnen nederig aandrongen opdat hun in de stad van Sint-Trudo een terrein zou worden toegewezen, waar zij hun apostolaat voor de katholieke godsdienst en hun devotie daadwerkelijk konden uitoefenen. Hij schreef voorts dat hijzelf onder de indruk was gekomen van hun resultaten op geestelijk gebied, die te danken waren aan de noeste arbeid van deze werkers ten bate van de bevolking. Daarom stemde hij in met hun vroom verzoek en spoorde hij de abt aan om, zoals hijzelf, ten bate van de Kerk de geboden gelegenheid aan te grijpen. De bevestigingsbul die vanuit Rome werd verzonden, bevatte een clausule dat de abdij onmiddellijk van de paus en van niemand anders, ook niet van de bisschop van Luik, afhankelijk zou zijn.[11] Zodra Ferdinand dat vernam, stuurde hij Cholin in het gezelschap van Muno[12] en Van Hinnisdael[13] naar de abt om hem op de man af te vragen of een dergelijke brief op zijn verzoek tot stand was gekomen en of hij besloten was zich eraan te houden.[14] Daarop ontkende Hubert de ontwerper te zijn van een beslissing die de paus motu proprio had genomen en hij voegde er aan toe dat hij er niet over dacht iets te wijzigen aan de besluiten van de paus.

Daarop gaf Ferdinand de abt volgende raad: hij zou een schrijven richten aan de paus; zo men hem dat vroeg zou deze zonder veel bezwaar de clausulen doorhalen die uit vooringenomenheid tegen de Kerk van Luik in de brief waren ingelast. Zo hij het ongenoegen van de prinsbisschop en de daarmee gepaard gaande bestraffing niet wilde ondergaan, moest hij in afwachting de wijding weigeren.

[10] De bisschop van Luik.

[11] In de bul staat "oppidum Sancti Trudonis sive Leodiensis dioecesis". De opsteller, Lambert Ursinus de Vivariis, zegt dat de kardinalen Melini en Lancelotti voor die formule hadden gekozen omdat één deel van Sint-Truiden onder het gezag stond van de abt en direct afhankelijk was van de H. Stoel, terwijl het andere deel de bisschop toebehoorde en deel uitmaakte van zijn bisdom.

[12] Nicolas Gerard a Muno was deken van Saint Pierre te Luik.

[13] Melchior van Hinnisdael, persoonlijk raadsman van de prinsbisschop, werd later schepen van het hooggerecht te Luik.

[14] De afgevaardigden van de prinsbisschop arriveerden op 7 september 1614 te Sint-Truiden. Abt en convent gaven 's anderendaags hun antwoord.

Naderhand brachten Chapeaville en De la Roche, zijn zwager, nog dergelijke en zelfs hardere bevelen. Algemeen was men van mening dat het op aanstoken van deze lieden was, dat de goede prinsbisschop meer dan passend tegen de abt werd opgeruid. Om zijn woede te bedaren en om elk misverstand op te helderen, deed men een grote inspanning, die met succes werd bekroond. De verdienste daarvoor kwam de abt toe wegens zijn uiterste inschikkelijkheid ten overstaan van de prinsbisschop. Maar het vergde nog veel geduld vóór alle tegenkanting uit de weg was geruimd; ook diende de naam van de abt te worden gezuiverd van de schandvlek, als zou hij met bedrog en veinzerij, heimelijk en listig als een sluwe vos, de bisschop en zijn kapittel hebben misleid met het accoord dat pas tot stand was gekomen.

6 okt. 1614 Op 6 oktober schreef Antonius, de bisschop van Bisceglia,[15] in die tijd nuntius te Keulen, aan Hubert dat een pauselijke brief hem gelastte zich naar de prinsbisschop te begeven om hem mede te delen dat de zaak van de exemptie van de Sint-Truidense abdij grondig was getoetst aan de rechtsvoorschriften en dat ze door de Pauselijke Kamer ten gunste van de abt was beslecht. Ook kreeg hij opdracht de prinsbisschop aan te manen en aan te sporen dat hij de abt eindelijk met rust zou laten. Door het feit dat deze laatste, hoewel niet door eigen schuld, de prinsbisschop tot een tegenstander had gemaakt, had hij ook de meeste gunstelingen aan het prinsbisschoppelijke hof tegen zich opgezet. Vandaar dat de Rekenkamer nieuwe financiële eisen stelde en dat ook de secundaire clerus - waarvan Betten nochtans, zoals we reeds mededeelden, na rijp beraad afstand had genomen - het hem lastig maakte omdat hij weigerde een bijdrage te leveren voor hun vereniging. Dit leidde ertoe dat de clerus vooringenomen getuigen uit zijn eigen groep ten tonele voerde, namelijk proost Wijngaerde,[16] de gebroeders De Bailhe[17] en Fumalius,[18] die het uit ontzag voor de godsdienst wel niet aandurfden uitdrukkelijk te bevestigen dat de abt een lid was van de clerus, maar toch verklaarden "dat de abt als een lid van de clerus werd aangezien". Deze groepering zonder hoofd kon hem dan ook,

[15] Antonius Albergati, bisschop van Bisceglia, was nuntius te Keulen van 1610 tot 1621.
[16] Winand Wijngaerde werd als kanunnik van Saint Lambert aanvaard in 1569; hij werd er groot-proost in 1606 en overleed in 1618.
[17] Jean de Bailhe en Mathias de Bailhe waren beiden kanunnik van Saint Pierre.
[18] Simenon kon niet achterhalen waar Fumalius kanunnik was.

zoals ze gewoon was in haar optreden tegenover abten, willekeurig haar wetten opleggen. Het had nochtans duidelijk moeten zijn dat de naam "unie" geen onderwerping betekende, maar op een genootschap duidde, waarin de ene deelgenoot geen rechtsmacht of superioriteit over de andere bezat, de clerus dus niet meer gezag had over zijn confrater de abt, als de abt over zijn confrater de clerus.

1615 Een andere bron van moeilijkheden was Hyeronimus van Oyenbrugge,[19] de drossaard van Duras. Hij wakkerde het nauwelijks gedoofde vuur bij Ferdinand en zijn hofraad weer aan, alsof de abt het had gemunt op de rechten van de Luikse Kerk. Het was niet moeilijk hen te overtuigen. Het eerste onmiddellijke resultaat van hun lichtgelovigheid: de Gedeputeerde Staten herriepen een vonnis dat "De Tweeëntwintig" hadden uitgevaardigd ten voordele van de schout van de abt te Halmaal en tegen de drossaard van Duras. Deze had de schout voor het gerecht gedaagd omdat hij te Halmaal een paard in beslag had genomen en in bezit hield, dat toebehoorde aan één van die vagebonden - Egyptenaren, zigeuners genoemd -, die, op diefstal betrapt, was gevlucht. De heer van Duras beweerde dat hij, als drossaard van Montenaken, aanspraak mocht maken op dat paard omdat dief en paard niet op het grondgebied van Halmaal, maar op dat van Halle-Booienhoven[20] waren gevat. In afwachting van een uitspraak kreeg hij, die zijn invloed en macht kon doen gelden bij de rechters, toestemming om Dullarts, de schout van Halmaal, in de kerkers van zijn kasteel te Duras op te sluiten. Tot schande van de adelstand trad zijn zoon hierbij als gerechtsdienaar op. In die vunzige plaats werd de onschuldige lange tijd op een meedogenloze wijze gefolterd. Geen van zijn vrienden mocht de geboeide een bezoek brengen, zelfs zijn vrouw niet.

Voor Hubert rees nu de ene moeilijkheid na de andere op. Men gunde hem geen moment respijt. Ook Ferdinand viel hem lastig, meer op voorstel van anderen dan uit eigen beweging. Hij drong erop aan dat de abt de paters van de Sociëteit humaniora-onderwijs aan de jeugd van Sint-Truiden zou laten verstrekken, hetgeen de verwijdering van de leerkrachten uit het pas opgerichte semina-

[19] Hyeronimus van Oyenbrugge, zie hoofdstuk IV van het tweede boek, p. 40.
[20] Halle-Booienhoven grenst aan Halmaal.

rie inhield. Aldus luidde de inhoud van een op 17 maart geschreven brief.
Men moet geen helderziende zijn om in te zien dat, nu de capucijnen kort geleden in de stad waren toegelaten, dit plan een heel andere bedoeling had dan het algemeen belang. Men diende zich dus principieel te verzetten en met duidelijke argumenten aan te tonen dat hun opzet voor de stad geen noodzaak was, voor haar inwoners een last en voor de aanvragers zelf en hun instellingen nadelig.
8 okt. 1615 Dat gaf ook Bellarmini toe, een kardinaal die uit hun Sociëteit komt, in een brief die hij op 8 oktober aan de abt schreef: "Ik vraag mij verwonderd af waar vandaan de paters de idee haalden om een seminarie aan te vragen, aangezien de Societeit toch een huiver heeft voor dergelijke taken. Wat er ook van zij: als men op goede gronden iets aan vrienden weigert, is dit geen reden om de vriendschap te verbreken". Deze uitspraak van een zeer wijs man, de laatste die de abt voor het hoofd had durven stoten, verijdelde de poging. De meest gehoorde uitleg was dat Bellarmini en kardinaal Bandini bij de generale overste van de Sociëteit hadden aangedrongen, dat hij zijn toestemming om de Sociëteit te Sint-Truiden te vestigen, zou weigeren, mocht men hem daarom vragen.

Hoofdstuk III

De hemel klaart op voor Hubert, nu de mist van tegenslagen geleidelijk optrekt.
27 sept. 1615 Door subdelegatie gelastte de apostolische nuntius de Luikse wijbisschop met de opdracht de abtswijding toe te dienen: als datum werd 27 september vastgelegd. Het verliep zonder opschudding, zonder protest. Op 29 augustus voordien had kardinaal Scipio Borghese de nuntius te Keulen aangemaand dat hij, in geval hij de Luikse suffragaan zou afvaardigen om in zijn plaats de wijding aan de abt toe te dienen, moest zorgen dat deze schriftelijk verklaarde dit te doen krachtens een hem door de Apostolische Stoel opgedragen taak en niet krachtens zijn gewone bevoegdheid. Hij wilde vermijden dat later iemand het tegengestelde zou kunnen beweren, alsook dat de huidige handeling door protest zou worden vertroebeld of tot dubbelzinnigheid aanleiding geven. Ook droeg Borghese hem op dat, mocht er het geringste

gevaar voor verstoring bestaan, hij de abt naar de nuntius van Vlaanderen zou sturen om door hem te worden gewijd. Aldus gaf de kardinaal blijk van vooruitzicht en van zijn bezorgdheid voor de goede gang van de abdij, daarin het spoor volgend van zijn oom, de paus.[21]

febr. 1616 Tijdens de maand februari[22] werd één van de voorrechten van de abdij aangevochten, namelijk het alleenrecht op het openhouden van een wijnkelder te Sint-Truiden, een voorrecht dat tot haar regalia behoorde, zoals de abdij ook een monopolie bezat voor de verkoop van allerhande laken. Door inbreuk op dat recht eiste de bisschop nu een identiek privilege op[23] en op zijn gezag richtte men een kelder in, die men de "franca" noemde, dat wil zeggen de vrijgestelde van heerlijke rechten. De abt verzette zich heftig, maar "omdat men zichzelf harder treft door achteruit tegen de prikkel te slaan" en men ook al eens het onderkleed moet achterlaten als iemand de mantel grijpt, veroverden de hebzuchtige Luikenaren zich het voorrecht van een cijnsvrij huis. Nooit zou het een rechtmatig bezit worden, aangezien geweld en machtsmisbruik aan de oorsprong lagen.

1616 Tijdens dit jaar begon Martin Draeck, afstammeling van een adellijke familie, zijn religieuze loopbaan. Als leider van de heilige militie te Gembloux zal hij later op schitterende wijze blijk geven van zijn kwaliteiten.

Plotseling opduikende zwermen muizen doorwoelden met hun pijpen overal de velden, en zoals kikkers in het water gewoonlijk alle even groot zijn en op elkaar lijken, zo was het ook met deze muizen.

De abt diende bij de aartsbisschop te Mechelen een aanklacht in tegen het college van kanunniken van Diest, die aanspraak maakten op het beneficie van de kerk van O.-L.-Vrouw van de Hoge Wijngaard.[24] Nu ten gevolge van de slechte tijden de inkomsten

[21] Camillo Borghese.

[22] De tekst vermeldt "sextilis mensis" of zesde maand van de Romeinse kalender, augustus. Maar 1616 was een schrikkeljaar, een "annus bissextilis", met toevoeging van een dag aan februari of 29 februari. Vandaar wellicht deze vergissing. De dag waarop de abt zijn beklag deed in de kapittelvergadering was inderdaad 29 februari.

[23] De bisschop stond aan Christiaan Reynaerts de verkoop van wijn toe, vrij van accijnzen. Pieter Hacken kreeg eenzelfde toelating voor de verkoop van laken.

[24] De kapel van O.-L.-Vrouw van de Hoge Wijngaard was op 16 mei 1323 op het grondgebied van Webbekom gesticht door het klerkengenootschap van Diest. Simenon heeft niet kunnen achterhalen of de beneficia waren verbonden aan het kapittel van Diest, maar de abdij

van die kerk waren versnipperd en het kerkgebouw verwoest, zou men, zo vroeg hij, dit beneficie afstaan aan de moederkerk te Webbekom, liever dan aan de kerk van Diest, die hier geen enkel recht kon laten gelden. Aan de abdij zou men haar oude recht om de pastoor aan te stellen terugschenken, telkens als het ambt vacant was. Dat patronaatsrecht bezit de abdij nog altijd, hoewel het beneficie weer in handen kwam van het college van kanunniken van Diest.

18 mei 1618 En weer kwam het tot wrijvingen. Op 18 mei stuurde Ferdinand zijn vicaris[25] met enkele commissarissen op visitatie naar het seminarie. Toen ze daaraan begonnen zonder de abt vooraf te verwittigen, vond deze dat hij het hen moest beletten. Hij begaf zich ter plaatse, verzette zich tegen hun optreden omdat dit zo geheimzinnig gebeurde en met miskenning van de rechten van de abdij. Hij beschuldigde hen van openlijke schennis, indien ze hun aangevatte visitatie doorzetten. De volgende dag herhaalde hij zijn protest en verbood hij de regent van het seminarie rekening te houden met zulke visitators.

Een meer dan zonnegrote komeet werd in heel het land met angst gadegeslagen.

9 okt. 1618 Op 9 oktober ving de bouw van de capucijnenkerk aan. Uit naam van de prinsbisschop legde Hendrik de Rivière, heer van Heers,[26] de eerste steen van de fundamenten.

1619 Vermeldenswaardig voor dit jaar is het feit dat Johannes van Suetendael het habijt aannam. Wanneer Germeys overlijdt en het abbatiaat vrijkomt, zal deze Suetendael hem opvolgen onder de naam van Hubertus II.[27]

aug. 1620 Tijdens de maand augustus richtte het keizerlijke leger, dat in Spaanse loondienst optrad onder het commando van Ambrosio Spinola, een ware ravage aan in de graanvelden, die oogstrijp

bezat het patronaatsrecht dat ze meestal toepaste ten voordele van de kanunniken van Sint-Sulpicius.

[25] De coadjutor van de bisschop was in die tijd Etienne Streckens (1614-1628).

[26] Henri de la Rivière was in 1594 geboren, hij ontving de grafelijke titel in 1623 en overleed in 1656.

[27] Jean van Suetendael werd op 27 februari 1600 te Luik geboren. Zijn vader Denis was gehuwd met Sophie van den Ertwech. In 1619 trad Jean in het klooster. Hij deed professie in 1620 en nam de naam Hubertus aan. In 1624 verwierf hij te Keulen het licentiaat in de theologie; in datzelfde jaar werd hij priester gewijd. Hij was achtereenvolgens keldermeester, professor in de theologie en prior. Hij werd tot abt verkozen in 1638 en overleed op 16 september 1663.

waren. De markies zelf volgde met een elitetroep van de ruiterij en sloeg af naar de abdij van de H. Trudo. Na een door de abt opgedragen heilig misoffer ging men met de commandant en zijn hele staf aan tafel voor een gemeenschappelijk maal, dat was aangepast aan de waardigheid van Spinola en werd bekostigd door Ferdinand, voor wie de stad het geld voorschoot. Na het maal ging Spinola weer op weg. Hubert begeleidde hem een halve mijl ver. Toen ze van elkaar afscheid namen, vroeg Ambrosio met aandrang dat de abt en zijn religieuzen voor hem zouden bidden.
1621 Dat jaar was voor de christenwereld een ongelukkig jaar ten gevolge van het overlijden van aller vader, Paulus V Borghese, wiens verdiensten voor de abdij van Sint-Trudo wij al kort hebben vermeld, maar wiens herinnering in blijvende dankbaarheid zal voortleven bij alle komende generaties.
9 febr. 1621 Deze paus, die een langer leven had verdiend, overleed op 9 februari 1621.[28]
Twee ruiters van de prins van Epinoy maakten de openbare wegen onveilig en beroofden elkeen die ze op hun weg tegenkwamen. Toen ze met een gedeelte van hun buit naar Sint-Truiden kwamen, werden ze daar door een inwoner herkend en ontmaskerd. Ze poogden hem neer te schieten, maar misten hem, waarna ze vluchtend wilden ontsnappen. Bij het uitrijden van de stad schoten ze op de wachtpost, maar werden niettemin gevat. De vijfde dag na hun aanhouding werden ze ter dood veroordeeld en boetten aldus voor hun misdaden. Vóór hun terechtstelling kwam een lager ambtenaar van hun troep hun vrijlating vragen; vervolgens kwam een officier van hun afdeling; toen deze hoorde dat ze reeds waren terechtgesteld, wilde hij dat men hem hun paarden zou teruggeven. Dormael, de schout van de bisschop, weigerde dat. Verontwaardigd over deze weigering stuurde Epinoy, met instemming van markies Spinola, een escadron ruiterij dat drie inwoners gevangen nam en tien paarden aansloeg. Ze namen ze mee naar Weert, een kleine stad in de Kempen, waar de troepenafdeling haar basis had. Daar werden ze streng bewaakt en werden hoge kosten aangerekend. Toen een brief van de abt aan Spinola zonder gevolg bleef, begaf hij zich, op verzoek van de inwoners van de stad, op weg naar de gekrenkte leiders. Het zou

[28] Hij was eenenzeventig jaar en bijna zestien jaar paus. De werkelijke sterfdatum van Paulus V was 28 januari 1621.

voor hem een pijnlijke ervaring worden, want om hun woede te bedaren werden ondraagbare eisen gesteld: de stadsmagistraat moest zijn fout bekennen, nederig om vergiffenis vragen en beloven voortaan niets meer van dien aard te ondernemen tegen soldaten van de koning. Wel werd het hen toegestaan schuldigen in de gevangenis op te sluiten, maar de uitvoering van een verdiende bestraffing bleef aan de krijgsraad voorbehouden.

Hoofdstuk IV

1622 Germeys bekleedde de van ouderdom misvormde en reten vertonende zoldering boven portaal, koor en hoogkoor met een nieuw beschot, dat hij met gevarieerd en fraai schilderwerk liet opsmukken. Van zijn bekommernis voor de huisinrichting getuigen de talrijke gebouwen die hij in de loop van de jaren optrok en waarvan ik de lezer hier een opsomming geef. Op de eerste plaats vermeld ik een groot gebouw op het domein van Nieuwenhoven, waaraan zijn opvolger de laatste hand legde, watermolens te Gorsem en te Melveren, vanaf de grondvesten opgetrokken in hardsteen en baksteen. Met grote kosten werd midden op het hoogste gedeelte van het binnenplein een duifhuis opgericht; de onkosten daar waren groot, het nut gering. Het was niet het werk van de abt maar van een weinig verstandig ontwerper en kwam tot stand tijdens de laatste levensjaren van de goede grijsaard.
Toen markies Spinola optrok voor de belegering van Bergen op Zoom, verdeelde hij het grootste gedeelte van zijn omvangrijk leger over de dorpen rondom Sint-Truiden. Hij zelf werd samen met Lodewijk Velascus en de graaf van Egmond reeds voor de derde maal als een geëerde gast door de abt ontvangen. Hij overnachtte ook in de abdij. Toen het krijgsvolk van Mansfeld na de slag bij Fleurus[29] door de streek van Luik trok, veroorzaakte het een epidemie.
7 juni 1623 Een brandbrief, die de bestemming van zijn bedreiging niet noemde, maar de brand aankondigde voor de zevende juni, werd te Heusden[30] aan de abt overhandigd. Op een onbedrukte kaart stond een brandende stad afgebeeld, daaronder twee

[29] De slag bij Fleurus, waar de Spaanse generaal Gonzales het leger van Mansfeld versloeg, vond plaats op 29 augustus 1622.
[30] Heusden aan de Maas in Noord-Brabant.

gekruiste zwaarden en een schild waarop langs de rand volgende tekst voorkwam: "Sqadrone electo concili". Deze ruiterij streed tegen de Hollanders. De bedoeling van hun dreiging was van de abdij van Sint-Truiden vijfduizend rijksdaalders te vorderen als een soort belasting.

11 jan. 1623 Met de instemming van de abt werd door overeenkomst een einde gemaakt aan de ruzie die de inwoners van Donk reeds geruime tijd hadden met de Herkenaren aangaande het weiderecht op de heide - Donkse heide geheten - hun schapen te hoeden; er werd overeengekomen dat ze voortaan gemeenschappelijk zou worden beweid. Beide partijen kregen eveneens toestemming om er, althans tot op een welbepaalde afstand van de huizen, graszoden te steken en zand te delven. Maar aan elkeen werd de verplichting opgelegd de kuil die hij had gegraven, weer te vullen. Indien men dat naliet, werd een lichte boete van tien stuivers opgelegd ten gunste van de kerkfabriek van Donk.

5 febr. 1623 Onder massale volkstoeloop droeg Hubert een plechtige mis op in de kerk van de capucijnen; Stephanus Strecheus, bisschop van Saint Denis en wijbisschop te Luik, zou het gebouw pas op 16 juni van het volgende jaar inwijden.

Intussen breidde de besmettelijke ziekte zich uit en eiste talrijke slachtoffers. Om de goddelijke barmhartigheid af te smeken deed men een beroep op de verdiensten van de heiligen, en de heilige relieken van onze patroonheiligen werden ter verering uit het voorste naar het achterste deel van de kerk overgebracht.

aug. 1624 Tot groot verdriet van zijn broer Hubert overleed Jacobus Germeys[31] in de loop van augustus. Hij was geruime tijd deken van de collegiale kerk geweest en ook regent van het seminarie. De vicaris van Luik koesterde de hoop hem in deze functie op te volgen, maar de abt verijdelde zijn plan.

febr. 1625 Toen men bijna geen winter meer verwachtte, begon het in februari overvloedig te sneeuwen, waarna een vriesperiode intrad die duurde tot de laatste dag van februari. Dit veroorzaakte een nijpend tekort aan graan.

Leonard Colchon,[32] die in 1622 te Keulen tot licentiaat in de theologie was gepromoveerd, kreeg opdracht het onderprioraat te

[31] Jacques Germeys werd in 1605 kanunnik van de O.-L.-Vrouwekerk. In 1606 werd hij er deken. Vanaf 1616 was hij ook regent van het seminarie. Hij overleed op 4 augustus 1624.
[32] Leonard Colchon overleed op 29 november 1653.

ruilen voor het abbatiaat te Seligenstadt;[33] de aartsbisschop van Mainz had daarop sterk aangedrongen. In dat jaar vond ook de promotie plaats van Etienne Pulinx tot abt van Sint-Clemens te Iburg.[34] Dit gebeurde door toedoen van de kardinaal van Hohenzollern in wiens gunst hij stond. Naar Keulen gestuurd in 1616 onderwees Stephanus eerst de theologie in het seminarie van de benedictijnen en dank zij zijn graad van licentiaat werd hij gepromoveerd tot protonotarius,[35] daarna werd hij benoemd tot abt van Johannisberg im Rheingau bij Mainz en te Luik door de pauselijke nuntius Aloysio Caraffa gewijd.[36]
Toen er moeilijkheden rezen om zijn abbatiaat uit te oefenen en om de bezittingen te recupereren, waarvan ketters zich hadden meester gemaakt, verliet hij Rheingau om de waardigheid te Iburg te gaan bekleden.
1624 Tijdens datzelfde jaar werd Lambert Jamart,[37] afkomstig van Luik, op dat moment prior te Deutz over de Rijn, waar hij zich gedurende zeven jaar had beijverd voor de monastieke tucht, naar Keulen overgeplaatst om er het bestuur van het seminarie waar te nemen en dit als eerste met de titel van regent. Hij was een bijzonder knap onderhandelaar en werd daarom in 1629 uit naam van de Unie van Bursfeld naar Rome afgevaardigd om er de belangrijke functie van procurator[38] uit te oefenen; daar geraakte hij uit de belangstelling en hij overleed in 1635.
Keizer ...[39] bevestigde volgens aloude traditie de regalia, de heerlijke rechten, privileges en waardigheden voor Hubert.
2 sept. Op 2 september voerde de pauselijke nuntius, Aloysio Caraffa, een kanonieke visitatie uit in de abdij van Sint-Trudo. Hij verving de middagrecreatie door een half uur bedrust, zoals de Regel het voorschreef. Hij schreef voor om driemaal in de

[33] De abdij van Seligenstadt in Hessen aan de Main was in 828 gesticht.
[34] Etienne Pulinx overleed op 15 januari 1626. In Iburg bezat de prinsbisschop van Osnabrück zijn residentieel paleis, waarvan de oostelijke vleugel een benedictijnenklooster was.
[35] De protonotarius is de hoogste beambte van de pauselijke kanselarij en belast met het opstellen van de akten van de H. Stoel.
[36] Pierre-Louis Caraffa, bisschop van Tricerico, werd nuntius te Keulen in 1624, waar hij tot 1634 bleef.
[37] Lambert Jamart was al monnik in 1603. Hij overleed in 1635.
[38] De procurator is de vertegenwoordiger van een Orde en de verdediger van haar belangen bij de H. Stoel.
[39] De naam van de keizer is niet ingevuld. Waarschijnlijk is Ferdinand II (1619-1637) bedoeld.

loop van de dag de klok te kleppen voor het bidden van het angelus. Andere heilzame voorschriften van het huishoudelijk reglement, die meestal slecht werden nageleefd door monniken die er niet gelukkig mee waren, schafte hij niet af.

Hoofdstuk V

1629 Heel Haspengouw en vooral Sint-Truiden ging tijdens de winter gebukt onder de inkwartiering van twee Duitse legioenen, die onder het commando stonden van Erwitz en Blancart.
8 april 1629 Nadat de stadspoorten gedurende drie dagen gesloten waren gehouden, werd Erwitz op 8 april binnengelaten, dat was op Palmzondag. De inwoners wilden aldus een bewijs leveren van hun onderdanigheid aan keizer en bisschop, die hen het bevel hadden gegeven. Daarvan zouden ze nog spijt krijgen, zoals uitvoerig zal worden verhaald, als wij het over het jaar 1631 zullen hebben. Erwitz' enige zoon werd te Sint-Truiden geboren. Hij kreeg de naam Ferdinand. Met minachting voor de familiale rijkdom aanvaardde hij later te Werden de kloosterlijke armoede, waar hij ook de abbatiale zetel zal bestijgen. Ik vermeld hem in deze kroniek omdat hij daarvoor in aanmerking komt door zijn geboorteplaats.
Toen de abten hun inspraak in het beheer van het hospitaal door onduldbaar machtsmisbruik geleidelijk aan in vreemde handen hadden zien overgaan, stuurde de Luikse vicaris twee monialen om voor de zieken te zorgen. Maar toen zij wegens gebrek aan de onontbeerlijke hulpmiddelen hun post verlieten, werden in hun plaats begijnen gestuurd, die de haar opgedragen verzorging al niet langer volhielden. Het ware verkieslijker geweest dat die vrome instelling terugkeerde in haar oorspronkelijke toestand onder de leiding van religieuzen. Die worden geïnspireerd door ijver voor Gods eer, niet door lage hebzucht, waaraan mensen uit de wereld toegeven, bij wie persoonlijk gewin zwaarder weegt dan de nood van de armen, zodat het bezit van Christus dikwijls wordt misbruikt voor profaan voordeel.
1631 Aangezien de stad zware schulden had gemaakt door de winterse inkwartiering van Duits krijgsvolk onder het commando van Erwitz, werd er stevig gediscussieerd over het aanpassen van de belastingen, opdat de stad niet onder de last zou bezwijken. Er waren er die voorstelden alle koopwaar te belasten, maar het

voorstel om op elk vat bier - in de volksmond aam geheten - een extra belasting van vijf stuivers te heffen, haalde het. Die last zou niet uitsluitend op de bierbrouwers maar op de hele bevolking drukken, maar de brouwers gingen niet accoord en kwamen in opstand, zoals ze vaker deden. Zij schudden het juk van eerbied en onderdanigheid af en weigerden zich aan de beslissing te onderwerpen. De magistraat uitte bedreigingen tegen hen, maar deze lokten slechts hun minachting uit. Reeds was tot dwangmaatregelen tegen de weerspannigen beslist en werden dezen tot de orde geroepen, toen het burgerlijk gezag door een beslissing van de Rechtbank van de Tweeëntwintig werd gekortwiekt en de uitvoering staakte. De abt trachtte de ruzie bij te leggen en riep de dekens van alle ambachten bijeen. Maar omdat er één afwezig was, namelijk de deken van de bierbrouwers, die evenmin opdaagde toen hem voor zijn tegenwerking en ongehoorzaamheid bestraffing in het vooruitzicht werd gesteld, als hij na een tweede oproep volhardde in zijn weerspannigheid, moest men de ingeslagen weg van de verzoening verlaten. De persoonlijke vermetelheid van een enkel ambachtsman woog zoveel zwaarder dan het openbaar gezag, zodat dwaze mensen, zonder schaamtegevoel maar met lef, en brouwers, die sedert lange tijd bekendstaan om hun opstandigheid, het hebben aangedurfd de abt en hun heer in bedwang te houden door een beroep op de Tweeëntwintig. Eén van deze lieden was Gerard Proveners. Toen de abt, op een bijeenkomst van talrijke mensen van dat slag, in hun midden stond en hen tot onderwerping aanspoorde, hield Proveners achter zijn rug twee ezelsoren, die hij met de slippen van zijn mantel had gemaakt, naast de oren van de abt. Eén van de aanwezigen, die zeer verontwaardigd was over deze schelmenstreek, was priester Engelbert Andries,[40] van wie ik dit verhaal hoorde. God strafte die man en ook heel zijn nakomelingschap. Niet één van hen bleef in leven en kon de naam van de familie voortzetten.

29 febr. 1632 Op 29 februari werd in de abdij het tot dan gebruikelijke breviarium[41] aangepast aan de Romeinse ritus en het hele stel vroegere koorboeken werd vervangen voor het nieuwe rituaal.

[40] Engelbert Andries wordt door Straven genoemd als regent van het seminarie tijdens de jaren 1624, 1631 en 1639. In 1654 was hij rector in de Sint-Pieterskerk.

[41] Het brevier bevatte de koorgebeden van de verschillende uren, de horae: metten, lauden, priem, terts, sext, noon, vespers en completen.

Zoals reeds tijdens het vorige jaar woedde ook dit jaar een verschrikkelijke pest, die nog feller zou toeslaan in de volgende jaren. Na verloop van vier jaar hield men het voor een mirakel, toegeschreven aan de verdiensten van de H. Trudo, dat geen monnik of geen dienaar van de abdij door deze epidemie werd getroffen.

1635 Nadat ze de Spaanse troepen op korte afstand van ons domein te Seny in de Condroz zwaar hadden verslagen, naderden de Fransen Maastricht. Daar sloten ze aan bij de Hollandse troepen, waarna het verzamelde leger naar Brabant trok. Toen ze onze stad naderden traden prior Suetendael en lector Draeck hen tegemoet en maakten hun opwachting bij de maarschalken Brezé en De Châtillon en bij de prins van Oranje. Enige dagen nadien namen ze de stad Tienen stormenderhand in. Tot hier kon men de vuurgloed waarnemen, toen een driest krijgsvolk zijn lusten op dwaze wijze botvierde tegen een stad, waar een grote voorraad graan was opgeslagen. De meesten dachten dat Oranje het initiatief voor de brandstichting had genomen, omdat hij de sterke Franse legermacht niet vertrouwde. Ook had hij haar de raad gegeven Zoutleeuw voorbij te gaan zonder het in te nemen. Zo kregen de Fransen tijdens het beleg van Leuven af te rekenen met de honger, want hun proviandering kwam in gevaar door de herhaalde Spaanse uitvallen vanuit de vesting. De belegering werd dan ook opgegeven en een expeditie die zoveel moeite kostte liep met een sisser af. Tijdens hun aftocht namen de Fransen Helchteren in.

Hoofdstuk VI

In die tijd was Luik verdeeld in twee vijandige kampen, de Chiroux en de Grignoux. De laatsten waren tegenstanders van de prinsbisschop, de eersten waren op zijn hand. De Chiroux dankten hun naam aan de klederdracht van een jonge man die kort voordien uit Frankrijk was teruggekeerd, een dracht waarbij de neerhangende slippen van zijn jas haast volledig de kuiten bedekten en hem deden gelijken op een "chiroux"; dat is de naam die het volk, het gekrijs van de vogel nabootsend, geeft aan de immer vliegende zwaluw, wiens korte pootjes tot aan de tenen met pluimen zijn bedekt. Anderzijds werden de Grignoux aldus genoemd, omdat ze de indruk wekten te grijnslachen of veinsden

te lachen met de tanden bloot. Deze laatsten vormden de volkspartij. Enkele gewezen burgemeesters hadden zich bij hen aangesloten en gaven gewicht aan de partij. Door hun aanhang voordelen in het vooruitzicht te stellen hitsten ze hen zozeer op tegen de prinsbisschop, dat het gevaar bestond dat hem alle macht zou worden ontnomen, indien de keizer de rechten van de bisschop en die van de Luikse Kerk niet onder zijn bescherming had genomen.
1636 Hij nam de gelegenheid te baat om opstandelingen te bestraffen en bij de aanvang van het jaar liet hij Duitse en Lotharingse troepen onder het commando van Johannes van Weert uitrukken tegen het Land van Luik. Toen men te Luik vernam dat een leger de Maas naderde, werden onmiddellijk gebedswaken uitgeschreven en voor de zondag een plechtige processie van heel de clerus. Tijdens die optocht werd de hoogheilige schedel van de onoverwinnelijke martelaar Lambertus meegedragen. Op dat moment legde Van Weert juist een schepenbrug over de Maas en bracht zijn leger over. Dit veroorzaakte opschudding in de stad en aangezien de mensen zijn geneigd om bij voorkeur het ergste te vermoeden, werd onder het volk het gerucht verspreid dat de boetetocht was ingesteld, precies om de overtocht van de keizerlijke troepen te vergemakkelijken. Daarna lag voor hen de weg open om het hele Luikse gebied te doorkruisen en het met hun plundering en brandstichting te verwoesten.
Ook de abt was bekommerd om zijn Sint-Truiden.
19 maart 1636 Om het plunderend krijgsvolk uit de stad te houden, vroeg hij in een brief van 19 maart aan de Luikse prinsbisschop Ferdinand raad en hulp tegen de dreigende gevaren; en om geen mogelijke voorzorgsmaatregel onbenut te laten, vaardigde hij eerst naar Hoei[42] en later naar het klooster van Val-Saint-Lambert[43] zijn prior Van Suetendael en lector Draeck af om daar een onderhoud te hebben met de prinsbisschop van Osnabrück en met baron Holinghoven. Het was dan op hun verzoek dat Jan van Weert zijn troepen terugtrok. Toch vorderden zij van de Sint-Truidenaren een belangrijke som voor het onderhoud van het leger. Om daarvan te worden vrijgesteld leverde men tweeduizend

[42] Op 31 maart 1636 ontvingen de graaf van Wartenberg, prinsbisschop van Osnabrück, Minden en Werden, en baron Holinghoven de afgevaardigden van het kapittel te Hoei.
[43] De pauselijke nuntius bracht de prinsbisschop van Osnabrück op 12 april terug naar Val-Saint-Lambert.

vaten gerst. Soldaten van de legerafdeling van heer Van Eynatten[44] hadden Nieuwenhoven als prooi gekozen. Een onderbevelhebber leidde deze plundertocht. Ze hadden de op palen gebouwde brug van het landgoed reeds bezet, maar de boeren grepen naar de wapens, boden hardnekkig weerstand en verdreven de aanvallers met een goed onderhouden geweervuur.

5 april 1636 Tijdens die schermutselingen, die op 5 april plaatsvonden, werden de onderbevelhebber en twee soldaten gewond.

sept. Eind september liet Jan van Weert de abt een brief geworden, waarin hij hem vroeg zijn gezag aan te wenden voor de uitbetaling van zesduizend rijksdaalders, die de inwoners van Sint-Truiden hem waren verschuldigd. Aan dit verzoek voegde hij triomfantelijk toe dat zijn zegevierend leger wijd en zijd op Frans grondgebied paniek zaaide, dat La Capelle, Le Catelet, Bray-sur-Somme, Roye en Corbie voor zijn wapens waren gezwicht, dat hij nu voor de poorten van Mont-Didier en Noyon stond, dat zijn succes de Fransen in paniek deed vluchten naar Soissons, dat ze zich spoedig in Parijs zouden moeten terugtrekken.

16 april 1637 Na een moorddadige aanslag op burgemeester Ruelle te Luik werd de graaf van Warfusée gedood.

28 mei 1637 Bij afwezigheid van de abt legde prior Van Suetendael op 28 mei de eerste steen voor de bouw van een klein klooster voor de grauwzusters.[45] Voordien waren ze immers te eng behuisd naast het klooster van de bogaarden. Ook was hun financiële toestand niet rooskleurig, want de ziekenzorg met de daaraan verbonden inkomsten was in handen van de zusters van Stenaart. Deze laatsten hadden een zekere welstand verworven, maar niet alleen deelden ze daarvan spontaan mee, maar om zich enigszins te ontlasten van de dienstverlening die hen boven het hoofd was gegroeid, stonden zij van hun grond een perceel af, waarop de grauwzusters zich konden vestigen. Die zouden hen dan in hun omvangrijke taak ter zijde staan.

jan. 1638 In de maand januari bracht de vrouw van een pannenfabrikant uit de parochie Sint-Gangulfus een tweeling ter wereld; één van de twee droeg in zijde, voeten en handen wondetekens

[44] Arnold van Eynatten, heer van Thys.

[45] De grauwzusters hadden zich in 1532 te Sint-Truiden gevestigd. Hun nieuwe klooster werd door de stad bekostigd en was in brikken opgetrokken. Het bevond zich in de buurt van het "Vissengat" en van de zusters van de derde orde van Sint-Franciscus op Stenaart.

zoals onze Verlosser aan het kruis. Men geloofde dat God hem daarmee had getekend om de onwelvoeglijke taal van zijn moeder te bestraffen, die al te gretig vloekte bij de heilige wonden van de Verlosser van het mensdom.
Maria de Médicis, moeder van de Franse koning, werd te Sint-Truiden met grote eerbewijzen door de abt ontvangen. Ze was van plan van hier naar Luik en vervolgens naar Keulen te reizen; het grootste gedeelte van de koninklijke bagage was daarheen vanuit Namen over de Maas vervoerd. Van de morgen tot de avond bleef de burgerwacht samen met de burgemeesters gemobiliseerd. Bij het verlaten van de Brustempoort ontving de koningin-moeder van een afgevaardigde van de Federale Staten van België, die daar onverwacht opdaagde, een uitnodiging. Ze wijzigde daarop haar plan, sloeg links af en, geëscorteerd door enkele Bataafse afdelingen, reisde ze door naar Holland. Sedertdien draagt deze weg de naam van de koningin-moeder.[46]
Ondermijnd, gedeeltelijk door een bedrijvig leven, gedeeltelijk ook door de oude dag en een verzwering aan het scheenbeen, naderde Germeys stilaan zijn einde.
19 okt. 1638 Hij bereidde zich in alle sereniteit en met christelijke gelatenheid voor op de dood en overleed op 19 oktober. Hij werd begraven rechts van Betten en hij wacht de dag van het laatste oordeel af onder een sierlijk bewerkte marmeren plaat, die zijn nagedachtenis bewaart voor de komende generaties.[47]
Kennis, die hij zijn leven lang door een niet aflatende studie-ijver had verworven, paarde hij zo gepast aan zijn natuurlijke eenvoud, dat men zou kunnen zeggen dat hij de wijsheid als van een apostel, zonder aanstellerij, ja de ware wijsheid had verworven. Hij was spaarzaam, zeer bekwaam om een vermogen te beheren. Deze kwaliteit werd hem kwalijk genomen door sommige mensen die

[46] Maria de Médicis, echtgenote van Hendrik IV en moeder van Lodewijk XIII, trok zich na "La journée des dupes" van 10 november 1630 terug in Brussel, later in Nederland en in Keulen, waar ze in 1642 overleed. In Sint-Truiden kwam ze op 11 augustus 1638. Op 6 augustus besloot de stadsmagistraat haar tot Staaien tegemoet te gaan en haar met drie kanonsalvo's te verwelkomen.
[47] Het grafschrift van abt Germeys: Onder deze marmeren plaat rust de eerbiedwaardige overste, wijlen Eerwaarde Heer Hubert Germeys, licentiaat in de heilige theologie, achtenvijftigste abt van deze keizerlijke abdij van de H. Trudo, heer van deze stad. Hij overleed op 19 oktober 1638, rijk aan goede werken, in de gezegende leeftijd van eenenzeventig jaar, in het zesentwintigste jaar van zijn prelatuur. Zijn opvolger, Hubert van Suetendael, plaatste deze grafsteen voor zijn eerbiedwaardige voorganger.

buitensporige vrijgevigheid prefereren. Nochtans komt zo'n vrijgevigheid een verantwoord beheer zeker niet ten goede, zoals nog bleek uit het beheer van Watzon, die bij zijn overlijden een lege schatkist naliet, terwijl deze man ze goed gevuld aan zijn opvolger overdroeg, voldoende om de onkosten te dragen bij de aanvaarding van diens waardigheid. De wijnkelder van de abdij was eerder nog nooit zo goed gevuld geweest, men telde er meer dan zeventig vrachten Duitse wijn. Tussendoor was hij nog mild voor prinsbisschop Ferdinand, die steeds geld tekort kwam. Hem schonk hij vrijgevig duizenden rijksdaalders, hoewel de herinnering aan die weldaad bij de daaropvolgende generatie reeds was uitgewist. Buitengewoon mild toonde hij zich ook voor abt Scribs[48] van de benedictijnen te Vlierbeek, aan wie hij driemaal duizend rijksdaalders leende, die mochten worden terugbetaald in schijven, telkens als de omstandigheden daartoe gunstig waren. Deze handelingen leveren alleszins geen bewijs van gierigheid, waarvan men hem beschuldigde. Toch blijkt hij op één punt te hebben gefaald: de paus had Betten toestemming verleend om enkele percelen grond te verkopen indien de abdij in een noodsituatie kwam. Germeys maakte van die toegeving gebruik om honderd bunders te verkopen, hoewel voor hem daartoe geen noodzaak bestond. Zo verkocht hij te Oreye aan de daar wonende burgemeester Bocholtz[49] bijna alle grond die de abdij daar nog restte van Sint-Trudo's patrimonium en aan de heer van Heers de molen en de heerlijke rechten. Van deze verkoop, die hij op noodlottige raadgeving van een ander[50] had gedaan, kreeg hij nog dikwijls, maar veel te laat, spijt. En hoewel hij het geld van deze verkoop had aangewend om andere grond voor de abdij te verwerven, verklaarde hij toch herhaaldelijk, niet zonder droefheid, dat zijn enige wens was dat één van zijn opvolgers - hijzelf kon het niet op een eervolle wijze doen - de koopsom zou teruggeven en het verkochte goed recupereren voor de abdij.

[48] Pieter Scribs was te Vlierbeek abt van 1627 tot 1653.

[49] Godfried Bocholtz werd heer van Oreye door zijn huwelijk met Margriet van Groesbeeck. In 1623 werd hij, hoogste burgemeester te Luik, voor altijd uit de stad verbannen. Hij overleed in 1638.

[50] In de marge werd bijgevoegd: "Libert Labrique, professor in de theologie, wordt als verantwoordelijke aangezien".

Vijfde boek

Prelatuur van Hubertus van Suetendael 1638-1663

Hoofdstuk I

Hubertus van Suetendael werd met een aanzienlijke meerderheid van stemmen als opvolger van Germeys verkozen.[1]
Paus Urbanus VIII[2] aanvaardde deze verkiezing en in zijn bekrachtigingsbul gaf hij de Luikse suffragaan Sylvius[3] opdracht de abt op apostolisch gezag te installeren.
5 juni 1639 Dit gebeurde met grote luister op 5 juni. Bij deze wijdingsplechtigheid assisteerden in pontificaal gewaad abt Lambrecht[4] van Saint Jacques en abt Scribs[5] van Vlierbeek.
18 nov. 1639 Op 18 november zocht de Luikse prins Ferdinand toevlucht in de abdij en werd er welwillend ontvangen. Enige dagen later weken ook de meeste kanunniken van Sint-Lambertus uit naar Sint-Truiden. Ze hadden als vrijwillige ballingen Luik verlaten. Hier werd het eerste zaad gestrooid om de vrede met de Luikenaren te herstellen. Samen met anderen werkte abt Hubertus daaraan krachtdadig mee.[6] Men koos Tongeren als ontmoetingsplaats, waar de heilzaam aangevatte onderhandelingen tot een goed einde moesten worden gebracht. De leiding werd aan onze abt toevertrouwd, maar om zijn taak te verlichten moesten de heren De Poitiers, baron van Fenffe en Haultepenne, heer van Barvaux,[7] hem terzijde staan. Hun inspanningen voor de openbare vrede werden met succes bekroond.
4 april 1640 Op 4 april, woensdag in de goede week, omstreeks drie uur in de morgen, veroorzaakte een aardbeving, die niet eens

[1] Deze verkiezing gebeurde op 22 oktober 1638.
[2] Urbanus VIII, Maffeo Barberini, was van 1623 tot 1644 paus.
[3] Henri Sylvius, prior van de kruisheren, was wijbisschop van 1637 tot 1639.
[4] Gilles Lambrecht was abt van Saint Jacques van 1611 tot 1646.
[5] Pieter Scribs was abt van Vlierbeek van 1627 tot 1653.
[6] Abt Van Suetendael werd op 17 december 1639 en op 2 januari 1640 naar Luik gestuurd. Op 25 maart nam hij deel aan de bijeenkomst te Tongeren.
[7] Behalve abt Van Suetendael waren er als onderhandelaars Denis de Poitiers, baron van Fenffe en gouverneur van Bouillon, Antoine de Haultepenne, heer van Barvaux, en Emile d'Oultrepont, heer van Lamine. Alvorens de onderhandelingen te beginnen, vroeg de abt op 21 maart zijn kapittel om advies, want hij vreesde dat het aanvaarden van de opdracht hem afhankelijk zou maken van de prinsbisschop.

een half kwartier duurde, een geweldige opschudding, toen ze, gepaard gaande met geloei en forse wind, huizen onder groot gekraak deed instorten. Mijn broer noteerde in zijn kroniek dag en jaar met volgend chronogram: VIDIt aprILIs LUX fere qUarta arVa MoVerI 1640. Op vier april werd de streek zwaar dooreengeschud.
Tijdens zijn verblijf in Nieuwenhoven, waar de abt hem onderdak verleende, was de prinsbisschop opgetogen over de heerlijke banketten.
21 maart 1640 Op de feestdag van de H. Benedictus versmaadde hij ook de gemeenschappelijke refter van de religieuzen niet. Herhaaldelijk nam hij ook deel aan de plechtige conventsmis. Hij was ook wel eens aanwezig bij het nachtofficie, dat hij onopgemerkt volgde vanuit een kleine houten kapel, die tegen de klokketoren was aangebouwd. Hij was vol lof over de monastieke tucht die dag en nacht in de abdij stipt in acht werd genomen.
29 maart 1640 Op 29 maart reisde hij uit Sint-Truiden naar Keulen. Als dankbaar aandenken voor de hem betuigde gastvrijheid schonk hij voor ons hoofdaltaar een met gouddraad bewerkt altaarkleed, voorts een koorkap, een kazuifel en dalmatieken.
Met de goedkeuring van de prinsbisschop en de abt werden de zusters capucinessen in de stad toegelaten.[8] Ook de paters jezuïeten deden een dringende aanvraag en Ferdinand was hun verzoek niet ongenegen. Toen ze evenwel ter discussie werd gebracht in het kapittel van de abdij, werd ze daar eenparig afgewezen.
31 dec. 1640 Op 31 december maakte de abt, bij monde van zijn prior en van zijn luitenant Van Vorssen,[9] bij het stadsbestuur zijn beklag over het bedrieglijke beheer van de stadsgoederen. Hij beschuldigde openlijk Johannes Bellenroxius, die als beheerder was aangesteld en wiens kwade trouw duidelijk was gebleken; hij vroeg dat die man zou worden ontslagen. De magistraat bedankte

[8] Op 31 maart 1639 schreef vicaris-generaal Jean de Chokier aan de stadsmagistraat van Sint-Truiden een aanbevelingsbrief voor de capucinessen, die toelating vroegen om in de stad een huis van hun orde te vestigen. Op 20 november vroeg zuster Marie-Joseph van Grevenbroeck aan de abt toestemming voor de bouw van een klein klooster en van een kerk ter ere van God en van O.-L.-Vrouw van Zeven Smarten. De abt vroeg hen vooraf te verklaren dat ze niet ten laste van de bevolking zouden zijn en informeerde ook naar hun aantal dat zich hier wilde vestigen. Op 21 februari 1640 gaven bisschop en abt tenslotte hun toestemming voor de oprichting van een klooster.
[9] Adam van Vorssen werd luitenant van het feodale hof van de abt in 1632 en overleed in 1666. Hij werd in de abdijkerk begraven.

de abt voor zijn waakzaamheid en beloofde te doen wat hij vroeg.[10]

6 jan. 1641 Met een diplomatieke verontschuldiging wees de abt een uitnodiging af voor een banket van magistraten dat burgemeester A Blisia[11] inrichtte. Tijdens dit feestmaal kwam het tot wanordelijkheden en de man die ze uitlokte, Arnold Cerffuis, een dienaar van de vroegere burgemeester Ruelle, werd te Luik onthoofd.[12]

7 jan. 1641 Met een smeekschrift vroegen de slagers dat aan de inwoners zou worden verboden buiten de stad vers vlees te kopen. Hoewel de prinsbisschoppelijke Raad te Luik hun verzoek had goedgekeurd en de slagers aandrongen op spoedige uitvaardiging van een edict, verzetten burgemeester Van Velpen[13] en de schepenen zich. Zij voerden aan dat in geval men het verzoek inwilligde, de slagers een monopolie zouden verkrijgen, waardoor ze een met de dag toenemende en ondraagbare armoede onder de bevolking zouden veroorzaken. Hun verzoek bleef dan ook zonder gevolg.

In ons versterkt kasteel te Helchteren werden wachtposten opgesteld die samen met gewapende boeren het hoofd moesten bieden aan een troep uit Hessen, die de Kempen met zijn plundertochten onveilig maakte.

De abt wees de schouten scherp terecht, omdat zij op eigen gezag een moordaanslag onbestraft hadden gelaten na het opleggen van een geldboete. Schout Princen verontschuldigde zich met de verklaring dat de beslissing tijdens zijn afwezigheid door een plaatsvervanger was genomen. Van den Edelbampt evenwel, de schout van de prinsbisschop, verklaarde van mening te zijn dat hij zo mocht handelen, zolang hij geen verbod had gekregen vanwege de Strafraad te Luik, maar dat hij voortaan zou vermijden iets dergelijks te doen, gezien het ongenoegen van de abt. Toen dit antwoord in een verslag van het stadsbestuur werd opgenomen, deed de abt op een openbare vergadering van dit bestuur in bittere termen zijn beklag over die zaak. Hij maande hen aan dat zij

[10] Een nieuwe beheerder, Jean Uytenbroeck, werd op 14 januari 1641 aangesteld.

[11] Koenraad vander Heyden a Blisia was te Luik voor de eerste maal burgemeester in 1640 en vervolgens ook in 1645, 1659, 1664, 1670 en 1675.

[12] Het verhaal van deze gebeurtenis is te vinden in de kroniek van Servais' broer, *Historiae Leodiensis compendium*, Luik 1655, III, p. 196.

[13] Jan van Velpen werd burgemeester op 22 april 1640.

voortaan zich zulk een initiatief niet meer zouden aanmatigen, want het was in strijd met de gerechtigheid en met de rechten van hun heren. Ook beval hij hen die dag nog Bellenroxius uit zijn functie van ontvanger te zetten.

14 jan. 1641 Vijf infanteristen van het garnizoen van Maastricht hadden in een dwaze bui een ruiter van zijn paard getrokken en hem vervangen door een trommelaar, die onder het slaan van de tamboer op het marktplein over en weer reed en er op karikaturale wijze jongeren opriep om onder Oranje krijgsdienst te komen verrichten. Maar men nam de zaak ernstig op en zij werden in de gevangenis geworpen. Naderhand vorderde de bevelhebber van het garnizoen hen op, om hen op militaire wijze hun verdiende straf toe te dienen.

De dag voordien had schout Princen een gerechtelijk onderzoek ingesteld tegen zijn ambtgenoot Van den Edelbampt, die bij de Stapelpoort een boer had verwond. Toen bemiddelaars bij de abt te zijnen gunste tussenbeide kwamen, zag men van verder onderzoek af.

Leonard Colchon, de abt van Seligenstadt, die professie had gedaan in de abdij van Sint-Trudo, werd verkozen tot generale abt van de benedictijnen van de Unie van Bursfeld.

Willem Vossius, die bij de Brustempoort een vreselijke moord had gepleegd, was ontsnapt naar Maastricht, de standplaats van zijn militair garnizoen. Na een aanklacht van abt en burgemeesters volgde een grondig onderzoek naar de aard van het misdrijf. De bevelhebber van de stad gaf bevel de schuldige in de boeien te slaan en hem, na zijn terdoodveroordeling, naar de plaats van de terechtstelling te brengen. Daar werd hij geblinddoekt aan een paal gebonden en hij stond op het punt te worden gefusilleerd, toen de bevelhebber toegaf aan smeekbeden van voorname vrouwen, hem vergiffenis schonk en de schuldige op het nippertje redde van terechtstelling.

Hoofdstuk II

Rechtsgeleerde Johannes Baptista Rheti vespreidde een opruiende tekst, waarin hij het hoogste gezag van de heren miskende en de haast volledige rechtsbevoegdheid over de stad voor burgemeesters en stadsbestuur opeiste. De aanleiding tot deze vermetele usurpatie werd hem geboden toen Balthasar Horbroex tijdens zijn

nachtwacht een moord pleegde op Matthias Simons. Toen deze op het punt stond de geest te geven, had Balthasar zich met hem verzoend en van hem persoonlijke vergeving ontvangen. Nadien had hij met de burgemeesters en met Van den Edelbampt, de schout van de bisschop, onderhandeld om aan openbare bestraffing te ontkomen. Dat vond de abt onduldbaar. Daarom gaf hij zijn schout, Govaerts,[14] opdracht het lijk van de vermoorde voor het gebruikelijke onderzoek naast het atrium van onze kerk te brengen. Maar de burgemeesters weigerden bij het onderzoek aanwezig te zijn en om hun weigering te wettigen - in feite hadden ze de bedoeling het juk van het wettig gezag af te werpen -, verklaarden zij dat rechtspraak en opperste rechtsmacht de stad toekwamen en dat niemand voor het gerecht kon worden gedaagd, tenzij door een gemeenschappelijk optreden van een afgevaardigde van de burgemeesters en één van de schouten. En wanneer een schuldige aan de kaak moest worden gesteld, dan moest dat door stad en heren gedurende veertig dagen en nachten zijn afgekondigd. Als teken van de hoogste rechtsmacht zouden twee rode roeden op het gemeentehuis worden bewaard en na manslag of dodelijke verwonding mocht geen bevel tot geldboete worden gegeven, tenzij na accoord tussen burgemeesters en heren. Wanneer vreemdelingen hun toevlucht zochten in de stad, zou het heren en burgemeesters zijn vergund asiel toe te staan. Stad en heren zouden in gelijke mate onder elkaar de opbrengst van geldboeten verdelen. Sedert mensenheugenis was het de taak van de burgemeesters de waarde van het geld te bepalen en te wijzigen. De stad beschikte over eigen belastingen, zij verpachtte de gemeenschappelijke gronden, verkocht naar eigen goeddunken de bomen die daarop groeiden, verzorgde de openbare pleinen en de wegen. Vestingmuren, torens, poorten, oorlogswerktuigen behoorden de stad toe. De drie afdelingen burgerwacht legden een eed van trouw aan de burgemeesters af en stonden onder hun bevel. Zij moesten de uiteindelijke beslissing nemen om het volk te wapen te roepen door het luiden van de klok. Tenslotte berustten sinds mensenheugenis de hoogste rechtsmacht en het zwaardrecht onbetwist bij burgemeesters en stad.

[14] Hubert Govaerts was sedert 18 mei 1641 schout van de abt.

8 jan. 1643 Op 8 januari kwam de graaf van Heers[15] naar Sint-Truiden en vroeg de abt of hij zijn invloed bij burgemeesters en stadsbestuur wilde aanwenden, opdat zij er eindelijk werk van zouden maken om de door heel de streek aan de prinsbisschop reeds lang toegezegde[16] som van honderdvijftigduizend rijksdaalders te betalen, dat zij het hen toegezegde deel zouden vereffenen om zich aan te sluiten bij de steden van het graafschap Loon en de solidariteit te verbreken met de Luikse steden, waar de staatskas werd geplunderd door de persoonlijke roofzucht van de beheerders. De abt riep de burgemeesters bij zich en legde hen de zaak voor, en hoewel ze stom bleven, prees hij in hun naam de ijver van de graaf ten overstaan van de prinsbisschop aan wie ze, dat was maar billijk, het beloofde onverwijld moesten uitbetalen. Ze moesten hun best doen dat de stad zich zo spoedig mogelijk zou kwijten van het haar opgelegde deel van de belasting,[17] maar daarom was het nog niet noodzakelijk of raadzaam in de huidige verwarde omstandigheden zich van de Luikenaren te distantiëren, met wie zij tot nog toe in eensgezindheid verbonden waren geweest. In zijn verwachting teleurgesteld, ging de graaf onverrichterzake heen. Hij was een man die hervormingen wilde doorvoeren en zijn aanzien, dat hem reeds tot de invloedrijkste onder de edelen van het graafschap Loon maakte, verder vergroten. Naar Herk en Hasselt gaande, vond hij ook daar geen gehoor.
Er rezen moeilijkheden naar aanleiding van de verkoop van een leengoed van vijf bunder bos aan de abdij van Averbode door...;[18] toen ze weigerden de afkoopsom voor dat leengoed aan de abt te betalen, maar daartoe werden verplicht door een uitspraak van het leenhof te Sint-Truiden, volgden ze de raad van Van Kerkom,[19] de heer van Kozen, en verkregen van het hof te Kuringen een verbreking, waartegen weer beroep werd aangetekend bij de keizer.

[15] Henri de la Rivière. Zie noot 26 op p. 74.
[16] Deze som was reeds op 7 april 1631 te Hoei aan de prinsbisschop toegezegd.
[17] Op 3 maart 1643 werden maatregelen genomen.
[18] Niet ingevuld. Bedoeld is Pierre Meynen. Het ging over het bos "Reyneyck", gelegen tussen Alken en Kozen en behorend tot de hoeve "Brelick" of "Biensvelt". Graaf Henri van Bergen had dit bos in 1600 in eeuwige erfpacht gegeven aan Willem Meynen; in 1636 verkocht Pierre Meynen het aan de abdij van Averbode. Die goederen waren evenwel leengoed van de abdij van Sint-Trudo, aldus genoteerd in 1506 en 1545.
[19] Arnold van Kerkom was heer van Kozen en Wijer. Hij was lid van de Kamer van de prinsbisschop, commissaris-instructeur te Maastricht en in 1661 burgemeester te Luik.

8 maart 1643 Op 8 maart was de abt als genodigde aanwezig op een luisterrijke processie te Scherpenheuvel, tijdens welke relieken van de H. Philippus Neri werden verheven door Judocus Bouckaert, de bisschop van Ieper,[20] die liep tussen de met mijter en pontificalia getooide abten van Sint-Truiden en Averbode. De volgende dag droeg de abt van Sint-Truiden de plechtige mis aan het hoofdaltaar op.
Boeren van Wijchmaal, behorend tot de gemeente Peer, hadden zonder toestemming zoden gestoken op de heide van Helchteren en onder de mantel van de nacht hun tweewielige karren volgeladen. Onverwacht daagde daar onze schout op. Hij was vergezeld van zijn dienaar, van de dorpsmeester en van drie lokale boeren. Ze overvielen de nachtelijke rovers van de heide. Eén van dezen werd door een schot hagel getroffen en liet het leven. Zijn paard werd gegrepen en later vrijgekocht. De man die de dood veroorzaakte, werd in de kerker gesloten om hem de kans te geven zijn daad wettelijk te verantwoorden en om te ontkomen aan de rechtbank te Peer, waar hij door de schout diende te worden opgeroepen wegens doodslag op een medeburger.
Belast met het innen van de boeten in naam van de prinsbisschop legde schout Van den Edelbampt voor eigen baat beslag op twee derde van de boeten, niet alleen in strafrechtelijke, maar ook in burgerlijke zaken. De abt beval hem met dat misbruik op te houden en legde hem betreffende het recht om boeten te innen een brief voor van Hendrik, de vroegere hertog van Limburg.
aug. 1643 Tijdens de maand augustus nam men te Luik en elders een aardbeving waar, die als het ware boven de hoofden ontstond. Ik, die dit schrijf, herinner mij dat wij, die thuis aan tafel het middagmaal namen, schrokken van een ongewone dreun en dat wij dachten dat een verdieping van ons huis onder een enorm gewicht was ingestort.
sept. 1643 In de loop van september ontstond in de abdij van Vlierbeek onenigheid tussen de abt[21] en de ontslagen prior. Het was te vrezen dat dit kwaad zou toenemen onder invloed van de aartsbisschop van Mechelen die, wegens een oude naijver, open-

[20] Joost Bouckaert werd in 1641 opvolger van Cornelius Jansenius als bisschop van Ieper. Voordien was hij gedurende tweeëndertig jaar pastoor te Scherpenheuvel, waar hij de nog bestaande kerk, nu basiliek, bouwde en ook een klooster voor de oratorianen van de H. Philippus Neri. Hij was achttien jaar superior van deze paters.
[21] De reeds eerder genoemde Pieter Scribs.

lijk partij koos tegen de abt en aanspraak maakte op een recht van toezicht op de abdij. Van Suetendael ondernam uit hoofde van zijn functie een visitatie om de vroegere toestand van rust te herstellen. Daarna reisde hij door naar aartsbisschop Boonen.[22] Hij was vergezeld van Froidmont,[23] een doctor in de theologie. Toen hij tegen de avond te Brussel aankwam, ontving de aartsbisschop hem vriendelijk en welwillend. Onmiddellijk bracht hij het doel van zijn reis ter sprake en men zocht naar een mogelijkheid om het geschil bij te leggen. De bisschop maakte aanspraak op de gewone rechtspraak, de abt wees op de exemptie van zijn Orde en van de Unie van Bursfeld. Na een vriendelijke discussie werd overeengekomen dat de prior in zijn functie zou worden hersteld en zich door een nederige en vrome onderwerping met zijn abt zou verzoenen.

9 sept. 1643 De volgende dag, namelijk op 9 september, werd de abt, samen met de bisschop van Ieper, uitgenodigd op een rijkelijk banket. Om te ontspannen na het maal reed men de gasten in de bisschoppelijke karos naar de heerlijke tuinen van de hertogen van Brabant. Ook werd het hen gegund een kijkje te nemen in het luisterrijk interieur van het paleis.

De volgende morgen mocht de dankbare gast naar Vlierbeek terugkeren en na daar alles naar wens te hebben afgehandeld, keerde hij terug naar Sint-Truiden om er een korte rust te nemen.

12 okt. 1643 Inderdaad, reeds op 12 oktober begaf hij zich op reis naar Seny in de Condroz. Hij ging over Luik, waar enkele van zijn beste vrienden zich bij hem voegden en waar hij ook mijn broer Erasmus, aan wie hij nog was verwant,[24] als gezel wilde en tot getuige van de gelukkige aankoop, die hij te Seny reeds voordien had gedaan. Daar kwam voor het eerst mijn intrede in de religieuze gemeenschap van de abdij van Sint-Truiden ter

[22] Jacob Boonen van Antwerpen werd in 1611 deken van de metropolitaanse kerk, in 1617 bisschop van Gent, in 1629 aartsbisschop van Mechelen. Hij overleed te Brussel in 1655.

[23] Libert Froidmont was geboren te Haccourt in 1587. Hij was professor in de H. Schrift te Leuven en werd er deken van Sint-Pieter. Samen met Kallen van Beringen verzorgde hij de posthume uitgave van het boek van Jansenius over Augustinus.

[24] Erasme Foullon was de in 1607 geboren halfbroer van de kroniekschrijver Servais. Zijn moeder overleed in 1612; zijn vader hertrouwde in 1614 en Servais werd geboren in 1624. Erasme werd raadsman van de prinsbisschop in 1647, schepen in 1656, burgemeester van Luik in 1665 en overleed in 1687. De moeder van abt Van Suetendael was Sophie van den Ertwech; Erasme Foullon was gehuwd met haar halfzuster Anne van den Ertwech.

sprake. De abt was nauwelijks te Sint-Truiden teruggekeerd,[25] toen hij door de abt van Luxemburg werd uitgenodigd om collegiaal een visitatie te gaan doen in Gembloers. Deze visitatie nam drie dagen in beslag.

22 nov. 1643 Op 22 november vertrok hij van daar naar Vlierbeek om de visitatie te voltooien, die hij er enige tijd eerder was begonnen. Nadien ging hij naar Brussel, tot grote voldoening van de aartsbisschop, die spontaan bekende dat hij niets te weten kon komen over de toestanden in een abdij, tenzij de Orde in gebreke bleef met het houden van reguliere visitaties.[26]

Naar huis kerend, bracht Van Suetendael zijn reisgezel, de abt van Luxemburg, met zich mee, die zonder moeite in onze abdij de hem opgelegde taak van visitator vervulde, want hij kreeg geen klachten op te lossen. Toch was er enige discussie over de kledij van de monniken als ze buiten de abdij gingen. Hij wilde dat de kap aan het scapulier was genaaid, terwijl prior Draeck zich daartegen teweer stelde, omdat het volgen van deze uitheemse mode de eenvormigheid tussen kloosters van dezelfde orde zou verbreken.

Hoofdstuk III

16 jan. 1644 Op de zestiende dag van het nieuwe jaar botsten tweeëntwintig infanteristen van het koninklijke leger, dat te Aarschot verbleef, in woningen, gelegen in de buitenwijk bij de Stapelpoort, op vijfentwintig soldaten van Maastricht en na een korte schermutseling dreven ze hen in aller ijl op de vlucht. Hun aanvoerder was een zekere Christoffel, een overloper van de koninklijke troepen naar de Hollanders. Indien hij werd gesnapt, zou hij aan de paal worden gespijkerd. Aangezien de stadspoorten waren gesloten, dook hij hals over kop in de gracht, kwam aan de overkant weer boven water en klom over de walmuren, terwijl zijn vijanden hem misten toen ze op hem schoten. Van de burgemeesters, die hem gevangen hadden genomen, eisten ze vergeefs zijn uitlevering. Men hield hem met opzet verborgen om moeilijk-

[25] Op 28 oktober zat de abt te Sint-Truiden een kapittelvergadering voor.

[26] Wegens de exemptie van de Orde van de benedictijnen kon de plaatselijke bisschop slechts dan een visitatie houden als dit niet gebeurde door de abten van de Orde.

heden te vermijden, die zonder twijfel zouden zijn ontstaan, indien ze hem hadden uitgeleverd.

febr. 1644 Tijdens de maand februari werden er keizerlijke bevelen uitgevaardigd aan het adres van de abt van Averbode,[27] de heer van Kozen[28] en de baron van Ham,[29] voor feodale aangelegenheden de luitenant van de prinsbisschop bij het hof te Kuringen, aan wiens rechtsbevoegdheid hij de abt van Sint-Truiden wilde onderwerpen.[30]

19 maart 1644 De plechtigheid van O.-L.-Vrouw-Boodschap werd vervroegd gevierd op de vigiliedag van Palmzondag.[31] Omstreeks zeven uur in de morgen van die dag leidde burgemeester Heusch[32] drie afdelingen van de burgerwacht, die hij zonder medeweten van de abt en van zijn collega Joris van den Edelbampt had opgeroepen, naar het huis van schout Filip van den Edelbampt. Indien deze, door de dreiging afgeschrikt, niet zonder dralen de vijftig schapen had vrijgegeven, die hij daags tevoren onrechtmatig in beslag had genomen onder het voorwendsel dat ze schurftig waren, dan had de burgemeester met geweld ingebroken. De abt berispte de voortvarende, turbulente jonge man streng voor een dergelijke maatregel. Toen hij zijn fout bekende, ontving hij de raad voortaan met meer wijsheid en bezadigdheid te werk te gaan. Maar de aard van die man beantwoordde aan de beschrijving die een dichter ooit gaf: "Al verdrijft men de natuur met geweld, altijd toch zal ze terugkeren".[33]

Eerder werden te Sint-Truiden verscheidene troepenafdelingen gelicht voor de keizer en voor de katholieke koning. Thans lichtte Gryttius, een ruiterijmeester onder het commando van De Mar-

[27] Abt van Averbode was in die tijd Nicolas Ambrosii. Hij bouwde de kerk van Kortenbos.

[28] De heer van Kozen: zie noot 19 op p. 89.

[29] Guillaume-Godfroid baron van Hoensbroek en Oostham werd door prinsbisschop Ferdinand van Beieren tussen 1639 en 1644 als zijn luitenant bij het hof te Kuringen aangesteld.

[30] Tijdens de kapittelvergadering van 15 februari 1644 vroeg de abt de monniken de toestemming om een positief antwoord te geven op de voorstellen van de heer van Kozen, teneinde de moeilijkheden met de abt van Averbode in der minne te regelen.

[31] Het feest van O.-L.-Vrouw-Boodschap (25 maart) viel dat jaar op goede vrijdag.

[32] Hendrik Heusch en Joris van den Edelbampt waren op 19 april 1643 tot burgemeesters gekozen en zouden het blijven tot 10 april 1644.

[33] Horatius, *Epoden* I, 10, 24.

chin, met de instemming van de abt, een afdeling ruiterij voor de zeer christelijke koning.[34]

22 juni 1644 Toen op 22 juni de schout van de abt op diens bevel een grenslijn ging afbakenen tussen het rechtsgebied van Sint-Truiden en dat van Kozen, liet hij een eik omhakken langs de openbare weg die van de heide naar Kozen leidt. Het was zijn bedoeling een houten kruis te vervaardigen, dat, als grenspaal, een vorig kruis zou vervangen, dat van ouderdom was weggerot. Dat was niet naar de zin van de abdis van Herkenrode.[35] Door haar medezusters overtuigd dat dit geen rijksweg was maar een plaatselijke, die dus onder haar bevoegdheid viel, deed ze haar beklag bij de abt. De ruzie leidde wel niet tot een gerechtelijke aanklacht, maar omdat er uit eerbied voor deze vrouwelijke religieuzen minder kordaat dan gewoonlijk werd gereageerd, groeide de animositeit en het verlangen om - door aan de hoeve van Casselaar[36] een recht op grond toe te kennen - de tegenoverliggende heide in beslag te nemen. Een gedeelte daarvan werd omgeploegd, terwijl diegenen die de plicht hadden dit nieuwe onrecht te weren, veinsden de rechten van de abdij niet te kennen of ze inderdaad niet kenden. Daaruit zullen er tijdens de volgende jaren niet geringe moeilijkheden voortspruiten, waarover we later uitvoeriger zullen moeten spreken.

15 juli 1644 Op 15 juli kwam De Chokier,[37] de vicaris van de bisschop voor geestelijke aangelegenheden, om de rekeningen van de armentafel na te zien. Hij zou daarbij de abt hebben uitgesloten, indien deze zich niet had verzet met de verklaring dat hij als heer moest zorgen dat de armen niet het slachtoffer werden van uitgaven voor goede werken en dat de inkomsten die voor hen waren bestemd op eerlijke wijze zouden worden beheerd. Hij moest derhalve aanwezig zijn bij het opmaken van de rekeningen.

[34] De Marchin was een Frans veldmaarschalk, hij kwam te Luik aan op 18 maart 1644 en moest in deze streek soldaten ronselen voor zowel de cavalerie als de infanterie. De katholieke koning is de Spaanse koning, de zeer christelijke koning is de koning van Frankrijk.

[35] Barbara Hinnisdael was van 1637 tot 1653 abdis van Herkenrode.

[36] De hoeve "Casselaer" bestaat nog en is gelegen langs de weg van Kortenbos naar Kozen op korte afstand van de kerk van Kortenbos. Volgens Simenon behoorde deze hoeve eertijds de abdij van Sint-Truiden toe; volgens anderen behoorde ze Herkenrode toe.

[37] Jean de Chokier, kanunnik van Sint-Lambertus, werd in 1622 vicaris van Ferdinand van Beieren.

Op verzoek van Stockis,[38] deken van Sint-Pieter te Luik, nam de abt van Sint-Truiden de onkosten voor een glasraam in het kloosterpand voor zijn rekening; nog andere abten deden hetzelfde. Aan de abt van Sint-Truiden werd de eerste plaats toegewezen, aan de abt van Saint Jacques de tweede, aan de abt van Saint Laurent de derde.

3 aug. Deze laatste voelde zich daardoor gekrenkt en liet op 3 augustus zijn familiewapen in het eerste venster aanbrengen; het familiewapen van de abt van Sint-Truiden liet hij naar het derde venster verplaatsen. Eén van diens vrienden verdroeg dat niet en herstelde de vroegere orde. De abt van Saint Laurent deed daarop zowel het ene als het andere uitbreken; enkel de volgende woorden bleven gespaard: uit de lijfspreuk van de abt van Sint-Truiden "omnia",[39] uit die van de abt van Saint Laurent "prudentia", een eigenschap die men deze kerkvorst het best kon toewensen, zoals we later te zijner tijd zullen uitleggen, wanneer we op grond van vroegere discussies over de voorrang tussen de abten van Saint Jacques en Saint Laurent zullen bewijzen, dat die eerste plaats aan de abt van Sint-Truiden toekomt. De abt van Saint Laurent zette de argumenten van zijn vermeende voorrang schriftelijk uiteen, maar de abt van Sint-Truiden diende hem van antwoord. Men moet maar eens het verslagboek met de brieven van 1664 onder de maand november naslaan.[40]

In deze tijd begon het beeld van de Moeder Gods te Kortenbos door zijn mirakelen bekendheid te verwerven. Naar aanleiding daarvan rees er een grensincident tussen de inwoners van Sint-Truiden en deze van Kozen, want zowel de enen als de anderen maakten aanspraak op de eik waaraan het beeld was bevestigd. Na bespreking werd een minnelijke schikking genomen ten voordele van de Kozenaren. Om in de toekomst elke aanleiding tot betwisting weg te nemen, bakende men de scheidslijn tussen beider gebied met stenen palen af. Toen de faam van de mirakelen die daar gebeurden maar bleef groeien, bouwde men daar een kerk en

[38] Leonard Stockis, geboren in 1589, was professor in de theologie aan het seminarie en pastoor te Sint-Truiden, hij werd kanunnik van Sint-Pieter te Luik en deken aldaar in 1648. Wellicht vergist Foullon zich als hij Stockis reeds in 1644 deken noemt.

[39] Het devies van Van Suetendael was "omnia suaviter", alles met zachte hand.

[40] Foullon verwijst naar de correspondentie van abt Van der Smissen, maar komt in zijn kroniek op dit onderwerp niet meer terug.

enkele religieuzen van Averbode kwamen zich hier vestigen.[41] Er ontstond een gehucht dat zich over meer dan één dorpsgebied verbreidde en groeide dank zij de toevloed van bedevaartgangers.
sept. 1644 Eind september knaagde het Sint-Truidense stadsbestuur aan de gemene weiden en verkocht drie bunders te Guvelingen en vijftien roeden van het moeras te Meysbroeck[42] zonder dat men de heren had geraadpleegd. De abt protesteerde dan ook tegen deze onverantwoorde handeling.[43] De burgemeesters deden nu een beroep op de Private Raad van de prinsbisschop en verkregen uiteindelijk de goedkeuring, indien ook de abt zijn toestemming gaf. Deze verkreeg men na het indienen van een smeekschrift. Toch voegde de abt in een bijvoegsel heilzame clausules toe om in de toekomst misbruiken van die aard te beteugelen. Ook werd op de verkochte grond een jaarlijkse pacht gelegd, tot blijvende erkenning van zijn suzereiniteit.
21 nov. 1644 Op 21 november bracht men hier het lijk van graaf Mulart. Kort voordien was hem te Sint-Truiden burgerschap verleend. In zijn laatste wilsbeschikking had hij zijn echtgenote de opdracht gegeven zijn stoffelijke resten in het koor van de O.-L.-Vrouwekerk te begraven. De abt ging welwillend accoord met dat verzoek. Omdat hij de oorspronkelijke pastoor was, had hij het voor het zeggen in de kerkfabriek. Om het begraafrecht te verkrijgen, betaalde men de fabriek zestig rijksdaalders. Aangelokt door deze buitenkans kwamen de deken en enkele kanunniken op de gedachte om het koor voor zich op te eisen. Ze gaven de grafdelvers en de metselaars dus het bevel hun werk te staken. De abt daarentegen beval hen het werk voort te zetten; zijn gezag had het laatste woord. Hij verwees de vernieuwers naar de bul over de oprichting van de kapelanieën voor de kanunniken, waar zij bepaalt dat deze oprichting geen wijziging mocht brengen aan de rechten van de abt, maar dat ze in hun oorspronkelijke staat behouden dienden te blijven.
nov. 1644 Tijdens de laatste dagen van november ging de abt naar Brussel om er te pleiten voor een vermindering van de belastingen, waarmee de Raad van Brabant een te zware last legde op de

[41] Het schip van de kerk van Kortenbos werd in 1644 voltooid; de eerste steen werd op 12 augustus 1641 gelegd door Christof Damen, deken van O.-L.-Vrouw te Sint-Truiden.
[42] Meysbroeck te Melveren. Deze verkoop had plaats op 12 augustus 1644.
[43] Protest van de abt bij notaris Martinus a Speculo (Maarten van der Spiegel) op 30 september 1644.

abdijgoederen, die door hun ligging in zijn gebied hem schatplichtig waren. Raadslid Van Male,[44] een man die onder juristen een uitzonderlijk aanzien genoot, zei hem zijn volledige steun toe. Ook de aartsbisschop van Mechelen beloofde hem zijn bescherming en had met het oog daarop de bisschop van Antwerpen,[45] de abten van Villers[46] en van Dillegem[47] - gedeputeerden bij de Staten van Brabant - bij zich uitgenodigd. Na de bespreking van de klachten van de abt van Sint-Truiden vergastte hij hen op een heerlijk maal.

10 dec. 1644 Op 10 december besprak de abt te Luik met de kanselarij een nieuw edict in verband met het muntrecht, dat de Raad van de prinsbisschop te Sint-Truiden uitsluitend uit naam van de prinsbisschop wilde uitvaardigen, hoewel dit met vroegere gewoonten in strijd was. Die ontnamen aan de strafbepalingen hun kracht van wet, indien deze niet onder het gezag van beide heren werden uitgevaardigd. Daarop zei de kanselier wrevelig (ik neem de woorden uit het dagboek van Van Suetendael zelf), dat de rechten van de prinsbisschop en van de Luikse Kerk al te zeer werden beknot en dat het muntrecht alleen de prinsbisschop toekwam. Daarop repliceerde de abt dat het in deze stad tot nog toe gebruikelijk was de waarde van de munt te bepalen uit naam van beide heren. Vervolgens stelde de kanselier de vraag of de abt soms over regalia beschikte. Deze antwoordde daarop bevestigend en indien de kanselier de bewijzen wilde zien, zou hij ze hem tonen. Dat betekende het einde van hun gesprek en het edict werd met stilzwijgende instemming van de Strafraad uitgevaardigd uit naam van bisschop en abt.[48]

18 jan. 1645 Op 18 januari werd luitenant Van Vorssen naar Luik gestuurd. De kanselier had namelijk de wens te kennen gegeven dat er eens grondig zou worden gesproken over de respectieve rechten van beide heren in Sint-Truiden. Voor deze bespreking

[44] Aurelius Augustinus van Male (verspaanst: Malinez) was te Brugge geboren. Hij was achtereenvolgens burgerlijk luitenant te Gent, raadslid van de Raad van Brabant, lid van de Raad van Admiraliteit van de Nederlanden en van Bourgondië, lid van de persoonlijke Raad en eerste raadgever van de Hoge Raad van de Nederlanden.

[45] De bisschop van Antwerpen (van 1634 tot 1652), Gaspard Nemius, werd later aartsbisschop van Kamerijk (1649-1667).

[46] Abt van Villers-la-Ville was Hendrik van der Heyden uit Leuven.

[47] Abt van de norbertijnenabdij te Dillegem was Jean-Baptiste Hasseler.

[48] De koers van de munt werd op 23 december 1644 bekendgemaakt uit naam van beide heren.

werd aan Van Vorssen mijn broer Erasmus Foullon toegevoegd. De prinsbisschop duidde als afgevaardigde Laurent van Dormael[49] en Godfried van Attenhoven[50] aan.

Hoofdstuk IV

21 jan. 1645 Op 21 januari ontstond een niet gering conflict, toen de schouten weer in botsing kwamen met de burgemeesters. In de wijk Nieuwenhuizen was een jonge man overleden aan een verwonding. Vóór hij stierf had hij zich nog verzoend met zijn aanrander. De schouten stonden erop dat men, zoals gebruikelijk, het lijk tentoon zou stellen. De burgemeesters, die de volksgunst zochten, beweerden dat dit niet moest gebeuren als er vóór het overlijden nog verzoening tot stand kwam. Nog duurde de discussie voort, toen tegen de avond het lijk aan de aarde werd toevertrouwd op het kerkhof van Sint-Pieter.[51] Men vroeg de pastoor de toestemming om het lijk te ontgraven en kreeg ze ook. Uitgenodigd om daarbij aanwezig te zijn, weigerden de burgemeesters onder het voorwendsel dat zij geen bevoegdheid hadden op gewijde grond en dat ze zich niet wilden blootstellen aan de banbliksems van de aartsdiaken. Toen ze koppig bij deze mening bleven, moest men het er wel bij laten en vermijden iets te doen wat opschudding zou teweegbrengen.
Ook op het Begijnhof ontstond er in deze tijd een plaatselijk conflict. Aan de ene zijde stonden de pastoor[52] met de meesteres,[53] tegenover hen de dames van de Raad en de meerderheid van de communiteit. De vraag werd gesteld of het voor het Begijnhof wenselijk was aan landbouw te doen en ten koste van een enorme verspilling van hun vermogen de gemeenschap te bevoorraden. Pastoor en meesteres beweerden dat dit niet kon en ze hadden ook de abt voor hun zienswijze gewonnen. De communiteit hield het bij de tegengestelde mening en omdat ze verbitterd

[49] Laurent van Dormael was te Sint-Truiden geboren; hij was persoonlijk raadsman van de prinsbisschop en werd schepen te Vliermaal en later schepen van het Hoog Gerechtshof te Luik.
[50] Godfried van Attenhoven was raadgever van de prinsbisschop en zijn fiscaal advocaat.
[51] Sint-Pieter was de parochiekerk van Nieuwenhuizen. Deze kerk werd in de achttiende eeuw verwoest. De naam werd overgedragen op de kerk die nu nog Sint-Pieter heet, maar vroeger Sint-Niklaas heette.
[52] Jean Giselinus was er pastoor van 1627 tot 1659.
[53] De meesteres was in die tijd Barbara Walschaerts, 1629-1667.

was bij de abt geen gehoor te vinden, beschuldigde ze bij de Luikse vicaris - die niet ongaarne zag dat de grenzen van zijn bevoegdheid bij deze gelegenheid werden verlegd - pastoor en meesteres als zouden zij het algemeen belang tegenwerken. In een bezwaarschrift zetten ze hun argumenten uitvoerig uiteen en de vicaris voegde er een appendix aan toe, inhoudende dat een termijn van acht dagen was gesteld om te antwoorden. Toen de abt dat vernam, schreef hij een vriendelijk antwoord aan de vicaris en maakte hem attent er op dat het hier ging om de rechten van zijn abdij en dat het de vicaris dus niet was toegestaan de zeis te slaan in het koren van een ander. Uit de stichtingsoorkonde van het Begijnhof bleek dat alle macht uitsluitend aan de abt was voorbehouden, zodat hij ook was gemachtigd de pastoor aan te stellen. De bisschop van Luik zelf had daaraan zijn goedkeuring gegeven. Aldus terechtgewezen, hield de vicaris zich binnen de perken van zijn bevoegdheid en liet het aan de abt over een beslissing te nemen. Gedurende twee dagen leidde deze een diepgaand onderzoek over de klachten van beide partijen. Dan wist hij door diplomatie - een gave die hij in hoge mate bezat - de verbitterde gemoederen zozeer te bedaren, dat hij het gevaarlijke onweer keerde en de vroegere sereniteit en eendracht herstelde.

18 juni 1645 Even na de middag van 18 juni stak plotseling een wervelwind op en er barstte een geweldig onweer los met zoveel regen en zeer dichte hagel, dat niemand zich herinnerde ooit een erger te hebben gezien. De wolk, die deze vernielende hagel met zich meevoerde, begon zich te ontlasten over de streek van Marcinelle in het graafschap Namen. Vandaar werd ze voortgedreven door krachtige windstoten, van west naar oost, bracht vernieling over Hannuit, Montenaken, Borlo, Buvingen, werd vervolgens naar Maastricht gestuwd en liet over een strook van een halve mijl overal een spoor van vernieling na. De oogst werd volledig verwoest. Hier en daar werden in de velden hazen, patrijzen en duiven door de hagelstenen dood geslagen. Te Borlo werden vijf graanschuren met de grond gelijk gemaakt, te Buvingen twee. De takken van de bomen en van het struikgewas werden zo grondig van hun schors beroofd, dat men zou hebben gezegd dat ze met een mes waren gevild. Hoewel de bui maar een kwartier duurde, ging in de streek waar de hagel neerkwam, elke hoop op oogst verloren. God spaarde de Truidenaren voor deze ramp

en hoewel er in overvloed regen neerplensde, bracht hij toch geen schade toe aan de oogst.

25 sept. 1645 Op 25 september wilde de weduwe van graaf Mulart dat voor haar man passende lijkplechtigheden werden gehouden, te beginnen met een dodenwake. De abt werd daarop uitgenodigd en was ook aanwezig. De volgende dag droeg hij tot lafenis van de overledene in pontificaal gewaad een lijkdienst op. Vervolgens nam hij deel aan een lijkmaal in een met rouwgewaden prachtig behangen zaal.

6 okt. 1645 Deken en kapittel reikten eindelijk de abt de hand en door een overeenkomst op 6 oktober 1645[54] trokken ze zich terug binnen de grenzen die hun voorgangers nooit hadden overschreden. Op 6 oktober vertrok de abt naar Seny, een dorp waarover hij rechtsmacht had, om daar de kerk te inspecteren die dat jaar op kosten van de abdij vanaf de fundamenten was hersteld.[55]

25 nov. 1645 Op 25 november probeerden de paters jezuïeten in Sint-Truiden binnen te geraken met de bewering dat ze daar een refugiehuis wilden oprichten. Maar alle argumenten die vroeger al herhaaldelijk tegen deze pogingen waren ingebracht, werden nu weer tegen hen aangevoerd. Toen men ook Libert Froidmont,[56] doctor in de theologie, naar zijn mening vroeg, antwoordde hij: "indien men hen eenmaal toegang, onder welke vorm ook, toestaat, dan zullen ze zich daar zonder de minste twijfel nestelen, zoals we dit ook zien gebeuren te Ath in Henegouwen en elders, en ze zullen - dat is nu eenmaal hun gewoonte - hun vleugels zozeer uitspreiden, dat ze voor anderen geen ruimte overlaten. Overal immers willen ze zich boven de anderen verheffen en over allen de leiding nemen. Met uw religieuzen zullen ze vervolgens vriendschap aanknopen en de meest ambitieuzen zullen ze naar zich toehalen. Dezen zullen bovendien naar hen overlopen om dank zij hun sluwheid en onbeschaamde aanbevelingen eens tot mijter en andere hoge ambten te kunnen promoveren. Ook de ambitieuze inwoners zullen dat doen, aangezien in alle steden

[54] Dit accoord werd op 22 juli 1645 ingelast in de "Actes capitulaires", p. 297. Op een los blad schrijft de auteur: "De regeling werd getroffen in december 1645. Omdat de monniken die dag vis op het menu hadden, namen ze ook hun recreatie in de refter waar ze vis aten. De voorlezing van deze akte van overeenkomst verving de gewone tafellezing".

[55] De kerk te Seny werd in 1647 herbouwd en door de Luikse suffragaan Richard-Paul Stravius op 18 oktober 1650 gewijd.

[56] Zie over Froidmont noot 23 op p. 91.

waar zij zijn gevestigd, in bisschopssteden en in andere, de hoogste ambten door hun voorspraak worden begeven. Daartoe wenden ze zelfs de steun van de biechtstoelen aan. Vroeg of laat zullen ze ook scholen voor letterkundige studiën afdwingen, al kunnen die met gunstiger resultaat aan uw religieuzen worden toevertrouwd".[57] Zo luidde de raadgeving van een man, die met de levenswijsheid van de rijpe leeftijd in staat was op grond van precedenten te voorzien wat ging gebeuren. Toen aldus de geheime bedoelingen van deze paters aan het licht kwamen, stelden de gardiaans van minderbroeders en capucijnen alles in het werk opdat de abt deze ongewenste gezellen uit de stad verwijderd zou houden. En om nog meer gewicht te verlenen aan hun smeekbeden en bezwaren voegden zij er nog brieven bij van hun provinciale oversten, die op hetzelfde aandrongen.
Toen de hertogin van Nevers,[58] die was verloofd met de koning van Polen, uit Frankrijk naar Polen reisde, werd ze begeleid door een schitterend gezelschap uit beide volkeren.
21 dec. 1645 Op 21 december, Sint-Thomas, kwam het grootste gedeelte van haar bagagetrein, die een andere weg volgde, hier aan. Tijdens de mis kon het aanwezige volk tot zijn verbazing meemaken hoe deze mensen, met een andere cultuur, tijdens het evangelie hun kromsabels trokken, een ceremonieel waarmee ze getuigenis wilden afleggen van hun bereidheid om hun bloed te vergieten voor de verdediging van het geloof.
In het jaar 1646 ronselde Gryttius huurlingen voor de Venetianen.[59]
28 maart 1646 Toen de heer van Wijer[60] zich onttrok aan een vonnis van het leenhof te Sint-Truiden door beroep op het hof van Kuringen, werd de zaak van daar doorverwezen naar het keizerlijke hof. Op 28 maart werd hem de daar genomen beslissing ter kennis gebracht.

[57] Deze venijnige woorden van Froidmont vonden waarschijnlijk hun verklaring in het feit dat hij de uitgever was van Jansenius' *Augustinus*, een werk dat door de jezuïeten werd bestreden.
[58] Louise-Marie, dochter van Charles de Gonzague, hertog van Nevers, trad per procuratie op 6 november 1646 in de kapel van het koninklijk paleis te Parijs in het huwelijk met Ladislas-Sigmund, koning van Polen. In 1649 huwde ze de broer van de overleden koning; zelf overleed ze in 1667.
[59] In 1644 ronselde hij ruiterij voor de Franse koning. Zie p. 93-94.
[60] Zie p. 89.

10 april 1646 Op 10 april legde men de hand op een opruiend geschrift vol beledigingen aan het adres van de abt. De schepenen stelden een onderzoek in naar de schrijver, maar aangezien zijn identiteit niet werd achterhaald, werd op de twaalfde van dezelfde maand vonnis geveld, dat het pamflet openbaar in het vuur zou worden geworpen door de beul, die op die dag een ter dood veroordeelde moordenaar moest radbraken.
15 april Door een noodlottige verkiezing werden op 15 april Heusch en De Haneffe tot burgemeesters gekozen. Beiden, maar vooral de eerste, waren bezield met een ingeboren haat tegen de abdij.
Tijdens dat jaar kwam het tot talrijke conflicten, vooral omdat de abt zijn met voeten getreden rechtsbevoegdheid weer probeerde te herstellen. Hier lag de steen des aanstoots en het struikelblok voor mensen die troebele boven heldere, kromme boven rechte situaties verkozen, die er op uit waren om het wettig gezag te ondermijnen om daarna op de puinhopen het idool van de volksheerschappij op te richten. Vooral Johannes Rhetius was in die kunst bedreven en voor alle oproerkraaiers ging hij als boegbeeld voorop. Zoals hij voordien met zijn schrijverij had gevulgariseerd, ging hij voort met beweren dat het gezag van de burgerlijke overheid even groot was als dat van de heren en dat beide partijen even veel aanspraak konden doen gelden op het hoogste recht, het recht van het zwaard. Deze politieke dwaling had zozeer de gemoederen van enkelen doordrongen, dat ze leidde tot misprijzen voor hun heer en dat de magistraat de heer boven het hoofd groeide. En aangezien de geur van winst aangenaam is, vooral voor mensen die, hoewel ze weinig bezitten, toch roemen op een ietwat adellijke afstamming volgens Sint-Truidense maatstaf, zo was nu ook recht voor goud te koop. Ook werd nu en dan met misdadigers onderhandeld, niet alleen over de prijs van hun vrijheid maar ook over deze van hun bloed. Dat gebeurde zo openlijk dat een verklaring van schout Van den Edelbampt stadskundig werd. Om de verdiende straf van een veroordeelde te milderen had hij een aantal gouden dukaten ontvangen, waarvan de beeldzijde een gewapende voorstelde; hij zou dan hebben gezegd dat hij tegen zoveel gewapenden niet was opgewassen. Dergelijke feiten kwamen ook bij anderen meermaals voor, onder meer bij burgemeesters en magistraten, maar dan met dit onderscheid: de eersten bedongen zoiets in het geniep, de tweeden

openlijk en onder het mom van het recht. De klachten van de abt bij de schepenen bleven intussen zonder gevolg, omdat ook zij door dezelfde ziekte waren besmet. Daarom werd meer dan eens beroep aangetekend bij de schepenen te Aken.[61]

12 jan. 1646 Op 12 januari werd Van Vorssen, de luitenant van de abt voor zaken van feodale aard, naar Luik gestuurd om daar klacht neer te leggen tegen schout Van den Edelbampt en tegen de burgemeesters, die ondanks heftig verzet van onze schout iemand hadden vrijgesproken van een beschuldiging van schaamteloos overspel. Geld had deze vrijspraak bewerkt. Tegen hen werd dan ook een bevel uitgevaardigd... (lacune). Terwijl burgemeesters en strijtmeesters vergeefs bij de abt aandrongen om deze maatregel te herroepen, werden op 20 januari de ambachten bijeengeroepen, die eensgezind besloten niet in conflict te treden met hun heer, maar toch ook wensten dat de bestaande privileges van de stad zouden worden beschermd.

febr. 1646 Op één van de laatste dagen van februari viel de rector van het college van Aarschot de abt weerom lastig om de paters toe te laten. De abt antwoordde hem dat deze vraag reeds op 2 januari aan zijn kapittel was voorgelegd en dat men zich daar eensgezind had verzet. Alvorens een definitieve procesprocedure in te zetten tegen de misbruiken die magistraten in strafrechtelijke zaken hadden gepleegd door geldelijke regelingen te treffen, drong de abt aan dat men die handelwijze zou staken. Uit het archief van zijn abdij toonde hij allerhande documenten, die het bewijs leverden dat daarmee een regelrechte aanslag werd gepleegd op de regalia en de rechtsmacht van de heren. Om die reden begaf hij zich herhaaldelijk naar verzoeningsbijeenkomsten, want de burgemeesters hadden een sprankeltje hoop gegeven tot een minnelijke schikking bereid te zijn, hoezeer ook tegen hun zin. Intussen legden de inwoners getuigenis af van hun verknochtheid aan hun heer en ze wedijverden om hem uit te nodigen op openbare feesten.

30 mei De kruisboogschutters vroegen hem ook hun nieuwe vaandel tijdens de eerste vespers op Sacramentsdag in pontificaal gewaad te wijden en het te overhandigen aan vaandrig Herman

[61] Beroep tegen een uitspraak van de schepenen te Sint-Truiden gebeurde bij de schepenen van Aken.

van den Borcht in aanwezigheid van de burgemeesters en van de belangrijkste ambtsdragers.

21 juni 1646 Maar kort daarop sloeg de stemming om. Inderdaad, op 21 juni legden de burgemeesters De Haneffe en Heusch het masker van hun veinzerij af en riepen de ambachten bijeen, eigenmachtig en zonder toestemming van de abt, die nochtans het voorrecht had om zulke bijeenkomsten te organiseren. Toen de inwoners op die ongebruikelijke wijze waren bijeengebracht, stelden de burgemeesters de vraag of het geven van een wachtwoord, iets wat tot de belangrijkste regalia behoorde, voortaan nog langer voor de heer of niet veeleer voor de burgemeesters moest worden voorbehouden. Onervaren mensen opteerden voor dit laatste, onder het luisterrijke voorwendsel dat het ging om een privilege van de stad. De volgende dag ontbood de abt de burgemeesters in de abdij en gispte in strenge bewoordingen hun voortvarendheid, maar zij bleven onbewogen voor zijn woorden. En toen een vertegenwoordiger van de abdij hen een schriftelijk protest tegen hun machtsmisbruik en het verbod om voortaan het volk nog bijeen te roepen ter hand wilde stellen, weigerde Heusch dat te aanvaarden, indien die aanklacht niet op het gemeentehuis en in aanwezigheid van het voltallige bestuur werd ingediend. Toen dat daarna gebeurde, was er onder de verenigde ambachten weer een meerderheid die de keuze van een wachtwoord aan de abt wilde ontnemen. Die dag stuurde de abt 's avonds, als naar gewoonte, het wachtwoord aan Lintermans,[62] maar deze weigerde dit te aanvaarden en zei dat dit tot het rechtsgebied van de burgemeesters behoorde.

Verontwaardigd omdat zijn ondergeschikten met zijn gezag de spot dreven, verliet de abt onmiddellijk de stad. Nochtans kwam dezelfde dag nog schepen Vaes[63] van Vliermaal naar onze stad; de burgemeesters hadden hem uitgenodigd om over een verzoening met de abt te onderhandelen. Toen hij hoorde wat er was gebeurd, veroordeelde hij de vermetele handelwijze van zijn zwager Heusch.

[62] Adriaan Lintermans was de burgemeester van het vorige jaar. Tijdens de gemeentelijke verkiezingen van 15 april 1646 werd hij gekozen tot deken van de garenhandelaars, sleutelbewaarder, toezichthouder op waters en grachten en lid van de kamer.

[63] André Vaes, schepen van het hoog gerechtshof te Vliermaal, was schout te Tongeren in 1607 en overleed te Schalkhoven in 1651.

25 juni 1646 Op de vijfentwintigste werd bij de burgemeesters een nieuw protest tegen de bijeenroeping van de ambachten ingediend.

Hoofdstuk V

29 juni 1646 De abt keerde naar Sint-Truiden terug op 29 juni, de dag waarop Christoffel Blocquerye,[64] de kanselier van de Strafraad, op zijn landgoed Terbiest overleed. Na de H. Mis vertrok de abt weer naar Nieuwenhoven.
5 juli 1646 Op 5 juli overleed Christoffel Damen,[65] deken van de collegiale kerk van O.-L-.Vrouw te Sint-Truiden. Hij had een hoge leeftijd bereikt, was vrij goed geschoold in de letteren, beschreef vrij nauwkeurig de gebeurtenissen van zijn tijd, maar met onze abdij was hij niet erg ingenomen, hoewel van daaruit, als van uit een bron, een stroom van talrijke voordelen naar hem toevloeide. Na verkiezingen op de zeventiende van dezelfde maand volgde Johannes Banx[66] hem op.
10 juli 1646 Op 10 juli werden te Luik passende lijkplechtigheden gehouden voor de kanselier. Abt Hubertus was daarop aanwezig in koorkleed en hij liep mee in de stoet van de familieleden.
11 juli De daaropvolgende dag overleed aartsdiaken Lynden[67] en voor de tweede opeenvolgende dag was Hubertus bij een begrafenisplechtigheid aanwezig, gekleed als de vorige dag. Hij nam plaats op de eerste rij aan de zijde van aartsdiaken van Bocholtz.[68]
14 juli 1646 Op de veertiende verliet de abt Luik en, Sint-Truiden ontwijkend, begaf zich naar het kasteel van Nieuwenhoven. De burgemeesters waren daarover niet te spreken, niet omdat zij zijn

[64] Christoffel Blocquerye, zoon van Laurent en van Marie van Heers, werd kanunnik van Sint-Lambertus in 1607, was scholaster van 1611 tot 1613. Daarna werd hij kanselier van de prinsbisschop, proost van Sint-Pieter, aartsdiaken van de Famenne in 1617. Hij overleed op 28 juni 1646. De kroniekschrijver die 29 juni geeft, vergist zich.
[65] Christoffel Damen was sedert 1624 deken van de O.-L.-Vrouwekerk.
[66] Jan Banx, kanunnik van de O.-L.-Vrouwekerk sedert 1635, werd deken in 1646 en overleed op 11 juni 1674.
[67] Charles de Lynden van Utrecht werd kanunnik van Sint-Lambertus in 1594, aartsdiaken van de Ardennen in 1598.
[68] Ferdinand, baron van Bocholtz, werd kanunnik van Sint-Lambertus in 1633, aartsdiaken van Brabant in 1634, proost van Sint-Pieter in 1646, deken van Sint-Lambertus in 1650. Hij overleed in 1669.

aanwezigheid in de stad zozeer op prijs stelden, maar omdat het volk kon denken dat zij het schuld waren dat hun heer uit de stad verwijderd werd gehouden. Men moest hem dan ook eens van naderbij de oorlog gaan verklaren. Aangrenzend aan het domein van Nieuwenhoven lag een gemene weide van de stad, Engelbampt geheten. De burgemeesters en hun partijgangers besloten nu hun eerder genomen beslissing ten uitvoer te brengen en deze weide openbaar te verkopen. Die maatregel zou aan de abt de toegang tot het kasteel haast volledig ontnemen en de weerspannigheid van het gepeupel en van de oproerlingen nog verergeren. Anderzijds drong burgemeester De Haneffe sterk aan op deze verkoop, omdat hij daarin de gelegenheid zag om de enge begrenzing van zijn kleine landgoed te verwijden. Alles verliep evenwel tegen hun verwachting in. Inderdaad, Bartholeyns,[69] professor in de theologie, werd naar Luik gestuurd om een document te halen dat uit naam van beide heren verbood een perceel van de gemene goederen te Engelbampt te verkopen en tevens de eerdere verkoop van enkele stukken grond te Staaien en bij de stadsmuren zelf ongeldig verklaarde, vermits men daarvoor de heren niet om hun toestemming had gevraagd noch hun goedkeuring had gekregen.

21 juli 1646 Op 21 juli werd aan Foullon,[70] de vertrouwensman van de abt, gehoor verleend in de Strafraad van de prinsbisschop. Hij verstrekte daar uitvoerige uitleg over hetgeen mis was gegaan met het beheer van de stad en vooral over de verkoop van de weide te Engelbampt, waarvoor men toestemming van de heren overbodig vond en zo hun gezag ondermijnde. De strafbepalingen, die door de heren waren overeengekomen, waren voor de huidige stadsbestuurders van Sint-Truiden een lachertje geworden. Om de geloofwaardigheid van zijn bewering te staven, legde hij enkele staaltjes voor, die hij in het archief van de abdij had bijeengezocht. Dormaal,[71] één van de raadsheren, vroeg of hij hem deze

[69] Remacle Bartholeyns trad in het klooster in 1633. Hij werd professor in de theologie en later algemeen ontvanger. In die functie stelde hij na 1666 zeven registers samen met inlichtingen over de grondeigendom, over cijnspacht enzovoort.

[70] Over Foullon zie noot 24 op p. 91.

[71] Laurent Dormaal, schepen van Luik sedert 1618, persoonlijk raadsman van de prinsbisschop, overleed in 1654.

documenten wilde overhandigen en kanselier Groesbeek[72] en al zijn collega's raadsheren verklaarden eensgezind dat ze niet zouden dulden dat de onderdanen inbreuk pleegden op de rechten van de heren. Nadat de abt eerder reeds een gunstige uitspraak van de Raad van Tweeëntwintig had verkregen nopens zijn aanklacht dat men hem het recht van het wachtwoord had ontnomen, keurden zij nu de uitspraak goed, zoals ze was verwoord in het vonnis van de Luikse officiaal, die verbood gemene weiden te verkopen. Om aan deze beslissing kracht te verlenen, stuurden ze uit naam van de prinsbisschop een brief aan de burgemeesters en legden hen verbod op iets te ondernemen dat aan de heren nadeel zou berokkenen.

22 juli 1646 Op 22 juli, bij de terugkeer van Bartholeyns te Sint-Truiden, vergaderde het kapittel na de vespers en keurde goed de verkregen beslissing kenbaar te maken. De abt liet niet na om negen uur in de voormiddag van 23 juli door zijn deurwaarder Rouchout de beslissing van de officiaal te laten deponeren. Toen deze, zijn opdracht uitvoerend, burgemeester Heusch op het gemeentehuis in kennis stelde, vroeg deze hem of hij wel een inwoner van de stad was en of dit optreden, dat te zijner tijd wel zou worden bestraft,[73] hem niet speet. Toen dan omstreeks tien uur de bestuursvergadering afliep, stelden de burgemeesters de verkoop bij opbod van Engelbampt uit, hoewel de oproeper, die men had ontboden, reeds ter plaatse was en klaar voor de verkoop. Juist toen Heusch het gemeentehuis verliet en voet zette op het marktplein, werd hem de brief van de Geheime Raad van de prinsbisschop overhandigd.

24 juli Op de vierentwintigste werd een raadsvergadering gehouden die besloot de volgende dag, feest van Sint-Jacob, de ambachten samen te roepen. Daar zou de vraag worden gesteld welke hulpmiddelen nog in aanmerking kwamen om de door processen benarde financiële toestand van de stad te verhelpen, nu de heren de verkoop van de weilanden van Engelbampt beletten.

Omstreeks zeven uur op de vastgestelde dag kwamen de ambachten bijeen, zij het in geringer aantal dan gewoonlijk. Men las achtereenvolgens de brief van de prinsbisschop en het bevelschrift

[72] Paul-Jean, baron van Groesbeeck, werd kanselier van de prinsbisschop in 1646. In 1652 werd hij groot-proost van Sint-Lambertus. Hij overleed in 1675.

[73] In de marge werd toegevoegd: "Heusch zei: dat sal sich vinden".

van de officiaal voor, waarna de burgemeesters de vraag stelden of dit een reden was om van de verkoop af te zien. Daarop weerklonken allerhande verwarde uitroepen. Opvallend tussen de anderen zei Judocus van den Kempen,[74] een bontwerker van de abdij, dat men diende te verkopen wat nodig was en dat men zich niet moest bekreunen om, noch laten tegenhouden door beletsels die door de heren werden opgeworpen. Dat was niet de eerste maal dat mensen van bij ons, die het brood van de abdij eten, er op roemen haar een voetje te hebben gelicht.[75] Enkelen toch bleven de abdij trouw, onder anderen Renaerts, een kuiper, en de timmerlieden. De eerste zal een zoon voortbrengen over wie weinig goeds te zeggen valt.[76] Omdat zij hun mening al te onverbloemd hadden gezegd, riep Heusch hen nadien op het gemeentehuis en kapittelde hen in strenge bewoordingen. De bijeenkomst werd ontbonden zonder dat een definitieve afspraak werd gemaakt, want de burgers, die het niet eens werden, bleven verward door elkaar roepen. Alleszins gaven de burgemeesters en ook de Raad die voor hun voorstel was gewonnen, hun standpunt niet op en ze troffen voorbereidingen voor de verkoop. Ze stuurden mannen uit die door het uitsteken van graszoden de te koop gestelde percelen zouden afbakenen. De Haneffe, de ontwerper van het plan, was daarbij aanwezig en stelde de boeren, die een kijkje kwamen nemen, de vraag hoeveel, naar hun mening, een roede daar waard was.

24 juli 1646 Tegen de avond daags vóór het feest van Sint-Jacob kwam baron Caransius, de vertegenwoordiger van de katholieke koning te Luik, in de abdij. Hij voorzag onlusten bij de komende burgemeestersverkiezingen te Luik en had de stad ijlings verlaten. Na een verblijf van acht dagen bij ons reisde hij door naar Namen. Aanvankelijk werden Liverlo en De Méan tot burgemeesters gekozen, maar deze laatste werd door de oppermachtige volkspartij tot aftreden gedwongen en vervangen door Jamars.[77] Van De Méan kon men dan ook zeggen wat men eertijds van de Romeinse consul Caninius had gezegd, dat deze man een dusdanige waak-

[74] Josse van den Kempen werd op 15 april 1646 raadslid voor het ambacht der bontwerkers.
[75] Parafrase van Psalm 41, 10: "Hij zelfs, mijn vriend, met wie ik mijn brood heb gedeeld, hij hief zijn hiel tegen mij".
[76] In de marge werd bijgeschreven: "zie daarvoor maart 1678".
[77] François de Liverlo en Charles de Méan werden tot burgemeester gekozen. Na een volksopstand diende De Méan zijn ontslag in en werd vervangen door Renard Jaymaert.

zaamheid aan de dag had gelegd, dat hij tijdens de hele duur van zijn consulaat (dat weliswaar maar één dag duurde) de slaap niet kende.[78]

27 juli 1646 Als tegen een misdadiger stelden de burgemeesters op 27 juli een onderzoek in tegen Renaerts, de kuiper van de abdij, die naar hun zin al te categorisch was opgekomen tegen de verkoop van de gemene gronden. Toen zijn zwager Colenus hen uitschold, vervingen zij het onderzoek door een aanklacht, waarbij Van Weseren, een inwoner van de wijk Schurhoven, als aanklager optrad. Maar om het volk niet op stang te jagen, gaven de burgemeesters er geen vervolg aan.

7 aug. 1646 Op 7 augustus lieten de burgemeesters alle sloten van een geheime toegang in de stadspoort, het Vissegat, vervangen om aldus aan de abt, de bewaarder van die sleutels, de mogelijkheid te ontnemen daarlangs de stad te verlaten. Dat was een "vondst" van Lintermans, een demagogisch en listig mannetje. Hij bekleedde op dat moment de functie van strijtmeester en men had hem met de slotenmaker zien terugkeren. Om het ongenoegen dat dit optreden wekte te bedaren en bij het volk de haatgevoelens tegen de abt aan te wakkeren, werd het gerucht verspreid, dat de abt een geheim plan had gesmeed met baron Caransius om langs die weg Spaanse soldaten tersluiks in de stad te loodsen.

Doordat er te Luik anarchie heerste, was daar en in heel de streek elke rechtspleging weggevallen. Zonder uitwerking bleef dus ook het reeds vermelde vonnis van de Raad van Tweeëntwintig, die de beslissing van de burgemeesters vernietigden, waarbij ze na een woelige volksvergadering de abt het recht op het wachtwoord hadden ontnomen. Om te vermijden dat het vuur van de opstand zich vrij en dreigend zou verspreiden - want nu de prinsbisschoppelijke Raad was uiteengegaan, waren de grendels van de vrees weggenomen -, moest men zich schikken naar de omstandigheden en wijselijk de ogen sluiten voor gebeurtenissen waarop men geen vat had.

nov. 1646 Een nieuwe periode van onlusten brak aan tijdens de eerste dagen van november. Lotharingse krijgslieden traden meedogenloos op in het hele Land van Luik en vormden een bedreiging voor de steden. Om onze stad tegen een inval te

[78] Gaius Caninius Rebulus was één dag lang medeconsul van Caius Julius Caesar, namelijk op 31 december 45 v.Chr.

beveiligen, leidden de burgemeesters het water van de Cicindria overvloediger dan gewoonlijk af naar de stadsgrachten. Vroeger liet men het water hoogstens om de veertien dagen binnenstromen, hetgeen dan gebeurde vanaf het moment dat de hoorn het signaal gaf om de stadspoorten te sluiten tot de volgende morgen de hoorn blies om ze weer te openen. Nu evenwel liet men het water elke week gedurende vierentwintig uren, van zaterdag tot zondag, instromen. Dat betekende een niet gering nadeel voor de molenaar. Vandaar zijn aanklacht. Hij deed trouwens ook zijn beklag over een ezelsmolen, die in die tijd de ronde deed. Maar aangezien deze laatste uitsluitend bloem voor het brood maalde en de banmolen van de abdij zich beperkte tot gerst, werden de klachten van de molenaar op dat punt afgewezen. De ongewone aftapping van het water leidde echter wel tot een debat. Ook de eerder ontstane moeilijkheden in verband met het wachtwoord voor de nachtwacht werden weer opgerakeld. Ook bleef de discussie duren over het bijeenroepen van de ambachten, wat uitsluitend tot de bevoegdheid van de heren of van de schouten behoorde.

20 nov. 1646 In de voormiddag van 20 november werd over deze punten fel gedebatteerd in de zogenoemde keizerszaal. Aanwezig waren: de abt, Foullon als afgevaardigde van de Raden van de prinsbisschop en voorts luitenant Van Vorssen.[79] Ook de burgemeesters en hun raadsleden kwamen naar deze zitting. Tegen de door ons aangevoerde argumenten brachten ze nauwelijks iets in. Aangaande het afleiden van het water brachten ze enkel in het midden, dat de secretaris van de stad vroeger in zijn register een verklaring van Pano had genoteerd, dat het in die tijd gebruikelijk was het water van de beek gedurende vierentwintig uren in de grachten te laten vloeien. Het antwoord daartegen luidde dat dit maar een persoonlijke aantekening was en dat men zich moest houden aan de gewoonte die in deze tijd bestond. Daarop was men uiteengegaan, na te hebben afgesproken de vergadering de volgende dag voort te zetten. Maar omdat Heusch naar Luik was afgereisd en zijn collega De Haneffe en zijn mannen weigerden in zijn afwezigheid in het strijdperk te treden, gebeurde er niets.

9 nov. 1646 Op 9 november werd de vraag ter discussie gebracht welke de aard van de rechtsmacht was die de abt te Halmaal mocht uitoefenen. Voor de invloedrijke heren Van den Kreeft,

[79] Over Van Vorssen zie noot 9 op p. 85.

doctor in de beide rechten,[80] Foullon en Van Vorssen was het een uitgemaakte zaak dat de heer aanspraak kon maken op de hoge en de lage rechtsbevoegdheid en dat de schepenen geen voorafgaande toestemming van Vliermaal nodig hadden om in strafzaken te vonnissen. Derhalve moest tegen hen die onlangs een moord hadden gepleegd een proces beginnen.

Hoofdstuk VI

Van Luik komende, werd de generale overste van de capucijnen door de paters in stoet afgehaald.[81] Hij bleef hier drie dagen en genoot de eer van een grote volkstoeloop. Want hij genoot de faam een heilig man te zijn.

1 jan. 1647 Op 1 januari 1647 vertrok hij naar Leuven.

8 jan. Op de achtste dag van het jaar legde de Eerwaarde Heer Cilis,[82] de regent van het seminarie, verantwoording af van zijn beheer en nam ontslag omdat de oude dag naderde.

10 jan. Op de tiende werd Leonard van Heers[83] in zijn plaats aangesteld, terwijl Theodoor Jadoul[84] tot leraar van de syntaxis werd benoemd.

21 jan. Op 21 januari werden getuigen opgeroepen om een verklaring af te leggen over het afleiden van de Cicindria in de stadsgrachten.

1 febr. Op 1 februari deed graaf De Lamboy[85] onze stad aan en werd bij ons op een middagmaal vergast. Hij was in opdracht van

[80] Jan van den Kreeft bekleedde te Sint-Truiden verscheidene openbare functies. In 1653 was hij schepen.

[81] In de marge is toegevoegd: "Met een priesterstool getooid trad hij te voet langs de Brustempoort binnen".

[82] Gerard Cilis, kanunnik van O.-L.-Vrouw, werd in 1624 regent van het seminarie. In 1653 fundeerde hij een beurs voor leerlingen van het seminarie. Hij overleed begin 1654. Zijn kanunnikspreben de werd toegekend aan Jean-Baptiste van den Kreeft.

[83] Leonard van Heers deed professie op 24 september 1626. Hij was tot 1656 regent van het seminarie.

[84] Theodoor Jadoul werd op 3 december 1623 te Tongeren geboren; hij deed professie in 1645, werd leraar van de syntaxis in 1647 en deed zijn eerste mis in 1648. In 1674 kreeg hij toezicht over de graanzolders. Hij overleed in 1676. Tot de aanpassing in de personeelsbezetting in het seminarie werd besloten in de kapittelvergadering van 11 januari 1647. Aanleiding was een verzoek van de abt van Luxemburg, die een visitatie had verricht. De hervorming was goedgekeurd door de vicaris-generaal van Luik en de provisors van het seminarie. Gerard Cilis nam ontslag op verzoek van de abt.

[85] Graaf De Lamboy, heer van Dessener-Wintershoven.

de Staten van het Land van Luik op doorreis naar Brussel, waar hij de hertog van Lotharingen met een som geld tot mildheid moest stemmen en overhalen zijn krijgsvolk uit de streek tussen de twee rivieren terug te trekken.
Op dezelfde dag werd de abt door een geheime brief uit Maastricht gewaarschuwd dat de inwoners van de stad op hun hoede moesten zijn. Het bondgenootschap dat te Hasselt tussen de adel en de steden uit de streek werd gesloten, kwam de Luikenaren verdacht voor. Zij vreesden dat de medeleden van het Land van Luik zich zouden losscheuren van hun hoofdstad. Derhalve hadden ze de hulp ingeroepen van de prefect van Maastricht, die hen met genoegen zijn steun had toegezegd. De abt riep de burgemeesters bij zich en lichtte hen in over het dreigende gevaar. Hij riep ook op voor een monstering van de troepen op 3 februari. Martin Draeck,[86] de prior van de abdij, en ook de luitenant waren aanwezig. Er werden allerhande maatregelen genomen, onder andere dat de herbergiers 's avonds hun gasten moesten melden en dat men bedelende zwervers uit de stad zou verwijderen.[87]
6 febr. 1647 Tegen de avond van 6 februari kwam de secretaris van graaf De Lamboy. Hij was op weg naar de Staten te Luik om daar het antwoord van de hertog van Lotharingen te melden, namelijk dat hij bereid was zich te verzoenen met het Land van Luik voor een som van vierentwintigduizend rijksdaalders, te betalen op de eerstvolgende zaterdag; zo niet, dan stond hij gereed voor een inval met zijn leger.
Op 17 december van het jaar 1646 had burgemeester De Haneffe een vrouw, die in de buurt van het nonnenklooster van Terbeek[88] was aangehouden op verdenking van gifmenging en toverij, naar de openbare gevangenis gebracht, zonder rekening te houden met de schout van de abt, hoewel de uitoefening van dat deel van de rechtsmacht hem was voorbehouden. De Haneffe verontschuldigde zich, want hij vond zijn optreden verantwoord wegens de afwezigheid van de schout, die men wel gezocht maar niet gevonden had.

[86] Martin Draeck trad in 1616 in. Hij werd prior. In 1651 werd hij abt te Gembloers, waar hij in 1667 overleed.
[87] De maatregelen zijn te vinden in Straven, o.c., t. III, p. 483.
[88] De abdij van de cisterciënzerinnen, Sint-Trudodal geheten, was te Straten gesticht, maar in 1221 naar Terbeek overgebracht.

25 maart 1647 Zonder de schout te kennen veroordeelden de schepenen de vrouw op 25 maart tot de pijnbank, waaraan ze op de achtentwintigste werd onderworpen. Ook de volgende dag en voor de derde maal de dag nadien, werd ze gefolterd. Toen brak ruzie uit op de pui van het gemeentehuis. De beide burgemeesters verweten schout Govaerts dat hij hen onrecht deed door hen te beschuldigen, alsof zij de vrouw ten onrechte in de gevangenis hadden opgesloten, hoewel men toch eensgezind tot dat besluit was gekomen. De schout ontkende dat hij de burgemeesters had beledigd. Niet tegen de aanhouding had hij bezwaar, maar tegen de wijze van onderzoek rond de vraag of zij moest worden aangehouden. "Gij liegt" riep daarop burgemeester De Haneffe, waarop de schout hetzelfde verwijt tot de burgemeester richtte. Deze trok zijn zwaard, daarin gevolgd door zijn collega Heusch, maar ook de schout liet zich niet onbetuigd. Tegen twee tegelijk was hij echter niet opgewassen en hij werd door Heusch aan de arm verwond. Intussen was de vrouw, die zo dikwijls was gefolterd, uit de gevangenis ontslagen, omdat zij geen bekentenis aflegde die de doodstraf wettigde.

8 april 1647 Op 8 april benaderden beide burgemeesters de abt met vriendelijke woorden. Ze zetten hem uiteen in welke financiële moeilijkheden de stad was geland, hoe ze, verstoken van eigen inkomsten, door schuld werd geteisterd, hoe bij de gewone lasten nieuwe en zwaardere kwamen, onder meer de schenking die door een recente overeenkomst aan de hertog van Lotharingen was toegezegd en ook het honorarium dat aan De Lamboy voor diens bemiddeling moest worden uitgekeerd. De gewone openbare middelen volstonden niet om die sommen voor de stad bijeen te brengen. Het volk verzette zich tegen nieuwe belastingen, maar verlangde dat gemene weiden,[89] die nu weinig opbrachten, in percelen zouden worden verdeeld. Indien ze aldus werden verkocht, konden ze van groot nut zijn in de huidige moeilijkheden. Zij voegden hun wensen toe aan de smeekbeden van het volk en ze bezwoeren de abt dat als hij zijn toestemming niet zou weigeren, de rust zou weerkeren.

Daarop antwoordde de abt dat niets hem meer ter harte ging dan de rust en het openbaar welzijn, maar dat, naar zijn mening, het voorstel geen uitkomst bracht voor de laagste bevolkingsgroep.

[89] In de marge is bijgeschreven: "Vroenten".

Inderdaad, aangezien de heren vroeger welwillend toestemming hadden verleend om het grootste gedeelte van de weiden tijdelijk in onderpand te geven en later om ze voor het algemeen nut af te staan, bleef er nu nauwelijks nog iets over om hun grote vrijgevigheid voor de armen te betonen. Door verkoop was voor deze mensen reeds het grootste gedeelte verloren gegaan. De huidige verkoopsom zou weinig baat brengen. En wanneer spoedig daarna andere noden zouden ontstaan en er niets te verkopen overbleef, zouden elders middelen dienen te worden gezocht. Wat morgen of overmorgen toch moest gebeuren, kon ook al vandaag worden gedaan. Aangezien het geen twijfel leed dat stadsgeld werd verduisterd, dat persoonlijke belangen voorrang kregen op algemeen belang, dat de ene betwisting zo vanzelfsprekend een volgende in het leven riep, dat indien er geen aanleiding was om tegen medeburgers op te treden, de heren zelf in het strijdperk werden gedaagd, doordat men hun regalia aantastte. Het enige gevolg hiervan was winst voor de advocaten en nadeel voor de stad. Dus wenste de abt voor zijn onderdanen een bedachtzamer beleid en vreedzamer beslissingen.
Men ging intussen voort het water van de Cicindria wekelijks in de stadsgrachten te laten lopen. De herhaalde besprekingen veroorzaakten alleen maar uitstel, dat betekende nadeel voor de abdij, voordeel voor de burgemeesters. De abt werd het beu met voorgewende vredesvoorstellen door zijn ondergeschikten te worden beetgenomen. Hij besloot dan ook gerechtelijk op te eisen, wat hem op herhaalde besprekingen zo dikwijls werd onthouden. Daarom vaardigde hij in verband met de betwistingen van zijn bevoegdheid een edict uit - men noemde het een mandaat -, dat hen waarschuwde, indien ze binnen het jaar hun machtsmisbruik niet zouden stoppen, dat hij verplicht zou zijn de wettelijkheid langs gerechtelijke weg af te dwingen.
14 april 1647 Toen men dit edict op 14 april wilde afgeven, weigerde burgemeester Heusch het in ontvangst te nemen, omdat dit in de goede week niet mocht, maar de goede week zou hem niet weerhouden twee dagen later opstand te prediken. Hij handelde zo met de bedoeling het einde van zijn ambtstermijn als burgemeester te kunnen bereiken zonder al te veel herrie over zijn machtsmisbruik.
16 april Op de zestiende riepen de burgemeesters een volksvergadering bijeen. Aangezien deze vergadering hoofdzakelijk volks-

mensen bijeenbracht, die gemakkelijk voor eender welk standpunt kunnen worden gewonnen als een gezagsdrager uit het volk, onder het mom het openbaar belang te dienen hen behendig ophitst, leed het geen twijfel dat Heusch en zijn collega dit zouden beproeven. Om daaraan het hoofd te bieden, besloot de abt op de afgesproken dag Wijshoefs,[90] de algemene ontvanger die bij het volk niet slecht stond aangeschreven, en zijn luitenant Van Vorssen, de vroegere burgemeester,[91] af te vaardigen. Als zij op de vastgestelde dag werden toegelaten tot de vergadering moesten ze in een serene uiteenzetting de misverstanden uit de weg ruimen door de ware toestand uiteen te zetten. Maar het liep mis. Ze werden op wild geschreeuw onthaald en meedogenloos uitgefloten. Er was er zelfs één die durfde beweren dat de knuppels klaar werden gehouden voor hen die het zouden wagen in de toekomst een mandaat van die aard tegen de burgemeesters uit te vaardigen.[92]
Onze vertegenwoordigers brachten van deze vergadering niets mee dan rode kaken, veroorzaakt door bitsige bespotting. Nauwelijks hadden ze het gemeentehuis verlaten of de burgemeesters lieten de bronzen klok luiden en riepen het volk te wapen. Ze waren uitzinnig door de pas ontloken geest van opstand en tot alles bereid nu het juk van het hoogste gezag was afgeschud. Hun voortvarende vermetelheid lieten ze schuil gaan onder vlag van het volksbelang. Op dat moment bereikte hen het gerucht - waar of verzonnen - dat schepen Veulemans,[93] een verwoed jager die de volgende jaren met zijn lichtzinnig gedrag een reeks rampen over de stad zou brengen, door de zonen van de heer van Duras was aangevallen toen hij op hazejacht was. Aan dit gerucht werd des te gemakkelijker geloof gehecht, omdat dezelfde jager enige tijd voordien, toen hij samen met zijn gezellen zijn driftige honden ver over de grens van Sint-Truiden tot in de velden van Montenaken had gevolgd, door de mannen van Duras was aangevallen en verjaagd, waarbij één van zijn honden was verwond en aan één van zijn gezellen het geweer ontnomen. Op het ongewone gelui van de klok kwamen gewapende burgers toegelopen en een wanordelijke menigte, met de burgemeesters voorop, trok langs

[90] Over Wijshoefs zie p. 31.
[91] Adam van Vorssen was burgemeester in 1632 tot 1633.
[92] In de marge werd bijgeschreven: "Gysbertus van Hamme: wy sullen hem lustich bruggelen".
[93] Gilles Veulemans was schepen in 1640. In 1647 werd hij burgemeester.

de Sint-Gangulfuspoort naar buiten en begaf zich naar het kasteel van Duras, waar men alles in gereedheid bracht om het geweld te keren, mocht men tot de aanval overgaan. Maar de vrees bleek ongegrond en de dwaze opschudding van het volk was gebaseerd op een loos gerucht. Toen hun expeditie dan zonder bloedvergieten was verlopen, keerden ze terug en de burgemeesters leidden het juichende volk langs dezelfde poort, waarlangs ze de stad hadden verlaten. Maar het gevaar was niet denkbeeldig dat ze hun wapens niet zouden neerleggen en dat hun speelse onderneming in een tragedie zou veranderen. Er werd voor de abdij gevreesd en dit niet zonder reden wegens de recente strubbelingen en de vijandigheid van Heusch, die nog niet tot bedaren was gekomen. Op een wenk van hem zou het hele volk, dat naar verandering snakte, in actie komen. Maar ze gingen aan de poort van de abdij voorbij zonder iets te ondernemen. Men legde de wapens neer zoals men ze had opgenomen. Wel werden heftige verwijten gericht aan hen die niet waren opgedaagd toen de klok hen opriep.

17 april 1647 Hierop begon de voorbereiding op de heilige feestdag van de Verrijzenis van Onze Heer, want dit voorval speelde zich af op de dag vóór de instelling van het Allerheiligste Sacrament.

18 april De daden van de christenen zijn niet altijd in overeenstemming met de heiligheid van de dagen. De Kerk herdacht het verheven mysterie van het Laatste Avondmaal. Zonder enig ontzag voor deze dag, riepen de burgemeesters de Raad samen. Nadat ze zich hees hadden geschreeuwd en ongewoon heftig tegen de abt waren uitgevaren, volgde als enig besluit dat voor de drieëntwintigste een bijeenkomst van de ambachten werd aangekondigd en dat daar een overzicht zou worden opgesteld van alle betwistingen die de abt tegen de stad op gang had gebracht. Hun bedoeling hierbij was het volk, dat niet op de hoogte was van de ware toedracht, tot opstand aan te hitsen.

22 april 1647 Op 22 april in de morgen kwam de gardiaan van de minderbroeders en 's middags de deken en de pastoor van de collegiale O.-L.-Vrouwekerk bij de abt.[94] Zij waarschuwden hem dat de aangekondigde volksvergadering vol gevaar zou zijn, dat de erg verbitterde en uiterst woelige burgers door de vlam van de opstand zouden worden aangestoken, vlugger dan stro vuur vat,

[94] Deken was Jean Banx (1646-1674), pastoor Barthélemy Hauweycken (1624-1666).

dat ze de wapens niet vlug zouden neerleggen, indien ze deze weer opnamen, dat men te laat water zou aandragen om de brand te blussen, indien het vuur geschikte brandstof vond en door de wind werd aangewakkerd. Dreigend gefluister was er alom en het ontbrak niet aan mensen die de leiding van de oproer zouden nemen. Ze bezwoeren dan ook de abt bij al wat heilig is, dat hij zijn strenge mandaten zou opschorten om het volk enigszins te bedaren. Hubertus, die zachtmoedig van aard was, stemde toe met het volgend schrijven: "Op dringend verzoek van de eerwaarde heer deken en van de pastoor van O.-L.-Vrouw stellen wij de termijn van onze mandaten, die betreffende het afleiden van het water van de beek werden uitgevaardigd tegen de heren burgemeesters van onze stad van Sint-Trudo, uit tot de donderdag na Witte Zondag;[95] dit evenwel zonder afbreuk te laten doen aan de rechten die ons en onze abdij toebehoren. Gegeven in onze kamer op 22 april 1647. Getekend: Hubertus, abt van Sint-Trudo".

23 april 1647 Op 23 april kwamen beide burgemeesters, Hendrik Heusch en Jan de Haneffe, bij de abt en na enkele vriendelijke woorden vroegen ze hem of hij het niet op prijs zou stellen dat het feestmaal dat naar aanleiding van de vernieuwing van het stadsbestuur gewoonlijk in de abdij werd gehouden, elders zou plaatsvinden, aangezien zo'n feest voor de abdij niets dan last meebracht en voor de stad een geldverspilling. "Heel graag", zei de abt, "ik ben reeds geruime tijd van plan me te ontdoen van die lasten, waarvan gij mij nu op uw initiatief bevrijdt". Maar geleidelijk betraden de burgemeesters het terrein van de betwisting en met aandrang vroegen ze de abt of hij geen dag wilde afspreken voor een verzoeningsgesprek. Intussen zou men zoeken naar oplossingen om alle betwistingen bij te leggen. Een afspraak werd gemaakt voor de volgende vrijdag, 26 april.

24 april 1647 Terwijl de abt zich op deze dag voorbereidde, ging hij op de vierentwintigste in het gezelschap van prior Draeck, van Wijshoefs en van zijn luitenant naar Bevingen een bron inspecteren, die binnen het Sint-Truidense rechtsgebied lag en die zo overvloedig opborrelde dat ze een niet geringe bijdrage leverde aan de waterstand van de Cicindria. Ze gingen na of niets de afvloeiing belemmerde.

[95] De zondag in albis, Witte Zondag, eerste zondag na Pasen.

Vervolgens begaven ze zich naar een andere bron die haar naam dankt aan de H. Nikolaas, de patroonheilige van de kerk te Sarchinium.[96] Ook hier welt het water overvloedig op, zeker even fel als uit de bron te Bevingen. Deze bron is gelegen op het oorspronkelijke vaderlijk erfgoed van de H. Trudo, waar, naar wij vermoeden, eertijds zijn woning stond, aangezien de benaming Sarchinium daar nog altijd voort leeft en ook de ligging op een zachte helling, waar nog altijd sporen van oude gebouwen zichtbaar zijn, daarvoor pleit. De bron zelf groeit geleidelijk uit tot een kleine, heldere vijver. Vroeger vloeide het water af naar de Cicindria, maar omstreeks 1570 gaf abt Christoffel toe aan het dringende verzoek van de leerlooiers, die nog konden rekenen op de voorspraak van schepen Blocquerye,[97] een verwant van de abt. Niettegenstaande een niet te onderschatten nadeel voor de molen, liet hij het water afleiden door onder de bedding van de Cicindria een kanaal uit te graven, dat langs onderaardse gangen dit water afgeeft in de stadsgrachten, van waar het ononderbroken diende te worden afgeleid naar een waterleiding in de benedenstad. Dat gebeurde dus in het belang van de leerbewerkers, die voordien geen overvloed aan water hadden, behalve dan wanneer om de veertien dagen gedurende twaalf uren, na het openen van de sluis, water uit de Cicindria in de grachten werd afgeleid.[98]

26 april 1647 De voor het onderhoud afgesproken dag brak aan. Tegen het achtste uur van de morgen kwamen de burgemeesters naar de grote zaal van de abdij. Tot 's middags werd er gediscussieerd. Tenslotte kwamen de twistende partijen tot een accoord door af te spreken dat, telkens wanneer een algemene en belangrijke nood van de stad het vereiste, de burgemeesters vrij mochten besluiten de sluis te openen in het zogenaamde "Comesgat" en het water gedurende vierentwintig uren laten uitstromen, namelijk vanaf het moment waar op zaterdagavond de hoorn werd geblazen tot zondagavond. De noodzakelijke onderhoudswerken aan de sluizen en wallen zouden voortaan ten laste van de stad komen.

[96] In de marge: "Claes borne".

[97] Philippe Blocquerye werd schepen in 1578 en overleed in 1598.

[98] Deze topografie was nog te herkennen toen Simenon in 1910 deze kroniek publiceerde. Hij schrijft: "La fontaine s'appelle toujours Sinter Klaes borne; derrière les écoles et le patronage de la pariosse de Saint Pierre on voit encore le petit étang; le ruisseau qui s'en échappe se fraye encore maintenant un passage en-dessous du lit de la Cicindria".

Men moest vermijden dat het water, eenmaal in de grachten, nutteloos wegsijpelde.
Zo werd voor dit geschil een regeling getroffen, die praktisch was maar de kern van de zaak onopgelost liet; telkens weer laaide de discussie op als men de vraag stelde of de noodzaak voldoende groot was of niet. De overige discussiepunten verdwenen van de agenda omdat de bitsigheid was weggeëbd. Ze zouden later weer ter sprake worden gebracht naargelang één van de partijen daartoe aanleiding zag, want geen van beide partijen deed een principiële toegeving.

Hoofdstuk VII

5 mei 1647 Op 5 mei traden Gillis Veulemans[99] en Gillis Vaes,[100] beiden schepen, in dienst als burgemeesters.
17 juni Op 17 juni richtte het volk op het gemeentehuis heftige verwijten aan de gewezen burgemeester Heusch. Als beheerder van het geld dat ingevolge een afspraak aan Lamboye moest worden betaald voor de Lotharingers,[101] liet hij achterstallige betalers aanhouden als ze naar de markt te Sint-Truiden kwamen. Die maatregel hield de mensen uit de stad verwijderd. Hem werd verboden in de toekomst nog een dergelijke dwangmaatregel te treffen.
11 aug. Op 11 augustus, de dag toegewijd aan onze beschermheiligen Trudo en Eucherius, ging men Jozef de Bergaigne aan de Stapelpoort afhalen, de aartsbisschop en hertog van Kamerijk;[102] hij was als gevolmachtigde van de katholieke koning op weg naar de vredesonderhandelingen te Munster. 's Anderendaags na het middagmaal vertrok hij naar Luik. Onze abt vergezelde hem tot aan de grens van de stad. Onderwijl losten afdelingen van de burgerwacht vreugdevolle saluutschoten. Toen hij, na een gebed voor ons welzijn, was vertrokken, begeleidden onze burgers met

[99] Over Gillis Veulemans zie noot 93 op p. 115.
[100] Gillis Vaes werd in 1609 tot schepen aangesteld.
[101] Zie het vorige hoofdstuk, p. 113.
[102] Joseph de Bergaigne, een minderbroeder. Hij werd commissaris-generaal van zijn Orde in 1618, werd bisschop van 's-Hertogenbosch in 1638 en tevens aartsbisschop van Kamerijk in 1645, waar hij overigens nimmer verbleef. Hij overleed te Münster in Westfalen op 24 oktober 1647.

eenzelfde vertoon de abt naar de abdij. Met herhaalde salvo's betoonden ze hem hun hernieuwde aanhankelijkheid en eerbied.
1648 Gebrek aan graan veroorzaakte onlusten.[103] Clutinx werd gehangen. Piloes werd gewond en gevangen gezet. Door de vlucht ontsnapte hij aan de dood.[104]
11 april 1648 Op 11 april 1648 keerde Christoffel Vandermaesen terug in de stad. Hij was vroeger op echtbreuk betrapt en veroordeeld tot het dragen van een witte fakkel tijdens de mis in de O.-L.-Vrouwekerk teneinde zijn schanddaad uit te wissen; om aan deze schande te ontsnappen was hij vertrokken om dienst te nemen in het leger van de Staten te Maastricht. Hij, die van beroep slager was, schaamde zich niet om nu op de markt vlees te koop aan te bieden, maar op bevel van de abt werd hij er door schouten en burgemeesters verdreven.
31 dec. 1648 Op 31 december was Johannes Muschatellus bij ons te gast; hij was een dominicaan uit Dalmatië, die tot bisschop van Kelmytia bij Split[105] was aangesteld en één van de raadslieden van de keizer.
aug. 1649 Eind augustus vertrok abt Hubertus naar Hoei voor een ontmoeting met Maximiliaan, de neef van prinsbisschop Ferdinand, die kort voordien door het kapittel, dat in Hoei was bijeengeroepen, tot deken van de kathedraal was verkozen.[106] Hij had toen bevelschriften tegen de Luikse rebellen laten verspreiden om hen streng tot de orde te roepen. Toen deze evenwel geen resultaat opleverden, werden de wapens in gereedheid gebracht en werd een troepenafdeling uit Duitsland ontboden onder commando van Spaar.[107]

[103] Reeds in december 1647 trof het stadsbestuur maatregelen om de stijging van de graanprijs te beteugelen.
[104] Foullon liet hier ruim een halve pagina blanco, kennelijk om deze feiten uitvoeriger te behandelen.
[105] Spalato-Split ligt in het zuiden van Kroatië aan de Dalmatische kust. Noch de plaatsnaam Kelmytia, noch bisschop Muschatallus zijn bekend.
[106] Volgens de kapittelverslagen las de abt op 13 september twee brieven voor, die hem uit Hoei waren toegestuurd. In de eerste, gedateerd 4 september, riep de prinsbisschop hem naar Hoei; de tweede, van 10 september, meldde hem dat het kapittel van de kathedraal naar Hoei was uitgeweken. In de marge werd toegevoegd: "Onderweg liep hij het gevaar in handen te vallen van een afdeling van de Luikse militie, die Hinnisdaels, de heer van Fumal, gevankelijk meevoerde. In die tijd waren bevelschriften van de prinsbisschop uitgevaardigd met een oorlogsverklaring aan de Luikenaren, indien ze niet tot inkeer kwamen en indien ze niet enkele ter bestraffing opgeëiste kopstukken van de samenzwering uitleverden".
[107] Baron Spaar voerde in het begin van augustus Duitse troepen aan.

11 aug. 1649 Op 11 augustus werd te Jupille de Luikse burgemeester Hennet[108] verslagen, die de stadsmilitie tegen de Duitsers aanvoerde. Ze leed een zware nederlaag. De streek werd platgebrand om de telkens weerkerende arrogantie van de boeren te bestraffen, die nog het vorige jaar op Sint-Laurentiusdag de prinsbisschop buiten de poorten van Luik hadden gesloten en onder het luiden van de stormklok aan de overkant van de Maas hun wapens hadden getoond.

29 aug. 1649 Toen Luik eind augustus[109] was ingenomen, begaf de abt zich naar Luik om er de zegevierende prinsen te feliciteren. De Lotharingers vielen Haspengouw binnen. Bij Montenaken kwam het tot een treffen met het leger van de plattelandsbevolking, dat in aantal zeker niet moest onderdoen, maar minder goed was bewapend en militair minder getraind. Het leed dan ook een zware nederlaag. Het gedonder van de kanonnen was tot in Sint-Truiden te horen, alsof de strijd vlakbij plaats vond. Eindelijk moesten de dorpelingen wijken. Zeer velen sneuvelden toen ze zich op het kerkhof hadden teruggetrokken en hen daar de pas werd afgesneden. Ze konden zich daar enkele dagen handhaven, maar tenslotte werden ze door gebrek aan voedsel gedwongen de wapens neer te leggen en zich aan de Lotharingers over te geven. Een hele karavaan van beide seksen en van elke leeftijd, halfdood van de honger, trok tegen de avond Sint-Truiden binnen.

13 juni 1649 Op zondag 13 juni reed baron Scharemberg,[110] de heer van Hoepertingen, die tot baljuw van Haspengouw was aangesteld, in een koets, waarin ook zijn vrouw en kinderen hadden plaatsgenomen, naar Sint-Truiden. Duchateau,[111] de aanvoerder van het Haspengouwse volksleger, diens zoon en een dienaar, begeleidden hem te paard. Toen ze de Brustempoort bereikten, werden allen binnen de omwalling gelaten door een ongeordende troep die de wapens had gegrepen uit vrees voor de Lotharingers, die in die tijd de streek onveilig maakten en daarbij - dat was tenminste de overtuiging van het volk - steun ontvingen

[108] Jacques Hennet was burgemeester van Luik in 1649.

[109] In de marge is toegevoegd: "29 augustus, dag van de kerkwijding te Sint-Truiden".

[110] Ernest van Scharemberg volgde in 1632 zijn vader op als heer van Hoepertingen. In 1634 werd hij baljuw van Haspengouw. Keizer Ferdinand verleende hem en zijn broers in 1635 de titel van baron. Hij overleed omstreeks 1662.

[111] Een zekere Duchateau had de leiding over een Haspengouws volksleger dat de Duitsers steunde tegen de Luikenaren.

van vooraanstaanden uit de streek. De meest gehate onder hen was Duchateau, omdat hij het bevelhebberschap niet had aanvaard, danwel om een andere reden van persoonlijke aard. Zodra de poort weer was gesloten, ontstonden rellen bij de Brustempoort. Daar de wapens in gereedheid werden gebracht, gaf Duchateau zijn paard de sporen en probeerde samen met zijn zoon en zijn dienaar langs een andere weg - de weg naar Aalst - te ontsnappen, maar tevergeefs, aangezien daar een barricade was opgeworpen. Toen hij een smallere weg insloeg, die naar Sarchinium leidt, werd hij samen met zijn dienaar door een kanonschot geveld door diegenen die in de tuinen stonden opgesteld. Zijn zoon, die men eveneens voor dood hield en die daardoor aan de uitzinnige woede ontsnapte, werd op Stenaart verzorgd. De lijken, die men na hun dood nog had beroofd, werden daar ter aarde besteld. Te midden van dat geweld ontsnapte Scharemberg nauwelijks aan de dood. Enkele burgers redden hem. Zij brachten hem in veiligheid in de stad in het huis van Van der Boenten, dat dichtbij de poort lag en waar hij zich verborgen hield tot de abt, die intussen op de hoogte was gebracht van wat zich afspeelde, voor de veiligheid van Scharemberg zorgde. Men hoopte dat het tumult een einde zou nemen zodra hij met zijn gezin in de abdij was opgenomen. Maar het scheelde niet veel of de waanzinnige woede van de bezetenen sloeg ook daar toe. Om te ontsnappen leek het Scharemberg nog de beste oplossing plaats te nemen in zijn koets, omdat de opstandelingen dat niet verwachtten en zo langs de Nieuwpoort haastig uit de stad weg te rijden.

10 aug. 1650 Terwijl te Luik daags vóór Sint-Laurentius vreugdevuren werden ontstoken, omdat de H. Stoel de verkiezing van prins Maximiliaan[112] tot coadjutor van zijn oom had bekrachtigd, eisten de Zweden - een ramp voor de streek - de tol op die hen door de Vrede van Munster was toegekend.

[112] Maximilianus Henricus van Beieren, sinds 17 oktober 1649 coadjutor met recht van opvolging van bisschop Ferdinand te Luik. Van 1650 tot 1688 aartsbisschop van Keulen, bisschop van Luik en Hildesheim en van 1682 tot 1688 tevens bisschop van Münster. Zijn verkiezing tot coadjutor was op 9 juli 1650 door de paus bekrachtigd.

1 nov. 1650[113] Zijn eerste plechtige mis in de kerk van de H. Lambertus te Luik deed de prinsbisschop op Allerheiligendag. Samen met talrijke andere abten was ook Hubertus aanwezig. Tussen de met pontificalia bekleedden en gemijterden zat hij op de eerste rang. De bisschop wilde het zo om de discussie over het primaatschap, die de abt van Saint Laurent gaande hield, te sussen. Maar deze abt bleef weg om geen feitelijke toegeving te doen ten aanzien van zijn ijdele aanspraak.
Martinus Draeck, tot dan prior te Sint-Truiden, werd tot abt te Gembloers geïnaugureerd door de suffragaan van de bisschop van Luik. Dat gebeurde aan de andere zijde van de Maas in het kasteel van één van zijn verwanten. Abt Hubertus was ook daar aanwezig.
De Lotharingers betrokken weer hun winterkwartieren in Haspengouw onder voorwendsel er de belastingen af te schaffen en steun te verlenen aan enkele edelen. De belangrijksten onder deze edelen waren Hendrik, graaf van Heers,[114] zijn schoonzoon de burggraaf van Loon,[115] voorts graaf De Vallengin[116] alsook De Seraing,[117] heer van Hollogne en nog enkele anderen die niet te spreken waren over de nieuwe bestuursvorm te Luik, waarvan zij werden uitgesloten. Slecht beraden en tot hun eigen schade en schande hadden zij de Lotharingse krijgsmacht uitgenodigd. Daartoe hadden ze hertog Karel een grote som toegezegd. Om deze som te betalen, werd de graaf van Heers tot grote uitgaven verplicht tot eigen nadeel en tot nadeel van zijn nakomelingen met als enig resultaat, dat hij zich met deze dwaze campagne de haat van de prinsbisschop en van het gewone volk op de hals haalde.

[113] De datering is onjuist. Maximiliaan was weliswaar op 13 september 1650 bij de dood van zijn oom Ferdinand bisschop van Luik geworden en had dit bisdom op 12 oktober 1650 in bezit genomen, maar werd pas op 24 september 1651 tot priester gewijd. Op 8 oktober 1651 ontving hij de bisschopswijding.
[114] Hendrik, graaf van Heers, zie p. 72.
[115] Jean-François d'Argenteau, heer van Geldenaken, Momalle, Ridderskerk, Noville en burggraaf van Loon, huwde in 1637 Agnes-Ernestine de Rivière van Heers. Hij overleed in 1673.
[116] Baron De Vallengin was de aanvoerder van een afdeling die de edelen van Haspengouw op de been hadden gebracht.
[117] Godefroid de Seraing was de heer van Hollogne-sur-Geer. Andere leden waren Jean de Borchgrave, heer van Bovelingen, Jean de Seraing, heer van Brimsoden, Erasmus van Ans, heer van Fontaine, Jean van Ans, heer van Opitter.

Een garnizoen voetvolk dat de Truidenaren te hulp werd gestuurd onder commando van Schroets,[118] betekende een last voor de burgers die inkwartiering van soldaten niet gewoon waren. Vandaar dat het om een peuleschil tot gekrakeel kwam tussen het leger en de burgerbevolking. De burgers grepen de wapens, het krijgsvolk werd op het marktplein bijeengedreven en gedwongen, vernederd tussen een haag van gewapende burgers, samen met Schroets de stad te verlaten.

1652 Voor het welzijn van de bevolking en voor de reinheid van de stad gaven beide heren in onderling accoord toestemming dat mest en vuilnis, die de inwoners uit hun huizen op de openbare weg gooiden, ten voordele van de stad werden geruimd. Indien evenwel een inwoner mest op de weg bracht met het doel zijn veld te bemesten of enige andere nuttige bedoeling, werd die mest pas aangeslagen indien zij na drie dagen niet was afgevoerd. De eigenaar werd dan beboet, omdat hij de voorschriften van de heren in de wind sloeg.[119]

Hoofdstuk VIII

26 juli 1652 Op 26 juli kwamen de inners van de zestigste penning, een belasting, naar de stad en namen hun intrek in het gasthuis "Het Schip". Ze stonden onder bescherming van enkele ruiters van het Luikse garnizoen. Terwijl één van hen te paard over het marktplein reed, werd hij lastiggevallen door enkele verbitterde burgers, onder wie apotheker Van Winde. De man duldde geen belediging en scheen zich met zijn wapen te willen wreken. In paniek stoven de burgers dadelijk uiteen en grepen de wapens. Een geweldig en gevaarlijk tumult verspreidde zich door heel de stad. Omstreeks vijf uur in de namiddag werd alles in gereedheid gebracht voor een aanval. De soldaten hielden zich klaar om de aanval af te slaan en zich niet als lammeren te laten afslachten. Bruyninx, een jonge man die wel tot de hogere klasse behoorde, maar sympathiseerde met de volkspartij, bood aan de

[118] Bedoeld zijn hier Duitse troepen onder kolonel Schroets die de prinsbisschop te hulp waren gekomen. Op 28 februari 1651 schreef het stadsbestuur aan de kolonel dat het niet nodig was het garnizoen uit te breiden. Op 9 maart werden twee afgevaardigden naar de prinsbisschop gestuurd om hem verslag te doen over de rellen.

[119] Deze maatregel werd verantwoord door te verwijzen naar het uitbreken van een besmettelijke ziekte in het begin van het jaar.

leiding te nemen. Terwijl de benedenverdieping[120] door talrijke kogels werd doorboord, trachtte hijzelf in een gewaagde poging de slaapkamer binnen te kruipen en doodde met een geweerschot een soldaat die hem dat wilde beletten. Hij werd evenwel door een andere soldaat gegrepen, de kamer in getrokken en er vastgehouden. Men gaf hem nu bevel, indien hij niet op staande voet wilde worden geëxecuteerd, de opgeruide menigte te bedaren. Gelukkig staakte men de aanval en kreeg hij de gelegenheid om de verbitterde gemoederen te kalmeren. De soldaten werden buiten de stad geleid en de licht gewonde Bruyninx vrijgelaten. De prinsbisschop was razend op de opstandelingen en zorgde dat Buntinx[121] werd aangehouden en te Luik in de gevangenis terecht kwam. Het jaar 1654 zal voor hem verlichting brengen. Vanwege zijn goed gedrag zal hij de vergiffenis verwerven, die men hem eerst had geweigerd.[122]

1653 Tegen het einde van dat jaar viel het leger van de Lotharingers, bij wie zich Condé[123] en Spanjaarden hadden aangesloten, met man en macht Haspengouw binnen. Zo'n inval vond wel elk jaar plaats, maar hij was tot dan toe nooit zo brutaal en vol risico. Enkele afdelingen daagden bij de wallen op aan de kant van Brustem en vroegen in de stad te worden toegelaten. Toen hen dat werd geweigerd, sloegen ze de weg naar Borgloon in, waar vier recent gelichte escadrons ruiterij waren ingekwartierd tot ondersteuning van het landelijk leger...[124] [De verdedigers waren] minder talrijk dan de toestand vereiste, want allen werden overhaast op de vlucht gedreven, waarvoor men De Fléron,[125] de kapitein van de ruiterij, de schuld gaf - daarvoor kreeg hij trouwens de bijnaam Liverlo.[126] Zij lieten de weg vrij voor de Lotharingers.

De troepen van Condé bezetten nu onder commando van Ravenelle het door het plaatselijke leger verlaten Borgloon. De Lotharin-

[120] Van gasthuis "Het Schip".

[121] Bedoeld is Bruyninx.

[122] In het manuscript is hier een halve pagina blanco gelaten.

[123] Prins Louis de Condé, le Grand Condé, nam deel aan de Fronde tegen Mazarin, week in oktober 1652 uit en sloot zich aan bij de Spanjaarden in de Zuidelijke Nederlanden; hij keerde nadien terug naar Frankrijk en werd één van de succesvolle generaals van Lodewijk XIV.

[124] Hier is onderaan de pagina een regel weggesneden; vandaar een onduidelijke tekst.

[125] Gerard de Fléron was onderschout te Luik.

[126] De naam De Liverlo is hier bedoeld als spottende bijnaam, gevormd uit "ayant livré Looz".

gers nestelden zich in Borgworm. Uit heel Haspengouw werd buit weggevoerd, werden mensen gevangengenomen en tot een aanzienlijke losprijs gedwongen, werd heiligschennis gepleegd en op grote schaal verkracht.
Temidden van al die gevaren geraakten de Truidenaren in onzekerheid. Ze werden heen en weer geslingerd tussen een tweevoudige vrees en waren er zich van bewust dat de prinsbisschop op hen was vertoornd wegens het verjagen van de hulptroepen en wegens hun recente opstand. Indien ze nu zijn hulptroepen toelieten, konden ze wel de vrees afleggen die het krijgsvolk buiten de stad hen aanjoeg, maar bestond ook het gevaar dat die hulptroepen, zodra ze vaste voet in de stad hadden, hen vervolgens onder de duim zouden houden. Indien ze die hulptroepen niet aanvaardden, stond te vrezen dat de stad zou worden ingenomen door de vreemde troepen. Toch verzetten de meesten zich tegen toelating, omdat ze het niet over hun hart kregen Luik om hulp te vragen. Ook de abt kon hen niet overtuigen door te wijzen op het dreigende gevaar. Om zelf daaraan te ontsnappen, vertrok hij naar Nieuwenhoven met de bedoeling van daar door te reizen naar Maastricht en Luik. Gelukkig wijzigde hij zijn plan, want toen de afdeling voetvolk, die door de prinsbisschop ter bescherming was gezonden, buiten de stad werd gehouden, maakte ze zich klaar om verder te trekken naar Hasselt. Onderweg ging ze de abt groeten, die de aanvoerders de raad gaf hun plan te wijzigen en terug te keren en die ook zijn belofte, dat hij spoedig zou volgen, nakwam. Hij ontsnapte onderweg aan een hinderlaag, op het ogenblik dat zijn lijfwacht zijn post verliet om zijn ingewanden te ontlasten, en keerde - gelukkig voor de stad - in Sint-Truiden terug, dat zeker aan de ondergang was prijsgegeven, indien hij er niet was weergekeerd. Er werd koortsachtig aan de verdediging gewerkt; bij de poort van Sint-Gangulfus, die minder afdoende was versterkt, werd een barricade opgericht. Bomen die te dicht bij de omwalling stonden, werden omgehakt. Plattelandsbewoners werden binnen de stadsmuren opgenomen. Tenslotte kwamen twintig ruiters van het Luikse leger te hulp, een kleine groep weliswaar, die evenwel, meer dan men geneigd zou zijn te geloven, de vijand vrees aanjoeg, omdat hij reeds vaak met succes tegen hem had gestreden.
jan. 1654 Toen tegen eind januari boeren, die uit de omliggende dorpen naar Nieuwenhoven waren gevlucht en daar het versterkte

kasteel verdedigden, bemerkten dat er een omvangrijke afdeling soldaten op komst was, maakten zij zich onder bescherming van de nacht en van de bossen met zoveel haast uit de voeten, dat de toeloop van mensen die zich over de openbare brug wilden verwijderen, een zodanig gedrang veroorzaakte, dat een meisje in het water terecht kwam en verdronk. La Clotius, een officier van het escadron ruiterij dat bij het zwaar geschut van Bourbon[127] behoorde, kwam in de plaats van de vluchtelingen. Tijdens deze dagen werd ook Duras bezet en andere kastelen in de omgeving, zodat men de indruk had dat Sint-Truiden van hulpmiddelen was afgesneden en van op afstand werd belegerd.
Herhaaldelijk kwam het tot schermutselingen die succesvol verliepen voor de inwoners van de stad.
2 febr. 1654 Op O.-L.-Vrouw-Lichtmis zegende de abt tijdens de plechtige viering de loden kogels en 's middags begon in het Schurhovens veld een verwoed gevecht. De Lotharingers werden teruggeslagen en zetten toen maar een hoeve te Bernissem in lichterlaaie.
7 febr. Het was zaterdag. De boeren verlieten Sint-Truiden om voer te gaan halen te Straten en te Bevingen en keerden reeds met volgeladen wagens terug, toen de Lotharingers plotseling van Velm en van elders kwamen aangestormd. Een ruiterwacht, die in aantal niet tegen hen was opgewassen, moest zich terugtrekken. Het voetvolk zocht dekking achter hagen en bermen en bestookte de vijand met talrijke salvo's. De vijand van zijn kant stak de wagens, waarvan de menners met hun paarden waren weggevlucht, in brand. Ook Straten en Bevingen, twee kleine dorpen met toch een dichte bevolking, werden in de as gelegd. Het gerucht deed de ronde dat er tijdens dit treffen velen sneuvelden, zoals men gemakkelijk kon opmaken uit de bloedvlekken waarmee de sneeuw op talrijke plekken rood was gekleurd. De overlevenden organiseerden een rouwplechtigheid voor de zielen van de slachtoffers. Voor de lijken werden brandstapels aangelegd.
Via het Loonse grensgebied werd de rijke buit uit het Land van Luik naar Brabant afgevoerd. Onder meer enkele zware kanonnen die bij het Bruksken in de modder bleven steken, zo diep dat men ze niet meer vooruit kreeg. Toen dat te Sint-Truiden bekend raakte en verkenners berichtten dat slechts een beperkte groep het

[127] Bedoeld is De Condé.

transport bewaakte, sloten enkele burgers zich aan bij een gedeelte van de hulptroepen en trokken, hopend op buit, naar dat veld. Ze vielen de vijand aan, dreven hem op de vlucht en, nog begeriger nu naar plundering, zetten ze de achtervolging in. Op dat moment werd de hertog van Lotharingen,[128] die op het kasteel te Brustem verbleef, het gevaar gemeld. Hij beschikte enkel over een lijfwacht, die men het escadron van de grijze paarden noemde. Vol onzekerheid wierp hij deze in de strijd tegen de Truidenaren, die de legergroep al hadden verlaten en door de velden zwierven. Door deze onverwachte aanval verrast, zochten de Truidenaren in de holle wegen beschutting tegen de ruiters. Maar deze reden bliksemsnel langs de rand van bermen en bestookten van daar de Sint-Truidenaren, die met hun buksen beneden stonden. Zij beantwoordden dat schieten, terwijl ze zich geleidelijk terugtrokken. Vooral waren ze beducht voor de terugkeer van de ruiterij, die eerder was voorbijgetrokken. Mocht deze er in slagen de formatie van het hulpleger, dat aan een tweesprong stond opgesteld, te doorbreken, dan was het werkelijk met hen afgelopen. Dan zouden ook allen gevangen worden genomen die uit nieuwsgierigheid maar ongewapend naar buiten waren gekomen, buiten de stadspoorten, waarheen ze zich nu in een lange en onsamenhangende sliert terugtrokken. Maar God weerde deze schandelijke nederlaag af. Er werd verbitterd gevochten en de hulptroepen hielden stand, hoewel ze in de minderheid waren; enkelen sneuvelden. Peyus, de aanvoerder van de Duitse cohorte, werd gewond. Van de burgers kwamen er hoogstens een twaalftal om. Het verlies van de vijand bleef onbekend. 's Anderendaags evenwel bleken er op het kerkhof te Brustem heel wat graven te zijn bijgekomen.

De hertog van Lotharingen was vergramd omdat zijn manschappen voortdurend werden bestookt door het hulpleger te Sint-Truiden, ook omdat hun inkwartiering in de naburige dorpen al even onveilig was. Ook was hij belust op de rijke buit, ingeval hij de stad innam. In de stad verbleef een grote menigte en het leed geen twijfel dat er hongersnood zou uitbreken, indien de graanmolens buiten de stad buiten werking werden gesteld. Gevolg gevend aan

[128] Bedoeld is Karel IV, hertog van Lotharingen; op 25 februari 1654 werd hij door de Spanjaarden in de gevangenis gezet (zie p. 129), waarin hij tot in 1659 bleef. Hij overleed in 1675.

dit weloverwogen plan, bezetten de Duitsers de molens van Melveren en de Grevensmolen. De molens van Staaien, van Meysbroek en Halmaal gingen, gelijktijdig met die dorpen, in de vlammen op. In een brede omtrek steeg de rook van brandende huizen op, toen een heraut, die door aartshertog Leopold naar de prinsbisschop te Luik was gezonden, kort na de middag te Sint-Truiden aankwam en meldde dat de hertog van Lotharingen te Brussel gevangen werd gehouden om een ook nu nog altijd onbekende reden.
Algemeen dacht men dat dit was gebeurd om de terechte verontwaardiging van de prinsbisschop te bedaren, die te Luik van nabij getuige was van de verwoesting van zijn land. Maar indien hij klacht indiende bij Leopold[129] werd hij meer uitgelachen dan aangehoord, want deze antwoordde dat de hertog van Lotharingen en Condé hun bevelen van hem en van niemand anders kregen. Daar de prinsbisschop zo'n antwoord niet nam, vroeg hij de zeer christelijke koning om Franse hulp; dadelijk werd hem markies Fabert[130] met een leger van achtduizend uitgelezen mannen gestuurd, hetgeen in Brabant grote angst wekte, zodat men nu spontaan vrede voorstelde. Om deze vrede tot stand te brengen, werden te Tienen onderhandelingen begonnen; graaf Staremberg vertegenwoordigde daar de Luikenaren.[131]
18 maart 1654 Op 18 maart verlieten de troepen Nieuwenhoven. Het meeste bleef er gespaard. Aanvoerder La Clotius liet de herinnering na een eerlijk man te zijn. Hij was tevreden met een ereloon van honderd rijksdaalders en liet de voorraadschuur met de veldvruchten halfvol achter.
19 maart Op Sint-Jozef bezocht de abt Nieuwenhoven. Hij was vergezeld van kolonel Gritte,[132] die op prijzenswaardige wijze zijn krijgsvolk in de hand had gehouden, en van talrijke andere ruiters. Enkele dagen later vertrok hij naar Luik om er de prins-

[129] Leopold-Willem, aartshertog van Oostenrijk, tweede zoon van keizer Ferdinand II, was bisschop van Passau en Straatsburg vóór hij in politieke dienst trad. Hij was gouverneur-generaal van de Zuidelijke Nederlanden van 1647 tot 1656. Bij de komst van Don Juan keerde hij terug naar Duitsland en overleed in 1662.
[130] Markies Abraham Fabert van Metz werd in 1658 maarschalk en overleed te Sedan in 1662.
[131] De graaf van Staremberg was afgevaardigde van de keizer te Luik. Toegevoegd werd nog: "hier moeten de vredesbepalingen worden ingelast".
[132] Kolonel Gritte kwam in de eerste dagen van januari 1654 te Sint-Truiden. Het stadsbestuur had op 2 januari de prinsbisschop bericht militaire hulp in de stad toe te laten.

bisschop te feliciteren, omdat hij het land zo gelukkig had gespaard. Sint-Truiden had zijn behoud te danken aan de hulp die de prinsbisschop had gestuurd en ook aan de waakzaamheid van de abt, die de eendracht onder de burgers had hersteld.
Zodra de vrede was gesloten, liet men de hulptroep eervol heengaan. Gritte, een vroegere officier van de ruiterij van Lamboy, en anderen die zich voor de stad verdienstelijk hadden gemaakt, nodigde de abt op een afscheidsdiner, samen met de aanvoerders van de afdelingen. Ook gaf hij elk een gouden kruis ten geschenke.

Hoofdstuk IX

5 april 1654 Na de paasfeesten kwam prinsbisschop Maximiliaan met twee escadrons ruiterij en een gevolg van Luikse edellieden naar Sint-Truiden. Vooraf had hij genade verleend[133] aan de inwoners voor de schade die zij tijdens de rellen kort voordien hadden aangericht. Hij werd met grote vreugde door het volk verwelkomd. De inwoners hadden zich in wapenrusting gedost en gingen hem samen met abt en magistraat tegemoet. Ook de "comangreve"[134] of rechter sloot zich bij hen aan met een afdeling ruiterij van de gilden en ging voorop met een banier, waarop als embleem van de stad het wapenschild van de smeden stond afgebeeld. Hij was de Bruyninx over wie we het al eerder hadden, toen we verslag deden over de rellen van 1652. De prinsbisschop deed tegen de avond zijn intrede. Op de pleinen brandden vreugdevuren en van op de wallen weerklonken vreugdesalvo's.
De volgende dag begaf hij zich op weg naar Scherpenheuvel. Toen hij Diest voorbij was, trad aartshertog Leopold hem tegemoet. Beide mannen omhelsden elkaar en verzoenden zich. Als een gunstig voorteken weerklonk op dat moment een donderslag bij heldere, wolkenloze hemel. De volgende dag droeg de prinsbisschop de mis op aan het altaar van de Moeder Gods te Scherpenheuvel. De aartshertog was daarbij aanwezig en ontving de "Spijs van de engelen" uit de handen van de bisschop. Later,

[133] De brief die hen vergiffenis schonk, was op 28 januari gedateerd.
[134] De "comangreve" of het hoofd van de gilde van de lakenhandelaars; aan hem was het stadsvaandel toevertrouwd.

tijdens een heerlijk festijn, reikte hij als blijk van zijn waardering de bisschop de rechterhand. Na afloop van het feestmaal reisde de bisschop door naar Hasselt, de aartshertog naar Leuven. Zo eindigde de Lotharingse oorlog.
Een uitzonderlijke zonsverduistering joeg velen angst aan. Nochtans was ze nauwelijks zichtbaar, aangezien de hemel die dag bewolkt bleef en het regende.
25 aug. 1654 Op Sint-Lodewijk dwongen de Fransen de Spanjaarden het beleg van Atrecht op te geven. Talrijke Lotharingers sneuvelden. Aldus trof hen de goddelijke wraak, omdat zij op onrechtmatige wijze het Land van Luik hadden geteisterd. Vanaf die tijd kende het Spaanse leger geen meevaller meer, vooral omdat de restanten van het Lotharingse leger onder leiding van Frans, de broer van de gevangen Karel,[135] het Spaanse leger het volgende jaar in de steek lieten en naar de Fransen overliepen.
mei 1655 Tijdens de maand mei stond aartshertog Leopold het bestuur van België af aan Juan van Oostenrijk, een zoon van de Spaanse koning Philips IV met een vrouw van lagere stand.[136] Ze ontmoetten elkaar tussen Scherpenheuvel en Diest. Tijdens zijn terugkeer naar Duitsland deed hij Sint-Truiden aan. De abt deed zijn uiterste best hem te ontvangen op een wijze die bij zijn hoge positie hoorde. Hij kreeg een haast koninklijke ontvangst, werd naar de abdij geleid en verbleef daar twee dagen. Pas de derde dag reisde hij verder. Op zijn verzoek gaf de abt hem een beetje van het miraculeuze, gestolde bloed van de eerste martelaar ten geschenke.[137] Daarvoor dankte hij de abt op uitbundige wijze. Ook de Luikse prinsbisschop schreef de abt hoezeer hij die aan Leopold bewezen eer op prijs stelde en stuurde hem twee vaten wijn.
1656 In de loop van het jaar waarin Alexander VII tot paus werd verkozen,[138] kwam de pauselijke nuntius San-Felice na een bezoek aan O.-L.-Vrouw van Scherpenheuvel incognito te Sint-

[135] Karel IV van Lotharingen werd op 25 februari door de Spanjaarden gevangengenomen (zie p. 129). Zijn broer Nicolaas-Frans of hertog Frans liep naar de Fransen over. Hij overleed in 1670.
[136] De gebeurtenis vond een jaar later, in mei 1656, plaats.
[137] De kroniek (zie het eerste deel van de vertaling op p. 229) vertelt hoe abt Adelardus te Metz op wondere wijze in het bezit was gekomen van enkele druppels bloed van de H. Stefanus en hoe (pp. 231-232) dat bloed bijna was weggevloeid, maar miraculeus werd gered.
[138] Vergissing van Foullon: Fabio Chigi Alexander VII werd op 7 april 1655 verkozen; San-Felice, nuntius te Keulen van 1651 tot 1659, was van 4 augustus tot 29 oktober 1656 te Luik.

Truiden en werd er met eerbied door de abt ontvangen. De volgende dag, toen hij wel als nuntius was gekleed, kwam het convent in processie naar hem toe, verwelkomde hem en begeleidde hem naar de kerk, waar hij met grote godsvrucht het misoffer opdroeg en dan op dezelfde plechtige wijze werd teruggeleid. Toen hij naar Luik vertrok, vergezelde de abt hem. De stadsbewoners stonden in hun wapenrusting opgesteld en deden hem, zoals gebruikelijk, uitgeleide tot aan de grens van de stad. Te Luik voerde hij besprekingen over de hervorming van de clerus, hoofdzakelijk in verband met tonsuur en kledij, maar ook nu bleef die tussenkomst, zoals vaker, zonder uitwerking, omdat het kanunnikaat niet meer als weleer, toen het gratis aan verdienstelijke personen werd verleend, een prebende kon worden genoemd, maar een "emende",[139] aangezien het meestal als een erfdeel werd overgemaakt aan jonge lieden, die zich zodra ze buiten de kerk waren, schaamden om zich als geestelijke voor te doen.

1 okt. 1656 Op Sint-Bavo kwam het onderwijs in het seminarie te Sint-Truiden uitsluitend in handen van religieuzen van de abdij en de laatste seculiere leraren die nog in de humaniora in dienst waren, werden afgedankt. Want ofschoon het seminarie sedert een tiental jaren onder leiding van een religieus was gekomen en eerst één en vervolgens nog twee andere leden van de abdij daar hun intrek hadden genomen om er de jeugd te onderwijzen, bleven er toch nog twee seculieren, die samen met hen onderwijs gaven.

Te zijner tijd[140] moeten we verslag doen over de reis van de abt naar Holland en u vertellen hoe hij te Heusden werd ontvangen, hoe hem de stadssleutels werden overhandigd, hoe hem het wachtwoord werd meegedeeld, hoe hij te gast was op een feestmaal dat het stadsbestuur aanrichtte, hoe hem zoveel eer te beurt viel dat de bedienaars van de gereformeerde kerk er zo nijdig van werden, dat ze van op de kansel uiting gaven aan hun ongenoegen.

[139] Woordspeling tussen "prebende" en "emende". Een "prebende" is een rente uit kerkelijke goederen aan een clericus, inzonder aan een kanunnik, toegekend als vergoeding voor een door hem te verrichten geestelijke bediening. Een "emende" is een gefingeerd woord, gevormd op het Latijnse "emere" kopen, een koopwaar dus.

[140] Foullon had zeker de bedoeling deze reis uitvoeriger te vertellen.

Het duizendjarige jubileum van de door de H. Theodardus[141] verrichte eerste kerkwijding in de abdij van de H. Trudo werd tijdens dat jaar gevierd.

29 sept. 1657 De vrome herdenkingsplechtigheid ving aan op de morgen van Sint-Michael met een mis die werd opgedragen door abt Hubertus; vervolgens trok een processie uit, smeekgebeden biddend. De volgende dag droeg Draeck, de abt van Gembloers, de mis op, de derde dag Garesta, de abt van Vlierbeek.[142] Gedurende deze drie dagen grepen heerlijke uitvoeringen plaats van muziek en zang. Op een heel bekoorlijke wijze herdacht de prior van Sint-Trudo, Remigius Swennen,[143] dit feestelijk gebeuren met volgend jaarvers:

SI seMeL In anno gaUDet ApoLLo (1657)
TrUDo Laetare MILLIes (1657)

Als Apollo zich eens in het jaar mag verblijden, verheug gij, Trudo, u dan duizendmaal.

Lof en eer aan de eeuwige, onzichtbare Koning van de tijden, aan de ene God, die al tien eeuwen wasdom schonk aan de geestelijke gemeenschap, die de H. Trudo heeft geplant en besproeid,[144] die onafgebroken in het spoor bleef van de deugden van haar stichter, met de steun van haar patroonheilige tot nu toe de goede strijd heeft gestreden, een duizendjarige periode heeft afgesloten, het geloof heeft bewaard en de voorschriften die de Regel van Benedictus haar vanaf het begin heeft voorgehouden, ongeschonden heeft bewaard en voort zal bewaren onder dezelfde bescherming en met Gods zegen.

8 sept. 1658 Op O.-L.-Vrouw-Geboorte werd te Luik een samenzwering ontdekt, een bedreiging voor de stad en voor heel het Land van Luik:

ConJUratIo Maret LeonarDI et Baraset (1658)
Samenzwering van Leonard Maret en van Baraset.

Maret woonde te Bonn. Dank zij vele gunsten van Fürstemberg was hij een welgesteld man en zijn aanzien groeide nog door de gunst van de prinsbisschop. Maar wat plotseling opduikt, wil ook

[141] Theodardus was van 660/1 tot 670 bisschop van Maastricht. In 657 bestuurde de abt van Stavelot-Malmédy, Remaclus, het diocees waarschijnlijk nog.
[142] Robert Garesta was te Vlierbeek abt van 1653 tot 1680.
[143] Remi Swennen deed professie in 1617, werd novicenmeester in 1638, cantor in 1646, later prior; hij overleed in 1662.
[144] Herinnert aan 1 *Cor.* 3, 6.

wel eens plotseling ten onder gaan. Prinsbisschop Maximiliaan had Marets broer eervol ontslagen uit zijn hofhouding, omdat hij een dienaar met een mes had verwond. Maret verkropte dat niet en vanaf dat moment dacht hij, die grootste plannen koesterde, er over om het hoogste gezag aan de prinsbisschop te ontnemen en over te dragen aan de inwoners van Luik. Daarom liet hij niets uitlekken van de geheime woede in zijn hart en vroeg toestemming om zijn functies te mogen neerleggen. Toen hij die toestemming had verkregen, ging hij naar Luik terug. Toen hij daar ontdekte hoe kwetsbaar de citadel was, zou hij dank zij allerlei geheime intriges zijn plannen zeker hebben verwezenlijkt door de samenzwering, die hij kort nadien wilde ontketenen, indien ze niet aan het licht was gekomen. Hijzelf en talrijke samenzweerders werden gehangen. Ik mag niet onvermeld laten dat hij op het moment dat hij het schavot besteeg, aan Lynden, de opperschout, verklaarde dat hij alleen verantwoordelijk was voor deze samenzwering, die in zijn brein was ontstaan. Tot daar het waanzinnige idee van deze ambitieuze man, kanunnik van de basiliek te Aken, en zijn val.

We moeten nog het jachtverhaal van enkele burgers onderzoeken en te gelegener tijd vertellen.

We moeten ook nog nagaan wanneer juist de kardinaal van Hessen-Darmstadt te Luik vertoefde.[145]

Tijdens datzelfde jaar arriveerde J.A. de Thou, graaf van Meslay,[146] gezant van de zeer christelijke koning, bij de Staten-Generaal, samen met Frederik Rhijngrave,[147] de gouverneur van Maastricht. Hij was op 3 april 1659 nog altijd gezant.[148]

Hubertus droeg bij de paters augustijnen te Hasselt de plechtige mis op ter gelegenheid van de christelijke triomf van Thomas van Villanova, de aartsbisschop van Valencia, die werd opgenomen op de canon van de heiligen.[149]

[145] Frederik, landgraaf van Hessen-Darmstadt, werd in 1653 kanunnik van Sint-Lambertus; hij kwam in 1658 naar Luik, waar hij een geschil had met de prinsbisschop.

[146] Jacques-Auguste de Thou, baron van Meslay, ambassadeur van Lodewijk XIV bij de Staten-Generaal van Holland, was de derde zoon van de historicus De Thou.

[147] Frederik Rhijngrave was in dienst getreden van de Staten-Generaal der Noordelijke Nederlanden en werd gouverneur te Maastricht, waar hij in 1673 overleed.

[148] Het was zeker de bedoeling van Foullon uitvoeriger in te gaan op deze drie punten.

[149] Thomas van Villanova werd door paus Alexander VII in 1658 gecanoniseerd.

Hoofdstuk X

Een aanvankelijk miniem incident leidde tot grote onenigheid tussen Hendrik van Schenk,[150] de commandeur van de Duitse Orde te Bernissem, en de abt. Gezien zijn adellijke afstamming kon Van Schenk zich niet verzoenen met het huwelijk van zijn broer, voormalig kanunnik van Sint-Lambertus, dat deze was aangegaan met Ertwech, een vrouw beneden zijn stand en tevens bloedverwante van de abt.[151] Zijn heimelijk ongenoegen tegen die vrouw droeg hij over op haar naaste verwanten. De uitbarsting kwam als volgt. Zekere persoon[152] was uit Brabant naar Sint-Truiden gevlucht en kwam bij de abt asiel zoeken om te ontsnappen aan een bestraffing, die hij vanwege Leopold, de gouverneur van België, vreesde. Hubertus vond de zaak vanaf het eerste ogenblik verdacht. Mocht de vluchteling schuldig zijn aan een zware fout, dan vreesde hij zich de woede van de aartshertog op de hals te halen of gedwongen te worden de toegestane bescherming weer in te trekken, wat dan niet strookte met de regels van de welvoeglijkheid.
Hij weigerde dus gevolg te geven aan het verzoek. Van Schenk, die voor zijn vriend ten beste sprak, vond die weigering belachelijk en werd zo woest, dat hij zijn verwijten niet spaarde, terwijl de abt deed of er geen vuiltje aan de lucht was.
Op dat moment - indien al niet eerder - kwam het tot een felle ruzie over de jacht.[153] Van Schenk kende Bernissem, dat toch tot het gebied van Sint-Truiden behoorde, een vermeend recht toe, waarvan nooit sprake was geweest, namelijk het recht om overal te jagen. Zelfs de bossen van Nieuwenhoven teisterde hij hooghartig door er het wild te komen uitroeien. Met een troep gewapende dienaren waakte hij er persoonlijk over dat de jagers niet werden verjaagd. Hubertus duldde dat een tijdlang, omdat hij van nature een geduldig man was en ook om door zijn verzet geen openlijke ruzie uit te lokken. Hij geloofde trouwens dat de hele rel vanzelf

[150] Hendrik van Schenk van Nideggen was te Bernissem commandeur van 1652 tot 1664.
[151] Otto-Willem van Schenk van Nideggen was kanunnik van Sint-Lambertus, maar zag af van zijn beneficie om te huwen met Anne van den Ertwech, de dochter van een Luiks handelaar. Haar broer Denis ontving het vrijgekomen kanunnikaat. Ook de moeder van abt Hubertus was een Van den Ertwech; haar in 1584 overleden grootvader was burgemeester te Maaseik.
[152] De naam is niet ingevuld.
[153] In de marge werd bijgeschreven: "Dat moeten we nog nagaan".

zou luwen, indien hij deed of er niets aan de hand was. Maar toen aldus geen verbetering intrad en hij anderzijds de hoffelijkheid tussen buren, die bovendien geestelijken waren, niet met voeten wilde treden, schreef hij een heel vriendelijke brief aan Von Bocholtz,[154] de landcommandeur, met het verzoek zijn ondergeschikte tot vreedzamer gevoelens aan te zetten. Maar elke poging bleef vergeefs en er restte niets anders dan geweld met geweld te keren, zonder bloedvergieten evenwel. De woede van de tegenstanders bleef intussen beperkt tot herhaalde dreigementen, die een kleine troep Duitse huurlingen, die door de commandant van de citadel te Luik werd gestuurd, moeiteloos in bedwang kon houden. Toen deze troep dan zijn intrek nam in het kasteel van Nieuwenhoven, zuiverde hij de bossen en de omliggende velden van vreemde jagers.

In deze geschillen mengden zich heel wat inwoners van de stad, omdat zij even fel op onlusten uit waren als tuk op de jacht. En aangezien de meesten al het wettige gezag haatten, kozen ze nu partij tegen de abt. Tot die groep behoorde Herckenrode, Van de Burcht (een blanco regel) en enkele jonge patriciërs. Toen de econoom van de abdij, Hacken,[155] hen betrapte, terwijl ze met ontrolde netten op patrijzenjacht waren in de velden van Nieuwenhoven en hen deze onwettige activiteit verweet, werd hij door hen uitgescholden en aangerand. Toen ze voor de kerkelijke rechtbank werden gedaagd en oneerbiedig, zelfs onbeschoft weigerden zich te onderwerpen, kregen ze een blaam op grond van de heilige kerkelijke voorschriften, werden ze wegens weerspannigheid veroordeeld en getroffen door de banbliksem van de excommunicatie, die in het openbaar in de O.-L.-Vrouwekerk tegen hen werd geslingerd.

De jacht gaf aanleiding tot nog een ander probleem. Hoewel de Luikse officiaal geen definitieve uitspraak had gedaan in het jachtgeding dat voor hem was behandeld, kon men toch niet aan de indruk ontkomen dat hij er een beslissende wending aan had gegeven door aan de inwoners jachtvergunning te verlenen,

[154] Edmond-Godfried von Bocholtz en van Oreye was van 1657 tot 1690 landcommandeur van de Duitse Orde te Alden Biesen.

[155] Maurus Hacken deed professie in 1617. Hij wordt als econoom van de abdij vermeld in 1642 en 1646. Hij is wellicht dezelfde persoon als Christoffel Hacken, die in 1663 aanwezig was bij de verkiezing van Michel van der Smissen en in het obituarium voorkomt bij de overlijdens van 1684.

althans met volgende beperking: op haar moest met haar, op pluim met pluim worden gejaagd, dus: op hazen met honden, op patrijzen met valken. Voorts verbood hij het gebruik van eender welk jachtwapen.
Omdat ze dat verbod overtraden, werden Vaes, voormalig aanvoerder van een afdeling onder opperbevel van Lamboy, en enkele anderen voor de schepenen gedaagd; ze gaven gehoor aan die oproep met de bedoeling evenwel nadien in beroep te gaan bij het tribunaal te Aken, aangezien de schepenen daar, uit sympathie voor de jagers, eerder al in hun voordeel hadden beslist. Zo gebeurde ook kort nadien. Het proces te Aken duurde geruime tijd.
juni 1659 Hier moet een verslag komen over hervormingen in de abdij te Siegburg waar Hubertus, op verzoek van aartsbisschop Maximiliaan, aanwezig was aan het einde van juni.
Op dringend verzoek van Fürstemberg, de bisschop van Straatsburg, en gevolg gevend aan de wens van Maximiliaan, bisschop en prins van Luik, die afstand deed van het beheer van de abdij van Stavelot om het aan Fürstemberg over te laten, op voorwaarde dat het plaatselijk kapittel van de monniken daarmee instemde, begaf de abt van Sint-Trudo zich, zij het met tegenzin, naar die stad.[156] Na alle moeilijkheden uit de weg te hebben geruimd, haalde hij de religieuze gemeenschap tot zijn standpunt over en Fürstemberg zag zijn wens in vervulling gaan door het verwerven van een nieuwe waardigheid.[157]
1662 De generale overste van de geschoeide karmelieten, een monnikenorde met minder strenge leefregel, was begonnen aan de visitatie van zijn Orde. Op doorreis van Tienen naar Luik werd hij samen met een talrijke groep paters, vooral Italianen, door de abt te Staaien verwelkomd en naar de abdij geleid. Om hem eer te bewijzen nam hij hem, even vriendelijk, de volgende dag mee in zijn persoonlijke reiswagen en deed hem uitgeleide.
1663 Reeds had Hubertus zijn tweeënzestigste levensjaar voltooid - een jaar dat hij in onrust had doorgebracht, omdat dat jaar als een kritieke fase in het leven staat aangeschreven - en reeds was

[156] De prinsbisschop van Luik, Maximiliaan Hendrik van Beieren, was sedert 1657 ook abt van Stavelot. Van deze waardigheid deed hij afstand ten voordele van zijn eerste minister Frans van Fürstemberg, die ook al prinsbisschop van Straatsburg was.
[157] Hierna werden twee pagina's blanco gelaten voor de jaren 1660 en 1661.

de herfst van het drieënzestigste jaar van de eeuw aangebroken. Hubertus verkeerde in een zo voortreffelijke gezondheid dat hij er al eens op roemde zich nooit fitter te hebben gevoeld. Toch liep het slecht af.
Op raad van zijn geneesheren had hij reeds een tijdlang tijdens de zomer een kuur met Spawater gedaan. Nu was hij uit Helchteren naar Sint-Truiden gekomen en had op het feest van de kerkwijding van de stad de plechtige mis gecelebreerd en het Allerheiligste Sacrament door de stad gedragen. De volgende dag, vroeg in de morgen, sloeg het noodlot toe en omdat iemand, die ook in die tijd nog zonder enige hinder water van Spa dronk, hem aanmoedigde, zette hij zijn kuur voort toen hij te Helchteren was teruggekeerd, hoewel het koude weer een nadelige invloed uitoefende. Zo onderdrukte hij de natuurlijke warmte van zijn maag. Dat gebeurde zo geleidelijk dat hij er zelf niets van merkte en zijn dienaren er weinig aandacht aan besteedden, tot na verloop van enige dagen de kenmerken van lethargie aan het licht kwamen, toen hij, terug te Nieuwenhoven, deel nam aan de ontspanning van de religieuzen na het middagmaal. De volgende dag bracht men hem terug naar de stad en weinige dagen later bereidden de sacramenten van de Kerk hem voor op zijn einde.
17 sept. 1663 Op het feest van martelaar Sint-Lambertus, om zes uur in de morgen, verloor hij het bewustzijn en ging zachtjes over in de slaap van de zalige vrede. Zo overleed hij in de Heer. De komende generaties zullen altijd met heimwee aan hem terugdenken.
Hoe talrijk zij ook waren die zijn kwaliteiten op een juiste wijze en zonder vooroordeel hebben nagegaan, tot nog toe heeft hij niemand teleurgesteld, waar het gaat over het onderschrift dat hij aan zijn familiewapen heeft toegevoegd: "Omnia suaviter" (alles met zachte hand). Door de zachtaardigheid van zijn omgang won hij inderdaad ieders sympathie en heeft hij zich een blijvende faam van goedheid verworven, zowel bij de aanzienlijksten als bij de nederigsten. Bij iedereen was hij geliefd, voor iedereen was hij voorkomend en behulpzaam. Zonder voorkeur ontving hij elkeen aan zijn tafel, die met zuinige mildheid was gedekt. Daar maakte hij vrienden, wier invloed hij op keurige wijze aanwendde voor een voorspoedige en vredige regering. Meer dan eens door prinsen uitgenodigd om hun openlijke of persoonlijke geschillen bij te leggen, leverde hij een niet te veronachtzamen bijdrage.

Bovendien had de goede God hem begenadigd met een uitzonderlijk gevoelig hart, dat hem vrijgevig voor de armen maakte. Zijn medebroeders bejegende hij met tedere genegenheid en wanneer hij al eens iemand een hard woord toevoegde, dan maakte hij dat dadelijk weer goed door zijn gemoedelijkheid. Hij mocht zeggen dat hij nooit iemand bedroefd had laten heengaan. Hoewel de natuur hem een grote vinnigheid had meegegeven, die tot plotselinge opwellingen van woede aanleiding gaf, zorgde zijn aangeboren zachtaardigheid voor evenwicht, zodat ze hem meer tot eigenschap dan tot gebrek werd aangerekend. Een bijzonder kenmerk van grootheid en grootmoedigheid is dat mensen met zo'n karakter gemakkelijk toornig worden, maar hun woedeaanval onmiddellijk in bedwang houden, doordat ze hun kokende gal zodanig afkoelen, dat een welgevallige zachtaardigheid haast gelijktijdig de bitterheid weg neemt. Men kan dan ook verklaren dat deze ingoede man geen haatgevoelens kende. Als hij ertoe was gedwongen zijn medeburgers al eens harder aan te pakken, dan deed hij dat in de overtuiging dat het beter en eerlijker was iemand de levieten te lezen, als hij dat verdiende, dan hem te haten. In dat geval grijpt men niet in, maar laat men de herinnering aan de fout voortleven.

Tot zover de lof die ik uit kinderlijke genegenheid neer schreef voor deze grote man, wiens deugden tot aan zijn dood straalden als de stralen van de zon en die na zijn dood nog steeds bemind zal blijven.

Zijn stoffelijk overschot werd begraven aan het hoofd van abt Hubert.[158] Aan hem en aan Watzon had abt Van Suetendael met een sierlijk grafschrift hulde gebracht.

[158] Bedoeld is Hubert Germeys, de onmiddellijke voorganger van Hubertus van Suetendael.

Zesde boek

Prelatuur van Michel van der Smissen 1663-1679

Hoofdstuk I

De abt van Heylissem[1] leidde de verkiezing die de nieuwe abt moest aanwijzen; het was Michel van der Smissen,[2] die de waardigheid van Hubertus overnam. Hij was te Tongeren geboren en behoorde van moederszijde tot de familie Motmans, een familie die eerder al bekende mannen had voortgebracht. Eerst was hij professor in de theologie, vervolgens was hij ontvanger. Naar Keulen gaande, verkreeg hij van de pauselijke gezant Marco Gallio[3] de toestemming om zonder verder afwachten de tijdelijke zaken te beheren. De H. Stoel bekrachtigde zijn verkiezing het volgende jaar.

11 mei 1664 Hij werd op ...[4] mei ingehuldigd tijdens een plechtigheid als nooit voordien. Wijbisschop Blavier,[5] die de wijding verrichtte, werd geassisteerd door Draeck, de abt van Gembloers, en door de abt van Vlierbeek.[6] Alles verliep onder uitbundig applaus van de bevolking en de feestelijkheden werden verscheidene dagen voortgezet. Dat was een gunstig begin. Hadden de jaren die volgden daarvan maar de voortzetting gebracht!

Ik vang thans de taak aan om over deze jaren verslag uit te brengen, als een zakelijk geschiedschrijver van de annalen van dit huis, niet om te prijzen of af te keuren, zonder toe te geven aan vleierij of antipathie.

17 mei 1664 Kort na de intronisatie van de abt, op een zaterdagmiddag om drie uur, geselde een felle bui met uitzonderlijk dikke

[1] Abt van Heylissem was in die tijd Lambert Bals, 1662-1688.

[2] Theodoor van der Smissen was in 1623 te Tongeren geboren. In 1641 trad hij in, deed professie in 1643 en nam de naam Michel aan. In 1647 behaalde hij te Leuven het licentiaat in de theologie. Zijn eerste mis deed hij in 1648. Hij was eerst professor in de theologie en werd in 1662 ontvanger. Tot abt verkozen op 22 september 1663 werd hij gewijd en geïnaugureerd op 11 mei 1664. Hij overleed op 17 februari 1679.

[3] Marco Gallio, bisschop van Rimini, was nuntius te Keulen tot 1666.

[4] De datum bleef blanco; het was 11 mei.

[5] Jean-Antoine Blavier, provinciaal van de conventuelen, was sedert 1660 hulpbisschop van Maximiliaan van Beieren. Hij overleed in 1669.

[6] De abt van Vlierbeek was Robert Garesta.

hagelstenen de oogst. Ze bracht grote schade toe aan de veldvruchten van de abdij en aan de opbrengst van haar tienden.

4-11 juni 1665 Tegen het einde van het jaar verscheen aan de oostelijke hemel een komeet met staart; ze werd waargenomen tot einde juni. Tijdens het octaaf van het Allerheiligste Sacrament zag ik ze om drie uur 's morgens alsof ze aan de opkomende zon voorafging. Ze was niet vreesaanjagend maar glansde met een witachtig licht. Anderen getuigen haar vuurkleurig te hebben gezien. Zo beweren de bewoners van ons kasteel te Nieuwenhoven dat ze eens in de lente, toen de abt daar sliep, bij het ochtendgloren vurig rood opsteeg boven het kasteel, misschien als een noodlottig voorteken van de rampen die de abt en de streek daar tien jaar later zouden treffen en ook van de moeilijkheden die op dat moment voor de deur stonden.

1665 Want Bertrand de la Haxhe,[7] aartsdiaken van Haspengouw, was naar Sint-Truiden gekomen voor de visitatie van de parochies in de omgeving. Hij was van mening dat de abt verplicht was hem tegemoet te komen en hem dezelfde plechtige ontvangst te verzekeren als abt Hubertus had bewezen aan zijn oom,[8] toen die, tot voor kort eveneens aartsdiaken en Luiks officiaal, dezelfde opdracht was komen uitvoeren. Maar nu verliep het anders. De abt bracht hem niet eens een welkomstgroet. De jonge man, die met zich zelf ingenomen was, nam hem dat erg kwalijk, en na het avondmaal, dat op kosten van de pastoors werd aangeboden, vertrok hij naar Kerkom naar pastoor Neven, deken van het college der priesters, die met de abt in onmin leefde ten gevolge van een conflict over het seminarie.[9] Daar werd vrijuit over de abt geklaagd en een plan om iets tegen hem te ondernemen werd onmiddellijk opgemaakt. Dat was de kiem van de twisten.

Eertijds was het "zwaardrecht" - zoals men het hooggerecht noemt - in de dorpen Buvingen en Borlo aan abt Germeys verpand. Het lag nu in hun bedoeling dat recht voor een bepaalde som terug te kopen en de abt buiten die dorpen te houden. Daarover was men het dadelijk eens en er werd een dag voor de

[7] Bertrand de la Haxhe, kannunik van Sint-Lambertus, werd in 1663 aartsdiaken van Haspengouw en overleed in 1670.

[8] Arnold de la Haxhe, oom van de vorige, was aartsdiaken van Haspengouw van 1649 tot 1654.

[9] Chrétien Neven was pastoor te Kerkom van 1640 tot 1666. Kerkom moest twee derde van de tiendopbrengst aan het seminarie afstaan. Daar lag wellicht de oorzaak van de ruzie.

betaling bepaald. Maar omdat Germeys onbedachtzaam in het contract van die verpanding niet alleen de hoogste rechtsmacht maar ook de middenste en de laagste had laten vermelden, hoewel deze laatste de abdij al eerder toebehoorden, wilde De la Haxhe nu dat deze rechten aan hem, kannunik van de kathedraal, zouden worden teruggegeven. Daartegen protesteerde de abt. Vandaar een felle, noodlottige twist. Zonder ook maar enigszins te twijfelen aan zijn goed recht plaatste de aartsdiaken ondertussen het betwiste geld onder sekwest. Hij maakte aanspraak op deze dorpen en ook op Muizen, waartoe vooral Lambert Robijns hem aanzette. Vertrouwend op de invloed van de aartsdiaken, eigende deze man in een vermetele poging zich de rechten van de abdij toe en eiste voor zichzelf het schoutambt op. Maar men stelde bij het hof van Vliermaal een gerechtelijk onderzoek tegen hem in en er werd een aanhoudingsbevel tegen hem uitgevaardigd. Kort daarop werd hij aangehouden door Gijseleers,[10] de schout van de abt te Borlo, en te Sint-Truiden in diens woning in de boeien geslagen. Deze schout werd daarop gedagvaard door een bevelschrift van de Raad van Tweeëntwintig. Dit hof had men misschien kunnen ontlopen. In feite werd de abt, op wiens bevel Robijns was gekerkerd, op indirecte wijze voor het gerecht gedaagd, voor rechters van wier rechtspraak hij exempt was, zoals wij eerder hebben uitgelegd toen we, verslag brengend over het jaar 1343, de oprichting van dat tribunaal toelichtten. Maar ofwel dacht men op dat moment niet aan dit voorbehoud waarvan de abt later tegen de abdis van Herkenrode zou gebruik maken, ofwel twijfelde men niet aan zijn goed recht in deze zaak. In ieder geval ging men nu onnadenkend te werk. Dat kwam hen duur te staan, vooral toen door overdreven haast van Govaerts van Sint-Truiden de schepenen van Vliermaal een vonnis tegen Robijns velden dat een verbanning van enkele jaren uit het graafschap Loon en het Land van Luik inhield. Toen immers werd een nieuwe klacht ingediend wegens nieuw machtsmisbruik en wegens overtreding van een uitspraak van de Raad van Tweeëntwintig, waaraan gewezen burgemeester A Blisia[11] opschortende werking toekende. Veel anderen waren diezelfde mening toegedaan, vooral de rechters die er op uit waren hun eigen gezag uit te breiden. Het wekt dan ook geen

[10] Gisbert Gijseleers werd in 1663 tot schout van Borlo aangesteld en bleef het tot 1704.
[11] Conrard van der Heyden a Blisia was herhaaldelijk burgemeester te Luik.

verwondering dat door hun uitspraak, die bovendien door de revisoren werd bekrachtigd, schout Gijseleers werd veroordeeld en vruchteloos van het ene gerechtshof naar het andere in beroep ging.

1667 Dat bracht grote onkosten, niet slechts voor de abt, maar ook voor Robijns, tijdens processen die pas in juli 1667 eindigden.

Toen begon men te onderhandelen om tot een overeenkomst te komen, en omdat de rechters daarop aandrongen werd een dag bepaald om te Luik de twistende partijen te aanhoren. Als plaats van bijeenkomst werd het huis gekozen van Etienne de Rossius, burgemeester van dat jaar, woonachtig te Saint Martin.[12] Op de afgesproken dag werd ik naar Luik gestuurd. Ik was daar aanwezig samen met mijn broer, een van de raadslieden van de prinsbisschop, en met rechtsgeleerde Govaerts. Als tegenpartij waren aanwezig de aartsdiaken, Robijns en hun advokaat Conrardi. Daar werd over het recht van beide partijen gediscussieerd, maar omdat die weg niet tot een oplossing leidde en de ingewikkelde knoop onontwarbaar leek, tenzij men aan Robijns schadevergoeding verleende en zijn veroordeling tot verbanning vernietigde, onderhandelden we over een te betalen som. Maar toen ik er op wees dat een vrede die zo gekocht werd weinig eervol was en ik voorstelde dat de aartsdiaken zou afzien van zijn aanspraak op Muizen, argumenterend dat het toch billijk zou zijn dat hij betaalde voor het verwerven van dat goed, werd deze voorwaarde niet aanvaard en werd de discussie van de voormiddag afgesloten om ze na de middag te hervatten, indien de partijen akkoord gingen. Er lichtte nog geen sprankje hoop dat men de aartsdiaken tot andere ideeën zou kunnen brengen. Opdat men evenwel niet zou kunnen zeggen dat niet alles was beproefd om een akkoord te bereiken, hervatten wij het gesprek. Tijdens dit gesprek had mijn broer het op de aartsdiaken gemunt en zijn argumentatie was zo overtuigend, dat deze erin toestemde Muizen over te schrijven op de abt en de abdij, op voorwaarde van een schadeloosstelling voor Robijns, die zevenhonderd rijksdaalders zou ontvangen en vernietiging van de tegen hem uitgesproken veroordeling van verbanning. Robijns verzette zich aanvankelijk, maar toen de aartsdiaken ermee dreigde hem zijn steun te ontzeggen, indien hij dit akkoord

[12] Etienne de Rossius was burgemeester te Luik in 1666, 1667 en nog een paar keren nadien.

weigerde, gaf hij eindelijk toe. Zo werd op die dag de grondslag gelegd voor een definitieve verzoening en, toen men het glas hief op elkaars welzijn, begonnen de littekens van de vijandschap te helen. Om te voorkomen dat vijandigheid weer de kop zou opsteken en dat de overeenkomst zou worden verbroken door nieuwe onvoorziene moeilijkheden, deed men er verstandig aan de bepalingen van de overeenkomst schriftelijk vast te leggen. Uit naam van de abt beloofde ik dat wij zouden naleven wat beloofd was. Van zijn kant deed ook de aartsdiaken deze belofte in zijn persoonlijke naam en uit naam van Robijns en hij verbond er zich toe ook de prinsbisschop over te halen om in zijn rekenkamer te laten registreren dat Muizen voortaan aan de abt was verpand. De investituur van de hoge rechtsmacht of van het zwaardrecht in de gemeenten Borlo en Buvingen zou onveranderd en onschendbaar voor de abt blijven, zoals ze aan zijn voorgangers was toegewezen, terwijl de middenste en de lagere rechtsmacht onafhankelijk van de prinsbisschop alleen aan de abt behoorde.
De aartsdiaken waakte er ook over dat deze overeenkomst werd ingeschreven in de archieven van de rekenkamer, om te voorkomen dat later nieuwe discussies over de rechten van prinsbisschop en abt zouden rijzen, mocht het gebeuren dat deze verpanding werd opgezegd. Pas hadden de aartsdiaken en ik, in aanwezigheid van mijn broer, in het huis van de aartsdiaken de overeenkomst ondertekend, toen hij haastig werd weggeroepen naar de kanselarij, terwijl wij nog even bleven napraten. Toen wij buiten kwamen, viel Robijns ons lastig met de klacht dat het vee van Straven, een boer van Muizen die voor hem partij had gekozen, op bevel van de Sint-Truidense schout Govaerts in beslag was genomen, uit haat tegen de aartsdiaken, zo stelde hij het althans voor. Indien de aartsdiaken dat zou hebben vernomen vooraleer het akkoord door zijn handtekening was bekrachtigd, dan waren wij onverrichterzake weer in de vroegere verwarring terecht gekomen. Aan een dergelijk gevaar stelde het ondoordacht optreden van deze onbesuisde man, die de abt niet vooraf had geraadpleegd, ons bloot. Gelukkig bleef de aartsdiaken kalm en dank zij een brief die ik de abt stuurde, kwam Straven terug in het bezit van het vee dat men bij hem had aangeslagen. Toen de zaken dan gunstig en naar wens waren afgehandeld, keerde ik terug naar Sint-Truiden. Op bevel van de abt riep ik de rechterlijk verantwoordelijken van Muizen samen en nam bezit van het dorp door

hun de eed van trouw af te nemen en de klok te luiden. De schepenen werden vervolgens op een maal vergast. De verhoopte eendracht keerde zo eindelijk in dat dorp en in de omliggende dorpen terug. Het vuur van de tweedracht, dat van een kleine vonk tot een grote, gevaarlijke brand was uitgegroeid, werd gedoofd.

1667 In het begin van het jaar werd de bisschop van Straatsburg[13] te Brussel en naderhand te Veurne op een uitgelezen feestmaal ontvangen door Castel Rodrigo,[14] de gouverneur van Spaans België. Hij had hem de verzekering gegeven dat er voor België geen gevaar dreigde vanwege de Franse koning, die zijn leger mobiliseerde nu zijn schoonvader, de koning van Spanje, was overleden. Ofwel geloofde hij werkelijk wat hij zei, ofwel - en dat was de mening van de Brabanders - had hij hem met een gemene list om de tuin geleid. Op de terugweg naar Luik kwam hij te Sint-Truiden. De avond was reeds gevallen toen hij door de abt werd verwelkomd in de buitenwijk van de Stapelpoort. Samen met zijn talrijk gevolg werd hij vergast op een feestelijk maal dat op talrijke plaatsen werd opgedist. De volgende dag werd hem door burgers in wapenrusting uitgeleide gedaan met eenzelfde praal als bij zijn ontvangst.

Tijdens de zomer volgde de oorlog. De zeer christelijke koning eiste voor de koningin, op grond van het devolutierecht,[15] de erfenis van zijn schoonvader op. Al onmiddellijk werd het versterkte Charleroi ingenomen, dat nog maar pas tegen hoge onkosten langs de Samber was ingericht als een bolwerk tegen de Franse macht. Want de vrede van de Pyreneeën[16] had het Franse grondgebied al uitgebreid met de degelijk uitgeruste voorposten

[13] Namelijk Frans-Egon de Fürstemberg, bisschop van Straatsburg en eerste minister van Maximiliaan, de prinsbisschop van Luik.

[14] Francisco markies van Castel Rodrigo volgde in maart 1664 de markies van Caracena op als gouverneur en bleef in functie tot september 1668.

[15] Devolutierecht: oud erfrecht krachtens hetwelk enkel nakomelingen uit een eerste bed aanspraak konden maken op famliebezit. Lodewijk XIV eiste een deel van de Spaanse Nederlanden op voor zijn vrouw Maria-Theresia, de dochter van de Spaanse koning Philips IV en diens eerste echtgenote, Elizabeth van Bourbon.

[16] De vrede van de Pyreneeën werd in 1659 gesloten tussen Philips IV van Spanje en Lodewijk XIV. Frankrijk verwierf toen Rousillon, Artois, delen van Vlaanderen en Luxemburg. Lodewijk zou huwen met de infante Maria-Theresia, die afstand deed van haar erfrechten. Omdat de beloofde bruidsschat niet werd betaald, liet Lodewijk na de dood van Philips IV zijn aanspraak gelden en ontketende de devolutieoorlog.

Avesnes, Philippeville en Mariembourg. Pas was de laatste hand gelegd aan de voltooiing of Castel Rodrigo gaf bevel de burcht te ondermijnen en op te blazen. Maar deze poging werd verijdeld door de snelheid van de aanval en de burcht viel haast intakt in handen van de koning.

2 juni 1667 In de jaren die volgden zou deze versterkte stad het Land van Luik nog veel last berokkenen, want zij zal de weg openhouden waarlangs de legers binnenvallen in het Land van Luik. Voor de Brabanders, die door schrik werden bevangen toen de koning in België kwam, was Sint-Truiden een geschikt toevluchtsoord, waar nu, zoals eerder al vaker gebeurde, een groot gedeelte van de Tiense hogere burgerij haar toevlucht zocht. Het is dan ook verwonderlijk dat deze vaak genoten gastvrijheid de bij het volk daar ingeboren haatgevoelens tegen de Luikenaren, nog altijd niet heeft gemilderd. Het lijkt wel of die gevoelens met de moedermelk worden meegegeven.

2 mei 1668 Tussen de oorlogvoerende koningen werd in mei te Aken vrede gesloten. De pauselijke nuntius[17] en de Federale Staten van België hadden daartoe bemiddeld. Afgevaardigde Van Beverning[18] had het aanzien van zijn republiek zozeer opgeschroefd, dat hij op het moment dat vredesvoorwaarden werden voorgesteld, durfde dreigen dat de Staten de oorlog zouden verklaren aan die koning die weigerde de vrede onder die voorwaarden te aanvaarden. De pretentie waarmee een pas tot stand gekomen staat gekroonde hoofden haar wil oplegde, griefde de gezanten van die koningen. Vooral de Franse koning voelde zich beledigd en spoedig daarna zou hij zich grondig wreken, zoals wij te gelegener tijd zullen verhalen.

13 mei Toen de Spanjaarden tot vrede waren gebracht, doordat hen, om de woorden van de Hollandse raadspensionaris De Wit[19] te gebruiken, als het ware het mes op de keel was gezet, vertrok Van Beverning naar Brabant en werd te Sint-Truiden met grote luister ontvangen op de feestdag van Sint-Gangulfus. Zoals gewoonlijk nam de abdij de onkosten voor haar rekening.

[17] Pauselijk nuntius was Agustino Francioti.

[18] Hieronymus van Beverning was sedert 1653 lid van de Staten-Generaal van de Verenigde Provincies. Als behendig onderhandelaar bemiddelde hij bij de Vrede van Aken (1668), de Vrede van Keulen (1673) en de Vrede van Nijmegen (1678).

[19] Raadspensionaris Johan de Wit, tegenstander van het stadhouderlijk gezag van de Oranjes. In 1672 werd hij samen met zijn broer Cornelis in Den Haag vermoord.

22 sept. 1668 Op zaterdag 22 september omstreeks het negende uur in de avond, bij heldere hemel en rustig weer, begaven het de fundamenten van de klokketoren van de O.-L.-Vrouwekerk en hij zonk neer, veeleer dan dat hij instortte. Die val ging zo geleidelijk dat de klokken niet eens werden beschadigd. De instorting verpletterde wel twee huizen; het ene, een smalle houten constructie die op slordige wijze met leem was bestreken, scheen meer aan de toren gekleefd dan er tegen aangebouwd te zijn en ontsierde hem, tot blijvende schande van de magistraat die toestemming had gegeven om dit wangedrocht aan een sierlijk gebouw te hechten. Het tweede huis was een stenen gebouw. De instorting van deze beide gebouwen had een puinhoop teweeg gebracht met onderaardse gangen. Want waar de fundamenten waren uitgegraven had men kuilen open gelaten waarin afval werd gedumpt. Zo leek het dat de instorting een wraakneming was van de toren omdat de inwoners hadden nagelaten die kuilen toe te werpen.
Nauwelijks was de toren ingestort of in vrijmoedige gesprekken werd erover gediscussieerd of het herstel ten laste kwam van de bevolking of van de abt. Johannes van Rheti verspreidde een pamflet waarin hij, die nochtans niet op de hoogte was van de rechten van de abdij, op grond van algemeen bekende en vaak aangehaalde uittreksels van specialisten in kerkelijk recht, beweerde dat de wederopbouw ten laste was van de grote tiend. Omdat de goedgelovige massa gemakkelijk geloof hecht aan dergelijke verzinsels, moest zijn dwaling worden rechtgezet, moest misschien een boosaardig opzet worden verijdeld. Aan burgemeesters en aan anderen werd dus duidelijk gemaakt welke regeling er tijdens de vorige eeuw onder het abbatiaat van Antonius van Bergen had gegolden bij de bouw van de monumentale toren, die nu was ingestort, dat de stad er toe was gehouden de schade te herstellen die de recente instorting aan het schip van de kerk en aan de daken had teweeggebracht.
De instorting van deze klokketoren was de voorbode van rampen die zouden volgen. Vanaf die tijd zou in een ononderbroken lange keten de ene ellende na de andere volgen. Onmiddellijk na die val brak reeds de pest uit, die tijdens dat jaar en vooral tijdens het volgende jaar de bevolking zou decimeren. Daarna volgde dysenterie, een ziekte die niet zo erg van de vorige verschilde. En toch

vallen deze rampen nog mee, indien men ze afweegt tegen burgertwist en de pest van de opstand.

Hoofdstuk II

Bij de Sint-Truidense jongeren is ledigheid een algemeen verspreide kwaal en wat daarmee gepaard gaat: dronkenschap. Niet wetend hoe hun tijd door te brengen gaan ze al van 's middags bier drinken in de kroegen. En doordat ze denken hun kater de volgende morgen met warme wijn te kunnen verhelpen, kennen ze in de loop van de dag nauwelijks een moment van nuchterheid.
Op een avond in de lente maakten twee broers een wandeling. Na een duel waren ze uit Frankrijk gevlucht om te ontkomen aan de bestraffing die de wet voorschreef. Dicht bij het seminarie kwamen ze terecht midden tussen een dansende menigte. Rheti, een van de dansers, viel hen lastig en het kwam tot een woordentwist. Mente, Van der Boenten en nog enkele anderen van de clan Van den Kempt kwamen de brutale jonge man te hulp. Door hen in 't nauw gedreven waren de broers, die zelf hun zwaard hadden getrokken, gedwongen zich terug te trekken in een doodlopend steegje, het Bogaardensteegje. Daar werd hardnekkig gevochten. Daar de doodlopende straat een ontsnapping onmogelijk maakte, brak de oudste van de broers door de rangen van zijn tegenstanders. Hij werd gewond, maar bracht ook verwondingen toe. De jongste sprong over de afsluitingsmuur en brak een been, dat later wegens levensgevaarlijke complicaties moest worden geamputeerd. Intussen traden de jonge kerels, uitgelaten alsof ze een belangrijke overwinning hadden behaald, overal gewapend op. Door hun dreigementen, meer dan door hun overtuigingskracht of hun recht, kregen zij gedaan dat de oudste broer, die ten gevolge van zijn wonde te bed lag, over het kerkhof naar de openbare gevangenis werd gebracht, waar hij in de boeien werd geslagen. Omdat men de kerkelijke immuniteit geschonden had, werd hij enige dagen later op bevel van de abt bevrijd en mocht hij naar zijn vorig verblijf terugkeren. Ik herinner mij dat iemand[20] bij schout Van den Kreeft[21] een klacht indiende omdat men een

[20] Foullon had aanvankelijk "ik" geschreven, maar verving "ik" door "iemand".
[21] Sylvester van den Kreeft was de schout van de prinsbisschop. Hij overleed na een in dit hoofdstuk verhaalde aanslag op 4 (elders staat 5) april 1669.

onschuldige, onwettig en tegen alle recht en fatsoen, in de boeien hield. Het was te voorzien dat die man daarvoor later zou boeten, als in de toekomst die kerels voor niets zouden terugdeinzen, aangezien men nu reeds naar hun pijpen danste en de wetten overtrad. Dat dit een juiste voorspelling was, zou het volgende jaar al bewijzen.
Tijdens dagelijkse discussies bij drinkgelagen groeide hun jeugdige voortvarendheid tot openlijke oppositie. Ze leverden kritiek op fouten in het bestuur van de stad. Beschuldigingen werden vooral geuit tegen diegenen die beleidsverantwoordelijkheid droegen, burgemeester Van den Edelbampt,[22] schepen Veulemans,[23] die bij hen was gehaat om wille van zijn optreden in een proces over de jacht, en anderen die in dergelijke processen de stadskas groot verlies hadden toegebracht, maar hun persoonlijke bezittingen aanzienlijk hadden vermeerderd door omkoperij en uitstapjes naar Luik. Omdat gereed geld toen niet voorhanden was, betaalde de stad hen nog altijd voorschotten uit zonder dat een uiteindelijke som was vastgesteld. Deze klachten waren schijnbaar goed bedoeld en verantwoord, maar men had ze wel aan het oordeel van andere rechters moeten onderwerpen.
Zeer velen sympathiseerden met deze kliek, vooral dan de bierbrouwers, die verbitterd waren omdat een nieuwe accijns van tien stuivers het vat was ingesteld om de uitgaven te delgen die het jachtproces had meegebracht. Hen noemde men de "Witten", hun tegenstanders de "Gelen", zoals onlangs, toen de abdij een kwestie had met de jagers, ze mekaar de bespottelijke bijnamen gaven van "Knokenvreters" voor de partijgangers van de abdij, van "Soepisten" voor de anderen. Vandaar pesterijen onder de bevolking, een gesel voor de stad.
Recht tegenover de abdij werd dat jaar zonder overleg en zonder nut een huis gebouwd, een ijdel werk dat reeds bij de aanvang niet veel goeds beloofde. Want nauwelijks was men begonnen of de bouwmeester werd plotseling uit het leven gerukt, een ongelukkig voorteken van de moeilijkheden die zouden volgen. Het zou beter zijn geweest deze nutteloze uitgaven te staken en het geld

[22] Bedoeld is hier Christiaan van den Edelbampt, die geen burgemeester was maar schout van de abt, in die functie aangesteld op 23 december 1667.
[23] Renier Veulemans werd op 15 januari 1664 ter vervanging van Jan van den Edelbampt tot schepen aangesteld.

voor een ander doel aan te wenden. Waanzin is niet ver af als men buiten een bouwwerk optrekt dat helemaal geen nut heeft, en binnenshuis gebrek lijdt.

1669 Een plan werd voorgelegd om in de plaats van de toren een houten constructie op te richten waarin men de klokken zou hangen in afwachting dat een geschiktere tijd zou aanbreken om een nieuwe klokketoren te bouwen. De vooraanstaanden kwamen spoedig tot een akkoord om de werken aan te vangen en de nodige fondsen te verschaffen; toen dit voorstel niet in de smaak viel van de kliek jongeren rond Van den Kempt - zij hadden inderdaad het laatste woord over alles wat in de stad gebeurde - besloten zij een einde te maken aan de vergaderingen van die eerbare lieden en bij de intredende duisternis legden ze zich in hinderlaag, wachtend op het ogenblik dat ieder zich uit het vergaderlokaal naar huis begaf. Toen dat uitlekte, wilden de leden zich niet langer aan gevaar blootstellen en gaven ze hun weloverwogen plan op. De aanmatiging van de jongeren nam daardoor zozeer toe, dat zij iedereen, zonder onderscheid van sekse, aanklampten en het wachtwoord toeschreeuwden: "Zijt gij een gele of een witte?" Wie een gele was kreeg een pak slaag. Wat als een spel was begonnen, werd nu bittere ernst en liep uit op wapengeweld.

21 maart 1669 Zo gebeurde het op Sint-Benedictus dat de gewezen burgemeester Van den Edelbampt,[24] die in het schemerdonker naar huis keerde, overvallen werd door enkele losbollen die zich in de Plankstraat in een hinderlaag hadden opgesteld. Hij zou het leven hebben gelaten, indien hij niet was vergezeld was geweest van Mattheus a Speculo. Het was slechts aan dien bescherming te danken dat hij aan het gevaar ontsnapte, zij het niet zonder lichte verwonding.

31 maart Op 31 maart, feestdag van de kerkwijding van Sint-Gangulfus, kwamen in twee of drie bierkroegen jonge mannen samen vanwege een afspraak om in het donker aan de zwier te gaan. Omstreeks acht uur daalden ze van het marktplein de Zoutstraat af en verwondden daar met een pistoolschot een onfortuinlijke burger die in hun richting kwam. Daarop keerden ze op hun schreden terug. Toen die groep nachtridders daarna in de richting van het seminarie trok, kwam schout Van den Kreeft[25]

[24] George van den Edelbampt was burgemeester van 9 mei 1666 tot 24 april 1667.
[25] Zie noot 21.

hen ongelukkigerwijze tegen. Hij was vergezeld van een dienaar die een fakkel voor hem uit droeg en Van Piepelaerts, de secretaris van de luitenant,[26] die ook ongewapend was. Zonder dralen randden ze hem aan, hoewel hij rustig voorbij ging. Toen hij vluchtte, doorboorden ze zijn knie met twee schoten, waarvan er één, dat zijn holle ader doorsneed, dodelijk was. Dat speelde zich af in het steegje van de bogaarden. De gekwetste schout vluchtte in het huisje van een arme vrouw. Onmiddellijk spoedde ik me erheen om te helpen waar ik kon. Na het afbinden van de wonde zorgde ik ervoor dat hij naar het seminarie werd overgebracht, opdat hij daar in veiligheid zou zijn en opdat zijn vrouw niet in paniek zou geraken als men haar man in hun huis binnenbracht. Ik was ook om haar bekommerd, want juist op dat moment naderde voor haar de tijd van de bevalling en nog tijdens die nacht bracht ze een zoon ter wereld. Intussen verloor hij geleidelijk het bewustzijn en vrezend dat zijn laatste uur was gekomen, verzocht hij een capucijn te roepen, aan wie hij zijn biecht zou kunnen spreken. Michael Cruls nam die taak op zich.[27] Hij was een heelmeester die een goed contact had met de bandieten, die toen nog altijd de toegangswegen bezet hielden.
De besluiteloosheid van de andere schout betekende een ware ramp. Geholpen door moedige burgers en dienaren van de abdij had hij de daders van de aanslag onverhoeds kunnen overmeesteren en aldus, door een doortastend optreden, de rampen, die nu gevolgd zijn, kunnen voorkomen.
Zo blijkt hoe belangrijk het is in openbare functies geschikte personen aan te stellen.
De volgende dag verlangde de schout naar huis te worden gebracht.
4 april 1669 Zijn leven liep ten einde. Inderdaad overleed hij op 4 april. Hij was een schuchter man. Al vóór hij het schoutambt verwierf was hij in de partijstrijd betrokken.
De daders vertoefden nog in de stad en schout Van den Edelbampt durfde geen onderzoek naar deze moord in te stellen. Aldus verleende zijn vrees voor een identiek lot, ondanks de wetten, straffeloosheid aan de daders. De stevigheid van de deuren en de

[26] Luitenant van het feodale hof van de abt was Jan Bernard van Gutschoven.
[27] Er is een "meester" Michel Cruls gekend; Nicolas Cruls werd in 1674 tot stadschirurg aangesteld.

muren, waarachter ze zich angstvallig veilig waanden, vergrootte in niet geringe mate hun zelfverzekerdheid.
Na ruggespraak met de abt maakte Maximiliaan, die sterk onder de indruk was gekomen van die snode misdaad, zich klaar om ze met de wapens te wreken, aangezien elke mogelijkheid om het gerecht te laten optreden uitgesloten bleek.
mei 1669 Derhalve stuurde hij in het begin van mei Bellefontaine, prefect van Condroz, naar Sint-Truiden om in het geheim na te gaan op welke wijze het gemakkelijkst troepen de stad konden worden binnengeleid. Maar toen enkele raadsheren van de prinsbisschop deze geheimzinnige doenerij ongewenst vonden en meenden dat gezag met de wapens moest worden afgedwongen tot intimidatie van rebelse onderdanen, hetgeen zou gebeuren als een openlijk optreden van het leger de Truidenaren tot de orde riep, besliste men de volledige landmacht van de Condroz en van Franchimont te mobiliseren, waarbij zich ook nog enkele afdelingen van de Luikse wacht aansloten.
25 mei Zo kwam dan geheel onverwacht een vrij aanzienlijke legermacht van ongeveer vijftienduizend man voor de poorten van de stad aan, in de vroege morgen van 25 mei, op Sint-Urbanus.[28]
In vertwijfeling grepen sommigen naar de wapens, maar de kopstukken van de oproerige groep hielden zich schuil, want hun schuldbewustzijn knaagde. Nicolaas Boens en ... Lambrechts hielden zich een tijdlang schuil tussen de lijken in de grafkelder van de capucijnen. Maar ze werden verraden en gevangen genomen. Door de tussenkomst van een ijverige leek werden ze vervolgens weer bevrijd. Opgenomen bij de grauwzusters, zochten ze hun toevlucht tussen de pestlijders, tot ze tijdens een donkere nacht over de wal klommen, door de gracht zwommen en halfdood naar Tienen ontkwamen. Daar overleed Boens enkele dagen later aan de pest, die hij bij de grauwzusters had opgelopen.
Te Sint-Truiden werden advocaat Rheti, N. van Dalem en Reinaerts aangehouden, naar Luik overgebracht en in de kerker geworpen. Later, toen ze de hun ten laste gelegde misdaden hadden weerlegd, herkregen ze hun vrijheid. Van zijn boeien

[28] Deze troepenmacht bleef te Sint-Truiden tot na 6 november. Op die dag hernieuwde het stadsbestuur zijn eerdere oproep van 26 oktober, dat de troepen de stad zouden verlaten. Verder in dit hoofdstuk staat dat de troepen twee jaar bleven.

bevrijd kwam Rheti naar de graaf van Heers,[29] waar hij ellendig zelfmoord pleegde; men vond hem 's morgens dood in zijn bed. De meeste andere kopstukken van de bende kwamen in de eerstvolgende jaren om. Bosch die een vergeefs beroep had gedaan op de bescherming van de graaf van Heers, werd in gevangenschap naar Luik gebracht. De officiaal, bij wie hij in beroep ging, stuurde hem terug naar "De Wet".[30] Hij werd in de gevangenis aan de Stapelpoort opgesloten, hoewel hij tijdens een voorafgaand onderzoek van de schepenen - hij werd zelfs enkele malen op de pijnbank opgetrokken - geen bekentenis aflegde. Na een lange, pijnlijke opsluiting werd hij eindelijk ontslagen, evenals Van Heusden, die tenslotte overleed, na een lange strijd tegen de uiterste armoede. Meer geluk kende Dirix, die nochtans groter schuld trof, aangezien hij de schout de dodelijke wonde had toegebracht. Hij week uit naar Duitsland, trok het habijt van de minderbroeders aan en deed boete voor zijn vroegere daden.[31] Zo verliep deze tragische periode, die bezoedeld werd door het bloed van een schout.

Er waren er ook die het afkeurden dat men met zoveel wapengekletter en haast tot ondergang van de stad, met een schadelijke bezorgdheid, rouwplechtigheden had georganiseerd voor de overledene. Want niet één van degenen die in de boeien werden geslagen, werd in die mate schuldig bevonden, dat hij met zijn leven moest boeten voor de onlusten of de moord. Tegen deze opwerping kan men nochtans het volgende inbrengen: tegen uitzonderlijke kwalen moeten ook uitzonderlijke remedies worden aangewend. Op een andere wijze zou men er niet in geslaagd zijn de overmoed van die ongure kerels te breken, die naar hartelust en straffeloos hardhandig optraden tegen de rechters, zelfs tegen de strafrechters. Ze werden zo onbeschaamd dat een tiental mannen uit de kroeg op de hoek kwamen en mij, die deze regels schrijft, wilden aanranden, toen ik omstreeks tien uur 's avonds, bij intredende duisternis, de abdij verliet en terugkeerde naar het

[29] Graaf van Heers was in die tijd Henri-Oger de Rivière d'Aarschot. Hij had zijn vader in 1656 opgevolgd en overleed omstreeks 1682.

[30] "De Wet" was de naam van het schepengerechtshof; het tribunaal van de officiaal heette "Het Recht".

[31] De schuldvraag in verband met deze moord wordt besproken door B. de Troeyer O.F.M. in het artikel De beledigde abt in: *Historische bijdragen ter nagedachtenis van G. Heynen*, Sint-Truiden 1984, pp. 135-151.

seminarie. Ik kwam van bij de abt en van bij mijn broer, die hier als afgevaardigde van de prinsbisschop aanwezig was voor de aanstelling van de nieuwe magistraten. Gelukkig herkende ik sommigen en door hun naam te roepen, kon ik hen op een beschamende vlucht drijven. Ook dit wil ik nog toevoegen: het onderzoek tegen de schuldigen gebeurde niet kordaat genoeg, hetzij omdat de getuigen bleven zwijgen uit medelijden met hun medeburgers of uit vrees dat hun verklaringen zouden uitlekken, hetzij omdat de rechters hun opdracht al te lamlendig uitvoerden. Overigens zou het Duitse garnizoen, dat bij de Stapelpoort was gelegerd, zich pas twee jaar later terugtrekken.
Bij de andere poorten stonden een tijdlang wachtposten van het leger, hetgeen een grote schadepost voor de stad betekende. Intussen[32] werkten de twee heren van de stad te Luik nieuwe richtlijnen uit voor het bestuur van de stad.
9 juli 1669 Ze gaven ze de naam "Reglement" en lieten dit op 9 juli plechtig openbaar maken bij het perroen op de markt te Sint-Truiden.
Nadien, tijdens de zomer, verspreidde zich een pestziekte die zo hard toesloeg dat ze minstens negenhonderd mensen het leven kostte. In de herfst, toen de epidemie afnam, sloeg een tweede kwaal toe, niet minder erg dan de eerste, dysenterie, die bij talrijke mensen de dood veroorzaakte. In die dagen werd vurig de bijstand afgesmeekt van de HH. Trudo, Rochus en Lucia, zoals dat gewoonlijk gebeurt wanneer het beeld van een dreigend gevaar duidelijk voor ogen staat.
1670 Het volgende jaar verliep rustiger; de uitzonderlijke winterkoude had de nasleep van pest en dysenterie vernietigd.
23 maart Op 23 maart werd dan ook tijdens een openbare plechtigheid dank gezegd aan God en de heiligen.
febr. 1670 In de eerste dagen van februari organiseerden de minderbroeders te Sint-Truiden een feestelijke hulde ter ere van Petrus van Alcantara, die was opgenomen in de canon van de heiligen. De abt droeg de mis op.[33]

[32] In de marge is bijgeschreven: "op 31 mei".
[33] De paters minderbroeders hadden op 27 januari 1670 om subsidie van de stad verzocht voor de viering; het stadsbestuur stond honderdvijftig Brabantse gulden toe voor kruit en andere noodwendigheden.

20 april 1670 Op 20 april vonden de burgemeestersverkiezingen plaats op een nieuwe wijze. Ze kenden een rustig verloop en werden getimed door een wateruurwerk. Het waren Van Winde en Heusdens[34] die het ambt verwierven.
16 juli Op 16 juli vond een vreselijke misdaad plaats. Buiten de stad drentelde een kind wat rond langs de veldweg naar Brustem. Dit kind ontmoette daar een boerenjongen, een Van Elderen, geboren in Bruksken, een gehucht onder Brustem. Hij nu was, niet van voorkomen maar door zijn razernij, een weerwolf en verscheurde zijn weerloze prooi, die hij tussen de dichte korenhalmen had gesleept. Hij werd gevangen genomen en omdat hij aan een zo weerzinwekkende wandaad schuldig werd bevonden werd hij later, op 26 februari van het volgende jaar, bij de plaats van zijn misdaad, geradbraakt. Hij had vooraf zijn spijt uitgedrukt.
Met toestemming van de paus trof bisschop Maximiliaan voorbereidselen voor een bedevaart naar Loreto, om een gelofte in te lossen die hij aan de H. Maagd had gedaan. Velen dachten dat hij handelde op aanraden van Fürstemberg, de bisschop van Straatsburg, die tijdens de afwezigheid van de prinsbisschop vrije hand wilde krijgen in het bestuur van het Land. Toen werd tussen enkele vorsten uit het Rijk en de Franse koning de grondslag gelegd voor een verbond tegen de Hollanders. Een uitvoerig relaas daarover zullen we brengen in het jaar 1672. Dit is in ieder geval zeker: tijdens de afwezigheid van de prinsbisschop kwam Fürstemberg in de loop van september naar Luik en deed een vergeefse poging om het kapittel van de kathedraal te dwingen hem officieel de waardigheid van momber van het Land te verlenen. Omdat hij daar zo vurig naar verlangde, viel de weigering hem zwaar en men beweert dat hij zich voor die belediging wilde wreken op het hele land.
21 aug. 1670 Op 21 augustus omstreeks middernacht vernielde de bliksem tijdens een geweldig onweer twee huizen: het huis van Schroten in de parochie Sint-Gangulfus, een ander huis te Melveren. Vooral in dit laatste waren de gevolgen verschrikkelijk: de graanschuur, tot de nok met de pas ingehaalde oogst gevuld, een kudde schapen en de stallen werden een prooi van de vlammen.

[34] Tot burgemeesters werden gekozen: Jan van Winde en Herman Heusdens.

Hoewel de volgende feiten buiten de stad gebeurden las ik hier een verhaal in over de zonen van de vroegere burgemeester Van Heusch, een man die een zeer belangrijke rol speelde in de gebeurtenissen van zijn tijd. In Herkenrode verbleef een moniale uit de familie Blocquerye; toen haar broer,[35] een ritmeester, in Frankrijk overleed, beweerde zij dat zij haar geloften onder dwang had afgelegd en dat ze dus niet bindend waren, en zij maakte aanspraak op het landgoed Terlamen, hoewel haar broer dit in zijn laatste wilsbeschikking vermaakt had aan de familie Mombeek, waarvan hij van moederszijde afstamde. Van Heusch[36] van zijn kant deed het recht gelden van de familie Blocquerye, waaruit hij stamde, en sloot de moniale en Mombeek uit. Toen men al vechtensklaar stond, werd het geschil tussen de beide partijen als volgt bijgelegd: aan de moniale werd het vruchtgebruik toegekend, aan Mombeek de eigendom, maar deze diende aan Van Heusch een niet geringe som uit te betalen. Reeds waren twintig jaren verlopen toen de reeds oude non - het gedrag van vrouwen is nu eenmaal onvoorspelbaar - de oude ruzie en de sluimerende haard weer oprakelde. Zij schonk aan Van Heusch haar recht op erfenis of vruchtgebruik, dat reeds in het vergeetboek was geraakt. Van Heusch maakte zich onmiddellijk meester van Terlamen, maar werd spoedig, niet zonder bloedvergieten, daaruit verdreven. Een tijdje later, op 17 september, overleed de non in haar woning te Kerkom. Van Heusch senior spoedde zich naar Herkenrode en vorderde van de abdis de persoonlijke bezittingen van dame Blocquerye terug, wier kloostergeloften maar dubieus waren, en hij kreeg ze ook. Ondertussen joeg de jongste van zijn zonen, tijdens een gevecht op het kerkhof te Kerkom, een kogel door de arm van een boer. Toen de vader weer thuis kwam, begaf de oudste zoon zich samen met de vader naar het huis van de gewonde en schoot diens zwager neer. Beiden werden belegerd. De zoon ontsnapte, maar de vader werd aangehouden en ontkwam nauwelijks aan een lynchpartij. Slechts voor een grote som kon hij zich vrij kopen.

[35] Herman Blocquerye, heer van Terlamen, zoon van Jan en van Maria van Mombeek, was in Franse dienst kolonel van de infanterie en kapitein van de kurassiers; hij overleed als vrijgezel.

[36] Hendrik van Heusch was geboren uit Willem en uit Maria van Hinnisdael. Deze was een dochter van Robert en van Geertrui Blocquerye.

Hoofdstuk III[37]

22 sept. 1668 Daags na het feest van Sint-Mattheus, apostel, in 1668, omstreeks negen uur 's avonds, stortte de toren van de parochiekerk van Sint-Truiden in. Het was een elegante toren, een hoge spits geflankeerd door vier lagere torentjes. Reeds sedert jaren vertoonde hij scheuren en dreigde een instorting. Nu, bij kalm weer, verzakte hij en viel in de richting van het marktplein. Geen enkele klok brak stuk, niemand werd bedolven; de muur aan de kerkzijde bleef rechtop staan met één van de torentjes, maar werd tijdens de volgende dagen met veel moeite afgebroken tot aan het dak. Twee huizen werden helemaal door het puin van de toren bedolven, de kapel van O.-L.-Vrouw tot halverwege.
okt. 1668 In het begin van oktober maakte abt Michael een zware val, waarbij hij zijn rechter wijsvinger kneusde, een verwonding die pas na vier maanden genas, zodat de abt pas vanaf 17 februari 1669 opnieuw de mis opdroeg.
Tijdens dat jaar ving de bouw aan van ons huis recht tegenover de abtenwoning. Remaclus Bartholeyns[38] was in die tijd ontvanger. In datzelfde jaar, laat in de zomer, begon Servais Foullon, regent van het seminarie, te Kerkom de bouw van een buitenverblijf van het Sint-Truidense seminarie.
In 1669 waren er te Sint-Truiden enkele herrieschoppers die 's avonds dronken en gewapend door de straten liepen en heel wat mensen lastig vielen. Op Sint-Benedictus overvielen vier van die kerels schepen Van den Edelbampt.[39] Na hem met verwijten te hebben overstelpt, brachten ze hem lichte verwondingen toe. Indien hij niet vergezeld was geweest had hij het erger te verduren gehad.
24 maart Daags vóór O.-L.-Vrouw-Boodschap schoten ze voor het huis van Veulemans junior, achter het seminarie, hun geweren af. De kliek nachtbrakers groeide met de dag en men vreesde voor het ergste, voor openlijke opstand. Zo groot was hun bende

[37] Dit en het volgende hoofdstuk, een kroniek van de jaren 1668-1674, werden niet door Foullon maar door een andere monnik geschreven. Foullon nam evenwel deze tekst in zijn werk op, zodat een aantal gebeurtenissen, die hij al vermeldde, voor de tweede maal worden verhaald.
[38] Over Remacle Bartholeyns zie p. 106 en noot 69 aldaar.
[39] Schepen Jan van den Edelbampt was in 1664 overleden. Hier is Christiaan van den Edelbampt bedoeld, die sedert 1667 schout van de abt was.

al dat ze zich verdeelde over verscheidene wijken of straten. Toen ze op 31 maart hoorden dat schout Van den Kreeft zich 's avonds op het marktplein bevond, sloten ze alle wegen voor hem af en hem overvallend toen hij naar huis keerde, doorboorden ze zijn knie met twee kogels. Dit gebeurde bij het seminarie.

5 april 1669 Hij overleed op 5 april.[40] Niemand van diegenen die bij het misdrijf waren betrokken of het begingen, verliet intussen de stad en de andere schout stelde niet eens een onderzoek in naar deze moord. Ik vernam dat de oorsprong van deze bendevorming hierin was gelegen. In de tijd van abt Hubertus van Suetendael brak er ruzie uit tussen deze abt en enkele inwoners die verzot waren op de jacht. Zo ook tussen de graaf van Duras en diezelfde burgers. Deze ruzie veroorzaakte een grote schuldenlast. In die tijd werden gemene goederen voor een appel en een ei verkocht, andere gingen verloren of werden ontfutseld door mensen die ze hadden moeten beschermen. Aan sommige schuldenaren werden de schulden geheel of gedeeltelijk kwijtgescholden, de rechtspraak werd verwaarloosd met medewerking van burgemeesters en beambten, wier ogen door goud werden verblind. Het is dan ook niet de verwonderen dat een grote schuldenlast op de stad drukte. Om ze uiteindelijk daarvan te bevrijden, besloten de burgemeesters belastingen op te leggen. Een eerste maatregel trof de bierbrouwers; voor elk vat bier, in de volkstaal aam geheten, moesten ze tien stuivers betalen, maar zij verzetten zich. Vandaar eerst twist, vervolgens rellen en klieken. De enen waren de gelen of gouden - tot deze groep traden toe diegenen die de anderen in goudbezit bleken te overtreffen, de liefhebbers van de jacht of ook diegenen die zich hadden laten omkopen -; de anderen heetten de witten of zilveren. Tot deze groep behoorden zij die in aanzien en ook financieel de minderen waren, zoals de bierbrouwers en andere handwerkslieden. Dezen eisten burgemeesters uit het gewone volk, de beste verdedigers van de belangen van de stad; de anderen wilden hun partijgenoten aan de macht. Hoewel hun bedoelingen aanvankelijk goed waren en gericht op het belang van de gemeenschap, liep het mis toen ze, versterkt door enkele nietsnutten, zich 's avonds van de straten meester maakten en, vertrouwend op hun overwicht, niet alleen tegenstanders die ze op

[40] In het vorige hoofdstuk schrijft Foullon 4 april.

hun weg aantroffen aanrandden, maar ook onschuldigen. Zoals ik al zei, doodden ze de schout van Zijne Hoogheid.

25 mei 1669 Toen de Luikse prins Maximiliaan-Hendrik dat hoorde, stuurde hij op 25 mei 1669 hertog Bellefontaine naar Sint-Truiden, met een leger van vijftienduizend man of zelfs meer, soldaten en ook leden van de schutterij. Hij eiste de uitlevering van de bendeleiders, dreigend dat hij, als men ze niet binnen het uur bij hem bracht, desnoods met geweld de stad zou binnendringen en ze komen opsporen. Toegelaten in de stad liet hij enkelen aanhouden. Ze werden naar Luik gevoerd, maar na enige tijd weer vrijgelaten, omdat men geen bewijs van deelname aan de opstand kon vinden. De leiders hadden zich door de vlucht in veiligheid gesteld. Een van hen, Jan Bosch, bleef lange tijd gekerkerd te Luik. De dag van hun komst werden de poorten door de soldaten bezet en de sleutels in beslag genomen. De Stapelpoort werd als kampplaats in gebruik genomen en de toegang in beide richtingen afgesloten.

31 mei 1669 9 juli Op de laatste dag van mei werd abt Michel naar Luik ontboden om er met de Geheime Raad de invoering van een nieuwe wetgeving te bespreken, die op 9 juli bij het luiden van de klok werd afgekondigd midden op het marktplein, en lasten en heffingen op elke koopwaar legde.

Tijdens dat jaar woedde een besmettelijke ziekte in heel België; in Sint-Truiden sloeg ze zo hevig toe dat binnen het jaar achthonderd of negenhonderd mensen overleden.

24 juni Omstreeks het feest van Sint-Jan de Doper werd te Antwerpen in de kroeg "De Tinnen Beker" Arnold Vuskens, die enkele jaren voordien burgemeester was te Hasselt, door zijn bloedeigen broer, die met hem aanzat aan tafel en van onder de tafel een mes trok, in de onderbuik gekwetst. Hij overleed de daaropvolgende dag.

14 juli 1669 Op 14 juli werd in Hasselt tot een dankfeest besloten omdat de besmettelijke ziekte voorbij was. Op de wallen werden ijzeren potten, in de volkstaal "camere", met nitraatpoeder gevuld. Zoals gewoonlijk het geval is bij een spektakel, stroomden jeugd en kinderen in groten getale toe. Een van hen, een bemoeial, die een handje wilde toesteken, sloeg met een ijzeren hamer een vonk die het kruit tot ontploffing bracht. De organisator, Jacob Cleuren, liep brandwonden op en overleed kort daarna. Vijfendertig mensen werden gewond.

20 juli 1669 Op 20 juli werd het seminarie te Sint-Truiden gesloten wegens een dagelijks zich uitbreidende epidemie. Op 4 november werd het heropend.
9 sept. 1669 Op 9 september overleed Dom Franciscus Binkum[41] godvruchtig in de abdij van de H. Willibrordus te Echternach in de provincie Luxemburg, waar hij met vakantie was. Hij had professie gedaan in de abdij van de H. Trudo, waar hij uit nederigheid in het klooster was getreden. Hij was een hoog geëerd religieus om zijn broederlijke caritas en zijn innemend karakter. In het seminarie onderwees hij op prijzenswaardige wijze syntaxis, prosodie en rhetoriek. Hij bespeelde op vaardige wijze allerhande muziekinstrumenten, vooral het orgel. Wegens zijn vele kwaliteiten had hij niets dan vrienden. Het bericht van zijn overlijden beroerde abt Michel, zijn medebroeders en allen die zijn faam of zijn kunde kenden, heel erg. Hij werd plechtig begraven te Echternach, in de crypte vóór het altaar van onze H. Vader Benedictus, als was hij een medebroeder van deze abdij.
30 sept. 1669 In de voormiddag van 30 september brandde ten gevolge van de onachtzaamheid van een vrouw haast de halve stad Herk af, namelijk zestig huizen.
17 okt. 1669 Op 17 oktober brandde te Sint-Truiden achter de abtswoning een huis uit dat gedesinfecteerd werd.
Tijdens dat jaar sloot de paus, wegens hun weerspannigheid, de inwoners van Leuven uit voor het begeven van beneficia in heel het bisdom Luik.
6 dec. 1669 Op 6 december om tien of elf uur 's avonds brandde in het gehucht Straten de hoeve van N. Ouwerx af, nadat ze, zo wordt toch vermoed, door kwaadwilligen in brand was gestoken. In die brand kwam veel vee om.
1670 Het jaar 1670 kende een uitzonderlijk koude winter, in die mate dat bij talrijke mensen ledematen bevroren, en dat sommigen (zo zei men toch) van die felle koude zelfs omkwamen.
10 jan. 1670 Op 10 januari brak er brand uit buiten de Stapelpoort en legde twee huizen in de as.
2 febr. 1670 Op 2 februari werd te Sint-Truiden bij de minderbroeders plechtig de heiligverklaring van Petrus van Alcantara gevierd.

[41] Lambert Binkum werd te Sint-Truiden geboren in 1633 en nam bij zijn professie in 1657 de naam Franciscus aan.

Tijdens de eerste dagen van dit jaar woedde dysenterie in Sint-Truiden, waaraan velen, vooral kinderen, bezweken.
23 maart 1670 Op 23 maart, nadat alle huizen grondig ontsmet waren vanwege de pest, werd op voorstel van abt Michel op plechtige wijze dank gebracht aan God.
Tijdens dat jaar werd na een driejarig beleg een overeenkomst met de Turken bereikt en werd hun het eiland Kreta overgegeven.
20 april 1670 Op 20 april werden te Sint-Truiden als eerste burgemeesters na de hervorming verkozen: Johannes van Winde en Herman Heusdens. De een was één van de negen die werden voorgesteld door daartoe gedelegeerde burgers, de ander werd verkozen door afgevaardigden van Zijne Hoogheid en door de abt.
29 april 1670 Op 29 april werd paus Clemens X verkozen.[42]
Tijdens dat jaar liep het gerucht dat Lodewijk XIV, de koning van Frankrijk, met een groot gevolg naar België zou komen. Op 7 mei werd de Luikse kanselier Liverlo[43] hem tegemoetgestuurd door zijne doorluchtige hoogheid Maximiliaan-Hendrik, de Luikse prins. Hij keerde enkele dagen later terug zonder de koning te hebben gezien. De koning had immers enkel in Vlaanderen enkele steden bezocht.
De heer van Pietersheim[44] wilde zich aan het gezag van de prinsbisschop onttrekken en rechtstreeks van de keizer afhangen.
Op 16 juli werd te Sint-Truiden op de weg naar Brustem een kind, dat van de weg was afgedwaald, vermoord door een bewoner van het gehucht, die deed alsof hij het kind naar huis wilde brengen. Na zijn bekentenis ontsnapte hij. Weer gevat, werd hij op 26 februari van het volgende jaar, buiten de Brustempoort geraadbraakt.
20 juli 1670 Op 20 juli werd te Brussel het derde eeuwfeest gevierd van het Mirakel van de H. Hostie, die door Joden met een dolk was doorkerfd. De plechtigheid duurde twee weken; van overal stroomde de volksmenigte toe.
Tijdens dat jaar vertrok de Luikse prinsbisschop Maximiliaan-Hendrik naar Loreto. Vooraf had hij van de paus de toezegging

[42] Clemens X Emilio Altieri was paus van 29 april 1670 tot zijn dood op 22 juli 1676.
[43] Lambert van Liverlo, kanunnik van Sint-Lambertus, werd kanselier van prinsbisschop Maximiliaan-Hendrik van Beieren in 1666 en aartsdiaken van Haspengouw in 1670. In 1678 viel hij in ongenade en werd vervangen door Antoine-Jérôme Oyenbrugge uit Duras. Hij overleed te Maastricht in 1693.
[44] Maximiliaan de Mérode, heer van Pietersheim en Stein.

gekregen dat het kapittel van Sint-Lambertus te Luik het recht zou behouden om een nieuwe bisschop te kiezen, in geval hij aan gene zijde van de Alpen zou overlijden. Hij keerde behouden terug tegen het einde van het jaar.[45]

aug. 1670 In augustus werd in de kathedraal te Luik de eredienst een tijdlang geschorst omdat in die kerk iemand op overspel was betrapt.

21 aug. 1670 Op 21 augustus omstreeks elf uur in de avond brak een hevig onweer los, tijdens hetwelk te Sint-Truiden een aantal huizen door de bliksem werden getroffen. Een hoeve te Melveren - namelijk de hoeve Mettekoven - brandde uit, waarbij twee kudden schapen in de vlammen omkwamen.

sept. 1670 In september kwam graaf Fürstemberg naar Luik, vroeg als coadjutor van bisschop Maximiliaan te worden aanvaard; toen dit werd geweigerd verliet hij de stad.

17 sept. 1670 Op 17 september kwam graaf De Monterey,[46] gouverneur van België, naar Zoutleeuw om een geschikte plaats te zoeken voor de bouw van een versterking; hij vond geen geschikter plaats dan het domein van Scholierendal,[47] welk klooster het volgende jaar werd afgebroken.

Toen vlak na de zomer ruzie was gerezen tussen de boerenbevolking in Kerkom, kwamen twee zonen van heer Van Heusch gewapend naar het kerkhof. De jongste verwondde een zekere Martinus N. door hem een kogel in de arm te schieten. De andere doodde de zwager van genoemde Martinus in diens huis en in aanwezigheid van Van Heusch senior.

23 sept. 1670 Daar de vader en de oudste zoon niet wilden vluchten, werd op 23 september het huis door talrijke gewapenden omsingeld. De reeds hoog bejaarde vader viel in hun handen en werd naar Luik gebracht, zijn zoon ontsnapte. Na drie à vier maanden in de kerker te hebben doorgebracht werd de vader veroordeeld tot betaling van alle onkosten, tot een ballingschap van tien jaar en tot tien pelgrimstochten naar Sint-Jacobus. Hij kwam vrij in 1671.

[45] Maximiliaan-Hendrik vertrok in oktober 1670 en keerde terug op 6 maart 1671. Hij volbracht een gelofte die hij tijdens een ziekte had gedaan.

[46] Juan graaf de Monterey, was van 25 juli 1670 tot januari 1675 gouverneur-generaal van de Nederlanden als opvolger van de hertog van Frias.

[47] De priorij Scholierendal van de reguliere kanunniken van Sint-Augustinus werd te Zoutleeuw in 1235 gesticht.

sept. 1670 In september stuurden de Leuvenaren twee zeer geleerde heren om van de paus hun vroegere voorrechten terug te vragen, maar ze keerden onverrichter zake terug.
28 nov. Op 28 november kwamen als visitatoren van de Orde de zeer eerwaarde heer abt van Maria-Laach[48] en de eerwaarde prior van Stavelot naar Sint-Truiden.

Hoofdstuk IV

7 jan. 1671 De door alle Truidenaren zeer gehate Leonard Lassens[49] verhuisde op 7 januari 1671 uit Sint-Truiden naar Luik. De winter was dat jaar vrij zacht, maar nat.
21 jan. Op Sint-Agnes overleed de eerwaarde Rijcoms, pastoor van Sint-Martinus te Sint-Truiden; tot zijn vervanger werd Cartuyvels aangesteld.[50]
6 maart Op 6 maart keerde de prinsbisschop Maximiliaan-Hendrik te Luik terug.[51]
12 maart Op 12 maart werd Maximiliaan-Antonius van Schoonvliet, de heer van Kermt, in de echt verenigd met de adellijke dame Beatrice Jegers.
juni 1671 In juni, vóór Sint-Jan, kwam de Franse koning Lodewijk XIV naar Charleroi, naar Ath en naar andere aan hem onderworpen steden. In juni begon men aan de verdere uitbouw van de wal die men "fortificatie" noemt. Toen pas kregen de religieuzen van Scholierendal[52] bevel te verhuizen, nadat ze ongeveer een jaar lang tussen hoop en vrees hadden geleefd. Ze leden zeer zwaar verlies, want ze werden verdreven zonder enig vooruitzicht op vergoeding. Daar hen de tijd ontbrak om een onderkomen verderop te zoeken, verhuisden ze naar het refugiehuis van de abdij van Heylissem binnen dezelfde stad. Ze kregen niet eens toestemming om hun gebouwen af te breken en het afbraakmateriaal mee te nemen.

[48] De bekende benedictijnenabdij van Maria-Laach werd in 1039 gesticht; ze werd opgeheven in 1802. Van 1863 tot 1892 werd ze door jezuïeten betrokken; in 1892 kwam ze weer in handen van de benedictijnen.
[49] Leonard Lassens was ontvanger van de belastingen.
[50] Pierre Rycoms, kanunnik van O.-L.-Vrouw werd pastoor van de Sint-Martinusparochie in 1655. Pieter Cartuyvels volgde hem in 1671 op en ging in 1675 over naar het Begijnhof.
[51] Van zijn bedevaart naar Loreto.
[52] Dit gebeurde te Zoutleeuw. Zie noot 47 op p. 162.

1671 DesoLaVerUnt sanCtUarIUM
De scholaren moesten hun heiligdom achterlaten
1671 SChoLares eXIVerUnt DoMo
en hun huis verlaten.

Johannes Antonius Blavier,[53] wijbisschop van zijne doorluchtige hoogheid de prinsbisschop van Luik, kwam naar Sint-Truiden om het vormsel toe te dienen. Bij die gelegenheid wijdde hij de kerk van de capucinessen en een altaar bij de zusters van het H. Graf.
Tijdens de zomer werd in Nieuwenhoven een houten brug opgericht, die rustte op ronde, uit bakstenen gemetselde pijlers.
De inwoners van Keulen kwamen in opstand tegen aartsbisschop Maximiliaan-Hendrik van Beieren.
Tijdens dat jaar begon men in Tienen aan het herstel van het hoofdkoor, dat in een erbarmelijke toestand verkeerde ten gevolge van de brand, waarmee Fransen en Hollanders jaren voordien de stad hadden geteisterd.
4 sept. 1671 In diezelfde stad legde graaf De Monterey, de gouverneur van België, op 4 september de eerste steen voor een kerk en een klooster van de paters capucijnen.
22 sept. Op 22 september ontwortelde of knakte een geweldige storm tal van bomen in de streek. In Nieuwenhoven werden er zeker tweehonderd omvergeworpen. Op het eiland Tholen in Zeeland sloeg het watergeweld twee bressen in de dijken, zodat enkele dorpen onder water liepen. Het stadje Tholen zelf werd overspoeld en velen verdronken.
In de herfst doordrenkte overvloedige regenval de grond, deed het loof van de wikke rotten en het hennepzaad verloren gaan. De hulptroepen verlieten Sint-Truiden. Ze namen Jan Bosch gevankelijk mee naar Luik, maar enige tijd later werd hij vrijgelaten.
1 nov. 1671 Op het hoogfeest van Allerheiligen keerde de gouverneur van België, graaf De Monterey, uit Keulen terug naar Brabant en kwam hij in Hasselt. De gastvrijheid, die de burgers hem eerbiedig aanboden, sloeg hij evenwel af.
8 nov. 1671 Op 8 november vierde Jan Banx,[54] deken van de collegiale van O.-L.-Vrouw, het vijfentwintigjarig jubileum van zijn verkiezing tot deken van het college.

[53] Over Blavier zie noot 5 op p. 140.
[54] Jan Banx, baccalaureus in de theologie, werd op 17 juli 1646 tot deken verkozen. Hij overleed op 11 juli 1674.

dec. 1671 Eind december verdeelde politieke onenigheid Tongeren in twee partijen. De ene groep kreeg als spotnaam "Lang Stro", de andere "Kaf" gewoonlijk ook "Kaalkoppen". Als het hen van pas kwam hielden de Luikenaren rekening met deze verdeeldheid.
Omstreeks Kerstmis brak brand uit op de citadel te Luik en enkele huizen gingen in de vlammen op.
De vestingmuren van Bouvignes in het graafschap Namen werden gesloopt. Dat gebeurde ook te Gembloers en te Geldenaken.[55]
In januari 1672 sloten de aartsbisschop van Keulen, Maximiliaan-Hendrik, en de inwoners van de stad vrede.
jan. 1672 Het vriesweer hield lange tijd aan, maar er viel weinig sneeuw. In januari werden bij Beringen in de Kempen zeventien dieven gevat en naar Hasselt gebracht; vijf van hen werden gehangen.
Tijdens dat jaar begon men in Zoutleeuw met de aanleg van een binnenwal, die liep van de burcht tot aan de oude muren. Tussen de Sint-Truidense en de Diestse poort liep hij dwars door het hospitaal van de zusters van Betanië en sloot aldus uit- en ingang af.[56]
Tijdens dat jaar werden te Luik de verenigingen van de gilden, die men gewoonlijk de "kamers" noemt, heropgericht. Ze waren eerder door prins Maximiliaan-Hendrik opgeheven toen hij Luik onderwierp. Ook te Sint-Truiden werden de gilde van de handboogschutters en die van de kolveniers weer opgericht, nadat ze gedurende drie jaar opgeheven waren geweest.
6 april 1672 De Franse koning Lodewijk XIV verklaarde de oorlog aan de Hollanders en aan de andere staten van de Verenigde Provincies. Dat gebeurde op 6 april, op de dag af honderd jaar nadat de Geuzen, volgens Strada, die een "Belgische Oorlog" schreef,[57] te Brussel hun "Leve de Geuzen" riepen.

[55] De vestingmuren van Bouvignes werden in 1672 ontmanteld op bevel van de Spaanse regering.
[56] Een andere lezing geeft: "Tijdens dat jaar werd te Zoutleeuw een nieuwe vestingmuur opgericht vanaf de burcht tot aan de toren die zich bevond tussen de Sint-Truidense en de Diestse poort".
[57] Famiano Strada, een Romeins jezuïet, die in 1649 overleed, publiceerde in 1632 en 1647 een tweedelige "De bello Belgico", die de geschiedenis van de Nederlanden beschrijft van de dood van keizer Karel tot 1590.

mei 1672 In mei rukte de koning met honderdvijftigduizend man België binnen, bezette in het bisdom Luik Tongeren, waarvan hij de ligging, dichtbij Maastricht, het best geschikt vond om zijn graanvoorraad op te slaan. Vervolgens overmeesterde hij de Maasstreek, waarin hij voor drie versterkingen zorgde.[58] Intussen was de koning bij Visé over de Maas getrokken en opgerukt naar de Rijn. Daar nam hij alle steden en versterkingen in, die voordien door de Hollanders bezet waren en trok verder op naar de Hollandse grens. De prins van Oranje viel hen aan toen ze de IJsel overstaken, maar leed een nederlaag. Ook bij Woerden, dat hij op de Fransen trachtte te heroveren, werd hij teruggeslagen.
9 juli 1672 Op 9 juli overleed de edele Maximiliaan van Schoonvliet, de heer van Kermt, die, zelf kinderloos, bij testament Evrard Foullon, raadsheer van de doorluchtige prins van Luik, tot erfgenaam had aangesteld, met uitsluiting van zijn zuster die een talrijk kroost had uit haar huwelijk met de Hasselaar N. Jamart.[59]
28 juli 1672 Op 28 juli trok de Franse koning met een talrijk gevolg langs de muren van Sint-Truiden. Komend uit Holland, waar hij de aanvoerders met de rest van zijn troepen had achtergelaten, was hij op doorreis naar Frankrijk. De kardinaal van Bouillon, hertog van Albret, sloeg af naar ons klooster, vanwaar hij na twee overnachtingen naar Luik doorreisde.[60]
20 sept. 1672 Op 20 september werd te Hasselt Reinier Gielkens tot de strop veroordeeld. Hij was slager, te Hasselt uit katholieke ouders geboren en dus christen, maar hij wilde dat geloof niet belijden noch naar goede raad luisteren. Hij wierp zelfs een kruisbeeld op de grond en spotte ermee zich tot God te bekeren. Vandaar het verbod om voor zijn ziel te bidden na de voltrekking van het vonnis.
20 okt. 1672 Op 20 oktober werd te Sint-Truiden bekend gemaakt dat de Hollanders ons de oorlog hadden verklaard. Zodoende was

[58] Stokkem, Bilzen en Visé.
[59] Het testament van Maximiliaan-Jozef van Schoonvliet dateerde van 5 juli 1672, vier dagen vóór zijn overlijden. Enkele familieleden betwistten de geldigheid en Foullon sloot met hen een overeenkomst: hij betaalde tweeëntwintigduizend florijnen en een rente van tweehonderdvijftig gulden, maar bleef in het bezit van de erfenis.
[60] Theodoor-Emmanuel de la Tour d'Auvergne, hertog van Albret, kanunnik van Sint-Lambertus werd in 1669 kardinaal. Tot tweemaal toe stelde hij zich kandidaat voor de bisschopszetel van Luik. Hij viel bij Lodewijk XIV in ongenade en overleed te Rome in 1715. Hij noemde zich bij voorkeur kardinaal van Bouillon, maar het kapittel betwistte hem die titel.

het aan om het even wie toegestaan hen straffeloos te doden. Dat mocht men ook met de Fransen, indien zij met hun welbekende aanmatiging onze stadsgenoten lastig vielen of plunderden. De maand daarop trok de prins van Oranje elke vijandige daad achterwege latend, met een legermacht van vijftienduizend man door het bisdom Luik, als was het zijn bedoeling Tongeren in te nemen. Maar na bij Maastricht de Maas te zijn overgestoken, veroverde hij Valkenburg en keerde daarna langs dezelfde weg terug. Deze keer werden in de omgeving van Sint-Truiden de plattelandsbewoners duchtig geplunderd en gemolesteerd door het krijgsvolk, dat op enkele plaatsen veertien dagen of langer bleef. Vervolgens brak Oranje op en spoedde zich naar Charleroi aan de Samber. Gouverneur De Montal[61] was toevallig afwezig, omdat hij, op bevel van de koning, enkele weken voordien was vertrokken om Tongeren te gaan verdedigen. Vergezeld van zeventig ruiters baande hij zich met geweld een weg door het legerkamp van Oranje en geraakte met gering verlies in Charleroi. Daardoor verloor de Bataaf de hoop de stad in te nemen en roemloos - velen waren aan de koude bezweken - trok hij tijdens de laatste dagen van het jaar huiswaarts.

Op het einde van dit jaar overwinterden de Fransen in de omgeving van Luik, Stavelot en Malmédy. Van daaruit trokken ze naar Haspengouw, persten de boerenbevolking uit, zodat velen hun huizen verlieten en in Sint-Truiden een onderkomen zochten. Niet eenmaal probeerden ze met list onze stad in te nemen.

1673 ConVerte nos DeUs saLUtarIs noster et aVerte IraM a nobIs

Zie goedgunstig naar ons, God, en keer Uw gramschap van ons af.

1 jan. 1673 Op de eerste dag van 1673 trokken de Fransen in het kleine stadje Borgworm binnen. Vandaar doorkruisten ze heel Haspengouw waar ze haver opeisten. Als er boeren waren die treuzelden of weigerden, dwongen ze hen met brandstichting. In de daaropvolgende dagen gingen ze in de overige gewesten op identieke wijze te werk, zodat in het bisdom Luik geen enkel dorp gespaard bleef.

[61] Charles de Montsauluin, graaf van Montal, voerde sedert 1667 het bevel over het garnizoen te Charleroi.

juni 1673 In de eerste dagen van juni trok de Franse koning met een leger van veertigduizend man door Brabant. Nadat hij daar erg willekeurig zijn macht had doen gevoelen, trok hij voort om Maastricht te gaan belegeren.
10 juni Gedurende één nacht sloeg hij kamp op te Straten, een dorpje bij Sint-Truiden; de tiende van de maand trok hij verder. Dan gaf hij aan De Montal, zijn bevelhebber te Tongeren, opdracht in steden en dorpen van het Luikse diocees een aantal mannen te vorderen, die werden ingezet om vóór Maastricht wallen op te werpen. De plattelandsbewoners lieten hun huizen in de steek en zochten toevlucht in de steden. Sommigen werden gevat en ondanks hun protest weggevoerd. De bewoners van de stad waren gedwongen binnen de muren te blijven.
Aan de waanzin van die krijgslieden kwam pas een einde als men hun een som geld ter hand stelde. Vóór ze dat geld in handen kregen, sloegen ze paarden aan - acht paarden behoorden de abdij van Sint-Trudo toe - en ze dreigden met brandstichting en andere vijandige daden, indien niet iedereen op de afgesproken dag voor de betaling gereed stond. De abdij kocht zes paarden terug.
Tijdens de belegering stuurde het stadsbestuur secretaris Jean Stas,[62] om uit naam van de stad enkele kruiken wijn aan de koning aan te bieden. Na ze te hebben aangenomen, beval de koning dat men hem eenendertig ..[63] zou geven. Men vatte deze eis op als een ongunstig voorteken.
30 juni 1673 Op de laatste dag van juni gaf Maastricht zich over aan de Franse koning onder de voorwaarden die hier volgen:[64]

> Sijn Alder-Christelijcke Majesteit wort van weghen den Magistraat van die stadt Maestricht ootmoedelijck ghebeden hen deur sijn singuliere goetheydt te accorderen dese naer volghende puncten.
>
> 1. Dat alle misdaden ende iniurien ghedaen soo deur die gheestelijckheydt, religieusen als wereldtlijcke persoonen niet

[62] Jean Stas was op 8 november 1666 de ontslag nemende Jean van Vucht als secretaris opgevolgd.
[63] Het substantief ontbreekt hier.
[64] De antwoorden van de Franse koning zijn gecursiveerd. De schrijfwijze van de woorden is conform de tekstuitgave.

allenelijck, maer oock staende dese belegheringhe van wedersijts sullen gheheelijck vergheten blijven.
Goedt.
2. Dat voordaen in dese Stadt sal publickelijck ende vrijelijck ghecontinueert worden die predicatien ende oeffeninghe van die ghereformerde religie in die ordinarisse franse ende duytsche Kercken ende dat oock die Luetersche Religie mocht toe-ghestaen worden.
De vrije offeninghe van die gereformerde religie kan gheexerceert worde publikelijck inde Stadt in die Tempels die hen van alle tijden hebben toe-ghehoert, ende ist dat sy gheen en hebben, sal hun toe-ghestaen worden een te bauwen in die plaets die hen deur den Gouvernuer sal gheteeckent worden ende op dat ondertusschen de vrije Oeffninghe van die voorseyde religie mach ghecontinueert worden, sal hen ghelaeten worden dry maenden lanck een van die Catholijcke Kercken die sy teghenwordich besitten.
3. Dat die Schoelen van die Ghereformerde Religie mochten blijven in staet waer van d'onderhaudt ghelijck oock van die Menisters ghereformeert is voldaen gheweest uyt die middelen die tot noch toe, daer toe ghebruyckt sijn oft wel uyt een equivalent die hen sal gheassigneert worden.
Die fondatiens gemaeckt deur die van die religie sullen sijn ende blijven tot hun dispocitie ende ist dat sy niet sufficiant en sijn tot onderhaut van die Menisters, sas gheorlooft sijn aen die van die Religie op te setten eenighe empositie onder hen tot voldoenighe der selver.
4. Dat die goederen der gereformerde armen ende weeskinderen sullen gheadmenistreert worden deur hun gheestelijcke ghemeente.
Goedt indien sy gefondeert syn deur die van die relegie.
5. Dat die Menisters ende meesters der Schoelen van die Religien ghereformeert sullen ghenieten alle hunne liberteyten, vrydommen, prerogativen ende exemptiens die welcke sy tot nu toe hebben ghenoten.
Goedt.
6. Dat die Heeren grooten Proest die twee Deeckens ende Capittels met hun onderdaenen, die vier Pastoors die Collegien van die Societeyt, die Cloesters ende persoenen van wat digniteyt, qualiteyt, ordre oft bedieninghe hoedanich dat sy

sijn sonder eenighe uyttenemen sullen sijn ende blijven ghemainteneert in hunne vredesamighe possessie van alle hunne goederen, renten, incoemsten, digniteyten, Privilegien, vrijeheden, liberteyten en exemptien, heerlijckheden, iuredictien collatien van prebenden, Beneficien, Officien, Bedieninghe ende alle ghebruyck soo binnen als buyten die voorschreven Stadt sonder eenighe exceptie soo ghelijck als ieder hier bevorens ende tot noch toe ghehauden, beseten, ende ghebruyckt heeft sonder dat iemant hier in eenighe obstacle schaede oft beletsel ghedaen is gheweest.

Goedt.

7. Dat alle persoonen ende familien sonder uytnemen van Religie moghen gemainteneert blijven in alle hun recht van ambachten, vergunde previlegien, exemptien ende liberteyten soo wel binnen als buyten die Stadt te lande ende te water, ghelijck oock sal gheschieden ten regarde vandie gasthuysen, tafel der Armen, groeten heylighen Gheest ende dusdanighe fondatien gheleghen soo binnen als buyten die Stadt in sijn district oft iuridictie.

Die fondatien sullen geadmenistreert worden deur die ghene diese ghelaeten hebben ende boven daer een ieder sal gemainteneert worden in hunne Previlegien die hen toestaen ende welcke sy geniet hebben tot noch toe.

8. Dat die ghene die professie doen van die ghereformeede Religie sullen oock capabel sijn om die Magistraet te bedienen.

Goedt.

9. Dat de goede wille sijn van sijne Majesteyt van niet te doen binnen Maestricht oft haere juridictie als het ghene toegestaen heeft aenden Koninck van Spanien in qualiteydt als Hertoch van Brabandt ende daer naer beseten is gheweest deur die Heeren Staeten Generael volghens die papieren ende extracten die sullen worden verthoent ende hier namaels bewaert in die Secretarey van die voorseyde Stadt volghens ghebruyck.

Den Koninck heeft gemaeckt een tracttaet met den Prince van Luyck over die conversatie van sijn recht d'welck punctuelijck sal worden gheobserveert.

10. Dat aenden Heere Prince Bisschop van Luyck die jurisdictie ghemeyn ende onverdeylt sal blijven ende gheheel in

sijn domainen ghelijck hy hier bevorens ende tot noch toe int ghebruyck is gheweest.
Goedt.
11. Dat sijne Majesteyt t'samen met den Heere Bisschop tot Luyck die Stadt ende haere appenditie sal gouverneren ghelijck eenen staete ende provincie ghesepareert van andere Provintien van jeder een der voors. Heeren ghelijck hier bevorens die Bisschoppen ende Koninck van Spanien ende daer naer die Heeren Staeten van die vereenichde provincien die selve hebben gheregeert, soo in materie van justicie, ressort, als financien ende allen andere polisien.
Goedt.
12. Dat de publicatie van placcaten van ordonnantie t'samen den vrijedom van alle sorte van gheldt in die selve Stadt sal blijven ghelijck in tijden den Koninck van Spanien ende die voors. Heeren Staten die selve hebben beseten.
Goedt.
13. Dat die blijvende Offiiers hebbende hunne commissien soo van zijne Hoogheydt den Prince van Luyck als van die Heeren Staeten oft wel vanden onverdeylden Magistraet van dese Stadt oft Graefschap van den Vroenhoff die sy bedienen, meughen blijven haer leven durende in die selve bedieninghe oft resigneren aen personen capabel ende aenghenaem aen die respective Princen oft Magistraet daer sy van dependeren.
Naer advenant sy hun tusschen dit en ses maenden sullen comporteren, sal sijne Maiesteyt sich daer over resolveren.
14. Dat alle Gheestelijckheyt, Officiers, ende borghers sich sullen meughen retireren uyt dese Stadt met alle hunne goederen ende familien ende altoos te meughen alst hen goet-dunct verkoepen alle andere hunne goedere ende eyghendommen sonder eenighe de minste belastinghe.
Goedt.
15. Sijn Majesteyt wordt oetmoedelijck ghebeden van alle inwoenders vande Stadt te meughen binnen twee naest comende jaeren gaen ende frequenteren in die steden van die ghehoorsaemheydt van die Heeren Staeten om hunne affairen te berichten, ghevende nochtans het selve te kennen aenden Gouverneur vandie selve ende niet attenterende teghen den dienste van sijne Majesteydt ghelijck oock sal toeghestaen

worden aen alle vremde hier hunne goederen te administreren, vercoepen ende veralieneren.
Goedt voor ses maenden allenelijck.
16. Dat gheene nieuwe imposien sullen opghestelt worden op de Stadt van Maestricht oft die inwoenders der selver sonder communicatie van het ghemeyn advis van sijne Majesteyt ende den Heere Prince van Luyck.
Men sal doen ghelijck hier bevorens.
17. Dat die Stadt ende regheringhe der selver niet en sal belast worden met nieuwe fortificatien maer sullen ghehauden sijn te onderhauden hunne porten, wallen, ende meuren ten last van die Stadt.
Men sal hen niet vraeghen ten dien regarde boven hunne macht.
18. Het garnisoen soo te voet als te peerdt, hetwelck sal gheleydt worden binnen dese Stat met hunne karren, bagagien ende traine van artillerie, sal ghelogeert worden deur authoriteydt van die Magistraet ghelijck het tot noch toe ghepractiseert is oft anders volghens d'occurence van den saeke ende ghelijck men sal accorderen met den Magistraet.
Men sal doen ghelijck in Vranckrijck.
19. Dat alle rekeninghe van die Stadt ende het publijck hier te vorens ghedaen ende ghesloeten sullen blijven in hun gheheel ende als wel ghedaen sonder eenich ondersoeck onderworpen te sijn.
Goedt.
20. Alle schulden ende renten de welcke ter tijdt van dit belech ende van te voren sijn ghecontracteert op den naem van dese Stadt sullen ghehauden worden voor wetelijck, wel ghedaen ende wel ghecreert ende die capitalen wel op-ghenomen ende schulden ghemackt ende ghecontracteert op den naem ende tot profijt van die Heeren Staten generael tot nu toe, sullen betaelt worden uyt die hulp middelen teghenwoordich vervallen ende incompsten van het landt van over mase ende uyt die domeine vanden vroen Hoff.
Goedt justificerende het employ.

Ghedaen int legher voor Maestricht den eersten dach der maent Iuly 1673. was onderteeckent LOUYS.

Zodra Maastricht zich had overgegeven, sloopten de Fransen de vestingmuren van Tongeren, waarachter ze zich, na er een overvloedige graanvoorraad te hebben opgeslagen, meer dan een jaar veilig hadden opgehouden.
juli 1673 Midden juli trok de koning met een met buit beladen leger naar Frankrijk.
21 nov. 1673 Op 21 november vielen Fransen, die van Maastricht kwamen, Tongeren binnen. De inwoners hadden gedurende zes uren weerstand geboden, daarbij gesteund door enkele troepenafdelingen die hen kort voordien door de Luikenaren te hulp waren gezonden onder het bevel van N. Jamart. De Fransen plunderden nu de stad als was ze vijandelijk gebied. In het gevecht verloren enkele burgers het leven, onder anderen de eerwaarde heer Willem Langenacker, kanunnik te Rutten en de eerste president van het college te Tongeren, dat door zijn oom, de edelachtbare Willem Langenacker, was gesticht.

Hoofdstuk V[65]

8 okt. 1672 Op 8 oktober 1672 overhandigden baron d'Isola en ridder Camprichius,[66] gezanten van de keizer, een memorandum aan de Staten van de Verenigde Provincies. Ze trachtten hen te overtuigen dat het in hun gemeenschappelijk belang en dat van het pas gesloten Oostenrijks-Bataafs verbond zou zijn, als ze zo vlug mogelijk alle versterkte plaatsen in het Land van Luik bezetten. Ze mochten daarbij rekenen op de waardevolle steun van de keizer, omdat de hogere clerus en de overige standen van het Land niet alleen op eigen initiatief, maar vooral op aanraden van anderen in hun smeekschriften tegen de Franse bezetting er herhaaldelijk op hadden aangedrongen.
Na het toezeggen van hun militair engagement aan de Verenigde Staten van België verlieten eind oktober uitgelezen Spaanse troepen Brabant onder commando van Francisco d'Agurto, onderbevelhebber van de koninklijke ruiterij. Daar het de hele morgen bleef regenen, sloegen ze hun kamp op in de velden van Halmaal.

[65] Vanaf hier is de tekst weer van de hand van Foullon.
[66] François de l'Isola, afkomstig uit de omgeving van Besançon, trad in 1639 in dienst van de keizer en maakte sedertdien deel uit van alle belangrijke gezantschappen. Hij overleed in 1677. Camprichius zal nog vaker als gezant van de keizer optreden.

Van daar trokken ze nadien in slagorde voort tot bij de muren van Sint-Truiden. De doortocht door de stad werd hen geweigerd. De aanvoerder knarsetandde van woede omdat de weg door de modder moeilijk was en meer nog omdat zijn verzoek werd afgewezen. Iemand wentelde zijn ongenoegen over die weigering af op de abt. Daarop teisterde het leger Halmaal. Het voetleger van markies Warniers bezette Melveren en legde beslag op het huis "De Demer". Van daar werden bedreigingen gericht tegen het kasteel van Nieuwenhoven. Daaraan kwam een einde toen hij van mij vernam dat de plaats, die hij voor inkwartiering had bestemd, een buitenwijk van de stad was en dat, hoewel dit niet waar was, het kasteel helemaal niet van Melveren afhing. Intussen hadden we hem voer voor zijn paarden laten brengen en zag hij af van geweld. Maar de inkwartiering op die plaats liet hij toch nog verscheidene dagen voortduren.
Op weg naar aansluiting bij de Spanjaarden marcheerde de prins van Oranje[67] enige tijd later met zijn Bataven door de Luikse Kempen. De aansluiting van de beide legers kwam niet ver van Maastricht tot stand. De meeste mensen waren stom verbaasd dat godsdienst en profane zaken zo door een onbegrijpelijke vermenging van katholieken en niet-katholieken dooreen werden gehaspeld. Het volk sprak van een verbond van Hispano-Geuzen. Dat dit verbond ook van de hemelbewoners geen goedkeuring kreeg, werd spoedig duidelijk. Inderdaad, het voetleger werd in de omgeving van Luik achtergelaten, terwijl de ruiterij van het verbond te Maastricht de Maas overstak in de hoop het gros van de Franse ruiterij onder commando van de hertog van Duras[68] een nederlaag te kunnen bezorgen. Maar ze keerde onverrichterzake terug op haar schreden, hetzij omdat ze zich aan het risico van een veldslag had onttrokken, hetzij om een aanval te wagen op Charleroi, waar het garnizoen afwezig was. Ze versterkte zich met het voetvolk dat in hoofdzaak in de streek van Sint-Truiden vertoefde: de Italianen te Aalst, de Spanjaarden onder bevel van Agurto[69] te Brustem.

[67] Prins Willem III van Oranje, sedert 1672 stadhouder van Holland en Zeeland. Hij werd in 1689 koning van Engeland en overleed in 1702.
[68] Jacques-Henri de Durfort, hertog van Duras, nam als officier van het Franse leger sedert 1654 deel aan veldtochten in Vlaanderen, Duitsland, Catalonië en Italië. Hij werd maarschalk van Frankrijk en overleed in 1704 in Parijs.
[69] François Agurto was onderbevelhebber in het Spaanse leger.

8 nov. 1672 Op 8 november was ik al eens naar deze man gestuurd. Enerzijds moest ik onze excuses aanbieden voor de weigering hem de doortocht door de stad te verlenen, waarom hij had verzocht en waarvan ik al eerder gewag maakte. Anderzijds moest ik hem vragen de afdeling van Warniers uit haar kwartier te Melveren weg te halen. Wat dit laatste punt betreft: hij stelde enkele burgers verantwoordelijk voor de inkwartiering aldaar, verwierp dus mijn verzoek en hield de bezetting tot half december in stand. Op dat moment staakte men de belegering van Tongeren en hergroepeerde men het voetvolk. Vervolgens rukte het leger van het verbond in grote dagmarsen op naar Charleroi. Zo verschalkten ze De Montal, de prefect van Charleroi, die tijdelijk bevel voerde over het garnizoen te Tongeren, maar op zijn beurt zou hij hen verschalken. Want zodra hij hun krijgslist vernam, verliet hij heimelijk Tongeren, nam slechts één escadron ruiterij met zich mee, trok onder de beschutting van de nacht tussen de vijandelijke kampen door, baande zich bij het krieken van de dag met geweld een weg door de Spaanse afdelingen en raakte met zijn manschappen ongedeerd in de belegerde stad. Onmiddellijk brandden alle kanonnen met een enorm gedonder los en algemeen, maar voorbarig, veronderstelde men dat de versterking, waar de belegeraars vandaan werden gehouden, zich had overgegeven. Hun verwarde beslissingen kwamen hen duur te staan, want hun legercontingent verminderde aanzienlijk ten gevolge van de koude, die in die dagen zeer hevig was en omdat soldaten ongedisciplineerd weggingen. Intussen haastten de Fransen zich de blokkade te breken. Ze hadden daartoe een brug over de Maas gelegd, maar toen hen het gerucht bereikte dat de vijand zich had verwijderd, verspreidden ze zich door Haspengouw, op zoek naar voedsel en om winterkwartieren op te eisen. Een maand, zelfs langer, bleef deze rampzalige toestand voortduren en meer dan eens werd in die tijd uit Sint-Truiden proviand vervoerd naar de Franse soldaten in hun kampen in de omgeving. Men heeft goede reden aan te nemen dat zij meer dan eens de stad wilden aanvallen in de hoop haar in te nemen, maar de waakzaamheid van de burgers hield Montclar,[70] de ruiterijmeester, buiten de stadspoorten. Maar omdat sommigen - daar kan men op rekenen als een

[70] Joseph de Pons de Quimera, baron van Montclar, werd in 1675 veldmaarschalk in het Franse leger. In 1681 onderscheidde hij zich bij de inname van Straatsburg.

volk de wapens heeft opgenomen - beledigende woorden tot hem hadden gericht, zal dat ons later duur komen te staan. Als straf voor de brutale belediging zullen de stadswallen worden gesloopt! Behalve van plundering door soldaten kreeg het platteland van Luik te lijden van rekwisities voor het onderhoud van de wacht te Tongeren, die volgens een nieuwe richtlijn werden uitgevoerd. De plattelandsbewoners moesten zich daar wel bij neerleggen, want ze waren beducht voor een strooptocht met wapengeweld, waarmee men de weigeraars bedreigde.
Zo verstreek geleidelijk een winter, die een spoor van rampspoed naliet, om plaats te maken voor de zomer.
9 juni 1673 De zeer christelijke koning had een machtig leger verzameld om Maastricht te belegeren. Hij was reeds door Vlaanderen en Brabant getrokken tot bij Brussel, toen hij in het begin van juni te Hoegaarden en omgeving twee dagen halt hield. Daarna liet hij zijn hele legermacht oprukken over de heirweg die langs Sint-Truiden loopt en op vrijdag 9 juni sloeg hij zijn kamp op te Straten. Gezanten van de abt en het stadsbestuur om aan de koning passend officieel eerbetoon te brengen, werden voor een onderhoud toegelaten.[71] Toen evenwel bericht kwam dat de Hollanders enkele aanvoerders hadden gedood, leden van de hoogste adel, die vooruit waren gezonden om met hun afdeling de toegangswegen naar Maastricht af te snijden, was de koning diep getroffen en vanuit zijn eettent in de tuin trok hij zich terug in de belendende woning, waar hij tot zijn vreugde de hertog van Bouillon[72] aantrof, die abusievelijk op de lijst van gesneuvelden was vermeld. Hij wilde verder niemand meer aanhoren. Voor de streek van Sint-Truiden was het nieuws, hoewel er werd overdreven, een meevaller. De koning verkortte immers de termijn van drie dagen, die hij van plan was op die plaats te blijven kamperen. Daarover werden wij ingelicht door een intiem raadsman van de koning, de markies Louvois,[73] toen we hem tegen de avond van die dag de hulde brachten, die we de koning niet hadden kunnen brengen. Omstreeks middernacht zette de strijdmacht van

[71] Een eerste redactie zei: "wij werden toegelaten".
[72] Frédéric-Maurice de la Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon, broer van de kardinaal van Bouillon (zie noot 60 op p. 166) was kolonel-generaal van de lichte cavalerie van het Franse leger.
[73] Louvois was kanselier van Lodewijk XIV en vergezelde in 1672 zijn koning tijdens de Hollandse oorlog.

veertigduizend man zich in beweging in de richting van Tongeren. Dat ging gepaard met grote vernielingen in de velden.
Intussen hadden de procuratoren van de koninklijke schatkist een nieuw plan ontwikkeld om het land te teisteren. Aan hun schraapzucht was het te wijten dat niet alleen uit de dorpen, maar ook uit de steden van Haspengouw een aantal mensen werd opgeëist om grachten te graven voor het kamp bij Maastricht. Deze mensen konden ook, indien ze dat verkozen, een vastgestelde som betalen. De Truidenaren gaven geen gevolg aan deze rekwisitie.
23 juni Daarom sloegen Franse soldaten op 23 juni omstreeks zeven uur in de morgen op arglistige wijze te Halmaal zeven paarden van de abdij aan en voerden ze weg naar Borgworm. Ik werd nog dezelfde dag naar het kamp van de koning gestuurd om te klagen over dit machtsmisbruik en ging dus naar Tongeren.
24 juni De volgende dag - de dag van Sint-Jans Geboorte - werd ik binnen de omwalling toegelaten. Ik werd bij prins Fürstemberg, de bisschop van Straatsburg,[74] gebracht en deelde hem de reden van mijn komst mede. Hij gaf mij de raad hem een verzoekschrift voor de koning te bezorgen en gaf mij de vaste hoop dat wij de volgende dag zouden terugkrijgen wat ons was ontnomen. Maar markies Louvois, die volmacht had om de oorlogsbelasting te bepalen en op te eisen, verijdelde dit gunstig resultaat. Want toen ik omstreeks de middag in zijn tent werd toegelaten, stelde hij mij op barse toon de vraag, waarom de Truidenaren zich aan de bevelen onttrokken. Ter verontschuldiging legde ik hem uit dat zo'n beslissing niet uitsluitend van de abt afhing, aangezien het bestuur van de stad was verdeeld tussen hem en de bisschop van Luik, dat de abt zonder verzet de beslissingen van de ander zou bijtreden, mocht deze van oordeel zijn dat de inwoners daartoe moesten worden overgehaald en indien men van schuld sprak, dan moest men ze niet de heren aanwrijven, aangezien zij geen of zeker geen onbetwist gezag hadden de financiële mogelijkheden van hun onderdanen aan te spreken, behalve als het ging over zaken van algemeen belang. Maar deze redenering bleef zonder effect bij deze man, die koppig vasthield aan zijn eigen opvatting, hoewel we daartegenover de belofte van de prinsbisschop van Straatsburg stelden, maar diens woord bleek die dag minder

[74] Over Fürstemberg zie noot 156 op p. 137.

waard dan aangeslagen paarden. Ook de kardinaal van Bouillon,[75] op wiens voorspraak ik eveneens een beroep had gedaan, weigerde voor ons ten beste te spreken. Hij wilde niet het risico lopen dat het aanzien van zijn purper zou dalen door de afwijzing van zijn verzoek. Toch bleek achteraf dat mijn tussenkomst enig succes opleverde, want onze schade bleef beperkt tot één paard.

30 juni 1673 Op de laatste dag van juni gaf Maastricht zich over aan de koning. Dat gebeurde op de elfde dag nadat een wal rond het kamp was opgeworpen. Dat verbaasde iedereen, want men was er van overtuigd dat de stad, die kon rekenen op een krachtig garnizoen in een stevige vesting, de belegering maandenlang zou uithouden. Van de haat tegen de Truidenaren sloeg nu een vonk over.

2 aug. Inderdaad, op 2 augustus werden vijf inwoners als het ware de poorten uitgesleept en naar Maastricht gevoerd en toen voor hen geen losgeld uit de stadskas werd betaald, moesten ze lange tijd de vunzigheid van de kerker doorstaan. Op aandringen van de Luikse prins werden ze later ongedeerd vrijgelaten. Alles scheen toen rustig te zullen worden, indien niet een jaarlijks terugkerende zinsverbijstering de Spanjaarden had overvallen. De Hollanders werden overgehaald tot een vaag bondgenootschap en ze begonnen een rampzalige expeditie met als enig vermeldenswaard resultaat een plundertocht door heel Haspengouw. De streek werd op tirannieke wijze onderdrukt en had het hard te verduren op godsdienstig zowel als op profaan gebied, niet minder door het wangedrag van katholieke als van niet-katholieke soldaten. Zij stelden het Land van Luik verantwoordelijk voor de schade die de Fransen hun leger hadden toegebracht en hun verbittering over deze oorlog verhaalden ze op een onschuldige bevolking.

31 dec. Deze verzinsels van hun hebzucht camoufleerden ze in felle kleuren, zoals later duidelijk uit de feiten bleek, toen ik, samen met aanzienlijken van de stad uitgezonden, op 31 december te Attenhoven een onderhoud had met Monterey, de gouverneur van Spaans België. In tomeloze woede bedreigde hij de Sint-Truidense vestingmuren. Toen wij ons best deden om hem met hoffelijke woorden tot bedaren te brengen, riep hij, die nu zijn masker aflegde, ons toe dat hij in de eerstvolgende dagen ofwel

[75] Over de kardinaal van Bouillon zie noot 72.

geweld zou aanwenden of losgeld vorderen. Van Winde,[76] de burgemeester, die nog weinig ervaring had voor dergelijke onderhandelingen, kwam buiten ons weten met hem overeen vijfduizend rijksdaalders te betalen, indien althans de Truidenaren in de toekomst gespaard zouden blijven van rekwisities door de Spanjaarden en hun bondgenoten, wat Monterey plechtig maar met militaire betrouwbaarheid beloofde. Dat Monterey de dag nadien lachtte over de lichtgelovigheid van de burgemeester, toen hij na ontvangst van een geldbedrag zag dat zijn list was geslaagd, werd mij voor waar verteld door Ouwerx, die Van Winde... (onleesbaar).

1673 TongrIM seCUnDUs sUbrUIt AttILa[77]
Een nieuwe Attila verwoestte Tongeren.

1674 L'IsoLa DULCe CanIt VoLUCres at DeCIpIt aUCeps
d'Isola lokt wel met zijn zoet gezang, maar een vogelaar wil de vogels verschalken.

1674 MUnteregIUs peIor seCUnDo tertIUs AttILa[78]
Monterey was een derde Attila, erger nog dan de tweede.

Tot hun spijt moesten de inwoners ondervinden dat ze waren beetgenomen, toen ze twee dagen later van op de wallen van de stad het leger van de prins van Oranje zagen en vervolgens keizerlijke troepen onder commando van Chavagnac,[79] wiens voornaamste bekommernis het was schatting aan het Land op te leggen en het aldus te teisteren. Intussen viel heel hun krijgsapparaat uiteen, dat was verzameld om de troepen van de uit Holland terugkerende hertog van Luxemburg[80] te vernietigen. Inderdaad, toen het bericht kwam dat deze, op weg naar Frankrijk, te Maas-

[76] Jan van Winde, licentiaat in de beide rechten, werd op 16 april 1673 tot burgemeester gekozen.

[77] Het eerste chronogram herinnert aan de verwoesting van Tongeren door de Fransen op 21 november 1673.

[78] Het tweede en het derde chronogram (1674) zinspelen op mislukte onderhandelingen van d'Isola en op het optreden van Monterey.

[79] Gaspar, graaf van Chavagnac, was achtereenvolgens in Franse, Spaanse en Oostenrijkse dienst. In dit laatste leger was hij luitenant-generaal. Na de vrede van Nijmegen (1679) keerde hij terug naar Frankrijk.

[80] François-Henri de Montmorency, hertog van Luxemburg, was in 1668 luitenant-generaal in het leger van de Condé. Hij voerde in 1670 het leger aan dat Holland trachtte te veroveren. Hij bleef tot 1673 in Utrecht en kreeg toen het bevel de noordelijke gewesten te ruimen. Hij bereikte op 6 december Charleroi. Als maarschalk van Frankrijk behaalde hij overwinningen te Saint Denis in 1678, te Fleurus in 1690, te Steenkerke in 1692 en te Neerwinden in 1693. Hij overleed in 1695.

tricht over de Maas was getrokken, overviel de bondgenoten vrees, nu de vijand in hun buurt was, hoewel zij hem schenen te gaan verscheuren toen hij nog op afstand was. Zij gingen nu weer uiteen. Het leger van Oranje was toen, ten gevolge van de winterse ellende en van voedselgebrek, tot zevenduizend man of nauwelijks meer herleid. Hun aftocht was zo deerniswekkend dat het leek alsof ze in een geregeld gevecht door de vijand waren verslagen. Zo kon Luxemburg ongehinderd door Brabant trekken. De Spanjaarden durfden niet de geringste poging te ondernemen hem tegen te houden of zijn achterhoede aan te vallen. Ze zouden spoedig stoutmoediger optreden, toen ze zich ongestraft door struikroverij konden verrijken in een weerloos land. Dat deden ze onder het voorwendsel dat de Luikenaren - die niet eens een leger hadden - de koning niet hadden gehinderd op zijn weg naar Holland. Nochtans hadden zijzelf, toch de rivalen van de Lelie, hem door het centrum van Vlaanderen en Brabant naar Maastricht laten trekken. Zij hadden zijn leger laten provianderen en te Namen hadden ze vrije doorvaart verleend aan de schepen, die over de Maas uit Frankrijk voorraden naar het kamp van de belegerde stad voerden.

De lezer oordele zelf wie voor de ergste tekortkoming verantwoordelijk was.

Ik zal evenwel niet ontkennen dat er enkelen, die hun eigenbelang wilden beveiligen, werden aangelokt door het gezang van de Fransman en te weinig waren bekommerd om het algemeen belang. Hun ambitie camoufleerden ze achter een prijzenswaardige ijver om de prins te Luik ter wille te zijn. Als zijn aanhangers konden ze hem nu niet in de steek laten, nu hij was verwikkeld in de strijd tussen de twee partijen, hoewel in deze oorlog niet de belangen van de Luikenaren, maar die van de inwoners van Keulen op het spel stonden.

Zij die ten koste van de vroegere neutraliteit - zoals men dat noemt - voor één van beide partijen kozen, maakten zeker een grove fout, maar dat was een fout van bepaalde individuen, die niet moest of mocht worden hersteld met het bloed en het zweet van een onschuldige bevolking, want dan beging men zwaar onrecht.

Een grote ongerechtigheid triomfeerde heel de winter door over een ongelukkig land. Ze werd schaamteloos toegejuicht door aanzienlijke Luikenaren, zelfs door leden van die gewijde groep,

wier voorman[81] werd aangevuurd door zijn haat tegen de bisschop, en ook door anderen, meestal lieden uit de volksklasse die gouden zaken hadden gedaan en invloed hadden verworven en ook nu uit winstbejag handelden. Zij leverden een duidelijk bewijs van ondankbaarheid jegens de prinsbisschop en van trouweloosheid jegens het vaderland. Met blijdschap in de ogen zagen ze hun land zuchten en ten onder gaan, want van overal werd er plundering gemeld. Moordpartijen en brandstichtingen kwamen zelfs te Luik voor. Ongelooflijk was het ook hoe Monterey met grote rekwisities het land leegroofde, sommen die hij onder de naam "rantsoenen" eigenmachtig vaststelde. Hij vorderde er zevenendertigduizend op en daarvan meer dan vijfhonderd te Sint-Truiden. Aldus verbrak hij de belofte die hij nochtans nog deed op de dag zelf, dat de laatste tweeduizend rijksdaalders werden uitbetaald van de vijfduizend die hem eerder, zoals gezegd, waren beloofd.
Voorts eiste hij van de abt tienduizend palen, sommige van negen voet, andere van twaalf voet, om te Zoutleeuw een nieuwe wal op te richten.
Daar hij te Brussel geen gehoor vond, deed de abt zijn beklag over dit machtsmisbruik bij de keizer, van wie hij de rechtstreekse vazal was. Maar ook daar bleven zijn smeekbeden zonder uitwerking. Te Luik waren de oren toegestopt voor klachten en de aanhangers van de Fransen betreurden nu hun vroegere drogreden, aangezien hun noodlottig precedent de basis vormde voor de huidige rantsoenen. Hun tegenstanders popelden van vreugde en zeiden dat men niet moest protesteren, nu aan de Spanjaarden hetzelfde werd toegekend als vroeger aan de Fransen. Temidden van deze tweedracht - God geve dat ze niet tot onherstelbare ondergang leidt - ging alles teloor en de belastingen werden nog hardnekkiger opgeëist dan ooit voordien. Buiten de stad was er voor de inwoners van Sint-Truiden niets veilig, aan mensen en vee was de oorlog verklaard, veel werd naar Zoutleeuw weggevoerd en de velden bleven voor een groot deel onbewerkt.
29 april 1674 Op 29 april trok het garnizoen van Zoutleeuw onder commando van baron Beck naar buiten. Ze namen een dertigtal karren mee en richtten in het bos van Nieuwenhoven - "Craybosch" genoemd omdat er zoveel kraaien nestelden - een ware ravage aan onder de eiken en voerden ze naar Zoutleeuw.

[81] Bedoeld zijn kapittel en proost van Sint-Lambertus.

Daarna keerde Beck nog eens terug. Hij gaf zich uit voor aanvoerder van de Franse troepen. Door een herder uit de buurt - die misschien zelf door Beck was misleid - werden kasteelheer en rentmeester buiten het kasteel gelokt en gevangengenomen, hoewel ze een som geld voor voedsel en drank van de soldaten beloofden. Toen het krijgsvolk zich repte om in het kasteel binnen te dringen, werd onmiddellijk een houten balk als een borstwering voor de poort geschoven en de toegang afgesloten. Nu kon men gemakkelijk de toegangsbrug ophalen. Toen de poortwachter naar beneden kwam om te gaan schuilen in een houten uitkijkpost van de brouwerij, schoot Beck doelbewust op die plek. De loden kogels drongen door de planken heen en doodden de man, een onschuldig slachtoffer van deze adellijke slager aan wiens handen bloed kleefde.

Hoofdstuk VI

De streek was bijna leeggeplunderd en de verantwoordelijken deden niets om de openbare rust te herstellen. Want de raadsleden van de Geheime Raad van de prins schoven die zorg en ook de misnoegdheid die noodzakelijke maatregelen zouden verwekken van zich af naar de afgevaardigden van het Land. Er werd dan een vergadering van de Standen bijeengeroepen, maar de kleinere steden van het Land vaardigden liever een groep lawaaierige rechtsgeleerden af. De meesten van hen discussieerden naast de kwestie, ofwel omdat het zo in hun aard lag, ofwel omdat ze door een ander op een zijspoor werden gebracht. Ze discussieerden over van alles en nog wat, behalve over het algemeen belang. Om evenwel niet de indruk te wekken dat zij geen nuttig werk verrichtten - er waren grote vergoedingen voor deze bijeenkomst voorzien -, stelden ze voor niet langer over het onrecht te kankeren, maar een gezantschap naar Brussel te zenden om er te offeren aan de god van de hebzucht.[82] Dat viel niet eens nadelig uit; ze kregen immers geruststellende woorden te horen, terwijl het gezantschap heen en weer reisde alsof er grote moeilijkheden rezen om de zaak te regelen. In werkelijkheid gebeurde nochtans niets anders dan datgene wat mensen overkomt, die in de bergen

[82] De afgevaardigden van de Staten beloofden de keizer vijftigduizend ecu's op voorwaarde dat de streek vrij bleef van troepen.

in handen vallen van goedwillige struikrovers, die niet naar bloed dorsten, maar alleen op geld uit zijn.

18 mei 1674 Op 18 mei gaf Argenteau zich aan de Fransen over. Het was nochtans een geduchte burcht met een natuurlijke bescherming en kundige vestingen. Men verweet de verdedigers gebrek aan moed, want zij beschikten over gangen tot diep in de rots, waar ze zelfs tegen aanvallers die het uiterste waagden een veilig toevluchtsoord hadden.

21 mei Al vroeg in de morgen van de eenentwintigste kon men te Sint-Truiden het geweldige gedonder van zware kanonnen horen. Het fort van Navagne[83] aan de Maas werd door de Fransen belegerd en hevig beschoten. De volgende dag reeds, eerder dan algemeen verwacht, boden de belegerden de overgave aan. Vroeger dacht men dat deze vesting haast onneembaar was. Toen Maastricht in 1632 door de Hollanders was ingenomen, werd deze burcht door de Spanjaarden als met ijzeren wolfstanden uitgerust. Het was toen de bedoeling het recente verlies aldus enigszins te compenseren. Het betekende groot nadeel voor de Luikenaren, als men rekening houdt met de plunderingen tijdens en na de bouw alsook met de terugloop van de handel.

Te Brussel zwegen intussen de wapens bij gebrek aan kracht of aan moed, want de prins De Condé had met zijn leger ongehinderd kunnen uitrukken van Charleroi naar Navagne. Na de oever van de Maas te hebben gezuiverd, keerde hij met maarschalk De Bellefont[84] van daar terug en joeg de inwoners van Zoutleeuw een niet geringe vrees aan.

24 mei Om de overwinnaars weg te houden, velden ze op 24 en 25 mei zeer veel bomen in de bossen van Nieuwenhoven.

Het leger van de keizer was intussen een lusteloos toeschouwer bij de inname van Navagne. Omdat dat leger het niet aandurfde te gaan helpen en een beslissend gevecht aan te gaan met het machtige leger van Condé, trok het zich terug in de richting van Aken. Daar zou het versterking krijgen van een nieuwe lichting uit Duitsland onder leiding van graaf De Souches,[85] een oudgediende, aan wie de keizer het opperbevel had opgedragen, toen

[83] Fort Navagne, ten zuiden van Eijsden.

[84] Bernardin, markies van Bellefont, werd maarschalk van Frankrijk in 1668 en voerde in 1673 in de Hollandse Oorlog een legerafdeling aan.

[85] Louis, graaf van Souches, was een Fransman, maar streed in dienst van de keizer in Zweden en Hongarije en werd generaal van het keizerlijke leger.

de vorige aanvoerder, De Bournonville,[86] naar de Palts werd teruggeroepen om aan het hoofd van andere keizerlijke troepen tegen maarschalk Turenne[87] op te trekken. Intussen verspreidde De Souches zijn troepen, geschat op dertigduizend man, over een breed front aan de oever van de Maas. Hij verontrustte de Luikenaren, die vanuit de stad de tenten van zijn kamp zagen, in niet geringe mate. Die vrees viel weg toen De Souches, na er een achttal dagen te hebben gelegerd, heen ging, zwaar beladen met goud dat hij had opgehaald en met een geschenk van zes karrevrachten wijn.
Terwijl hij met dat leger, waartoe een groot aantal vrouwen behoorde, voortsukkelde meer dan dat hij het aanvoerde, knaagde het de inwoners uit de Condroz en langs de Maasoevers langzaam af tot op het bot. Het eerste doel van hun tocht leek Sedan te zijn, vervolgens Parijs en het hart van Frankrijk. Maar De Souches sloeg zijn kamp op bij Dinant. Profiterend van een feestmaal bij de paters jezuïeten, waar de commandant van de burcht met de burgemeesters van de stad was samengekomen, dreigde hij met een openlijke aanval en maakte zich aldus meester van de stad, want commandant Haultepenne gaf uit onbegrijpelijk defaitisme de uiterst versterkte burcht over. Nochtans had graaf De Berlaymont[88] deze burcht vroeger lange tijd en met succes verdedigd tegen de Franse koning Hendrik II.
Ondertussen trok de prins van Oranje een omvangrijke troepenmacht samen in de omgeving van Mechelen om hulp te brengen aan de Spanjaarden. Hun aantal zou de veertigduizend hebben benaderd. Men stelde twintigduizend man onder bevel van graaf Monterey en vol verwachting keek men uit naar de Duitsers om dan met vereende krachten tegen prins De Condé op te trekken, die ze - daarvan waren ze overtuigd - onder hun overwicht zouden verpletteren. De Duitsers trokken bij Namen over de Maas en vielen het zuiden van Haspengouw binnen. De Hollanders zetten een vast kamp op bij Perwez en langs de Mehaigne in de richting van Hannuit. De Spanjaarden bevonden zich te Gembloers het dichtst bij de vijand en hielden Waver en andere dorpen bij de

[86] Waarschijnlijk Alexander de Bournonville, kamerheer van de keizer en generaal-veldmaarschalk aan de Rijn.
[87] Turenne vocht tegen de keizerlijke troepen aan de Rijn; hij versloeg de cavalerie te Sintzheim en het gros van het leger te Insheim.
[88] Henri de Berlaymont verdedigde in 1554 Dinant tegen Franse troepen.

Dijle bezet. Deze afdelingen waren dus niet ver van elkaar verwijderd, toch stelden ze het uit bij elkaar aan te sluiten omdat hun aanvoerders het niet eens waren. Monterey vond het een schande dat hij zich aan de prins van Oranje moest onderwerpen. Ook veteraan De Souches onttrok zich aan Oranjes opperbevel. Zo ging er veel tijd verloren door nutteloos getreuzel, hoewel belangrijke gebeurtenissen op een beslissend moment totstandkomen. Naar het voorbeeld van hun aanvoerders voerden ook de soldaten niets uit, maar ze kregen intussen wel de gelegenheid om Haspengouw binnen te vallen. Ze voerden hun bevelen met zo'n wreedheid uit dat de bevolking vluchtte tot voor de poorten van Sint-Truiden en het land verlaten achter liet. Het brutale krijgsvolk deinsde niet terug voor moord en brandstichting.

25 juli 1674 Deze rampspoedige tijd duurde vanaf 25 juli tot in het begin van augustus, toen de legers van het verbond zonder veel verstandhouding bij Gembloers samenkwamen om met vereende krachten een aanval te ondernemen tegen prins De Condé. Deze trok zich geleidelijk terug naar Charleroi, na tot ver in de omtrek de rijpe oogst te hebben verwoest, om aldus het vijandelijke leger bevoorradingsmoeilijkheden te bezorgen. Toen de aanvoerders hem dichter naderden en hij, die in aantal niet tegen hen was opgewassen, een strijd ontweek waarin zijn kans op succes twijfelachtig was, wierp hij bij de Piéton, een plaatselijk riviertje, een stevige dam rond zijn leger op en richtte er zijn kamp in. Omdat ze hem daar niet durfden aanvallen en ook omdat hun proviand door het langdurige, nutteloze oponthoud was opgebruikt, waren de verbondenen wel gedwongen weg te trekken in de richting van Henegouwen.

11 aug. Op 11 augustus, bij dageraad, braken ze op. Graaf De Souches leidde de voorhoede, de Spanjaarden vormden het centrum, de Hollanders de achterhoede. Condé viel hen nu aan en bracht hen een zware nederlaag toe in een gevecht dat van beide partijen een bloedige tol eiste. Het gevecht duurde de hele dag, tot de duisternis er een einde aan maakte en de aftocht werd geblazen. Van de verbondenen vielen er velen in de handen van hun vijanden. Onder de gesneuvelden bevond zich baron Beck van wiens misdaad bij de poort van "Nanhoven"[89] we enkele pagi-

[89] Er staat "Nanhoven", een poging om de uitspraak van Nieuwenhoven in het plaatselijke dialect weer te geven.

na's eerder gewag hebben gemaakt. Men kan dus besluiten: "bloed roept om bloed".
Wat ik hier heb verteld, moge volstaan. Ik laat onvermeld wat geen verband houdt met onze instelling.
Na een tijdlang door Henegouwen en omliggende provincies te hebben gezworven, werden de verbondenen aangegrepen door een laattijdige eerzucht. Hun driedelig leger werd naar Audenaarde geleid om de stad in te nemen, maar hun poging mislukte. De Condé snelde immers toe en bracht zijn leger in slagorde. Daarop verlieten de bondgenoten vlug hun kamp in een schandelijke vlucht.
21 sept. 1674 Dat voorval greep plaats op het feest van Sint-Mattheus. De aanvoerders hadden nu alle hoop opgegeven. Een kringloop van de dierenriem was verstreken en ze hadden niets bereikt dat de omvangrijke uitgaven voor een zo talrijk leger kon verantwoorden of compenseren.
18 okt. Op 18 oktober keerden ze terug naar Leuven als eerste halte op hun dooltocht. Hun nabijheid wekte bij de inwoners van Haspengouw grote angst voor inkwartiering tijdens de winter. Maar ze ontweken deze streek die voor hen open lag omdat ze, zo dacht men althans, voor De Condé waren bevreesd. Ze trokken over de brug van de Dijle en sloegen de richting in van Diest om van daar verder te trekken naar de Kempen.
22 okt. Op de tweeëntwintigste sloegen ze een brug over de Demer en trokken langzaam voort. Intussen liep te Brussel het bericht binnen dat de Dinantezen hun burcht hadden bevrijd van de Duitsers, die De Souches er met list had binnengeleid, zoals eerder verteld. Zo hadden ze een degelijk bolwerk toegevoegd aan de verdediging van hun land.
Ik vertel bondig hoe dat was gebeurd.
De Fransen waren uit het naburige Charleville naar Dinant gekomen om er haver te kopen. Toen Caniscki, de commandant van het Duitse garnizoen in de burcht, hen zag, deelde hij aan Haultepenne zijn inzicht mee de zware kanonnen in actie te brengen om de Fransen op afstand te houden. Verwijzend naar de neutraliteit van Dinant verbood Haultepenne hem dat, hoewel de commandant zich heftig tegen dat verbod verzette. Later werden hij en zijn Duitse garnizoen door De Souches weggeroepen om deze plaats in handen te geven van het Spaanse leger, waarvan een afdeling van tweehonderd man onder leiding van De Mézière vanuit

Namen overkwam. Haultepenne, die de schande van zijn recente overgave wilde uitwissen, bracht in het geheim gewapende burgers in de burcht. Daartoe gebruikte hij geheime gangen, die waren uitgehouwen tot diep in de rots zelf. Ze sloten er aan bij Luikse hulptroepen, die in de burcht waren achtergebleven en probeerden de Duitsers te verdrijven, maar ze werden op een hagel van lood onthaald. De Dinantezen, die in aantal de meerderen waren, dienden hen van antwoord en na enkele Duitsers te hebben gedood, heroverden ze de burcht.
Monterey kon de verijdeling van zijn plannen moeilijk verkroppen. Gewezen burgemeester Graty,[90] die in Brussel verbleef om met grote sommen geld de verbondenen milder te stemmen, gaf hij bevel zo spoedig mogelijk weg te gaan, aldus wees hij het goud van de Luikenaren van de hand.
22 okt. 1674 Op 22 oktober kwam hij aan te Sint-Truiden en de volgende dag ging hij ook weer naar Luik. Na korte tijd ging hij dus weer dezelfde weg om zijn woede te laten bedaren door de gebruikelijke troostmiddelen. De meesten die de ware aard van Monterey kenden, geloofden dat zijn woede slechts was geveinsd: een prachtig stukje komedie om de anderen om de tuin te leiden. Intussen trok de Duitse karavaan langzaam door de Kempen. Voorwendsel voor dit getreuzel was de belegering van Grave. In dit stadje bood Chamilly,[91] de bevelhebber van het Franse garnizoen, hardnekkig weerstand en doorstond na drie maanden nog altijd de belegering van de Hollanders, bij wie de prins van Oranje zich met zijn troepen had aangesloten. Dit voorwendsel vormde evenwel niet de ware reden van hun getreuzel.
28 okt. Want toen Grave de strijd opgaf en het garnizoen de stad op 28 oktober verliet, kwam er nog geen beweging in het Duitse leger, dat intussen ongestoord het Hageland met zijn rekwisities kon teisteren. Ze kwamen zelfs tot Sint-Truiden en ze eisten achtduizend rijksdaalders van de stad. Intussen zonden de Luikenaren gezanten naar Spork,[92] die aanvoerder was geworden van

[90] Mathias van Graty, heer van Aigremont, van Awirs, Fexhe en Streeh, was burgemeester te Luik in 1665 en 1672.
[91] Noël Bouton, markies van Chamilly, was in maart 1674 tot gouverneur van het Maasstadje Grave aangesteld. Later voerde hij strijd in Duitsland. In 1703 werd hij maarschalk van Frankrijk.
[92] Jean, graaf van Spork, streed op vele fronten voor de keizer en werd in 1674 aangesteld tot bevelvoerder van het Oostenrijkse leger in de Nederlanden.

het keizerlijke leger na de verwijdering van De Souches, die de schuld had gekregen van de mislukte veldtocht tegen Condé. Toen dit Luikse gezantschap hier langs kwam, sloot de Sint-Truidense schout[93] zich bij hen aan. Ze gingen door naar het kamp en daar vandaan kwam onmiddellijk de melding dat de troepen, die op weg waren naar Herk, Kermt en de andere dorpen aan de Demer, die vergeefs geld hadden gegeven om zich van inkwartiering vrij te kopen, van richting veranderden en naar Sint-Truiden trokken.

3 nov. Het waren niet de wallen, maar het was een financieel accoord[94] dat op 3 november de stad van deze ongewenste gasten vrij hield.

Spork kwam de volgende dag kort na de middag te Brustem aan en zijn uitgehongerd leger verspreidde zich over de naburige dorpen om een aanslag te plegen op wat er in de graanschuren nog restte van de oogst.

De ramp bleef hier toch draaglijker omdat de soldaten hier bereid waren zich menselijker te gedragen dan het krijgsvolk dat in Brabant berucht was door het roven van buit. Dit kwam ongetwijfeld omdat Spork bevel had gegeven zich van roverij te onthouden. Deze zachtmoedigheid viel wel duur uit voor de stad van Sint-Trudo: om de orkaan van wapengeweld buiten de wallen te houden, werd als medicijn een grote som geld gegeven, alsmede veel brood en vetgemest vee voor hun grommende magen. De waarde van de bijdrage in natura bedroeg ongeveer driemaal de som aan rijksdaalders. Om zoveel geld te recupereren en de stad te ontlasten, werd een heffing uitgevaardigd op de verkoop van elk vat graan.[95]

5 nov. 1674 Bij dageraad van 5 november werd het sein gegeven voor de aftocht en het leger trok weg in de richting van Borgworm. Het krijgsvolk verspreidde zich in alle richtingen om te foerageren tot vlakbij de buitenwijken van Luik. Daar werden ze teruggedreven door de burgerwacht, die razend kwaad met de wapens dreigde, toen ze de vrijpostigheid zag waarmee die mannen ongestraft roofden.

[93] In 1674 was De Tornaco schout van de bisschop en Christiaan van den Edelbampt schout van de abt.

[94] De som is niet ingevuld.

[95] Niet alleen werd de uitvoertaks op graan verhoogd, er werd ook een hoofdelijke taks ingevoerd.

Wegens de lamlendigheid van zijn inwoners was Hoei intussen in handen gevallen van Spork. Er kwam een bezetting van drie legerafdelingen, die daar de afloop van de belegering van Dinant moesten afwachten. Want de voltallige Duitse troepenmacht, nog versterkt met Spanjaarden, was aangevoerd om van op de overkant van de Maas met hun zware kanonnen de vestingmuren te bestoken.

14 nov. Op 14 november kwamen Hollandse troepen, aan wie Oranje had gevraagd de manschappen die Grave belegerden naar Charleroi over te brengen, toevallig te Velm en namen bezit van dat dorp en de omgeving. Dat betekende een ramp voor de plattelandsbevolking. De volgende dag trokken ze over het zogenoemde "Spaanse bruggetje"[96] vlakbij de wallen van Sint-Truiden en gingen door naar Ordingen. Tijdens die dagen werd bekend dat de keizer aan de prefect van België had geschreven dat het Spaanse leger diende weg te blijven uit het Land van Luik, dat hij als "winteroffer" voorbehield aan de Duitsers, die daar in winterkamp zouden gaan: in die tijd waren de arenden zo welwillend, dat ze de roofzucht van de gieren volkomen beteugelden.

21 nov. 1674 Dinant gaf zich na een beleg van drie dagen over aan het keizerlijke leger dat, voordien nog beschermer, nu de activiteit van de vijand overnam. Ook de citadel van de stad gaf zich over, hoewel het menselijk vernuft en de natuur haar ruime verdedigingsmogelijkheden boden, indien het de commandant van de burcht maar niet aan krachtdadigheid had ontbroken: maar met beschamende wispelturigheid hing die de huik naar de wind.

In die tijd was de toestand in het Land van Luik zeer rampzalig, nu de bepalingen van het vroegere neutraliteitspact waren verbroken. Nu, weliswaar erg laat, zagen ook de kanunniken van het kapittel van Sint-Lambertus in wat ze mochten verwachten van de keizer, die zij nochtans zelf met dringende smeekbeden om hulp hadden geroepen. Intussen richtten zij een schrijven aan de kardinaal van Baden,[97] die kort voordien in hun college was ingeschreven, dat hij, voor zover hij invloed had bij de keizer, hun land, dat naar de ondergang gleed, zou helpen, een land dat

[96] Brugje over de Cicindria. De naam bestaat nog als plaatsnaam in de wijk Sint-Pieter: "De Spaanse Brug".

[97] Bernard-Gustaaf-Adolf, prins van Baden, was reeds kardinaal toen hij in april 1674 als kanunnik van Sint-Lambertus werd aangenomen. Het was een vergeefse poging nadien bisschop te worden. Hij kwam op 24 november naar Luik.

nu van overal vreselijk werd geteisterd door troepen die kwamen en gingen.
Om de citadel van Hoei tot overgave te dwingen - graaf De Merode, de commandant van de burcht, weigerde immers op de eis tot overgave in te gaan -, richtten de belegeraars platformen op voor hun artillerie. Het ene noemden ze Sporck, het andere Lovigny, tot blijvende herinnering aan het succes dat Duitsers en Spanjaarden daar boekten.
29 nov. Vanaf die stellage werd de citadel met meer dan vijandelijke hardnekkigheid bestookt vanaf 29 november.
De kardinaal van Baden kwam intussen naar Luik om tijdens een proeftijd als kanunnik het college van de kathedraal van zijn eigenschappen te overtuigen.
2 dec. Op 2 december riep het garnizoen van Hoei, dat niet strijdlustiger was dan dat van Dinant, door een signaal van de tamboer de belegeraars op tot onderhandelingen. Ze bereikten een accoord voor een overgave die, hoe eervol de voorwaarden schijnbaar ook waren, smadelijk was.
Vlaggen werden gehesen, langs beide zijden werden toortsen ontstoken, de tamboer roffelde, loden kanonskogels werden in gereedheid gebracht. Dan kregen de belegerden toestemming de burcht te verlaten. Maar het pact werd helemaal niet nageleefd volgens Germaanse trouw, iets waarop dat volk zo prat gaat. Inderdaad, toen de Hoeienaren op de stadsbrug waren gekomen, werden ze overvallen. De meesten werden beroofd, velen werden gedood, enkelen werden hals over kop van de brug in de Maas geworpen. Opdat evenwel een zo laffe schending van het gegeven woord de legerleiding niet zou worden aangerekend, werden enkele Duitsers aangehouden en één van hen zelfs terechtgesteld. Op die wijze werd een zwaar misdrijf met een lichte straf beboet. Velen waren van mening dat deze voorbarige overgave van de burcht helemaal niet plaats vond tegen de wil van de gouverneur. Om zich vrij te pleiten van een tekort aan militaire moed en van een gebrek aan trouw ten overstaan van zijn vorst, verkoos hij dat buiten zijn medeweten het garnizoen met tromgeroffel te kennen gaf dat het de burcht overgaf, hoewel daartoe geen enkele noodzaak bestond en het mogelijk was de belegering nog maandenlang te doorstaan. Maar wie de zaak scherper bekijkt, kan toch niet aannemen dat gewone soldaten het zouden aandurven zo te handelen zonder hun aanvoerder te hebben geraadpleegd. Het feit dat

de Duitsers het kasteel van de commandant te Tihange in de as legde, schijnbaar om zijn weerstand te breken, vergrootte nog de achterdocht, want het gerucht deed de ronde dat hem herstel op kosten van de Duitsers was toegezegd nog vóór het vuur werd aangestoken. Zo ging het Land van Luik met rasse schreden naar zijn ondergang, meer door eigen fout dan door de schuld van vreemden.
De wapens die aan de inwoners van Hoei werden ontnomen, werden in de burcht opgeslagen. Zestien afdelingen voetvolk en vier afdelingen ruiterij werden ter bewaking achtergelaten, terwijl het gros van het leger naar Luik trok, de brug over de Ourthe bij Chênée overstak om vervolgens de inwoners van Aken en Keulen de last van een inkwartiering tijdens de winter op te leggen. Te Hoei ging Chavagnac zo driest te werk dat hij er het gezag usurpeerde en zich gedroeg, als was hij de prins van het land, haast de keizer zelf. Inderdaad, toen de keizer de prinsbisschop te Luik in een brief vroeg aan zijn soldaten inkwartiering voor de winter toe te staan en daarop alleen wat brood en wat minderwaardig voer voor de paarden kreeg toegestuurd, vond Chavagnac dat zo bespottelijk dat hij, geen blad voor de mond nemend, verklaarde, dat de keizer geen verstand had van krijgszaken en niet wist hoe voor het onderhoud van zijn leger te zorgen, dat het hem, aan wie de keizer deze zorg had overgedragen, dus zelf toekwam de brief te interpreteren. Hij schreef dan ook aan de raadsleden van het stadsbestuur te Luik dat hij de prijs van het graan zou bepalen, zoals hij te Hoei had gedaan, onder het mooie voorwendsel van het algemeen belang, dat een zware klap zou krijgen, indien alle onderdanen uit het Land naar Hoei werden opgevorderd, of het moest zijn dat zij verkozen door vuur en zwaard voor hun opstandigheid te boeten.
De Sint-Truidenaren vaardigden de schout[98] en M. a Speculo, een gewezen burgemeester, af om aan Chavagnac een gouden beurs van vierduizend gulden ter hand te stellen. Maar toen hij die som als onvoldoende afwees en zijn oorspronkelijke eis niet verminderde, keerden zij onverrichterzake terug.

[98] Schout De Tornaco (zie noot 93) ging met gewezen burgemeester A Speculo op 10 december naar Luik.

Intussen richtte graaf d'Estrades[99] vanuit Maastricht gelijke dreigementen tegen wie zich onderwierp aan de rekwisities van Chavagnac en zo kwam men tussen hamer en aambeeld. Eén van de Tongerse burgemeesters[100] werd gevankelijk naar Maastricht gevoerd omdat hij met Chavagnac betreffende een te betalen som een accoord had gesloten.
Het nieuws van het overlijden van l'Isola,[101] de zaaier van het slechte zaad te Luik, bereikte Luik en iemand bedacht voor hem volgend spottend grafschrift:

Luik, jubel,
Mottet, zing,[102]
d'Ans, dans,[103]
l'Isola is overleden,
Alleluia!

Hoofdstuk VII

1675 De ontvanger van de belastingen te Hoei gaf een voorproef van wat het nieuwe jaar zou brengen, toen hij onze abdij en de omliggende kloosters een brief stuurde, waarin hij een afgevaardigde naar Hoei riep op de derde dag na ontvangst van zijn brief. Indien ze aan zijn oproep geen gevolg gaven, zouden ze van opstandigheid tegen de keizer worden beticht. Dat was een bespottelijke bedreiging, een aanfluiting zelfs tegenover monialen. Intussen teisterden hoogst onrechtvaardige rekwisities het hele land. In dorpen die niet vlug genoeg betaalden, steeg de rook op. Vanaf de wallen te Sint-Truiden kon men de vlammen zien van een hoeve in het "Brukske",[104] die in brand stond met het vee nog in de stallen. Van overal moest men dus wel naar Hoei trekken en er de knie buigen voor Baal en voor zijn profane

[99] Godfroid graaf d'Estrades was koninklijk ambassadeur in Holland, in Engeland en gouverneur van Maastricht. Later werd hij maarschalk van Frankrijk en was hij gevolmachtigd minister bij de onderhandelingen voor de Vrede van Nijmegen in 1679.
[100] Burgemeester Bevers.
[101] Over l'Isola zie noot 66 op p. 173.
[102] Mottet, licentiaat in de rechten van de universiteit van Reims, werd kanunnik van Sint-Lambertus. Wegens zijn sympathie voor Spanje werd hij door de Fransen in 1675 aangehouden en in Maastricht opgesloten, waar hij in 1677 overleed.
[103] Charles d'Ans was drie keer burgemeester te Luik.
[104] Het "Brukske" ligt tussen Brustem, Aalst en Sint-Truiden.

offerpriesters,[105] die als loon voor hun werk de buit van hun slachtoffers ontvingen.
In Maastricht zag men dit niet zonder tevredenheid gebeuren, want daar koesterde men de hoop de resterende bezittingen van het geteisterde Land tot een niet te versmaden eigen voordeel binnen te halen. Want onder het voorwendsel dat de overeengekomen neutraliteit door de rekwisities van de keizer was verbroken, liet de Franse koning een even hoge schatting opleggen. De inwoners van de Condroz kregen het bevel in Sedan, de Haspengouwers in Maastricht, de Kempenaren in Maaseik even veel belastingen af te dragen, als ze aan Chavagnac hadden gegeven.
11 febr. 1675 Op 11 februari kwam te Sint-Truiden bevel dat men zonder uitstel zesduizend rijksdaalders diende te betalen.
Op het einde van februari rees het vermoeden dat het keizerlijke garnizoen Hoei zou verlaten. Derhalve werden zeshonderd Spanjaarden toegelaten, die de bezetting van burcht en stad zouden overnemen, terwijl de Duitsers zich haastten om hun eigen streek te gaan verdedigen tegen de Fransen, die bij Breisach een overwinning op de verbondenen hadden behaald en dezen in de beide Elzassen voortdreven. Maar het was slechts schijn: hun enige bedoeling was het, nu het garnizoen gevoelig versterking had gekregen, vanuit Hoei tegen de plattelandsbevolking op te rukken en deze met geoorloofde en ongeoorloofde middelen tot betaling van schatting te dwingen.
27 febr. Uit Brustem en Ordingen werden aldus alle vee en ook gevangenen naar Hoei gebracht op 27 februari, dat was op Aswoensdag, een ongelukkig begin van de kerkelijke vasten.
Tijdens die wanordelijke toestand waren er heel wat pseudopatriotten die hun persoonlijk bezit wisten te vermeerderen. Dat gebeurde niet alleen te Luik, maar ook buiten deze stad. Vooral in het graafschap Loon kwam de adel in opspraak door het toevoegen van vijf procent taks aan de twintig procent die Chavagnac eiste en dit onder het aanlokkelijke voorwendsel dat dit geld hen in staat zou stellen het juk van de officiaal, dat bijzonder gehaat was bij de Luikenaren, af te schudden. Indien ze daarin slaagden, zouden ze definitief zijn verlost van de voortdurende plagerijen van hun schuldeisers en dan daagde weer de hoop dat zij onder één en dezelfde prins hun graafschap volgens eigen wetten,

[105] In de marge heeft Foullon de namen bijgeschreven: Hinnisdael en Foumalle.

onafhankelijk van Luikse inmenging, konden besturen. Maar de afloop beantwoordde niet aan hun verwachtingen. Ze geraakten niet verder dan de wachtkamer. Ze dienden zich naar Keulen te begeven, waar de Luikse prins in Sint-Pantaleon verbleef om hem met geld, waaraan hij in die dagen behoefte had, tot hun standpunt over te halen. Afgevaardigd werden de landcommandeur van de Duitse Orde[106] en De Geloes,[107] schepen te Vliermaal en ontwerper van het plan. Toen zij zich argeloos van Maastricht naar Keulen wilden begeven, werden ze aangehouden en, aangezien De Geloes kort voordien te Hoei met Chavagnac een overeenkomst had gesloten aangaande de belastingen die door het Loonse gewest dienden te worden betaald, kreeg hij het bevel vóór hij Maastricht mocht verlaten dertigduizend gulden te betalen aan de prefect van de schatkist. Die som was gelijk aan de som die, naar zij beweerden, met de Duitsers was overeengekomen. Toen die betaling was verricht, mochten ze doorreizen naar Keulen, maar daar keerden ze onverrichterzake van terug naar Hasselt. Om het verlies van De Geloes weer goed te maken, riep men daar de regulieren van de ongelukkige streek bijeen en wel van beiderlei sexe, iets wat kan doen lachen. Daar deze vergadering, die geen leider had, geen algemeen geldende beslissing kon nemen, besloot men de schuld van De Geloes af te lossen met vroeger geïnd geld. Derhalve voerde men ook de betaling die aan Chavagnac was toegezegd niet uit. Op zijn beurt gaf deze bevel aan Spaanse hulptroepen onder commando van Courier een inval te doen in de dorpen van het graafschap Loon. Met uitzonderlijke furie stookten ze vuur te Stevoort en op andere plaatsen. Buit en gevangenen werden naar Diest overgebracht, terwijl de plattelandsbevolking haar beklag deed dat het geld, dat zij te Hasselt had neergeteld, voor andere doeleinden werd aangewend.

20 maart 1675 Op 20 maart deed het garnizoen van Diest een uitval tegen de dorpen ten westen van Sint-Truiden. Geweld werd gepleegd tegen het klooster van de benedictinessen te Mielen, de parochiepriester werd als gijzelaar meegenomen, samen met boeren van andere plaatsen. Ze zouden niet worden vrijgelaten

[106] Landcommandeur van Alden Biesen was van 1657 tot 1690 Edmond-Godfried van Bocholtz d'Oreye.

[107] Jean-René de Geloes, die een licentiaat in de beide rechten te Leuven had behaald, was sedert 1651 schepen te Vliermaal, als opvolger van zijn overleden vader.

voordat de opgeëiste som, vermeerderd met een boete van honderd rijksdaalders, tot de laatste stuiver was betaald. Met zo'n zweep geselden ze een onschuldige bevolking, zonder enig ontzag voor de geestelijke staat en de bedreiging met roof en brandstichting werd nog herhaald. Hun optreden maakte dat de nonnenkloosters uit de streek een niet geringe som geld stortten in de niet te vullen put van hebzucht van Chavagnac.
De abt van Sint-Trudo ontsnapte intussen dank zij de bescherming en het vrijgeleide, die de keizer hem had verleend, toen deze hem de regalia toekende, zeker ook door de bedenking dat het niet opging, nu voor stad en streek na betaling van zesduizend rijksdaalders veiligheid was toegezegd door Chavagnac,[108] hem afzonderlijk lastig te vallen, tenzij men het hoofd van de rest van het lichaam wilde scheiden.
7 maart 1675 De kardinaal van Baden,[109] die van graaf d'Estrades, de prefect van Maastricht, toestemming had gekregen om zijn bezittingen te Luik in te pakken en naar Duitsland terug te zenden, stuurde op 7 maart die bagage met zijn persoonlijke bezittingen vooruit. Hijzelf bleef nog te Luik met baron Plitterdorf, aan wie de aanvankelijk toegestane uitreisvergunning plotseling werd geweigerd, een streep door de plannen niet alleen van de kardinaal van Baden, maar ook van de keizer. Nog dezelfde dag stuurde d'Estrades de commandant van de lichte cavalerie, La Bretesch, met zijn afdeling naar Gulpen om te onderzoeken of er in de bagage van de kardinaal niets was terechtgekomen dat door de krijgswet was verboden of dat een ander toebehoorde. Hoewel de leider van het konvooi verklaarde dat er niets dergelijks werd verstopt gehouden, werden er vier ransels vol wapens gevonden. Het hele konvooi werd daarop naar Maastricht afgeleid, de bagage werd grondig doorzocht en er werden documenten aangetroffen van geheime onderhandelingen tussen de kardinaal van Baden met de keizer en de leden van diens Geheime Raad. Men meent dat deze documenten, die aan de zeer christelijke koning werden overhandigd, aanleiding zijn geweest tot het rampzalig voorval dat wij gaan beschrijven. De koning liet de bagage van de kardinaal

[108] In de marge werd bijgeschreven: "Baron Von Schenk, de commandeur van Bernissem, werd door de Sint-Truidenaren naar Hoei gestuurd en betaalde er zesduizend rijksdaalders, die hij vrijgevig uit de stadskas had beloofd".
[109] Zie noot 97 op p. 189.

verkopen en omdat uit de ontleding van de onderschepte brieven duidelijk bleek dat de keizer niet alleen in de nabije toekomst burcht en stad Luik in zijn macht hoopte te krijgen, maar dat het ook in zijn bedoeling lag aan Maximiliaan, of hij wilde of niet, de heer van Baden als coadjutor toe te voegen om de onderdanigheid van de Luikse provincie aan het huis van Oostenrijk te versterken, kreeg d'Estrades opdracht baron Vierset,[110] die persoonlijk de Fransen genegen was, aan te zetten om voor hen de doorgang tot de Luikse burcht te forceren. Hij voerde daar bevel over troepen die Maaseik hadden verlaten, nadat kort voordien de wallen daar waren gesloopt. Of hij dat bevel uitvoerde uit trouw of uit ontrouw laat ik in het midden.

28 maart 1675 Zeker is wel dit: alles verliep zo omdat God vertoornd was op de Luikenaren en zij, die zozeer waren gehecht aan de voorvaderlijke vrijheid, te laat begonnen te treuren toen op 28 maart bij dageraad bleek dat men hen tijdens de nacht het juk had opgelegd. Aanvankelijk wekte het volk de indruk dit juk te zullen afwerpen onder leiding van burgemeester d'Ans en onder aanvoering van Mottet,[111] een kanunnik van de kathedraal, en van anderen,[112] die als bazuinen gedurende drie dagen op de kruispunten het volk aanzetten de wapens te grijpen. Maar de woede bleef beperkt tot wat wild geschreeuw, enkel noodlottig

[110] Ferdinand de Billehé, baron van Vierset, voerde sedert 1673 bevel over het fort van Sint-Walburgis.

[111] Over d'Ans en Mottet zie de noten 102 en 103 op p. 192.

[112] Foullon heeft de volgende oproep van de Luikse gezagdragers aan de staatshoofden van de naburige gebieden ingelast: "Nous Doyen et Chapitre de la Cathedrale de Liege, Chancelier et Gens du Conseil privé de Son Altesse Serenissime, Bourguemaistres, et autre Deputez du Magistrat de la Cité de Liege, etc.
A tous Monarques, Roys, Princes, Puissances et Etats, tous et un châcun ausquels il apartiendra, toute Veneration, Respect, et Salut. Avons jugé convenir de manifester comme quoy le Baron de Vierset Gouverneur de la Citadelle de cette Cité de Liege, y auroit introduit la nuit du Mecredy au Jeudy vingt-huictième de ce Mois, bon nombre de Soldats François sans aucune nostre connoissance, ny participation, directement contre le Serment de fidelité presté solemnellement à Son Altesse Serenissime nostre Evéque et prince et son Illustre Chapitre, et au grand prejudice de nostre Neutralité, laquelle nous avons jusques à maintenant taché de maintenir de toute l'étendue de nos soins, et sommes encore dans la méme resolution, suppliant et requerant de suitte touttes lesdites Puissances de vouloir estre bien persuadées de cette verité pendant que nonobstant ce changement autant inopiné que surprenant, Nous travaillons à nostre plus grande seureté.
Fait à Liege ce 29 Mars 1675.
Par Ordonnance de Mesdits Seigneurs.
G. Desree. J.L. Creft G. Du Sart."

voor enkele onschuldige burgers, terwijl de Fransen vanaf de hoogte rustig, maar voorbereid op elke eventualiteit, neerkeken op de ongeordende, rumoerige menigte, wier militie voortaan uit de oude burcht was gesloten. Toen dan de opgezweepte gemoederen tot bedaren waren gekomen, spande de bevolking zich in om nieuwe versterkingen op te richten. Het was een droevig voorteken voor de rampen die zouden volgen, hoezeer de zeer christelijke koning ook beloofde dat hij de Maastrichtenaren de teugel zou opleggen in zijn streven om de neutraliteit te beschermen, die, naar hij beweerde, Duitsers en Spanjaarden bedreigden. Om elke twijfel omtrent zijn woorden weg te nemen, onthulde hij enkele uittreksels uit de brieven van de Geheime Raad van de kardinaal van Baden.[113] Dat sloeg velen met verbijstering: afgezien van het feit dat het vrijgeleide, dat d'Estrades het konvooi had gegeven, op verdachte wijze werd verbroken, was er ook het feit dat zo belangrijke brieven openbaar werden gemaakt en dat een belangrijk persoon niet eens de gelegenheid kreeg om zich te verantwoorden, of hij inderdaad wist dat tussen de andere bagage van huiselijke aard verboden wapens waren verpakt.
Toen te Luik de zaak voor hem was verkorven, maakte de kardinaal zich, samen met enkele volgelingen, uit de voeten en onder bescherming van een lijfwacht begaf hij zich naar Fulda. Geprezen om zijn vroomheid en zijn godsdienstigheid werd de prins hier, waar hij de Regel van Benedictus had aanvaard, naderhand tot abt aangesteld.[114]
Agurto, onderbevelhebber van de Spaanse ruiterij, had versterking aangevoerd voor de bezettingstroepen te Namen. Toen hij van die tocht terugkeerde, overviel hij met zijn afdelingen onverwacht de heerlijkheid Montenaken. De dorpen in de omtrek teisterde hij met zware rekwisities, zodat hij ze haast tot de bedelstaf bracht. Menzaga werd ook naar Sint-Truiden gestuurd en kon daar een schenking van honderd pistolen afdwingen. Vervolgens trokken zij, herauten van een duivelse armoede, gesel van de plattelandsbevolking, langzaam verder naar het Hageland.
25 april 1675 Op 25 april vroeg in de namiddag staken ruiters uit Maastricht de dorpen rond Zoutleeuw in brand. Budingen, Neer-

[113] De Fransen wilden bewijzen dat er plannen waren om Sint-Walburgis in handen van de keizerlijke troepen te spelen.
[114] Hij overleed er reeds in 1677, zesenveertig jaar oud.

linter en Ransberg werden voor het grootste deel in de as gelegd. De noordenwind wakkerde de brand aan. De bewakingspost was naar Tienen gevlucht, toen hij hoorde dat de vijand naderde.

20 mei 1675 Op 20 mei kondigde het luiden van de banklok af dat niemand een voet buiten de stad mocht zetten. Wie zich aan dat verbod onttrok en door de Spanjaarden werd gevat, zou zich op eigen kosten moeten vrijkopen. Een nieuw machtsmisbruik vorderde immers vijfduizend rijksdaalders van de inwoners van de stad en tweeduizend gulden van elke buitenwijk.

29 mei 1675 Op 29 mei gaf de citadel van Dinant zich over, nadat ze gedurende enkele dagen hevig was beschoten door de kanonnen van de Fransen, die onder bevel stonden van maarschalk De Créqui.[115] Het Duitse garnizoen nam, samen met de te hulp gestuurde Spanjaarden, de wijk naar Namen.

30 mei 1675 De volgende dag eiste De Courcol,[116] chef van de belastingdienst der ongerechtigheid, die de Brabanders in navolging van de Franse benaming een "intendant" noemen, in een rondschrijven van de abt tweeduizend rantsoenen, binnen vier dagen te leveren of tweeduizendvijfhonderd gulden,[117] dreigend met executie indien hij de vier dagen liet voorbijgaan met getreuzel. Dadelijk werd een schrijven naar Brussel gestuurd[118] om bescherming tegen het dreigend gevaar. Maar nog was die gezant onderweg toen Mensago, de aanvoerder van de ruiterij te Zoutleeuw, Ouwerx, de bevelhebber van het fort, en Pasecho, de prefect van de stad, op aanraden van schepen Everaerts[119] een groep soldaten stuurden om ons vee te Nieuwenhoven uit de weiden te halen en over te brengen naar Zoutleeuw. Deze onderneming verliep dank zij hun verkenner Mouton voor de rovers succesvol en zonder dat iemand zich verzette, werd de hele kudde weggebracht naar het rovershol. Daar werd de buit willekeurig verdeeld. Het verlies dat de abdij aldus leed, liep op tot minstens duizend rijksdaalders. Dit verlies nam nog grotere afmetingen aan

[115] François de Blanchefort, heer van Créqui, werd in 1668 maarschalk van Frankrijk en nam aan haast alle campagnes van Lodewijk XIV deel.

[116] De Courcol, raadgever van de Spaanse koning en intendant van de Spaanse troepen dwong Sint-Truiden tot het betalen van oorlogsschatting.

[117] In de marge wordt verduidelijkt: "elk rantsoen ter waarde van vijfentwintig stuivers".

[118] Schout De Tornaco werd op 9 juli 1675 naar Brussel gestuurd.

[119] Waarschijnlijk Corneille Everaerts, schepen van Sint-Truiden, die op 9 juli naar Zoutleeuw werd gestuurd om te onderhandelen over de rekwisities.

door nieuwe schade. Inderdaad, ze haalden naar believen hout uit onze bossen. Zo groot was de macht van de duisternis, een naam die deze rovers verdienden, omdat zij geen waardering hadden voor de glans van de roem. In contact met de Fransen waren ze damherten, ten overstaan van de Luikenaren wolven, zoals uit het vervolg zal blijken.

5 juni 1675 Vroeg in de namiddag van 5 juni barstte het gedonder van de zware kanonnen los tegen Hoei, dat Duits-Spaanse troepen onder commando van Nigrel verdedigden. Het bombardement was zo hevig dat de stad zich reeds 's anderendaags kort na negen uur overgaf aan de Franse koning. Deze verplaatste zijn kamp dan naar Maastricht en sloeg het op langs de oever van een rivier aan deze zijde van de Maas,[120] drieduizend passen stroomopwaarts van Kanne. Terwijl het gros van het koninklijke leger zich wijd en zijd verspreidde, trachtte de rest de stad Limbourg in te nemen.

15 juni Zesendertig zware kanonnen zetten vanaf drie platformen op 15 juni het bombardement in.

16 juni De volgende dag verkoos de geestelijkheid van de kathedraal unaniem de kardinaal van Bouillon[121] tot proost als opvolger van de overleden Groesbeeck. Hij verwierf aldus het ambt dat de bisschoppelijke waardigheid het dichtst benaderde. Op het feestmaal dat volgens de traditie aan de kanunniken van Sint-Lambertus diende te worden aangeboden, werd nu bezuinigd. In plaats daarvan werden zevenhonderd rijksdaalders onder het verpauperde volk uitgedeeld. In die tijd was het tekort aan graan zo nijpend, dat de prijs van een vat koren tot meer dan negen gulden opliep, een prijs die nog met de dag steeg.

Een groot Bataafs leger onder aanvoering van Oranje, aangevuld met een kleine groep van het Spaans-Belgische leger, wekte de indruk dat het de strijd zocht, want het trok stroomopwaarts langs de Demer. Maar weldra wijzigden ze hun plan, toen ze hoorden dat de koning in aantocht was en de helft van de moeilijke weg in hun richting reeds had afgelegd. Oranje zwenkte dus naar de Kempen, want het leek hem niet veilig een beslissende slag te leveren, indien hij niet vooraf aansluiting had gekregen met de

[120] Bedoeld is de Jeker.

[121] Over de kardinaal van Bouillon zie noot 60 op p. 166.

ruiterij van Karel, hertog van Lotharingen.[122] Zijn troepen bestonden immers in hoofdzaak uit voetvolk en zijn ruiterij was niet veel zaaks. Maar terwijl hij na grote omzwervingen door de Kempen bij Venlo over de Maas trok, kregen de Fransen ruimschoots gelegenheid Limbourg in te nemen. Deze stad gaf zich vlugger over dan algemeen werd verwacht, want men vertrouwde op haar degelijk garnizoen en op de versterkingen van stad en burcht.

20 juni De stad capituleerde evenwel voor de dapperheid van haar belegeraars op 20 juni na een belegering van nauwelijks zes dagen.

25 juni Op 25 juni omstreeks negen uur in de voormiddag daagden vier escadrons ruiterij op en hielden korte tijd halt op geringe afstand van de buitenwijk langs de weg naar Brustem. Van daar kwamen ze tot bij de poort zelf. Graaf De Salis en markies De Pas, officieren die onder het opperbevel van De la Feuillade[123] ieder een escadron aanvoerden, kregen in de stad toegang. Zij brachten het bericht dat de koning op komst was. Heel listig zeiden ze zelfs dat hij vlakbij was en ze vroegen dat hij in de stad zou worden binnengelaten. Toen dit verzoek aan de gemeenteraad werd voorgelegd - want de abt liet het aan hen over een beslissing te nemen -, antwoordden de burgemeesters dat de koning welkom zou zijn als zijn komst de inwoners geen overlast berokkende. De Salis gaf daarop dadelijk zijn woord en de abt nam onmiddellijk plaats in een reiswagen om samen met mij de koning tegemoet te rijden. Op het moment dat wij bij de Brustempoort kwamen, reed De la Feuillade binnen aan het hoofd van zijn volledige ruiterij. Dadelijk bezette een dubbele rij ruiters het plein bij de poort. Vervolgens werden er mannen gestuurd die het commando over de andere stadspoorten zouden overnemen. Tenslotte werden de burgers weggestuurd, want de Fransen wilden niet dat burgers voor hun koning de wacht betrokken. Om de komedie ten top te voeren, stuurden ze twee soldaten om de wacht te betrekken bij de poort van de abdij, die als gastverblijf voor de koning werd

[122] Karel, hertog van Lotharingen en Bar, was opperbevelhebber van de keizerlijke troepen.
[123] Rodolphe de Salis, kolonel in het Franse leger, onderscheidde zich in 1674 in de Slag bij Seneffe. In 1688 werd hij veldmaarschalk. Antoine de Pas, markies van Feuquières, was vleugeladjudant van maarschalk Luxemburg. Hij nam deel aan de Slag bij Seneffe en werd in 1693 luitenant-generaal. François d'Aubusson, hertog van Feuillade, nam aan haast alle oorlogen van Lodewijk XIV deel. Hij werd in 1675 maarschalk van Frankrijk.

bestemd. Intussen vroeg De la Feuillade de sleutels van de stadspoorten en werden op zijn bevel de wapens van de burgers in het stadhuis bijeengebracht. Zo geraakte, dank zij een list van deze bedrieglijke Sinon[124] het fatale tuig der ellende binnen de poorten. Aan dat verhaal van de dichter moest ik denken toen ik De la Feuillade de stad zag binnenrijden. Nadat hij een wacht had uitgezet van een afdeling voetvolk, versterkt met drie cohorten ruiterij, ging hij verslag uitbrengen bij zijn koning, die op vijf uur afstand was.

26 juni 1675 De volgende dag trok De Condé met een deel van het leger op geringe afstand de stad voorbij naar Brabant. De koning volgde spoedig met het gros van zijn leger, dat zijn kamp opsloeg bij Straten. Intussen was Louvois Sint-Truiden binnengetrokken. Dat voorspelde niets dan onheil. Zijn gesprek met de abt, die hem in het stadhuis kwam groeten, verliep erg bitsig. Hij verweet hem de ongehoorzaamheid van de inwoners, die zich tot dan toe hadden onttrokken aan de rekwisities van d'Estrades. Ook vroeger hadden ze de poorten gesloten gehouden voor officier Montclar,[125] toen ze ook enkele soldaten slecht hadden onthaald. De abt slaagde er niet in dat verwijt te weerleggen of te vergoelijken bij een man, wiens geest hardnekkig de ondergang van de stad beraamde.

Zijn eerste stap in die richting was het opeisen van tweeduizend schapen en zeshonderd koeien, zo dringend dat geen uitstel werd toegestaan. De boeren, die hun vee in veiligheid hadden gebracht binnen de wallen, werden nu gedwongen dat vee op de markt bijeen te drijven, droevig schouwspel, dat Louvois zelf vanuit een venster met een verrekijker gade sloeg. Dat vee werd vervolgens naar het oefenterrein van de kruisboogschutters gedreven, naar de zogenoemde "Raam".[126] Toepasselijk werd nu het woord van Jeremia: "Een klacht werd in Rama gehoord, geween en luid gejammer".[127] Er werden zeker tweehonderd stuks vee weggevoerd boven het getal dat was opgevorderd. Daarbij werden nog schapen gevoegd en zo werd voldaan aan de schatting van zesdui-

[124] Sinon was de Griek die in Vergilius' Aeneis met zijn bedrieglijke uitleg aangaande het houten paard de list van Odysseus tegen de Trojanen deed slagen.

[125] Foullon schrijft hier Sanclar, maar bedoelt Montclar. Zie p. 175 en noot 70 aldaar.

[126] "De Raam" aan de Zoutstraat bestaat nog. Het is een oud gebouw in een park, waarin thans paviljoenen van het gemeenschapsonderwijs zijn ondergebracht.

[127] Klacht van *Jeremia* 31, 15, in verband gebracht met de kindermoord in *Mattheus* 2, 18.

zend rijksdaalders, die onze stad volgens Louvois was verschuldigd.

26 juni 1675 Dezelfde dag ging de abt naar het kamp. Ik vergezelde hem. Na de begroeting van kardinaal Bouillon werd hem een onderhoud met de koning toegestaan in de hoeve Ouwerx te Straten. Toen de abt van de koning welwillendheid voor de inwoners afsmeekte wegens hun onderdanigheid, antwoordde de koning dat hij hen zo nodig in welwillendheid zou overtreffen.[128] Tegen de avond van dezelfde dag werd een groot aantal vaten met nitraatpoeder naar de Raam gebracht, voorspel van de ramp die zou volgen.

27 juni 1675 De volgende dag werd het kamp naar Tienen verplaatst en zes cohorten ruiterij werden gestuurd om zorg te dragen voor het veilig transport van levensmiddelen uit Maastricht naar Sint-Truiden. Terstond koos men gebouwen uit voor hun inkwartiering. De volledige cohort van Des Roches[129] forceerde de poort van het seminarie en reed er binnen. In die tijd had ik daar de leiding. Bijna een week lang gebeurden daar en op andere gewijde plaatsen baldadigheden, zoals dat in de lijn ligt van militairen, en Stupis, die de Zwitserse troep aanvoerde, wilde of kon die uitspattingen niet beteugelen.

Ondertussen nam de hertog van Luxemburg, die bevel voerde over de achterhoede, zijn intrek in het kamp, dat na het vertrek van de koning leeg stond. Dit bracht met zich mee dat nog meer velden werden verwoest. Intussen bleef de koning in Brabant rondhangen met als enig resultaat de inname van Tienen zonder bloedvergieten.

30 juni Op 30 juni sloopte hij daar de vestingmuren.

1 juli Op 1 juli keerde hij terug naar Straten en nam zijn intrek in hetzelfde gebouw, waar hij twee jaar voordien ook al vertoefde, toen hij optrok om Maastricht te gaan innemen. Zijn kamp bestond - om in militaire terminologie te blijven - uit drie linies. De meest westelijke reikte van de poorten van Sint-Truiden tot..., de middelste tot..., de derde tot....[130]

[128] In de marge haalt Foullon de woorden van de koning aan: "Je tascheray de vous faire plaisir".

[129] Er is een kapitein van de dragonders van die naam bekend uit 1686.

[130] De plaatsnamen zijn niet ingevuld.

2 juli De volgende dag, op het feest van Maria-Visitatie, reed de koning buiten de wallen rond de stad, een rit die weinig goeds voorspelde. Men twijfelde er niet aan dat die rondrit de ondergang betekende voor poorten en wallen, zoals dit eertijds met Jericho[131] het geval was. Om ze af te wenden, richtte men op aanraden van Louvois (hoewel hijzelf de kwade genius en de aanstoker was) volgend smeekschrift tot de koning:

SUPPLIQUE PRÉSENTÉE AU ROY LE 2 JUILLET 1675.

Sire. Le magistrat de la ville de Sainct-Trond pour tesmoigner ses obeysances, aiante ouvert ses portes aux premiers commandements de Votre Maiesté, at veu desarmer entièrement ses bourgeois et du depuis emener leurs armes allieurs, se trouve aujourdhuy dans l'appréhension de les perdre avec ses remparts, puisque les mines y estantes desia conduites il ne rest qu'a les faire jouer, si la clemence de Votre Majesté ne divertit ce coup qui serat funest aux pauvrs inhabitants, exposé par la perpetuelement aux insults de ceux a qui cette prompte obeysance a vos volontés deplaist extrèmement et auront les moyens d'exercer telle vengance qu'ils trouveront bon; cepourquoy ils se prosternent en toute submission aux pieds de Votre Maiesté la suppliant de jetter ses yeux de compassion sur eux et en les protegeant de sa Royalle bonté vouloir conserver leur ville, laquelle est un ouvrage miraculeux du sainct dont elle port le nom et qui par ses merits accompagné des prieres de son peuple obtienderat du Grand Dieu des armées des nouveaux progres aux armes victorieuse de Votre Maiesté.

Het slopen van de wallen begon aan de Nieuwpoort en ging in de richting van de Brustempoort. Soldaten voerden het werk uit. Intussen werden de Brustempoort en de verdedigingstorens vanaf de zogenaamde Vissengatpoort[132] ondermijnd.

[131] Zinspeling op de verwoesting van Jericho door Jozua, die zeven dagen lang eenmaal per dag om de stad reed, ze dan innam en verwoestte. *Jozua* 6.

[132] Sint-Truiden had vijf poorten: de Brustempoort, de Clockempoort, de Stapelpoort, de Gangelofpoort en de Nieuwpoort. De Cicindria stroomde langs het Comisgat de stad in en verliet haar langs het Vissegat. Torens en wachthuizen waren onder andere Roggebrood, Crayennest, Diefstoren of Quaede toren, Vreulinx, Leepoog, Voetbogen, Gangelofken, Riddertoren of Ark, Vondelinck, Negenmenneke of Munttoren, Vilpeert, Rotse, Papsacxke, Draybus en Klein Poedertoren.

3 juli 1675 De volgende dag tegen de avond ontstak men het nitraatpoeder en in een lange rij werd de ene toren na de andere opgeblazen naar de Nieuwpoort toe en van daar naar de Brustempoort. Op verzoek van de capucijnen werd nochtans één toren gespaard, die vrij dicht bij hun klooster stond.[133] Vanuit onze nabijgelegen abdij waar hij te gast was, hoorde kardinaal Bouillon het dodelijke gedreun van de kapotspringende muren.

4 juli Hij gaf de abt de raad om zich op 4 juli, vergezeld van de clerus, de prefecten van de religieuze instellingen en het stadsbestuur, als smekeling naar de koning te begeven en hem te bidden de poorten te sparen. Ik, die dit schrijf, was hierbij aanwezig. De abt knielde voor de koning, die op weg was naar zijn tent om er te ontbijten, en richtte zijn smeekbeden tot hem. De koning hielp hem weer rechtop. Rechtstaand stelde de abt eerst de onderdanigheid van de Truienaren in een gunstig daglicht en beschreef de gevaren die de stad bedreigden, indien de koning al haar poorten liet afbreken. De koning antwoordde enkel dat hij er voor zou zorgen.[134] Vervolgens gingen we naar prins De Condé, opdat hij ons genadeverzoek bij de koning zou ondersteunen. Maar hij antwoordde, dat hij toevallig had gehoord, dat de koning tegen de stad was opgehitst door Louvois, de verantwoordelijke voor al onze rampen. Inderdaad, omstreeks tien uur in de avond stortte het zo elegante en tevens solide bolwerk van de Stapelpoort, dat reeds drie eeuwen alle lotgevallen had getrotseerd en voorts zou hebben standgehouden in de komende tijden, met een hels gekraak in en viel links en rechts in de stadsgrachten. Eenzelfde lot ondergingen de beide torens van de openbare brug. Tot op de grond werden ze neergehaald.

5 juli Op 5 juli vlogen enkele minder bekende bolwerken in de lucht door het opblazen van de ondermijnde gangen. Daartoe behoorde onder andere de uit steenblokken gevormde omwalling tussen de Stapel- en de Clockempoort; de ijzeren buizen die het water door de muur heen leidden werden in de waterleiding binnen de stad geworpen. Zes van die buizen die langs de Sint-Gangulfuspoort naar buiten werden gebracht, waren onder de te

[133] In de marge geeft Foullon deze uitleg: "turris denariorum", de "munttoren", in de volksmond het "eghemenecken". Het negenmenneke was een oude munt.

[134] In de marge haalt Foullon deze woorden van de koning aan: "Nous y pourvoirons".

zware druk gebarsten. Twee grote, bronzen belegeringswerktuigen werden naar het kamp van de koning overgebracht.
De Brustempoort was een sierlijk en tevens solide bouwwerk met een boogvormige zware voorbouw. Zij was nu door allerhande mijngangen ondergraven. Omstreeks zeven uur 's avonds werden haar gemetselde crypten zwaar dooreengeschud, evenwel niet vernield. De stevigheid van de muren blies de gangen op. Bij de ontbranding vatte het houten dakwerk vuur en veroorzaakte een brand, die evenwel geen gevaar opleverde voor de naburige woningen omdat de wind, die trouwens bijzonder zwak was, de vonken deed neerdwarrelen op dat stadsdeel, waar geen huizen stonden. Twee toeschouwers, die al te dicht bij de mijngangen stonden te kijken, werden getroffen door wegspringend gesteente en bleven dood, een ander brak een been. Anderen werden door vrees bevangen. Omstreeks negen uur in de avond werd de Sint-Gangulfuspoort, een bolwerk met een ophaalbrug, onder oorverdovend gekraak opgeblazen. Omstreeks dezelfde tijd werd de Hasseltse poort, "Nieuwpoort" geheten, door een nog grotere vernieling getroffen. Deze werd totaal weggevaagd en van haar vroegere luister bleef nauwelijks een spoor over.
6 juli 1675 's Anderendaags werd de Brustempoort opnieuw ondermijnd. Dat gebeurde ook met het drie verdiepingen tellende gebouw dat van de Sint-Janskerk tot de stadsgrachten liep. Dat gebouw heette vroeger "Riddertoren", nu "Arck", een naam die het dankte aan de sierlijke, boogvormig overwelfde galerijen, waaronder men van de hoogste verdedigingspost afdaalde tot bij de muren. Ook hier bleef het ondermijningswerk enkele keren zonder uitwerking, totdat het gevaarte eindelijk instortte, samen met minder belangrijke torentjes in de nabijheid.
7 juli Nu was het zondag, de dag waarop men zich van werken had moeten onthouden. Werken was vooral ongeoorloofd voor mensen die zich voor de meest christelijken laten doorgaan. Maar zij hielden zich helemaal niet aan dat verbod.
Onder de toren, die men "de quaede toren" noemde - een naam die herinnerde aan zijn vroegere bestemming, toen daar misdadigers werden bestraft -, was kruit aangebracht en hij werd neergehaald, gelijktijdig met die andere toren in de buurt, die de verdediging vormde van de verschansing aan de buitenzijde van de muur waarlangs de Cicindria in de stad stroomt. Werklieden met spaden werden nu bij die vooruitspringende verschansing ge-

bracht. Indien dat niet was gebeurd, had klaarblijkelijk gevaar gedreigd dat stroomopwaarts de beek een brede overstroming zou hebben veroorzaakt, zodra namelijk de enge geulen door puin versperd geraakten. Het was de enige keer dat de koning zich redelijk toonde - bij alle andere aangerichte verwoestingen was willekeur zijn enige drijfveer -, toen hij dit sikkelvormige bolwerk spaarde en ook dat andere, waar de beek de stad verlaat. Beide zullen de komende generaties getuigen van zijn zeer christelijk mededogen.

Verdwenen is immers wat er op de vlakke grond overbleef van de torens en muren vanaf de Nieuwpoort tot aan de Brustempoort en van daar tot aan de Stapelpoort, de plaats die het meest was versterkt. Dat de omwalling aan de laagste zijde van de stad aan de verwoesting ontsnapte, was meer een bewijs van de vermoeidheid van de koning dan van zijn medelijden. Zo fel was zijn drang om de stad te verdelgen, dat hij in die zeven dagen geen dag naliet om rond de stad te rijden en zijn soldaten met woord en gebaar tot vernieling aan te vuren.[135] Hele troepen spanden zich in met stenen of aarde de grachten te dempen. Louvois zelf stak een handje toe; het staat vast dat hij een hak heeft gehanteerd. Men deelde gouden munten uit om de grondwerkers aan te wakkeren: zoveel moeite kostte het om dit ongelukkig volk klein te krijgen![136]

Toen de duisternis van de nacht viel, verordende Stouppe, de prefect van de ongelukkige stad, dat alle soldaten zich zouden terugtrekken en dat geen burger een soldaat in zijn huis zou opnemen op straffe van zijn woning in de vlammen te zien opgaan. Alle graanvoorraad voor het leger was intussen langs de Clockempoort buiten de stad gebracht en deze laatste weldaad werd beloond met een sinistere danspartij bij elke ondermijnde plaats.

8 juli Tot ontploffing gebracht tegen het vierde uur in de morgen van de volgende dag, sloot dit de kring van de dodelijke reidans. Nu het werk af was, vertrok de koning en leidde zijn troepen, die doornat waren van een onweer, in een kring rond. Zelfs de

[135] In de marge werd toegevoegd: "De muren van Jericho stortten in toen Jozua de zevende keer rond de stad ging".

[136] Deze tekst "tantae molis erat miseram subvertere gentem" roept Vergilius' *Aeneis* I, 33 op, "Tantae molis erat Romanam condere gentem", "Zo bovenmenselijk moeilijk was de opdracht om het Romeinse volk tot stand te brengen" (vertaling van Van Wilderode).

hemel, die met herhaalde buien alles doordrenkte, scheen te wenen over deze rampspoedige gebeurtenissen.
Dat betekende, om zo te zeggen, de ondergang van de stad. Zij onderging haar noodlot door een vertoornde Lodewijk of wellicht veeleer door een vertoornde God, die zijn geselslagen door mensenhanden liet toebrengen, toen de maat van de ongerechtigheden vol was.
Het is niet mijn taak uit te maken welke die ongerechtigheden waren, want voor elke individuele belediging van God is ieder scheidsrechter en rechter van zijn eigen geweten. Toch is het voor mij een uitgemaakte zaak dat God was vertoornd over de tekortkomingen van de openbare gerechtigheid, die toeliet dat men eender welk misdrijf straffeloos kon plegen. Want tegen misdadigers werd geen straf geëist: indien ze geen geld hadden, betekende straffen tijdverlies voor de rechters en indien ze rijk waren, zag men hun misdrijf door de vingers, want geld maakte de boosaardigheid van de misdaad ongedaan. Zo kwam het dat moordenaars niet werden gehangen,[137] dat openbare echtbreuk werd geduld, dat deuren werden ingebeukt om 's nachts ontucht te plegen met als enige bestraffing een kleine geldboete, zolang persoonlijk voordeel als belangrijker wordt aangezien dan het belang van de gemeenschap. Weelde in de klederdracht tentoongespreid - en dit niettegenstaande de tijden ten gevolge van voedselschaarste rampzalig waren -, stuitte tegen de borst, in die mate dat men dit vers van de dichter[138] zou kunnen aanhalen: "... Wij allen leven in een behaagzieke armoede".
Nopens de bedoeling van de koning bij dit hardvochtig optreden, hebben verscheidene personen hun persoonlijke visie gegeven en ook de Fransen hebben heel wat commentaar verspreid. Ik denk evenwel dat slechts weinigen inzicht hebben gekregen in de geheime beslissingen van de koning. Daarop was er slechts één uitzondering: Louvois, aanstoker en uitvoerder van de ramp. Ik ben overtuigd dat hij daartoe reeds besloot toen de koning bij zijn terugkeer uit de oorlog tegen de Hollanders langs de poorten van onze stad voorbij trok zonder dat een afvaardiging hem kwam groeten. Toen hij daar een kwartier voorbij was, wierp Louvois een achterwaartse blik naar de stad en stelde mij de vraag wat

[137] In de marge werd toegevoegd: "Bloed roept om bloed".
[138] Horatius.

voor stad dat was, wie daar bestuurlijke verantwoordelijkheid droeg[139] en welke de reden was waarom zij geen hulde bracht aan de majesteit van de triomfator - deze woorden zei hij in alle ernst - en, lachend nu, gaf hij mij de raad naar hen te gaan en hen te laten weten dat zij, zo zij een dreigende brand wilden vermijden, naar de koning zouden komen. Deze woorden had hij schertsend gesproken en ik had ook schertsend hun tekortkoming als een misverstand vergoelijkt, te wijten aan het feit dat de prinsbisschop de burgemeesters onder doodsbedreiging had opgelegd zich niet van de poorten en de muren te verwijderen. Dat verbod, zei ik, namen ze zo letterlijk, dat ze vergaten tot welke verplichtingen ze waren gehouden, dat men hen derhalve moest verontschuldigen. "Ze zijn dus Luikenaren, zei hij, die aan hun prinsbisschop gehoorzamen! Maar te laat zullen ze spijt krijgen." (Dit zei hij op ironische toon). Ik herhaal hier met meer dan gewone preciesheid hoe deze woorden werden gesproken omdat zij de belangrijkste oorzaak van onze tegenslagen onthullen en de eerste symptomen van de vijandigheid ten overstaan van de Sint-Truidenaren. De Fransen meenden inderdaad dat de inwoners van onze stad de Spanjaarden meer genegen waren, dat ze daarom tijdens de belegering van Maastricht de door de koning gevraagde hulp hadden geweigerd, dat ze daarom op een onverantwoorde wijze tegen Montclar de wapens hadden opgenomen[140] en de graanrekwisities van d'Estrades hadden genegeerd,[141] dat daarom de daders niet werden opgespoord toen in de buitenwijken van de stad enkele Fransen werden gedood, dat ze toegang tot de stad hadden geweigerd aan de hertog van Luxemburg, die er om gezondheidsredenen wilde komen. Ze hadden een hele lijst van dergelijke verwijten of ze nu waar of verzonnen waren.
Deze verdachtmakingen die toen als giftige dampen het gemoed van de koning hadden doordrongen, kwamen na verloop van drie jaar tot uitbarsting, waarvan men de hevigheid kan meten als men ziet op welke wijze torens en poorten van de stad werden neergebliksemd en de muren met de grond gelijkgemaakt. Deze plaats is nu geen versterkte stad meer, maar het onooglijk kadaver van

[139] In de marge werd toegevoegd: "de burgemeesters in die tijd waren Govarts en...". Hier mag worden ingevuld: Adrian Lintermans. Ze werden op 1 mei 1672 gekozen.
[140] Vergelijk de pagina's 175 en 201.
[141] Vergelijk de pagina's 176 en 192.

een verwoeste stad, waarvan elke band is verbroken. En om de volle uitwerking aan de haatgevoelens te geven, werd de hele oogst gedurende veertien dagen op schandalige wijze vertrapt door een leger dat wijd en zijd, tot twee mijl ver in alle richtingen, plunderde, met uitzondering van de velden die aan het naburige Zoutleeuw grenzen.
Waarom het leger, dat nochtans alle gelegenheid had, naliet deze stad te bezetten, is tot nog toe voor niemand duidelijk. Ik vermoed dat de koning deze onderneming met opzet heeft nagelaten om het van zijn muren beroofde Sint-Truiden tot nieuwe toegevingen te verplichten ten overstaan van de Spanjaarden in de omgeving en zijn inwoners te terroriseren onder de angst van een dwingelandij, die ze reeds eerder ondervonden.

Hoofdstuk VIII

En inderdaad, onmiddellijk werden de rekwisities hervat en, zoals gewoonlijk, gingen ze gepaard met bedreigingen van militaire actie. Om deze dreigementen enigszins tot bedaren te brengen, stuurde de stad enkele gewezen burgemeesters naar Zoutleeuw om een voorschot van vijfhonderd rijksdaalders te betalen. De abt stond voor eenzelfde noodzaak, want men hield geen rekening met het pas weggevoerde vee, al bedroeg de waarde daarvan het dubbele van de geëiste som. Hij liet dus onmiddellijk honderd rijksdaalders betalen om te ontkomen aan de terreur, waarmee men opnieuw dreigde. Om deze af te weren, voerde men te Brussel onderhandelingen, maar het resultaat woog niet op tegen de grote inzet en de hoge kosten. Bij die mensen had de redelijkheid plaatsgemaakt voor willekeur. Billijkheid en rechtvaardigheid waren voor hen vreemde begrippen. Zo groot was de macht van deze prinsen van de duisternis en het had er de schijn van dat wij waren teruggekeerd naar de aloude tijden van het heidendom, toen men de stelling verdedigde: hoe iemand iets verwerft, houdt niemand bezig, alleen bezitten telt. Hoe men aan dat bezit geraakt, op een geoorloofde of zelfs op een ongeoorloofde wijze, is niet van belang.
Intussen trokken de legers ongestoord en foeragerend rond, precies op dezelfde wijze als tijdens de vorige zomer. De prins van Oranje verrichtte niets vermeldenswaardigs, hoewel hij het opperbevel voerde niet enkel over zijn eigen troepen, maar ook

over de Spanjaarden. Brabant werd aldus verslonden door vraatzuchtige "wormen", zowel bevriende als vijandige. Aan het hoofd van deze laatsten stond de hertog van Luxemburg, sedert de koning prins De Condé naar de Elzas had gestuurd om er door zijn aanwezigheid de resten van Turennes leger op te beuren, dat na diens dood de moed had verloren.

11 aug. 1675 Turenne was, samen met veel Franse aanzienlijken, bezweken aan verwondingen die hij had opgelopen in een veldslag op 11 augustus.[142] Die dag is gewijd aan de translatie van onze beschermheiligen,[143] die - zo werd algemeen geloofd - wraak namen over de rampspoed die de koning onlangs over de Truidenaren had gebracht. Vanaf die tijd kende de koning inderdaad herhaaldelijk tegenslag. De Créqui[144] leed een zware nederlaag bij Trier. De overgave van die stad, waarin hij zijn toevlucht had genomen, volgde en hijzelf viel in handen van de vijand.

Tijdens de laatste dagen van augustus ontwierpen Hollanders en Spanjaarden, naijverig op het succes van de Duitsers, schijnbaar grote plannen. Voor het transport van hun oorlogsmaterieel vorderden ze dan ook uit heel Brabant en uit het Luikse karren, bespannen met drie paarden, bij elke kar bovendien werkvolk voor graafwerk in het kamp. Van de stad Sint-Truiden eisten ze zes karren en acht gravers op, van de buitenwijken evenveel. Op het verzamelpunt bij Brussel telde men meer dan drieduizend van dergelijke voertuigen, die evenwel van weinig of geen nut waren. Terwijl van de belegering van Charleroi, waarom het toch te doen scheen, niets in huis kwam, nam Oranje alleen Binche in, een weinig versterkte, kleine stad. De bestorming duurde maar twee dagen, toch vloeide daar niet weinig Hollands bloed. Hun woede, die ze reeds herhaaldelijk voor Charleroi hadden bestemd, konden ze nu botvieren op dit ongelukkige stadje. Na deze heldendaad en na tot in de verre omgeving de streek van hun bondgenoten te

[142] Turenne overleed niet op 11 augustus, maar sneuvelde op 27 juli in de slag bij Sassbach. Op 11 augustus vond de slag te Consarbruck bij Trier plaats, waar De Créqui (zie noot 144) een nederlaag leed.

[143] 11 augustus herinnert aan twee verheffingen van de relieken van de HH. Trudo en Eucherius. De eerste werd in 881 door bisschop Franco verricht, toen de Noormannen naderden. De tweede vond plaats in 1169 door abt Wiric in de aanwezigheid van bisschop Radulf van Zaehringen.

[144] Over De Créqui zie p. 198 en noot 115 aldaar.

hebben verwoest, liep het gerucht dat zij het hadden gemunt op de citadel van Luik, als was die het centrum van de oorlog.

25 sept. Geleidelijk en haast ongemerkt werd het leger derhalve daarheen overgebracht en op 25 september sloeg Oranje een duurzaam kamp op bij Lincent. Hij liet rondbazuinen dat hij tot deze expeditie werd uitgenodigd door Luikse bannelingen onder leiding van de vroegere burgemeester D'Ans[145] en van anderen die de Fransen vijandig gezind waren. Men dacht zelfs dat de onderneming succesvol had kunnen verlopen, indien aarzeling en uitstel waren vermeden.

Omdat de burcht nog onvoldoende was uitgerust om een belegering te doorstaan, wilden de Fransen de zaak op de lange baan schuiven en namen zij hun toevlucht tot de gebruikelijke listen. Ze toonden een brief van hun koning, die baron De Berlo, met snelle paarden uit Parijs terugkerend, had meegebracht.[146] Daarin stelde de koning een spoedige evacuatie in het vooruitzicht, niet enkel van de bezettingstroepen van de plaatselijke citadel, maar ook van die van Hoei en Dinant, alsook het herstel van de vroegere neutraliteit. De voorwaarde was dat de verbondenen de verzekering gaven dat zij deze plaatsen niet zouden bezetten, zodra de Fransen ze ontruimden en dat zij de neutraliteit zouden eerbiedigen. Terwijl naar een plaats werd gezocht[147] waar men het accoord kon bezegelen - het aanbod van de koning beviel de verbondenen wel - en tijd verloren ging bij het samenstellen van een afvaardiging voor de onderhandelingen,[148] ging het plan in rook op. Intussen werkten de Fransen uit volle macht aan de versterking van de citadel te Luik, terwijl het verbonden leger zijn tijd verdeed in het kamp. In die tijd werd overal het graan gedorst. Het krijgsvolk had daartoe zijn wapens geruild voor ambachtelijk gereedschap, zodat de vrees niet ongegrond was dat het volk hongersnood zou lijden. Zodra de graanschuren leeg

[145] Over D'Ans zie p. 192 en noot 103 aldaar.

[146] Graaf De Berlo was door de Luikenaren naar Parijs gestuurd om van de Franse koning vrijheid van handel en de teruggave van de vestingen te verkrijgen.

[147] Eerst werd Tongeren voorgesteld, dan Marchienne-au-Pont.

[148] In de marge voegde Foullon toe: Het college van de kathedraal vraagt schriftelijk van de doorluchtige prinsbisschop de toestemming om de burcht neer te halen. Voor de onderhandelingen over de neutraliteit vaardigt de koning Des Carrières, de Franse zaakgelastigde te Luik, af; de prinsbisschop duidt aan: mijn broer, schepen Erasme Foullon, François de Selys, een schepen, de graven van Duras (Gerard van Oyembrugge) en van Niel (Jean de Corswarem) en de baronnen van Fosse (Antoine-Gérôme van Oyembrugge van Duras) en van Berloz.

waren gedorst, ondergingen de zomervruchten op het veld eenzelfde lot. De woeste plunderaars duldden niet eens dat voor het nieuwe seizoen granen werden ingezaaid. Alle omstandigheden leken samen te zweren tot de ondergang van het land, want in dat jaar, dat terecht een ongeluksjaar kan worden genoemd, was het graan niet helemaal rijp, toen de herfst midden oktober al een heel eind was gevorderd en de appelen nog zuur en de druiven onrijp werden geplukt omdat men niet meer op hun rijping durfde rekenen.

8 okt. 1675 Op 8 oktober stuurde Oranje een deskundige op het gebied van de krijgskunde.[149] Hij verkende nauwgezet de vernielde stadswallen om, naar het leek, nieuwe versterkingen op te richten.

14 okt. De gewone plundertochten bleven voortduren. Op 14 oktober haalde krijgsvolk van Mensaga[150] - die nochtans persoonlijk soldaten voor de bescherming van de stad had afgestaan - de kudde schapen van ons seminarie haast van onder de muren weg. Een gedeelte daarvan werd geslacht, de rest moesten wij voor vijfenveertig rijksdaalders terugkopen. Diezelfde dag bracht men vanuit het Hollandse kamp meer dan driehonderd wagens bloem om brood te bakken naar hier over, waar het garnizoen, dat hier ter bescherming van de stad was gelegerd, levensmiddelen opstapelde.

15 okt. De volgende dag werd het Hollands kamp naar de Jeker verplaatst en opgeslagen te Oreye, terwijl de prins van Oranje zich terugtrok naar Tienen en vervolgens naar Holland.

Tegen de avond van die dag kwam Mensaga met zijn landmeter Juoi om in de omgeving van Sint-Truiden een plaats voor zijn kamp te bepalen. Voor de plotselinge beslissing het leger terug te trekken, was geen andere verklaring dan dat ze waren bevreesd voor de dreigende Fransen, die wilden verhinderen dat de verbondenen Luik binnenrukten. Maar dezen dachten niet eens meer daaraan, aangezien Oranje reeds was afgereisd. De lichtgelovigheid van de Luikse bannelingen, die in hun gedachten reeds de burcht van hun vaderstad bezetten, was dus verschalkt. Overigens werd de beslissing van deze koerswijziging toegeschreven aan de

[149] Naar Sint-Truiden.
[150] Spaans aanvoerder.

hertog van Villa-Hermosa,[151] die het opperbevel voerde over de Hollanders en over graaf Waldeck,[152] zodat men mag zeggen dat hij tenminste eenmaal tijdens de veldtocht van dat jaar het leger een beslissing heeft opgedrongen.

16 okt. 1675 Op 16 oktober kwam dus de voorhoede te Brustem aan en dit overtalrijk leger sloeg zijn tenten op over een grote oppervlakte: een ramp voor de streek! De volgende dag bereikte de achterhoede Staden en stelde er haar kamp op tot vlak onder de muren van Sint-Truiden zelf. Ze bleef vier dagen lang. Die tijd bracht ze door met roven en met het dorsen van graan, dat dan door dit uitgehongerde en geldbegerige krijgsvolk in overvloed de stad werd binnengebracht, waar het zonder schroom door de inwoners werd opgekocht, hoewel de verkondigers van het woord Gods daartegen vanaf de kansels heftig te keer gingen. Maar dat waren woorden in de wind: meer en meer kocht men alles op wat te koop werd geboden, zelfs waardeloze dingen, uit louter schraapzucht, waarvoor ze ooit door God zouden worden gestraft, aldus de voorspelling van eerbare burgers. Moge God onze stad behoeden voor deze voorspelling en enkel de woekeraars voor hun misdrijf doen boeten.

20 okt. 1675 20 oktober was een dag des Heren. Toen omstreeks negen uur in de morgen tijdens de mis het introïtus werd gezongen: "Alles wat Gij ons hebt aangedaan, Heer, hebt Gij na een terechte beslissing gedaan, omdat wij tegen U hebben gezondigd etc.", werd een talrijke groep ketterse soldaten onder tromgeroffel op het marktplein verzameld. Zonder voor het front van de menigte een blad voor de mond te nemen, zei de bedienaar van de nieuwe wet, de predikant van ketterse dogma's, iets wat nog nooit eerder te horen was sedert de H. Trudo hier het christelijk geloof had verkondigd: ziedaar de vrucht van katholiek wapengeweld, een vrucht die wij vervloeken en die de komende generatie eens zal uitspuwen.

21 okt. 1675 's Anderendaags, toen alle proviand was verbruikt, werd het kamp naar Herk verplaatst en de streek tussen Herk en Demer in de richting van Hasselt bezet. Op die dag kwam het tot een felle ruzie over de paardemest, die gedurende zes dagen op

[151] Villa-Hermosa was sedert 01.01.1675 gouverneur-generaal van België.

[152] Graaf Georges-Frédéric van Waldeck had in 1665 zijn diensten aan de Verenigde Provincies aangeboden. Hij werd er veldmaarschalk.

het marktplein en op aangrenzende plaatsen was opgehoopt. De burgers betwistten het stadsbestuur zo vinnig een zo verachtelijke, vuile buit, dat het haast tot oproer kwam. Zo waar is het, dat zelfs een prulleding de goede geur van winst kan verspreiden.

24 okt. 1675 Tegen de middag van 24 oktober verliet de afdeling van Brumsel Sint-Truiden, waaraan ze ter bescherming opgedrongen was geweest. De inwoners waren niet weinig opgelucht, want zij vreesden zeer dat het ongedisciplineerd krijgsvolk onder commando van deze hebzuchtige officier buit zou meevoeren. Bij hun vertrek werden ze van achter de ramen nagekeken, maar de deuren bleven op slot tot groter veiligheid.

27 okt. Op 27 oktober werd weerom geld geëist. De Sint-Truidenaren betaalden ongeveer elfduizend gulden aan Courcol, de chefboekhouder.[153] Toen dat niet volstond om hun vervloekte goudhonger te verzadigen, eisten ze nog eens tienduizend gulden en daarbij nog dit supplement, dat men aan duizend Spaanse legionairs inkwartiering voor de winter zou bezorgen. De inwoners konden worden ontslagen van deze last, indien ze liever voor elke soldaat en per dag tien kwadranten zouden betalen, hetgeen neerkwam op honderdvijfentwintig gulden. Men liet slechts drie dagen tijd om een keuze te maken: het voorstel afslaan of aanvaarden. Zo groot was in die tijd de tirannie.

25 okt. Op 25 oktober gaf graaf Waldeck opdracht aan Rhijngrave[154] Hasselt te gaan innemen. Voor deze onderneming stelde hij hem twintig afdelingen voetvolk ter beschikking. Vijf belegeringskanonnen werden aangevoerd om de stad te beschieten, indien ze niet gewillig toegang verleende. Ze bereikten de stadspoorten in de vroege avond en vroegen de inwoners of ze een wachtpost aanvaardden of weigerden. De inwoners vroegen uitstel voor onderling overleg. Terwijl intussen vanop de muren niemand de naderende troep afweerde, kreeg Rhijngrave de gelegenheid om sappeurs aan het werk te zetten, die de stadsgrachten lieten leeglopen. Ook liet Rhijngrave een stormram tot bij de poort aanrukken en stelde hij voetvolk in hinderlaag op. Zodra de Sint-Truidense poort werd geopend voor de onderhandelaars moesten zij de stad binnenstormen en ze voor zich opeisen. Maar tegen dit

[153] Over De Courcol zie p. 198 en noot 116 aldaar.

[154] Charles Florent Rhijngrave voerde de infanterie van de Staten-Generaal van de Noordelijke Nederlanden aan. Hij werd te Maastricht gewond en overleed er op 4 september 1676.

vredelievend volk was een dergelijke list niet eens nodig, want Kerkom gaf hen de raad zich openlijk over te geven. En inderdaad, Rhijngrave kreeg er met zijn krijgsvolk toegang om naar willekeur de wet te stellen. Dit was moeiteloos gegaan. Hasselt gaf zich eigenlijk niet over, maar werd veeleer uitgeleverd en met Hasselt ook het graafschap Loon, waarvan het de hoofdplaats was. Onmiddellijk werden er drie afdelingen voetvolk en even veel ruiterij ondergebracht. In Herk, een onbeduidend stadje, werden twee afdelingen voetvolk en een afdeling ruiterij gelegerd en opdat er geen gevaar uit Maastricht zou dreigen, werd er een dam opgeworpen langs de grachten. Sint-Truiden had men nu gelukkig kunnen prijzen omdat het, van omwalling en torens beroofd, niet meer in aanmerking kwam voor een bezettingstroep. Helaas, in plaats van een bezetting kwam er een Spaanse eis van twintigduizend zware munten.

28 okt. 1675 Op 28 oktober bood men Courcol vijfhonderd rijksdaalders aan om uitstel van de uitvoering te verkrijgen, maar hij weigerde, aangezien een limiet van drie dagen was gesteld om de volledige som te betalen.

29 okt. Na een oponthoud van acht rampspoedige dagen in het Hageland, waar niets meer restte om het soldatenvolk te voeden en haast alle gebouwen door het vuur waren verwoest, vertrok het Hollandse voetvolk op 29 oktober in de richting van Diest.

27 okt. Op 27 oktober gaf Thuin zich over aan de Fransen. Het was een door de natuur versterkte stad aan de Samber. Eerder hadden de Lotharingers haar niet kunnen innemen, met het gevolg dat haar inwoners, die zo dapper weerstand hadden geboden, van de prinsbisschop de eretitel van dappere mannen hadden ontvangen. Nu hadden ze zich overgegeven, hoewel de enige aanval op hen hierin bestond, dat verhogingen voor de belegeringskanonnen werden opgericht en een aanval in het vooruitzicht gesteld. De neutraliteit werd daardoor brutaal uit het land gebannen, waar ze zich als in een asiel aan de Franse grens had teruggetrokken. Ze zou de streek definitief verlaten of pas worden teruggeschonken aan de vroegere vrijheid als de hemelbewoners het moment gekomen achtten. Want de vredesonderhandelingen in die tijd waren maar een misleidend manoeuvre en de verdagingen waren door de listigheid van de Fransen bedacht, zoals het verdere

verloop heeft bewezen. De koning had immers aan Des Carrières[155] een brief laten afgeven met het uitdrukkelijke bevel om bij de besprekingen te Tongeren weg te blijven tot de Hollanders hun recente veroveringen hadden teruggegeven. Walrad, een graaf uit het geslacht Nassau,[156] prefect te Hasselt, was intussen begonnen de streek te teisteren door in alle richtingen belastingbrieven te sturen. Hij eiste bijdragen om zijn stad van versterkingen te voorzien. Zijn rekeningen waren al even meedogenloos als die van de Fransen en de Spanjaarden en ze troffen niet alleen de plattelandsbevolking, maar ook de inwoners van de steden.

14 nov. 1675 Want nadat hij eerst een verbod had uitgevaardigd om Sint-Truiden, op welke wijze dan ook, te versterken met de dreiging van brandstichting, indien men zich daaraan niet hield, vroeg hij tenslotte op 14 november een belasting van vierentwintighonderd rantsoenen, hetgeen ongeveer overeenkwam met vijfduizend gulden.

Maar ook de Spanjaarden staakten hun rekwisities niet. Zij namen geen vrede met de betaling van de elfduizend gulden, waarvan ik eerder gewag maakte en ze eisten thans drieëndertigduizend andere gulden, waardoor ons de onkosten van een garnizoen zouden worden bespaard. Ook de prefect van het kleine Herk eiste van de Sint-Truidenaren tarwebloem voor zijn bezettingstroepen. Dezelfde dag bracht men de abt een brief, waarin een zekere Martinus, uitvoerder van de militaire rekwisities te Zoutleeuw, hem liet weten zo snel mogelijk in onze bossen tweeëntwintighonderd eiken stammen van twaalf voet lengte en twee voet dikte te laten hakken om de omwalling van Zoutleeuw te voltooien. Hij voegde daaraan de ijdele belofte toe dat hij er voor zou betalen, aangezien de abt geen verplichtingen tegenover hem had. Zo wilde hij klaarblijkelijke ongerechtigheid verbloemen.[157]

Zo bleef het onrecht steeds meer zegevieren over het Land van Luik, terwijl God ook elders met strenge bestraffing kastijdde. Geloofwaardige getuigen vertelden in die dagen dat een fatale zondvloed Holland had getroffen. De zee, daar Zuiderzee genoemd, was tijdens een vreselijke storm gezwollen en kon niet

[155] Zie noot 148.

[156] Walrad, graaf van Nassau, was een hoge officier in het Hollandse leger.

[157] In de marge werd toegevoegd: "Ook bij de abdissen van Herkenrode en Oriënten en bij de prior van Kolen vorderde hij rekwisities".

langer binnen haar al te enge oevers worden bedwongen. Een mijl bezuiden Amsterdam doorbrak ze de dijken[158] die haar insloten. Onstuimig overspoelde ze het Haarlemmer Meer en verspreidde zich over heel de provincie. Tot Utrecht overrompelde ze westelijk Holland met een onschatbaar verlies aan mensen en vee. Het gerucht liep dat minstens vijfentwintigduizend stuks vee werd verzwolgen. Zozeer steeg het woeste element, dat te Amsterdam het water vijf voet hoog langs de muren van de huizen stond en dat in heel de stad goederen, die in kelders en gelijkvloers waren opgeslagen, onbruikbaar werden. De omvang van deze ramp werd op het dubbele geschat van wat de provincies van de Belgische federatie onlangs hadden geleden, toen ze door de Fransen werden overspoeld en men kon met recht en reden zeggen: "wonderbaar is de branding der zee, wonderbaar is God in den hoge",[159] Die de "Hoogmogenden"[160] tot Zijn speelbal maakt en Die Zijn woede uitstort, wanneer de maat van de zonde vol is.
Bree, een in de Kempen gelegen kleine stad van het graafschap Loon met een degelijke natuurlijke versterking, had zich aan de Hollanders overgegeven[161] nadat het de belofte had gekregen dat zijn inwoners en de omwalling van de stad gespaard zouden blijven.
12 nov. 1675 Maar op 12 november werden de poorten en de torens ondermijnd en in die gangen werd buskruit geplaatst. Ondanks het gegeven woord werd daarop de lont ontstoken en de versterkingen stortten in. Welke bedoeling Oranje tot deze vernieling inspireerde, is mij onbekend. Maar sommigen dachten dat de Hollanders, die de Fransen in alles naäapten, in dit geval de meedogenloosheid van de Fransen tegenover Sint-Truiden volgden.
Ook de Luikse clerus maakte kennis met de rekenkunde van de Hollanders. Toen de clerus niet onmiddellijk toegaf aan hun eis, traden ze hardhandig op tegen hun hoeven en in de eerste plaats tegen "Munckhof".[162]
18 nov. 1675 Van daar voerden ze op 18 november het vee weg naar Hasselt. Dit vee was niet in de eerste plaats bestemd voor de

[158] De Spaerdijck.
[159] *Psalm* 92, 5.
[160] Zo werden de Staten-Generaal van de Noordelijke Nederlanden genoemd.
[161] Bree capituleerde op 31 oktober 1675.
[162] Grote hoeve te Heks (Heers), ook wel Monnikenhof genoemd.

Hollanders, maar voor de zonen van het onrecht in ons eigen land. Dezen waren zo uitzinnig dat ze in hun boze bedoelingen de wapens van de ketters tegen de Kerk zelf aanwendden. Er waren er die het huis van het seminarie te Kerkom te gronde wilden richten en daarom met een begerige blik op de grote tiend naar Eyckar, de Hollandse commissaris te Hasselt, schreven en hem met boden aanspoorden, dat hij bij het nalaten van betaling van de rantsoenen met brandstichting terreur zou zaaien, zoals krijgsvolk dat doet. Maar tijdens een bijeenkomst met hem te Hasselt kon ik deze bedreiging afwenden.

Hoofdstuk IX

29 nov. 1675 Nadat de complete Hollandse ruiterij onder commando van Weibnom[163] op 29 november met geen of gering resultaat tot bij Waroux[164] was opgerukt, hield ze de volgende dag halt in de buitenwijken van Sint-Truiden. Voor hun overnachting beroofden ze de ongelukkige bevolking van het weinige paardevoer dat haar nog restte. Bij dageraad kwam er een afvaardiging bij de abt en eiste van hem, op bevel van de graaf van Nassau, dat hij snel twee van zijn religieuzen zou sturen om mee naar Hasselt te gaan. Ze dreigden met geweld zo hij dit bevel niet overwijld uitvoerde. Het kapittel werd daarop in grote haast bijeengeroepen en ik werd verzocht deze gevaarlijke opdracht te ondernemen. Dom Michael Schroots[165] werd aangewezen om mij op die tocht te vergezellen. Toen we bij Weibnom kwamen, zei hij: "Opgeroepen als afgevaardigden van de clerus zult gij hier de verantwoordelijkheid voor de clerus moeten nemen". Hoewel ik in het midden bracht dat wij in deze zaak niet verantwoordelijk waren voor de clerus, werden we, geëscorteerd door meer dan twaalfhonderd ruiters, naar Hasselt gebracht. We waren als gevangenen, samen met de gewezen burgemeester Martin a

[163] Weibnom, met zijn echte naam Theodoor Metzger, was in 1626 te Kettenheim (Hessen) geboren. Hij werd aanvoerder van de cavalerie in het Hollandse leger en stadhouder van Breda.

[164] Waroux, gehucht van Alleur, op acht km ten noordwesten van Luik.

[165] Alfons Schroots, kloosternaam Michael, werd in 1643 te Tongeren geboren. Hij werd in 1670 tot priester gewijd. Hij vervulde talrijke functies, was onder andere in 1697 regent van het seminarie en in 1706 prior. Hij overleed in 1707.

Speculo,[166] die als vertegenwoordiger van de stad werd meegenomen en die samen met ons werd ondergebracht in het "Hôtel du Casque", in afwachting dat Nassau zou beslissen wat er met ons zou gebeuren. Op mijn verzoek kregen ik en mijn gezel toestemming om onze intrek te nemen in het klooster van de augustijnen. De oud-burgemeester bleef onder bewaking.

1 dec. 1675 De volgende dag was ik druk in de weer om onze vrijlating te verkrijgen, zonder resultaat evenwel, want Eyckar bleef erbij dat hij me zeker niet zou laten gaan, tenzij de clerus de gevraagde honderdvijftigduizend rijksdaalders betaalde. Ondanks mijn herhaald aandringen weigerde Nassau mij een onderhoud. Ten einde raad wendde ik me tot Weibnom. Bij hem trof ik ook De la Margelle,[167] een kanunnik van Sint-Lambertus, die door zijn collega's was gestuurd om voor vrijstelling van de rekwisitie te pleiten. Weibnom ontving mij welwillend, hoewel ik hem aan het verstand bracht dat mijn aanhouding geen zin had en dat mijn gevangenschap weinig gevoelens van bezorgdheid zou opwekken bij de interne clerus,[168] indien deze vastbesloten was geen gevolg te geven aan het rekwisitiebevel. Het nemen van beslissingen gebeurde bij de clerus als in een democratie en men kon er even veel zienswijzen tellen als hoofden. Met de externe clerus hield men daar nauwelijks rekening, tenzij wanneer het ging om geld te vergaren. Indien nu geld moest worden geleverd maar de interne clerus dat weigerde, dan moesten wij, die geen beroep konden doen op het asielrecht te Luik maar aan alle mogelijke militaire represailles bloot stonden, toch zeker niet boeten voor de schuld van anderen. Daarop antwoordde Weibnom: "Ik leef onder dezelfde wet als gij, want ook ik ben een kind van de Roomse Kerk, maar de Hollanders, die van die Kerk zijn vervreemd, verfoeien haar tirannie". Ik bleef nog feller

[166] Martin a Speculo was van 8 april 1674 tot 28 april 1675 burgemeester.

[167] Godfried-Udalric, baron de la Margelle, was sedert 1668 adellijk kanunnik van Sint-Lambertus.

[168] Interne clerus en externe clerus: afdelingen van de organisatie van de seculiere geestelijken in het bisdom Luik. Mogelijk omvatte de interne clerus deze van binnen de stad, de externe deze van buiten de stad. Elders in dit hoofdstuk spreekt Foullon van de primaire of hogere clerus, waarmee hij een overlegorgaan van geestelijken van allerlei rang en stand, verbonden aan de Sint-Lambertus bedoelt en de secundaire of lagere clerus rond de collegiale kerken van Luik. Het is niet uitgesloten dat beide organisatiestructuren identiek waren. In dat geval zou met interne clerus de groep clerici worden bedoeld die waren verbonden aan een bestuursorgaan van het prinsbisdom en met de externe clerus diegenen die daarvan waren uitgesloten.

aandringen op mijn vrijlating, waarop Nassau mij geen hoop had gegeven. Ook vreesde ik dat, mocht er na het vertrek van Margelle, die uit naam van de clerus heel wat beloften had gedaan, blijken dat zijn beloften ijdel waren, ik nog strenger zou worden bewaakt en het laatste zou nog erger zijn dan het eerste.[169] Door mijn niet aflatende smeekbeden kreeg ik eindelijk van Weibnom de belofte dat hij bij Nassau voor mij ten beste zou spreken.

2 dec. 1675 Ondanks het verzet van Eyckar herkreeg ik de volgende dag dan ook mijn vrijheid. Volgend voorbehoud werd nochtans gemaakt: uit naam van de abt van Sint-Truiden moest een gepaste som worden gegeven als borg voor de belofte weer twee religieuzen naar Hasselt te sturen, indien Nassau dat nodig oordeelde. Gelukkig stelde baron Van Mirbach,[170] die een goede verstandhouding had met Eyckar, zich borg voor deze belofte. Vrede nemend met dit gegeven woord liet Eyckar mij en mijn gezel tegen de avond van die dag vrij. Daarop stegen we zonder dralen te paard en haastten ons weg uit de stad, want we vreesden dat de nacht de beslissingen die tijdens de dag waren genomen, zou wijzigen.

5 dec. 1675 Op 5 december werd ik naar Luik gestuurd, naar de voorzitters van beide afdelingen van de clerus, om raad en tevens hulp te vragen tegen een gevaar dat ongetwijfeld zou opdagen. Als enig antwoord kreeg ik te horen dat men had besloten het risico te lopen, liever dan in te stemmen met een maandelijkse bijdrage van vijfentwintigduizend rijksdaalders of, vrijwillig of gedwongen, gelijk welke schenking te doen aan de Hollanders. Want ook de Fransen, die zelfs de geheimste beslissingen te weten kwamen, zouden op even grote of nog grotere betalingen aandringen en vervolgens zouden ook de Spanjaarden dat voorbeeld volgen. Niet opgewassen tegen dergelijke lasten zou de clerus er tenslotte onder bezwijken. Als hij dan toch tot ondergang was gedoemd, maakte het weinig uit of hij vroeg of laat ten onder ging en aangezien toch geen maatregel mogelijk was die iedereen ten goede kwam, liet men het best ieder afzonderlijk de zorg zijn persoonlijke belangen te verdedigen.

[169] Vergelijk *Mattheus* 12, 45: "Het laatste is voor die mens nog erger dan het eerste".
[170] Lodewijk van Mirbach, heer van Stevoort, was tussen 1670 en 1690 groot-drossaard van het graafschap Loon.

Ondertussen wendden de Fransen voor dat zij wraak wilden nemen over een onrecht dat de prinsbisschop van Luik was aangedaan. Naar hun zeggen waren hem smadelijke brieven gestuurd, die door enkele leden van het kapittel van de kathedraal uit naam van het hele college waren opgesteld. Zij eisten nu honderdduizend rijksdaalders. En toen men hen die som weigerde, haalden ze te Tilff[171] hun gram op de bossen van Sint-Lambertus. Toen men de prinsbisschop vroeg bij de zeer christelijke koning zijn beklag te doen over deze geweldpleging, verheelde hij niet dat hij was ingenomen met het optreden van de Fransen. Ook zei hij dat het hem niet deerde dat allen moesten boeten, totdat hem de namen van de briefschrijvers kenbaar werden gemaakt.
Te Hoei werd een complot tegen burcht en stad ontdekt. De initiatiefnemer van deze samenzwering, Thomas van Namen, een capucijner lekebroeder, werd gewurgd en geradbraakt, samen met de Normandiër Buisson, kapitein van een afdeling van het garnizoen, die broeder Thomas tot zijn medeplichtige had gemaakt om de burcht aan de Spanjaarden over te leveren.
25 dec. 1675 Tijdens het eerste uur van de kerstnacht brak een hevig onweer los en de razende wind richtte aan daken en bomen grote vernielingen aan. Uit de richting van Brabant kwamen donderslagen en zo talrijke helle bliksemschichten, dat ze de indruk wekten dat de hemel in brand stond. Er waren er ook die dachten dat ze een aardbeving hadden gevoeld. Dat was de laatste meldenswaardige gebeurtenis van dat jaar, maar een ongunstig voorteken.
1 jan. 1676 We treden nu in het jaar 1676, een jaar dat nog rampzaliger zou worden dan het vorige en in ieder opzicht onder ongunstige voortekens begon. Inderdaad, op 1 januari zelf werd ons kasteel "Ter Dolen" te Helchteren door bevelhebber Weibnom ingenomen, die er een Hollandse bezetting van zeventig man in onder bracht, een sterke groep, gezien de beperkte woonruimte in het kasteel.
5 jan. Het bericht van deze bezetting bereikte ons pas vijf dagen na de inname. De rest van de dag werd daarop druk overleg gepleegd.
6 jan. Bij dageraad de volgende dag, op het feest van Driekoningen, rukte baron Steyn onverwacht - aan de stadspoorten stond

[171] Tilff aan de Ourthe, op twaalf km van Luik.

geen wacht - Sint-Truiden binnen. In de abdij toegelaten, overhandigde hij aan de abt de bevelen die de graaf van Nassau tot hem richtte. Hijzelf en de prior werden naar Hasselt ontboden, geëscorteerd door vijfhonderd man. Deze onverwachte eis wekte angstige onzekerheid. Het kapittel werd inderhaast bijeengeroepen en de vraag werd besproken wat de abt het beste zou doen: gaan of niet? Ik, die maar al te goed besefte dat de abt zeker gevaar zou lopen, indien hij aan de oproep gehoor gaf, raadde hem dit met overtuiging af. Ik gaf hem de raad zich door de vlucht in veiligheid te brengen. Ons hoofd zou roekeloos worden blootgesteld aan een klaarblijkelijk gevaar, onze abdij zou in een hopeloze situatie terechtkomen, indien hij naar Hasselt werd overgebracht, waar verbeten godsdiensthaters van hem het maximale zouden afpersen, waar abt en klooster onderpand zouden worden voor eisen die aan de gezamenlijke clerus werden gesteld. Maar de mening van een bange meerderheid haalde het op een logisch voorstel. De abt zelf aarzelde, maar legde zich neer bij de mening van die meerderheid om de abdij niet aan plundering bloot te stellen, iets wat te vrezen viel, indien hij zich verstopte. Terwijl de abt aldus in bange onzekerheid verkeerde, maar geen vrees kende, werd hij samen met de prior schandelijk in gevangenschap weggevoerd. De stadsbewoners keken zwijgend toe. Men zag baron Steyn, triomferend in de overtuiging dat hij de zaak voortreffelijk had afgehandeld, bij het vertrek de rechterhand op de abt leggen. Men moet er niet aan twijfelen dat deze ketter, opgeblazen van een Germaans gevoel van superioriteit, met deze kleinering de geestelijke hoogwaardigheidsbekleder heeft willen vernederen.

Of het nu aan de abt zelf lag dat hij zo werd weggevoerd of dat het de schuld was van zijn medebroeders wil ik in het midden laten. Overigens zal niemand betwisten dat men een ernstige vergissing beging uit lichtzinnige goedgelovigheid en uit bange kleinhartigheid, toen men hem niet onttrok aan dit grote gevaar, waaraan zijn leven ondoordacht werd blootgesteld. In andere omstandigheden zou de abt de raadgevingen van enkele vrienden in het convent, die waarschuwden voor het dreigend gevaar, spontaan hebben gevolgd.

Gekomen bij de aan de H. Maagd gewijde kerk te Kortenbos, sloeg ritmeester Weibnom met een deel van zijn ruiterij af en reed door het "Casselaerbos" naar Nieuwenhoven. De poorten werden

voor hem geopend en hij mocht binnen. Hij liet daar een wachtpost van veertig ruiters achter en reed verder.
Intussen vervolgde Steyn zijn weg met de gevangen abt en de rest van het escadron. Hij bereikte Hasselt bij de Kuringerpoort. Tot grote vernedering van de abt hield hij daar ruim een uur halt, terwijl hij op de bevelen van Nassau wachtte of, meer waarschijnlijk, tot het nieuws van de aanhouding van de abt door heel de stad was verspreid, zodat de menigte gelegenheid kreeg naar het schouwspel te komen kijken. Vervolgens werd de abt naar het klooster van de augustijnen gebracht, waar hij door prior Lonchinus en de religieuze gemeenschap vriendelijk werd ontvangen en waar een zekere vrijheid hem scheen te worden toegestaan. Maar spoedig werden op bevel van Nassau lijfwachten bij hem opgesteld, ook twee dienaren, die in dezelfde besloten ruimte zouden verblijven. Bovendien zouden zeven soldaten de wacht betrekken bij de deur, met zo'n strengheid dat hem zelfs de toegang tot de kerk werd ontzegd en de gelegenheid ontnomen om er de mis op te dragen. De volgende dag liet Weibnom dit echter wel toe. Een onderhoud met Nassau werd de abt geweigerd en er werd hem gezegd dat hij te gelegener tijd wel zou vernemen met welke bedoeling hij was weggevoerd.
In het voorbijgaan noteer ik hier een gebeurtenis die het vermelden waard is. De dag waarop de abt werd weggevoerd, stak tegen de avond een storm op die gepaard ging met overvloedige hagel en waarvan de wind met zo felle kracht van zuid naar noord gierde dat er tussen Kortenbos en Sint-Lambrechts-Herk langs de weg naar Hasselt talrijke bomen werden ontworteld, de strodaken van de huizen werden weggeblazen en velen dachten dat de wereld verging.

seXta annI abDUCtUs abbas HasseLetUM (1676)

Op de zesde dag van het jaar werd de abt naar Hasselt weggevoerd.

9 jan. 1676 Op 9 januari werd ik door mijn eerwaarde overste uit Sint-Truiden naar Hasselt ontboden. Ik kreeg een vrijgeleide voor acht dagen om niet toevallig gearresteerd te worden. Ik vertrok daarop en er werd mij een onderhoud met de graaf van Nassau toegestaan, waarop over en weer over onze zaak werd gediscussieerd. Ik wees er met klem op dat de ontvoering van de abt geen zin had en was gebeurd ondanks een officieel gegeven woord, waardoor de abt zich veilig mocht wanen door te vertrouwen op

de door mij gegeven waarborg. Als men recht en billijkheid in acht nam, moesten vooraf twee religieuzen naar Hasselt worden geroepen, vooraleer er enige vijandige daad tegen de persoon van de abt werd ondernomen. Het klooster en de bezittingen van zijn bewoners waren op de eerste plaats afhankelijk van de keizer, van wie de abt ze in leen had. Het was de clerus uit het Land van Luik die voor rekwisities in aanmerking kwam, niet wij, die niets gemeen hadden met de Luikenaren, van wie we te onderscheiden waren, zowel territoriaal als op het gebied van gemeen recht. Voor strafrechtelijke aangelegenheden beschikte Sint-Truiden over volledige rechtsmacht, inzake van burgerlijk recht kon eerst te Aken beroep worden aangetekend, vervolgens te Spiers, waarheen rechtstreeks werd gedagvaard tegen beslissingen van ons feodaal hof. Met deze en nog andere argumenten bewees ik onze directe afhankelijkheid van het keizerlijk gezag. Indien de graaf daarover meer bewijsmateriaal verlangde, kon ik hem een afschrift overleggen van de regalia die door Leopold-August aan de abt waren verleend. Tegen deze uiteenzetting bracht hij niets fundamenteels in. Hij zei me alleen maar dat ik naar Luik moest gaan en daar aan de hogere en aan de lagere clerus uitleggen dat de abt om hunnentwille was weggevoerd. Vergeefs bracht ik in dat wij niets gemeen hadden met die clerus, behalve dan een zekere associatie met de lagere clerus, met het doel onze exemptie van de gewone rechtspraak te beveiligen. Toch herhaalde ik al deze argumenten voor Eyckar, commissaris van de schatkist, en voor Weibnom, algemeen onderbevelhebber van de ruiterij. Van deze bleek ik dan toch te hebben verkregen dat de al te strenge bewaking van de abt werd gemilderd, dat het aantal bewakers van negen tot twee werd teruggebracht, maar hoewel hij de onmiddellijke uitvoering die dag, een zaterdag, weigerde, besloot hij toch dat de bewakers die toezicht hadden in de slaapkamer voortaan de nacht buiten de kamer zouden doorbrengen. Om aan Weibnom voor deze tegemoetkoming zijn dank te betuigen, liet de abt hem door mijn toedoen een waardevol paard aanbieden. Deze man, die schijnbaar voor onze zaak was gewonnen, was met dit geschenk ingenomen. Hij raadde mij aan de volgende dag naar Luik te vertrekken om er aan de clerus een brief te bezorgen die de graaf van Nassau had geschreven. Daarin verklaarde deze dat de abt om hunnentwille was aangehouden en gevangen zou blijven, indien zij hem niet bevrijdden door in te stemmen met de geëiste sommen. Om

mij in staat te stellen ongehinderd te gaan en alles veilig af te handelen, beloofde men mij nieuwe documenten voor veilig verkeer. Ik kreeg ze de volgende dag; ze waren veertien dagen geldig.[172]

13 jan. 1676 Zo kwam ik dan op 13 januari weer te Sint-Truiden aan en ging van daar naar Luik.

14 jan. Op 14 januari kort na de middag overhandigde ik een memorandum aan de deken van de collegiale kerk van Sint-Pieter,[173] de voorzitter van de lagere clerus. Een afschrift van de verklaring van Nassau was eraan toegevoegd. Zij moest de beide afdelingen van de clerus duidelijk maken met welke bedoeling abt en prior gevangen werden gehouden.

15 jan. Onmiddellijk trof deken Sprimont de nodige schikkingen voor een bijeenkomst van de afgevaardigden van de clerus om acht uur in de voormiddag van de volgende dag. Zoals gewoonlijk verliep deze bijeenkomst nogal wanordelijk en omdat de meningen waren verdeeld, kwam men niet tot een eensluidend standpunt. Men besloot daarop contact te nemen met de afgevaardigden van de hogere clerus in de Sint-Lambertus om een eensgezind antwoord te geven op het voorgelegde memorandum. De kanunniken van Sint-Lambertus stelden ons in kennis van twee brieven van Nassau, waarin zijzelf en de hele clerus herhaaldelijk door rekwisities werden getroffen. Ook hun antwoord werd meegedeeld. Daarin wezen zij de eis af omdat ze niet in staat waren hem uit te voeren en ook op andere gronden. Daarop werd de vergadering besloten. Aan de secretarissen van de respectieve afdelingen van de clerus, met name aan Delree en aan Hacken, werd opdracht gegeven met mij contact te nemen en mij enkel mondeling de verzekering te geven dat de clerus het voorval betreurde. Hij was bereid hulp te bieden als ik voor de moeilijkheden een geschikte oplossing kon voorstellen, die de clerus niet in het gedrang bracht. Daarop antwoordde ik dat zij mij iets vroegen dat mijn kunnen te boven ging en dat ook niet tot de taak behoorde die mij was opgedragen, dat ik als smekeling bij de clerus was gekomen, niet om raad te geven, maar om raad te vragen. Ik vroeg hen na

[172] Tussen haakjes voegde Foullon toe: "de bewakers op die zaterdag waren ridder Corswarem en... Deze weigerde de kamer te verlaten, als er geen wacht bij de vensters werd geplaatst".

[173] Van 1663 tot 1695 was Jean-François de Sprimont deken van Sint-Pieter.

rijp overleg mij een voorstel te doen dat een meer efficiënte troost bracht in onze tegenslagen. Maar daarop kwam geen antwoord. Ze gingen uiteen.
Om de clerus zwaarder onder druk te zetten, besloot ik tot een tweede memorandum, opdat wat mondeling was toegezegd nu ook schriftelijk zou worden bevestigd en om een afschrift over te maken aan de respectieve notarissen van beide afdelingen van de clerus, die het dan aan hun opdrachtgevers moesten overmaken. Ik deed dat zonder dralen nog tegen de avond van dezelfde dag. De clerus was niet weinig aangeslagen, want hij zag zich gedwongen een duidelijk antwoord te geven.
18 jan. Om, hoe dan ook, uit de moeilijkheden te geraken, werden op 18 januari de leden samengeroepen in de woning van Van Elderen,[174] de deken van de kathedraal. Ook ik ontving een uitnodiging. Toen ik op die bijeenkomst met aandrang vroeg dat men een oplossing zou geven aan de vragen uit het memorandum, kreeg ik alleen maar mistige woorden ten antwoord. Enkelen verwezen naar een vroegere gevangenschap, namelijk die van abt Blocquerye, en in niet mis te verstane woorden gaven ze te kennen dat het huidige geval hen geen grotere reden tot bezorgdheid zou geven dan het vroegere. Anderen stelden voor dat wij persoonlijk zouden onderhandelen voor de vrijheid van de hele clerus, die dan voor onze schadeloosstelling zou instaan. Maar dat durfden ze niet in een openbaar contract te waarborgen, uit vrees dat de zaak zou uitlekken en dat de Fransen dit precedent zouden aangrijpen om dezelfde eisen te stellen. Eerder was men al op dezelfde wijze te werk gegaan, zo zei deken Petreanus: een monnik van Saint Laurent en een kanunnik van Saint Paul waren gevankelijk weggevoerd naar Breda en de abt en het college van Saint Paul hadden hen van de Hollanders vrijgekocht, maar aan beiden had men later hun onkosten terugbetaald.
Tot daar mijn onderhandelingen te Luik.
Om bij mijn terugkeer te Hasselt Nassau te overtuigen, noteerde ik de belangrijkste punten van de bespreking in een officieel verslag.
19 jan. 1676 De volgende dag werd mij een brief van mijn abt bezorgd, waarin hij me mededeelde dat Weibnom, aan wie hij een

[174] Jean-Louis van Elderen, adellijk kanunnik sedert 1636, werd deken in 1669 en bisschop in 1688. Hij overleed in 1694.

samenvatting van mijn onderhandelingen te Luik had overhandigd, hem zei dat ik mijn terugkeer moest bespoedigen. Zodra Naussau mij zou hebben gezien en gehoord, kon hijzelf rustiger handelen zonder dat de bewakers hem voortdurend in het oog hielden. Om te vermijden dat mijn langere afwezigheid hem enig nadeel of last zou berokkenen, verliet ik haastig Luik om wat troost te brengen in zijn benarde toestand.

21 jan. Op 21 januari meldde ik mij te Hasselt. De volgende morgen had ik een afspraak met Weibnom. Ik bracht hem een paard en kweet mij van mijn belofte. Hij ontving me vriendelijk en nodigde mij aan het ontbijt. Zodra de tafel was afgeruimd, ontspon zich een gesprek over allerlei dingen, maar toch hoofdzakelijk over de zaken die nauw betrekking hadden op onze toestand. Aangezien mijn onderhandelingen te Luik niet het gewenste resultaat hadden opgeleverd en de clerus zich niet om ons bekommerde, gaf hij me de raad onze belangen te behartigen zonder nog langer rekening te houden met de clerus.

Daarop zei ik hem dat het voor mij uitgeschreven vrijgeleide spoedig zou verstrijken en dat er moest worden gevreesd dat ik op dat moment in dezelfde strikken zou worden gevangen als mijn abt. Hij verklaarde me plechtig dat er niets te vrezen viel, dat geen enkel gevaar me bedreigde en dat met instemming van de graaf van Nassau was besloten mij mijn vrijheid te laten, omdat ik een zekere aanleg bleek te bezitten om besprekingen buiten het klooster te voeren. Zo werd hij misleid of werd ik door hem misleid, maar dit laatste zou ik niet durven beweren. Vervolgens drong hij aan dat ik dezelfde dag nog tegen vier uur in de namiddag bij hem zou terugkeren. Ik trof hem op dat moment niet thuis, maar bereikte hem in de herenwoning van Nassau, waar ik tot een onderhoud werd toegelaten, tijdens hetwelk Weibnom mijn onderhandelingen te Luik samenvatte precies in dezelfde orde als ik ze had uiteengezet. Ook Eyckar was aanwezig. Toen deze zijn oren nauwelijks kon geloven, keek hij de memoranda in die aan de clerus waren overgemaakt en hij las diens reactie daarop. Met Nassau volgde er een lange bespreking van de argumenten van de clerus om de rekwisitiebevelen in te trekken op grond van volgende overweging: ten gevolge van vroeger en huidig verlies en van de dreigende gevaren was het de clerus onmogelijk de gevorderde sommen bijeen te brengen. Deze betreurenswaardige stand van zaken werd bestendigd door de voortdurende oorlogstoestand. Ik

somde ook nog eens de documenten op die onze abdij een veilige bescherming verleenden als ze billijk en evenwichtig in acht werden genomen. Als enig respons kreeg ik te horen dat hij ons lot en dat van de clerus betreurde.

23 jan. 1676 Op 23 januari omstreeks vier uur in de namiddag had Eyckar een onderhoud met de abt. Opnieuw ging de discussie over de rechten van de abdij. De unie van de clerus ondernam dus niets om de exemptie van onze abdij te vrijwaren. Deze genoot voorts onafhankelijkheid ten overstaan van het Land van Luik, omdat ze, als deel van het Rijk, keizerlijke rechtspraak over haar personen en goederen kon inroepen. Om aan deze verklaringen bewijskracht te geven, las de abt een fragment voor uit een diploma van Leopold-August, waarmee deze onlangs nog regalia en leenrecht aan de abt verleende en de abt zelf en de abdij van de H. Trudo onder de algemene en de bijzondere sauvegarde van de keizer stelde tegen eender welke aanranding. Eyckar antwoordde dat ook de graaf van Nassau een vazal was van het Rijk, maar daarom nog niet was vrijgesteld van gewone en buitengewone belastingen aan de keizer en van militaire lasten, indien de omstandigheden het vereisten. Het was niet moeilijk zijn opwerping te weerleggen en in ons voordeel te keren, omdat deze lasten niet de graaf maar zijn onderdanen troffen. Nu was toch duidelijk dat de inwoners van Sint-Truiden op dit moment aan de graaf van Nassau belastingen van dezelfde aard betaalden als ze eerder aan de keizer hadden betaald ten gevolge van de dwangschriften van Chavagnac. Bovendien, terwijl zijn onderdanen door buitengewone rekwisities werden geteisterd, werd geen enkele vorst van het Rijk of zelfs geen gouverneur van lagere rang op zijn beurt aan dezelfde of dergelijke eisen onderworpen. Integendeel, in het Land van Luik bestond tot op de huidige dag de gewoonte dat wanneer de ondergeschikten voldoening schonken, de heren immuniteit genoten. Iedereen keek dan ook verwonderd op dat - iets wat tot op deze dag nooit eerder gebeurde - de abt, die als vazal van een uitzonderlijk leen onder het gezag van de keizer stond, in de gevangenis werd gehouden, als was hij een doodgewone onderdaan. Eyckar had hierop geen antwoord en ging heen. Verklarend dat hij mij nog iets in het oor wilde fluisteren, vroeg hij me tot de volgende zondag in Hasselt te blijven. Dan zou men onze zaken ten gronde bespreken. Ik gaf daarvoor mijn accoord, op voorwaarde dat men mijn veiligheid zou waarborgen met een

nieuw attest, aangezien het vorige op die dag zou vervallen. Mijn vrees was ongegrond, zei hij, sluwe vos, herhalend wat Weibnom eerder had gezegd. Hij steeg te paard en reed terug naar Nassau. Bij hem drong hij aan dat ik gevangen zou worden genomen. Een bevelschrift daartoe vanwege de graaf overhandigde hij aan Weibnom.

24 jan. 1676 's Anderendaags omstreeks zeven uur in de morgen liet hij dat bevel door...[175] overbrengen aan Malvoisin, een onderbevelhebber bij de cavalerie en van dan af stond ook ik onder arrest.

Door Groutaers deed ik bij Weibnom mijn beklag over de schending van het gegeven woord en liet hem vragen dat het mij zou worden toegestaan mijn zaak bij hem te bepleiten. Hij veinsde verbazing over het onverwachte verloop en beloofde naar Nassau te gaan, in mijn naam een klacht in te dienen en mij vervolgens verslag te brengen over de stand van zaken. Dat waren mooie woorden, maar ze waren niet oprecht. Ik herhaalde dus mijn aanklacht via Groutaers. Het antwoord was even vriendelijk als vals.

25 jan. Ondertussen vertrok Nassau op 25 januari naar Duitsland. Diezelfde dag viel een garnizoen uit Maastricht het kasteel van Heers aan, hetgeen te Hasselt nieuwe consternatie veroorzaakte, met het gevolg dat Weibnom niet was te spreken. Toen de belegering voorbij was en alles weer rustiger was geworden, schreef ik hem een vriendelijke brief en vroeg om een onderhoud. Hij beloofde een antwoord maar daarbij bleef het. Mirbach[176] deed intussen allerhande beloften en wekte de hoop dat geld bij Weibnom de weg naar de vrijheid kon openen, indien men voldoende waarborg gaf dat nadien een passende betaling zou worden gedaan. Maar ook zijn woorden waren ijdel. In het geheim had Nassau immers al opdracht gegeven aan Hoffweg, zijn onderbevelhebber te Bergen op Zoom, ons daarheen over te brengen en Rhijngrave,[177] de prefect van Breda, had Richard, de aanvoerder van een ruiterij-afdeling, met de uitvoering belast.

4 febr. Deze kwam op 4 februari naar Hasselt en om vier uur in de namiddag gaf hij op bevel van Weibnom aan de abt opdracht

[175] De naam is niet ingevuld.
[176] Zie noot 170.
[177] Over Rhijngrave zie noot 154 op p. 214.

zich voor de volgende dag klaar te maken voor een tocht naar Bergen op Zoom; prior en regent zouden hem vergezellen.
Ongeveer terzelfdertijd werd onze abt een brief bezorgd van de abt van Vlierbeek[178] met ingesloten een brief van de hertog van Villa-Hermosa, de gouverneur van België, aan Weibnom, waarin hij deze waarschuwde dat de aanhouding van de abt en de zijnen en ook van paters van de Sociëteit een zeer zware slag betekende voor de geestelijkheid, dat het onbillijk en onwaardig was dat zij werden vastgehouden, dat aan het wereldlijk gezag van het Land van Luik belastingen waren opgelegd, maar dat ze niet in oorlog waren. Derhalve spoorde hij hem met aandrang aan hem het genoegen te doen hen weer in vrijheid te stellen.
Deze brief aan Weibnom had al even weinig resultaat als een andere aan Nassau, die de hertog niet eens een antwoord waardig achtte. Nadat hij de brief had geopend, zei Weibnom koeltjes dat hij niet was gemachtigd een beslissing te nemen in een zaak die tot de bevoegdheid van een ander behoorde, dat hij gehoorzaamde aan de bevelen van Nassau die het gezag droeg, dat hij zich wel excuseerde, maar moest gaan waarheen de bevelen hem riepen.
Men stelde Groutaers dan nog de vraag over welk vervoer de abt, die zich moeilijk te paard bewoog, zou beschikken. Het kon hem niet schelen, zo zei hij, of de abt in een koets of met een tweespan reisde. Hij zou er in ieder geval voor zorgen dat men hem vanuit Bergen op Zoom tot op een afstand van tien mijl met een reiskoets tegemoet kwam.
5 febr. Wij zorgden dus dat de volgende dag een tweespan klaar stond en om negen uur 's morgens hield de ruiterij halt voor de poort van het augustijnenklooster. Richard trad het slaapvertrek van de abt binnen. Gulick, de overste van de wacht, leverde de abt uit en bracht ons bij het tweespan. In het ongezellige vehikel van de abt werd een strozak gelegd: zo laag was het respect van deze ketters gedaald. De religieuzen van de Sociëteit werden te paard gezet. Onder bazuingeschal werden we aldus uit Hasselt weggevoerd, tot groot verdriet van de prior en het convent van de eremieten van de H. Augustinus. De prior was een fijne man. Hij had ons allervriendelijkst behandeld en zijn uiterste best gedaan het ons naar de zin te maken.

[178] Van 1653 tot 1676 (of 1680) was Robert Garesta, abt van Vlierbeek.

qUInta febrUarII HasseLeto eDUCUnt nos IMpII 1676
Op 5 februari voerden de goddelozen ons weg uit Hasselt.

Hoofdstuk X

Onder grote toeloop van kijklustigen vertrokken we temidden van een oprukkend leger. We werden door vijftig ruiters voorafgegaan en door evenveel gevolgd. De onderbevelhebber van de cohort, Wolff, bewaakte met enkele ruiters het tweespan van dichtbij. Toen we de poort van de abdij van Herkenrode bereikten, betuigde kapelaan Wesius uit naam van de abdis zijn medeleven met ons ongeluk. We vervolgden daarna de weg over Bolderberg tot Beverlo, waar we kort werden begroet door een heel vriendelijke pastoor. Hij reisde mee tot Balen en verschafte ons in overvloed mondvoorraad. In dat dorp gunde men ons voor het eerst een rustpauze na een lange, moeizame tocht zonder oponthoud. De plaatselijke pastoor bood ons zijn woning aan als nachtverblijf, maar de bevelen van Richard dienden te worden opgevolgd. Hij bracht ons naar het huis van de schout en plaatste een strenge bewaking van soldaten bij de deur van ons slaapvertrek.
6 febr. 1676 De volgende dag moesten we na het lezen van de mis allen weer in het tweespan plaatsnemen en zetten we onze reis voort. Langs de dorpjes Mol en Retie bereikten we omstreeks drie uur in de namiddag Turnhout. We vroegen en kregen van Richard toestemming om onze ledematen, die stijf waren van de kou, bij een vuur te warmen. Terstond daagden de schout van het dorp en aanzienlijke burgers op. Ze verwelkomden de abt en zijn medegevangenen heel vriendelijk en brachten hen in overvloed dekens en kleren om zich te verwarmen. We werden ruw weggerukt van deze vriendelijke mensen, die op duidelijke wijze uiting gaven aan hun droefheid en aan hun verontwaardiging over onze gevangenschap. Daarna kwamen we in Beerse, een dorp ruim een mijl van Turnhout verwijderd. Hier overnachtten we.
7 febr. Na een plechtige mis de volgende dag kwamen we in een wijk van Brecht "Op de Loechte" genaamd. Daar werden we door een katholieke vrouw welwillend met voedsel en drank verkwikt. Daarna reisden we die dag nog door tot Kalmthout, waar we als gasten werden opgenomen door een pastoor uit de abdij van Tongerlo.

8 febr. Na die derde nacht brachten ze ons naar het klooster van de wilhelmieten[179] te Huybergen. De plaatselijke prior, een fijne man, kwam ons tegemoet. Nadat we daar het hoogheilig misoffer hadden volbracht, nodigde die man ons aan het ontbijt. Daarna zetten we de tocht voort en op een halve mijl van Bergen op Zoom werden we opgenomen in de reiskoets die Richard ons tegemoet zond. De jezuïeten kregen bevel het tweespan te verlaten en de paarden te bestijgen. Zo reden we de stad binnen, waar een onsympathieke bevolking op het bericht van onze komst de poorten uit was gekomen, ons wanordelijk omstuwde, mee optrok in een ongewone triomftocht met religieuze gevangenen, ons bespotte en schertsend toejuichte. Aldus - een schouwspel geworden voor de wereld en voor de mensen[180] - werden we de stad binnengeleid tussen een dichte menigte, die op het plein was samengestroomd. We werden ondergebracht in een herberg met het uithangbord "In de Drie Hoefijzers". Daar werden we door onderprefect Hoffweg begroet. Op zijn bevel werden twee vaandrigs belast met de bewaking binnen onze kamers. Zes andere bewakers werden hen toegevoegd, die buiten de deur van de slaapkamer de wacht moesten verzekeren.

9 febr. 9 februari was een zondag en de feestdag van de H. Apollonia. We kregen geen toestemming om de H. Mysteriën op te dragen of bij te wonen. In de namiddag kwam Hoffweg bij de abt, schijnbaar om hem moed in te spreken. Hij luisterde naar diens klacht over een zo strenge bewaking en over de enorme onkosten en beloofde de volgende dag te zullen schrijven naar de prins van Oranje. Hij beweerde dat al die maatregelen niet zijn initiatief waren, maar waren getroffen op order van Nassau, dat het hem niet was geoorloofd diens bevelen te overtreden tenzij de prins, die het hoogste recht uitoefende, ze persoonlijk wijzigde.

14 febr. Terwijl we hoop koesterden gingen vijf dagen voorbij, tijdens welke het ons niet eens was toegestaan een voet buiten de slaapkamer te zetten. Tenslotte stond men ons toe ons in het nevenvertrek te begeven om vrijer te ademen. Temidden van deze

[179] Wilhelmieten: een orde van kluizenaars, gesticht door Willem van Malavalle. In Huybergen werd in 1277 door Elizabeth van Breda en Hendrik van Loven een wilhelmietenklooster gesticht. Het leidde tot het ontstaan van de gemeente. De Nederlandse huizen zijn door Joseph II opgeheven.

[180] Herinnert aan 1 *Cor.*, 4, 9: "Wij zijn een schouwspel geworden voor heel de wereld, voor engelen en voor mensen".

narigheden liet de abt niets onverlet om onze bevrijding te verkrijgen en hij schreef naar iedereen die onze zaak ter harte nam. Zeker niet de minst invloedrijke was de abt van Vlierbeek, afgevaardigde bij de Staten van Brabant. Hij kreeg gedaan dat de katholieke gouverneur van België, die, zoals we reeds mededeelden, er zwaar aan tilde dat zijn smeekschrift door Weibnom was afgewezen, een brief schreef aan de prins van Oranje en een andere aan Emmanuel van Lier, de gezant van de katholieke koning bij deze prins. De laatste vroeg hij op onze vrijlating aan te dringen, van de eerste wilde hij ze verkrijgen. Intussen riep onze abt de ontvanger van onze abdij in Holland, Vanderstegen, bij zich. Hij vroeg hem onverwijld naar 's-Gravenhage te gaan om daar samen van Vanderveken onze zaak te bepleiten. Met dat doel overhandigde de abt hem een brief voor Van Beverning, de gezant bij het congres te Nijmegen,[181] en één voor Rhijngrave. Naderhand werden nog andere brieven verstuurd, één aan Emmanuel van Lier en één aan Camprichius, gevolmachtigde van de keizer te 's-Gravenhage. Bij deze mensen waren onze problemen in betrouwbare handen.

24 febr. 1676 1676 was een schrikkeljaar. Op 24 februari om tien uur in de voormiddag kwam de onderprefect van de stad, Hoffweg, die eindelijk van de prins van Oranje een antwoord had ontvangen op de brief die hij veertien dagen eerder had verstuurd. Hij las nu dit antwoord aan de abt voor. De brief was in het Frans gesteld en had ongeveer deze inhoud: hij vernam uit de brief dat de abt van Sint-Truiden in Bergen gevangen werd gehouden. Aangaande de wijze van bewaking wilde hij niets voorschrijven, op dat punt liet hij vrijheid van handelen aan Weibnom, onderprefect van het garnizoen te Hasselt. Men diende zich dus te schikken naar diens beslissing en naar diens voorschriften. Wat een discrete misviering betrof, zag hij niet in waarom men die aan de abt zou verbieden. Men moest hem daar de vrijheid toe laten. Toen we dat hoorden, dankten we Hoffweg. Hij betreurde dat men niet meer toegevingen deed, maar aangezien dat aan Weibnom werd overgelaten, zou hij hem in de namiddag schrijven en bij zijn eigen brief één van de abt voegen, indien deze dat nuttig oordeelde. Dit vriendelijk aanbod aanvaardden we en in een smeek-

[181] Van Beverning: zie noot 18 op p. 146. De besprekingen begonnen reeds in 1676, maar leidden pas in 1678 tot het Verdrag van Nijmegen.

schrift zetten we nog eens uitvoerig uiteen, dat de tijd ongetwijfeld was aangebroken om een gunst te verlenen aan de gevangenen, die bovendien onschuldig waren, en hen vrij te laten. De prins liet de beslissing toch aan hem over. Met zo'n daad van menslievendheid kon hij God, de beloner van alle goed, voor zich winnen en degenen die hun vrijheid eerder hadden verloren, kon hij door banden van dankbaarheid aan zich binden. Hoffweg was nauwelijks vertrokken of hij stuurde een dienaar, die de bewakers opdracht kwam geven dat ze de toestemming om ons vrij door het huis te bewegen beperkt zouden houden tot hetgeen eerder was toegestaan, behalve indien we vooraf ons habijt aflegden en burgerkleren aantrokken. Tegen de avond vroeg de abt aan Hoffweg wat hij met die bevelen op het oog had. Zo hij wilde dat zij hun habijt voor burgerkleren wisselden, zouden zij geen ogenblik aarzelen. Maar intussen vroeg hij de gunst om tijdens de nacht te mogen rusten zonder gestoord te worden door bewakers in de kamer. Toen Hoffweg daarop antwoordde dat hij op dit laatste verzoek niet kon ingaan zonder de hem toegestane bevoegdheid te overtreden, liet hij de eerst gestelde vraag onbeantwoord, zodat bleek dat hij absoluut niet van plan was enige verandering te brengen in de bestaande toestand.

25 febr. Toch viel het masker van hun geheimzinnigdoenerij toen de volgende dag een duidelijk bewijs van de metamorfose bracht: de plechtigheid van de H. Mathias en de toestemming om het ontzagwekkend mysterie te vieren, maakten deze dag tot een feestelijke dag. In onze besloten ruimte werd een altaar opgericht. Van Hove bezorgde ons de paramenten en hoopvol vierden wij de misplechtigheid, waarop enkele gelovigen aanwezig waren. Die dag, die met een witte steen mag worden gemerkt,[182] gaf aanleiding tot volgend chronogram:

DatUM CeLebrare BergIs qUInIes qUInta FebrUarII (1676)
Op 25 februari werd ons toegestaan te Bergen de mis op te dragen.

[182] Witte steen: de Thrakiërs bewaarden de herinnering aan een gelukkige gebeurtenis met een witte steen, aldus Plinius. Hij schrijft dan ook: "die blijde dag moet ik met een witte steen merken". Plinius, *Epistolae* 6, 11, 3.

Op die godsdienstige plechtigheid waren aanwezig: Rafous, onderbevelhebber van de infanterie, ook...,[183] onze dienaar André, twee dienaren van het hospitium en een soldaat.

29 febr. Op 29 februari bracht Hoffweg een antwoord van Weibnom, waarin hij naar zijn gewoonte de verantwoordelijkheid voor alle hatelijke beslissingen op de graaf van Nassau schoof en mededeelde dat deze in Hasselt was teruggekeerd, zodat zijn functie van plaatsvervanger meteen ten einde was. Toch hoopte hij dat het hem was toegestaan te zeggen hoe begaan hij was met ons lot en dat hij tevreden was dat men weer beroep deed op de prins van Oranje, mooie, maar waardeloze woorden. Het was immers niet te geloven dat een man, die over zoveel invloed bij Nassau beschikte, niet had kunnen bereiken wat hij vroeg, indien hij dat oprecht en met overtuiging had gewild. Het behoort evenwel tot de bedrieglijke bevalligheid van deze tijd dat zij die u met sluwheid beetnemen, u uitvoerig trachten te overtuigen dat ze willen wat ze precies niet willen. Intussen ontving Hoffweg het verbod de strenge maatregelen enigszins te verzachten.

Het smeekschrift dat wij naar 's-Gravenhage hadden gestuurd, werd op 25 februari aan de prins overhandigd. Het klaagde over de onwettige gevangenschap van de regent,[184] in strijd met de door Nassau gedane belofte van vrijgeleide. Er werd hem gevraagd te zorgen dat de regent zijn vrijheid terugkreeg en dat de onkosten die zijn gevangenschap meebracht, door de verantwoordelijken zouden worden vergoed.

6 maart Nadat de prins dit verzoekschrift van volgende apostille - zoals men zo'n onderschrift noemt - had voorzien: "Men make dit schrijven over aan Weibnom", schreef de regent op 6 maart welwillend aan Weibnom dat zijn vrijlating nu van zijn goede wil afhing, want dat hij ze zonder twijfel kon bewerkstelligen als hij dat maar wilde, zoals men hem reeds herhaaldelijk had gevraagd en nu nog eens vroeg.

De abt schreef ook aan Nassau. Hij deed het op aanraden van Du Chêne, die de huishouding van de graaf beredderde en een haast onbeperkte invloed had op zijn beslissingen. In deze brief verzocht hij Nassau vriendelijk de vrijlating, die men vergeefs aan Weibnom had gevraagd, niet te weigeren. Mocht evenwel het

[183] Niet ingevuld.
[184] De schrijver Foullon zelf, regent van het seminarie.

genot van een onvoorwaardelijke vrijlating hem niet worden gegund, dat dan tenminste de ongewone strengheid zou worden opgeheven. Du Chêne, die zelf katholiek was, beloofde persoonlijk een brief met eendere inhoud aan de graaf te schrijven. Hij liet duidelijk verstaan dat op zijn voorspraak de graaf gemakkelijk zou worden overgehaald ons de vrijheid terug te geven, indien het om een persoonlijke aangelegenheid ging, niet evenwel als het een staatszaak betrof.
Het cisterciënzer klooster van Aulne aan de Samber[185] werd door vijfhonderd Hollandse ruiters geplunderd.
11 maart Zwaar beladen en onder meevoering van de plaatselijke prior trokken ze op...[186] naar Leuven, een misdaad waarvoor heel hun nageslacht zich dient te schamen en een schande voor de katholieken, die bondgenoot waren van de ketters en die toekijkend de ontluistering van een verslagen godsdienst moesten gedogen.
12 maart Op 12 maart overnachtte windbuil Vesterman van Enkhuizen bij ons. Hij was luitenant bij een afdeling van het voetvolk. Omdat hij vreesde dat de regent zou ontvluchten, doorzocht hij zelfs de plaatsen die zijn voorbehouden om de natuurlijke behoeften te doen. Daarom noemde men hem "secretaris" Enkhuizen, een bijnaam afgeleid van die secrete plaatsen.
14 maart Op 14 maart kwam de markies De Gravia, proprefect van de keizerlijke ruiterij, van 's-Gravenhage naar Bergen op Zoom. 's Morgens maakte hij een ommetje naar onze verblijfplaats om daar te ontbijten. Hij stond de abt een onderhoud toe, maar buiten verwachting sloeg hij een bitsige toon aan, alsof de abt tot de Fransgezinde partij te Luik behoorde. Hoe overtuigend de abt daartegen ook inbracht dat hij een directe vazal van de keizer was en geen binding met de Luikenaren had, toch kreeg hij slechts een koel antwoord: vroeger reeds had de abt het beneden zijn waardigheid geacht beroep op de keizer te doen en dus was er nu geen andere uitkomst dan het betalen van honderdduizend rijksdaalders. Deze spottende woorden had men met een schouderophalen kunnen afdoen, indien ze werden uitgesproken door een

[185] U. Berlière, Abbaye d'Aulne, in: *Monasticon Belge*, t. I: Provinces de Namur et de Hainaut, vol. 2, pp. 329-342. De abdij werd in 1147 door twee monniken uit Clairvaux gesticht.
[186] De datum is niet ingevuld. Het was 11 maart 1676.

soldaat van lagere rang, maar ze waren onwaardig in de mond van een hooggeplaatst persoon.

14 maart Op dezelfde dag bracht een brief uit Luik ons het nieuws dat abt De Gravelli, de gezant van de zeer christelijke koning, te Marchienne-au-Pont op 7 maart contact had gehad met Luikse gezanten. Hij had daar verklaard van de koning opdracht te hebben ontvangen om zijn uiterste best te doen om de doorluchtige prins van Luik in elk opzicht voldoening te schenken. Om de onderhandelingen niet langer uit te stellen, werden ijlboden naar Brussel gestuurd om Carozius, de gevolmachtigde van de prinsbisschop aldaar, te gelasten zo spoedig mogelijk een delegatie af te vaardigen om vredesonderhandelingen te beginnen.

14 maart Tegen de avond van diezelfde dag ontving de regent een brief van Eyckar, commissaris van het garnizoen te Hasselt. Wickman, een onderbevelhebber van de afdeling van Bouckx, had hem gebracht. Hier volgt een samenvatting van die brief: hij schreef, zo liet hij weten, op bevel van de graaf van Nassau, die wegens te drukke bezigheden niet de tijd had om te antwoorden op de recente brief van de abt, waarin deze op vermindering van de opgeëiste sommen aandrong. Discussies om zich aan een verplichting te onttrekken, zoals gebruikelijk in een debat op het forum, kwamen thans niet in aanmerking. Er kon geen sprake zijn van overleg als er militaire noodzaak bestond. Het vertrouwen van de abt in de invloed van zijn vrienden was tot op dit moment ijdel gebleken. Eén mogelijkheid tot bevrijding bleef hem over: de betaling van vijftigduizend rijksdaalders, waarna hem als bewijs voor deze betaling een kwijting diende te worden gegeven. Daarmee moest hij dan maar zorgen het deel van de som dat de verplichtingen van de abdij te boven ging van de clerus terug te krijgen. Indien hij weigerde, zou de abt naar Dordrecht moeten verhuizen, waar hij voor de opgelegde schatting gijzelaar zou worden van een of andere belastingpachter. In afwachting dat de vijftigduizend rijksdaalders werden betaald, zou een interest van vijf procent worden aangerekend en zouden de abdijgoederen in Holland in beslag worden genomen. Tot daar de droombeelden van dat gewetenloos mannetje en de dwaze praat van de hebzucht. Het antwoord luidde dan ook, dat men vergeefs eiste wat niet kon worden gegeven, dat het bedrag van de rekwisitie onze mogelijkheden te boven ging, dat de abt niettemin bereid was aan Hoffweg - die de volgende dag kwam verklaren dat hij van Nassau een

brief met eenzelfde inhoud had ontvangen - een zekere som ter hand te stellen, meer om de plagerijen te doen verminderen dan om het opgeëiste bedrag, dat men niet als verschuldigd erkende, af te lossen. Indien ze daarmee geen genoegen namen, bleef de weg naar Oranje open en was het te hopen dat een prins, die met de gerechtigheid was begaan, een toevlucht zou zijn voor de onderdrukte onschuld.

14 maart Op die dag kwam bij de abt ook nog een brief aan van Weibnom. Zoals steeds was hij honingzoet en zeer hoffelijk. Hij verontschuldigde zich dat hij er niet in was geslaagd de regent de bevrijding te bezorgen waarnaar hij vroeg. Het kwam de graaf, die was teruggekeerd, toe daarover te beslissen. Hij wist wel dat elk aandringen vruchteloos zou blijven en dat alle gevangenen gelijktijdig moesten worden vrijgelaten, maar pas nadat losgeld was betaald. Eerstdaags zou de door Nassau afgevaardigde baron Stein komen om in gemeenschappelijk overleg de losprijs te bepalen.

16 maart Op 16 maart werd te Luik gemeld dat de keizer, die herhaaldelijk in smeekschriften ten gunste van de abt was aangeschreven, reeds op 22 februari order had gegeven aan Krambrich, zijn vertegenwoordiger te 's-Gravenhage, een klacht in te dienen bij Oranje. Ook de Hollandse zaakgelastigde te Wenen was in opdracht van de keizer verzocht met dat doel een schrijven te richten aan de Verenigde Staten van België.

16 maart Daartoe werd op 16 maart beslist.

De brief van de keizer aan Krambrich had volgende inhoud:

"Leopold enzovoort.

Geachte, getrouwe, geliefde.

Uit de talrijke hierbij gevoegde kopieën van smeekschriften die bij ons werden ingediend uit naam van de abt van Sint-Trudo, die een directe vazal van ons en van het Heilig Rijk is, zult gij vernemen hoe onrechtvaardig en met welk misprijzen voor onze orthodoxe godsdienst hij samen met de prior van zijn abdij werd aangehouden en hoe nadien ook nog de regent van het seminarie te Sint-Truiden werd aangehouden wegens rekwisities die aan de clerus werden opgelegd door de graaf van Nassau, aanvoerder van het leger van de Geconfedereerde Staten; hoe zij aanvankelijk naar Hasselt werden weggevoerd en vervolgens, tot groter afschrikking, naar Bergen op Zoom, een plaats waar ze van elke godsdienstoefening verstoken blijven, en nog altijd onder de strengste

bewaking worden gehouden. Zich daarover beklagend, doet de abt een dringend beroep op onze tussenkomst, zowel voor zijn persoonlijke vrijlating als voor het behoud van de immuniteit van zijn abdij. Derhalve erkennen wij dat de genoemde abt en zijn abdij in geestelijke aangelegenheden rechtstreeks afhankelijk zijn van de Apostolische Stoel, maar in wereldlijke aangelegenheden onder het gezag staan van ons en van het Heilig Rijk; dat zij met inbegrip van goederen en ondergeschikten onder onze speciale en algemene voogdij staan, dat zij mogen rekenen op onze bescherming en onze verdediging, dat zij van ons sauvegarde mogen genieten. Zij zijn dus volledig exempt van de Luikse clerus en kunnen op grond van die exemptie tot geen rekwisities worden verplicht en mogen zeker niet worden gegijzeld. In de benarde situatie waarin zij thans verkeren, kunnen wij hen dan ook niet uitsluiten van het voorrecht van onze voogdij en van onze bescherming. Wij dragen u dus op de Generale Staten van het Verenigde België nadere uitleg te verstrekken omtrent de betekenis van deze exemptie en deze rechtstreekse afhankelijkheid en uit onze naam doelmatig mee te werken opdat deze niet alleen zouden zorgen dat genoemde abt en zijn religieuzen zo spoedig mogelijk vrij worden gelaten, maar ook dat in het vervolg de goederen en de horigen van genoemde abdij geen enkele last zouden ondervinden of worden getroffen door dergelijke onrechtmatige rekwisities, inbeslagnemingen of aanhoudingen. Als gij in deze zaak onze duidelijke wil volbrengt, dan verzekeren wij u voor de toekomst van onze welgemeende, keizerlijke dankbaarheid.
Wenen, 23 februari 1676."

19 maart Op 19 maart werd markies De Gravia, uit Brussel terugkerend, hier door de abt begroet. Voor het eerst liet hij blijken dat hij was gewonnen voor onze vrijlating. Men toonde hem ook het antwoord van de keizer om de wolkjes van aarzeling uiteen te drijven en te verjagen, die - dat gaf hij eerlijk toe - zijn geest benevelden.

20 maart De volgende dag om vijf uur in de morgen woonde hij in onze besloten ruimte het hoogheilig officie bij. Daarna sprak hij de abt welwillend in het Latijn toe: "Ik ga naar 's-Gravenhage. Daar zal ik uw zaak ter sprake brengen en, naar ik hoop, zal mijn optreden niet zonder resultaat blijven". Na deze woorden vertrok hij met spoed naar Den Haag en liet ons de hoop dat hij een poging zou doen zijn belofte uit te voeren.

Toen de prins van Oranje te 's-Gravenhage terugkeerde, overhandigde Krambrich hem op 19 maart het memorandum, zoals hij dat reeds bij de Staten van het Verenigde België had gedaan. Dat was een weloverwogen daad. De keizer had Krambrich order gegeven van de Verenigde Staten te eisen dat een einde werd gemaakt[187] aan het onrecht dat men de abt en de zijnen aandeed, maar het leek hem wenselijk de prins op gelijke voet als de Staten te behandelen, opdat men niet zou kunnen zeggen dat hij het gezag van de prins aantastte.
In dit schrijven kwam een opsomming voor van alles wat wij kort geleden hadden doorstaan vanwege de Fransen in hun haat tegen het Rijk. Hoe tot ver in de omtrek de velden rond Sint-Truiden gedurende vele jaren totaal waren verwoest, maar dat wij niettemin niet milder werden behandeld door de bondgenoten van de keizer. Daaraan werden klachten over het optreden van Nassau toegevoegd. Hij vroeg dan ook dat de abt en de zijnen in hun vroegere vrijheid zouden worden hersteld en dat hen in de toekomst geen last meer zou worden berokkend. De Staten antwoordden nog dezelfde dag: er moet een einde komen aan de ongemakken waaronder de abt beweerde gebukt te gaan. Ze gaven derhalve aan de heer van Heukelom opdracht een onderzoek in te stellen naar de rechten waarop de abdij aanspraak maakte en naar het geleden onrecht. Ook uit naam van de abt waren er bij de Staten en bij de prins smeekschriften ingediend. Voorts was er een aanklacht van de regent wegens schending van het gegeven woord betreffende het vrijgeleide. Alle gingen de doofpot in.
25 maart Een brief die diezelfde dag te Hasselt door Eyckar aan de regent was geschreven, werd op 25 maart te Bergen besteld. In deze brief werd de financiële eis nog eens opgedreund. Van verlaging was geen sprake, hoezeer ook voorsprekers hun invloed voor de abdij aanwendden. Of we nu leden van het *Rijk* waren of niet - aangenomen zelfs dat wij dat waren -, dan was het juist op grond daarvan dat Nassau vijfentwintigduizend *Rijks*daalders mocht eisen. Indien wij betaling weigerden, dan dreigde een onmiddellijk gevaar voor onze abdij en voor onze confraters. De regent stuurde nu aan die beheerder van de schatkist, die het zozeer op andermans geld had gemunt, een afschrift van het antwoord van de keizer. Hij voegde daar nog aan toe dat de zaak

[187] Het werkwoord ontbreekt in de Latijnse tekst.

reeds zo ver was gekomen, dat men ze buiten de keizer om niet meer kon afhandelen zonder het doorluchtige staatshoofd te beledigen, dat ons tot de directe leden van het Rijk rekende.
Het was dus te hopen dat zij ons toestonden wat de rechtvaardigheid en het gezag van de keizer eisten. Wij zouden de indruk kunnen wekken dat wij zijn gezag misprezen, indien we belastingen zouden betalen die door een ander, maar niet door hem, werden opgelegd. Men diende dus op zijn bevelen te wachten.
Hoffweg liet ons weten diezelfde dag een brief met dezelfde inhoud van Nassau te hebben ontvangen. Hij keurde het antwoord dat we voor Eyckar hadden voorbereid niet af en stemde er mee in een afschrift van het keizerlijke antwoord in te sluiten bij zijn eigen brief aan Nassau. Hij wilde aldus vermijden dat Nassau, mocht hij werkelijk van plan zijn de geuite bedreiging uit te voeren, zou kunnen voorwenden dat hij niets afwist van het bij de Staten en de prins ingediende protest.
28 maart Terwijl de abt op 28 maart het misoffer opdroeg, werd er ongewoon heftig op de deur van zijn slaapkamer gebonsd door Hoffweg, die vroeg hem te mogen spreken. Toen hij evenwel hoorde dat de abt met het hoogheilig mysterie bezig was, ging hij heen. Korte tijd later keerde hij weer en vroeg de regent, terwijl de abt naast hem stond, of hij de brief had ontvangen die Eyckar op de zesentwintigste uit Hasselt had verstuurd. Toen deze dat ontkende, deed Hoffweg of hij hoogst verbaasd was en toonde hem wat hij zei een afschrift van die brief te zijn. In werkelijkheid was het de originele brief, die onverzegeld naar hem was gestuurd, zoals later bleek toen hij de briefomslag afgaf, waarop zijn adres was vermeld. "Opgewarmde kool is zelfs voor arme leermeesters dodelijk."[188] Nog maar eens werden de argumenten herhaald, waarop de beheerder van de schatkist zo vlijtig had gehamerd in zijn vorige brieven. Om te intimideren herhaalde hij ook nog een bedreiging uit zijn eerste brief, over de belastingpachter te Dordrecht. Er werd ditmaal geen antwoord verstuurd, omdat het herhalen van de vorige brief geen zin had. Dat besefte Hoffweg zelf ook wel. Toch nam hij het op zich Nassau in te lichten dat wij bij onze beslissing bleven, dat we onze hoop bleven stellen op de keizer, dat we op zijn bescherming beroep hadden gedaan en dat die ons was toegezegd.

[188] Juvenalis, *Satires* 7, 154.

We hebben reeds eerder meegedeeld dat smeekschriften aan Oranje ter hand werden gesteld, maar dat ze zonder enig resultaat bleven. De zeer verantwoorde klachten van de abt zond hij door naar de graaf van Nassau te Hasselt en liet het aan hem over een oplossing te zoeken. Klachten van de regent legde hij terzijde, want de prins had zeker geen verheven opvatting over de gerechtigheid en nog minder respect dan zijn verwant, de graaf. Het drong niet tot hem door dat een rechtvaardige beslissing van God het gezag ontneemt aan hen die zich niet bekreunen om de rechtvaardigheid.
Nadat hij de afwijzing van zijn klacht had ontvangen, liet de regent een schrijven van dezelfde inhoud aan de voorzitter van de Staten bezorgen. Het werd doorgestuurd naar Van Heukelom. Maar alles kende een traag verloop. Justitia leidde een zo kwijnend bestaan, dat men de indruk kon krijgen dat haar balans niet in werking trad als men de argumenten van de gerechtigheid afwoog, maar alleen als men haar naald met goud belegde. Men diende derhalve de weg te proberen, die zijn doeltreffendheid reeds aan de hoven had bewezen: hoe hoger goud daar in aanzien steeg, hoe meer processen door omkoperij werden beslecht. Hoe dit tot een gunstig resultaat leidde, zullen we later vertellen, alles op zijn tijd.
Hier kunnen we niet onvermeld laten dat een kardinaal van de H. Roomse Kerk, de prins van Baden, hoofd van de benedictijnenabdij te Fulda,[189] en zeker niet de geringste verdediger van onze zaak, aan Nassau een brief schreef, waarin hij op onze vrijlating aandrong, omdat de gevangenschap van de abt en van de zijnen zo smadelijk was. Om zich vrij te pleiten van de kwade roep, waardoor hij, hoewel niet vernoemd, werd gebrandmerkt, antwoordde Nassau aldus, dat de abt inderdaad op zijn bevel was aangehouden, meer bepaald als lid van de clerus uit het Land van Luik, om zodoende deze clerus tot betaling van de opgelegde belasting te dwingen. Het enige verschil met andere gevangenen bestond erin, dat hij volledig vrij was zijn dag door te brengen, zoals hem dat zinde en aangepast aan zijn stand. Het zou immers onrechtvaardig zijn iemand die persoonlijk niet aansprakelijk was voor hetgeen men zijn stand ten laste legde, op een onwaardige wijze vast te houden. Het was te hopen dat de kardinaal zijn

[189] Over de kardinaal van Baden zie pp. 189 en 195.

invloed zou aanwenden om de clerus er toe te brengen de abt spoedig weer de vrijheid te verlenen. Dergelijke bedenkingen gaf Nassau ten beste, maar ze strookten niet met de waarheid. Die man zonder enig respect voor recht of fatsoen stelde niets in het werk om de strenge gevangenschap te verzachten, die vrek zou nog liever geweld aanwenden om geld binnen te halen.

1 april 1676 Derhalve vaardigde Hoffweg, een man die zijn wil in ieder opzicht volgde, op 1 april een nieuwe verordening uit voor de dienaren. Het vertrek waarin de abt was opgesloten, moest ononderbroken door twee dienaren worden bewaakt. Vroeger, toen hij naging of de clerus bereid was de rekwisities van Nassau te betalen, had hij nochtans gezegd dat Nassau het aan hem overliet toegeeflijker te zijn al naargelang de beslissing die wij zouden nemen. Hij liet toen verstaan dat de strengheid van de gevangenschap zou worden gemilderd, indien wij accoord gingen met de eis die werd gesteld in de brief van Eyckar.

4 april 1676 In de namiddag van 4 april kwam Ivoye, kwartiermeester-generaal, de abt groeten. Voor zover dat in zijn macht lag, zo beweerde hij, zou hij er gaarne toe bijdragen de toestand te verzachten.

5 april Eenzelfde verklaring legden de volgende dag ook graaf Joannes van Horne, aanvoerder van de krijgsvloot, en de commissarissen van Holland af.

7 april Bij hen sloot op 7 april[190] zich ook Rhijngrave aan, opperbevelhebber van de infanterie, die samen met ons aanzittend aan het avondmaal, al lachend de waarheid scheen te zeggen. Schertsend inderdaad het woord nemend, zette hij de abt aan zich vlugger van zijn lastige gevangenschap te bevrijden: te 's-Gravenhage bij de prins deed hij zich vergeefs veel moeite. Inspanningen daar leverden niets op. Daar handelde men immers alles af op een wijze die men van de Fransen had geleerd. Voor een gegeven woord en voor gerechtigheid was geen plaats meer. Alle tussenkomsten van invloedrijke persoonlijkheden zouden vergeefs zijn, ook het protest van de keizer zelf. Uiteindelijk zou men toch terechtkomen bij de graaf van Nassau. Alleen zijn beslissing zou doorslaggevend zijn, aangezien uitsluitend aan hem de taak was toevertrouwd om te Hasselt versterkingen op te richten en het nodige geld daartoe bijeen te brengen. Daarvoor was het geld

[190] Foullon schreef bij vergissing 7 maart.

bestemd dat van onze abdij werd geëist en waarvoor de abt zelf gevangen werd gehouden. Een langdurige opsluiting had geen zin. Zelfs indien het waar was dat reeds enige hoop op vrede straalde, die te Nijmegen moest worden besproken en geregeld, dan was de afloop nog twijfelachtig en zou lang op zich laten wachten. Intussen moest men af en toe de tegenstanders prikkelen en om hun koppig verzet te breken, de abdij het vuur aan de schenen leggen en andere krachtige middelen aanwenden. "l'on portera peutestre un flambeau dans votre monastere". Beter zou het zijn het voorbeeld van de jezuïeten te volgen: om hun gevangenen te bevrijden, waren ze met de graaf gaan onderhandelen, want hun hoop aan de rekwisities te ontsnappen, hadden ze opgegeven. Dat is zowat de weergave van het gesprek dat Rhijngrave voerde. Men wist niet zeker of hij zijn voorstel schertsend of in volle ernst deed en hij liet die twijfel bestaan, toen hij de volgende dag met ons het middagmaal gebruikte. Hij vergrootte zelfs de onzekerheid, tenzij men ging geloven dat hij door hetzelfde te herhalen als de vorige dag zijn oprechte overtuiging kenbaar had gemaakt.

Hoofdstuk XI

31 maart 1676 Intussen bereikte ons uit Luik het nieuws dat de citadel volledig was ondermijnd. Toen omstreeks negen uur in de voormiddag van 31 maart de lont aan het kruit werd gelegd, waren de ontploffingen zo hevig dat de vesting in minder dan vijf uur volledig werd verwoest en onder puin bedolven. De Sint-Walburgispoort was met de grond gelijk gemaakt. Links van de weg, als men de stad verlaat, bevond zich een stoere burcht, burcht van de clerus genaamd, omdat hij eertijds op kosten van de clerus was opgericht. Nu de ondermijnde gangen door de kracht van het kruit waren uiteengesprongen, vertoonde hij aan weerszijden een gapende bres, maar de voorgevel was rechtop blijven staan. De vernieling was het werk van Franse bezettingstroepen die een bevel van hun koning uitvoerden. Deze had in een brief aan de Geheime Raad van de prinsbisschop, aan het kapittel van Sint-Lambertus en aan de stedelijke overheid laten weten, dat ze nu niet te zwaar moesten tillen aan de vernieling van deze burcht, aangezien ze die allang wensten. Hun neutraliteit was een betere waarborg voor hun veiligheid dan deze burcht. Om deze neutrali-

teit te herstellen werd een bijeenkomst belegd te Marchienne-au-Pont.[191] De Luikenaren zouden tenslotte een duurzame vrede kennen, die ze moesten opbouwen op het puin van hun neergehaalde burcht. De beslissing van de koning was bij het volk bijzonder welkom, want deze burcht was een juk dat men hen in 1650 had opgelegd om hun herhaalde rebellie tegen de prinsbisschop te beteugelen.

1650 Dat jaar was in de tijd gesitueerd door de lettertekens met cijferwaarde in de gefingeerde naam HaCeLDaMa, hetgeen bloedakker betekent. Voor de bouw van deze burcht had men inderdaad, zonder vergoeding, goederen van talrijke burgers in beslag genomen. Nu de burcht was verwoest, schreef men:

1676 EUge EbUro, HaCeLDaMa sUbVertItUr

Juich, Eburoon! Haceldama wordt neergehaald.

Het volk gaf uiting aan zijn blijdschap over deze vernietiging door een gejuich als nooit tevoren. Vervolgens ontstak de bevolking in heel de stad vreugdevuren met fakkels, die de vertrekkende Fransen in de militaire gebouwen hadden geworpen. Tot ver in de omtrek was de gloed van de brand zichtbaar. Voor latere generaties laat hij alleen een spoor van zijn omvang na.

Alle zwaar geschut van de stad werd overgebracht naar Maastricht.

31 maart 1676 Zo maakte Sint-Balbinadag een einde aan deze geduchte burcht. Maar aan de ellende kwam geen einde. In korte tijd volgde een overvloed aan tegenslagen.

1 april Onmiddellijk na de vernieling van de burcht volgde een rampzalige brand te Zoutleeuw. Op 1 april werd het centrum van de stad grotendeels verwoest: honderdtwintig huizen werden in de as gelegd. Deze brand bracht de waardevolste voorwerpen van onze abdij, zowel voor de eredienst als voor dagelijks gebruik, in gevaar. Ook ons volledig archief was te Zoutleeuw in veiligheid gebracht, toen wij van Hasselt naar Bergen op Zoom werden weggevoerd. Dit was weloverwogen geschied opdat deze voorwerpen niet in de gretige handen van plunderaars zouden vallen. De abdij van Sint-Trudo is heel veel dank verschuldigd aan de bezorgdheid van Vreven, de burgemeester van Zoutleeuw, in wiens woning onze schat was ondergebracht. Terwijl het verslindende vuur alles overrompelde, liet deze man al onze bezittingen naar

[191] Aanvankelijk was Tongeren voorgesteld als plaats om te onderhandelen.

buiten brengen in zijn boomgaard, buiten het bereik van het gevaar. Veertien dagen later gaf de abt in een brief toestemming alles per boot naar Mechelen of Antwerpen over te brengen, zoals de kapittelvergadering van de abdij had voorgesteld.
Wij bleven intussen in vertwijfeling te Bergen op Zoom, teleurgesteld in onze ijdele hoop om door een beslissing van de Federale Staten van België en van de prins van Oranje onze vrijheid te herkrijgen. De eersten hadden de memoranda en de smeekschriften die men hen ter hand had gesteld doorgestuurd naar de prins. Ongetwijfeld waren ze overtuigd van de billijkheid van onze klachten, maar uit vrees of uit respect voor de prins hadden ze hun mening niet tot uitdrukking gebracht. Ze zagen immers in dat ze kwetsend en vernederend zou zijn voor de jonge prins, die onder vreemd gezag opgroeide en die zo afhankelijk was van de graaf van Nassau, dat hij het niet zou aandurven iets te willen dat deze niet wilde. In een summiere beslissing antwoordde hij dus aan Krambrich, die uit naam van de keizer onze bevrijding vroeg en zich daarvoor beriep op de rechtvaardigheid van onze zaak: "in oorlogstijd zwijgen de wetten, onverzettelijkheid of billijkheid moeten dan wijken voor noodzaak".
Maar al wie om rechtvaardigheid en recht is bekommerd, zal deze uitspraak afwijzen, als hij zijn mening vrijuit mag zeggen. Ook zal hij zijn verwondering uiten dat het oordeel van de mensen nu zo misvormd is, dat onrecht kan triomferen over de erkende, maar onderdrukte rechtvaardigheid, dat de onschuld geboeid wordt meegevoerd in een triomftocht, waarin geoorloofd en ongeoorloofd gelijk worden gesteld. Om uit de boeien te ontkomen werden voor een beslissend oordeel volgende argumenten ter discussie voorgelegd: rechtvaardigheid en billijkheid kregen bij de prins van Oranje geen kans meer ons uit onze onrechtvaardige gevangenschap te bevrijden. Memoranda en smeekschriften legde hij terzijde, zowel deze die hem uit naam van de keizer, als deze die hem op ons initiatief door de Federale Staten werden gestuurd. Hij toonde weinig respect voor het gezag van de keizer, die de stad Sint-Truiden, haar territorium en allen die direct aan het keizerrijk waren onderworpen als zijn persoonlijke vazallen en als de directe vazallen van het H. Rijk opeiste. Ook veronachtzaamde hij een tussenkomst van de hertog van Villa-Hermosa, die eerst op eigen initiatief, vervolgens op verzoek van alle Staten van het katholieke België aan Emmanuel van Lier, gezant van de

Spaanse koning bij de Federale Staten, had opgedragen te zorgen voor onze bevrijding. Voorts had hij weinig belangstelling getoond voor de aanbevelingen van markies De Gravia, de keizerlijke gezant, en van andere hoge gezagsdragers. En tenslotte had de prins van Oranje aan Krambrich, keizerlijk gevolmachtigde te 's-Gravenhage, geantwoord dat hij vergeefs de verdediging van onze zaak op zich nam in een tijd waarop temidden van het wapengeweld de wetten zwijgen en het strikte rechtvaardigheidsgevoel moet wijken voor de noodzaak om geld bijeen te halen. De belangen van de keizer, zowel als van de andere verbondenen waren ondergeschikt aan de verdediging van Hasselt. De verantwoordelijkheid daar berustte bij Nassau. De beoordeling van ons verzoek werd dus aan hem overgelaten. Bij hem lag de enige mogelijkheid om onze vrijheid te herwinnen. Deze redenering werd later door Oranje steeds en met nadruk herhaald. We mochten nog hopen van de keizer een nog kordater brief ten onzen gunste te verkrijgen, geadresseerd aan Krambrich, maar de hoop dat die brief een gunstig gevolg kreeg was niet zo groot. Het was inderdaad zeker dat de keizer niet rechtstreeks aan Oranje zou schrijven en indien de keizer beroep deed op de Federale Staten, zouden deze - zoals onlangs nog gebeurde - het verzoek doorgeven aan de prins en deze zou het op zijn beurt aan de graaf van Nassau doorspelen. De nieuwe mislukking zou nog erger zijn dan de eerste.[192]

Intussen zal veel tijd en geld verloren gaan. Veel tijd ten gevolge van onze langdurige afwezigheid in een periode van zoveel dreigend oorlogsgevaar, waaraan men het hoofd zou kunnen bieden met diplomatie en andere geschikte middelen. Veel geld zou verloren gaan aan buitensporige uitgaven, waaronder wij hier te pas en te onpas werden bedolven, in die mate dat tien rijksdaalders per dag niet eens volstonden. Dan breng ik nauwelijks in rekening de grote uitgaven te 's-Gravenhage en elders gedaan en nog te doen, indien we de lasten van de gevangenschap wat draaglijker wilden maken. Het kwam ons dan ook wenselijk voor onze eerbiedwaardige congregatie te laten beslissen wat in de huidige omstandigheden, hic et nunc, het algemeen belang het best diende. Zij moest die beslissing nemen in een kapittelvergadering,

[192] Herinnert aan *Matheus* 12, 45: "Het laatste is voor die mens nog erger dan het eerste".

uitgebreid met enkele raadgevers, na rijp overleg en in overeenstemming met ons.

20 april 1676 Ons voorstel werd op 20 april naar Sint-Truiden gestuurd. In de namiddag van de dag tevoren was commissaris Eyckar te Bergen op Zoom aangekomen; hij had een tweedaagse reis uit Hasselt naar hier gepland en was bij ons aan tafel komen zitten. Die man dacht enkel maar aan bedrog en met zijn eerste woorden al spande hij ons een list. Hij zei verwonderd te zijn dat wij, die toch gevangenen waren, over zoveel vrijheid van handelen beschikten. Dat was niet de bedoeling van de prins van Oranje. Om niet de indruk te wekken dat zijn bewering ongefundeerd was, toonde hij een open brief van de prins aan Hoffweg, waarin de prins de wenk gaf dat Eyckar zou worden gestuurd om met de abt te gaan praten, dat dus een onderhoud moest worden toegestaan.

Maar dat was maar een bewering om ons angst aan te jagen. Hem werd dan ook geantwoord dat de vroeger vermelde brief van de graaf van Nassau aan de kardinaal van Baden juist het tegenovergestelde liet geloven. "Maar die brief", zo zei Eyckar, "heb ik zelf geschreven". Toen de abt hem dan vroeg of hij zich niet herinnerde dat in die brief stond dat hij zich verheugde om elke tegemoetkoming die men de abt gunde wegens zijn hoge rang en dat er geen andere tekenen van gevangenschap mochten zijn dan de eerder aangeduide lijfwachten, wist die onnozelaar niet meer hoe zich uit de slag te trekken, tenzij hij bekende te hebben gelogen, zoals dat gebruikelijk is aan het hof. Toen hij vervolgens onze klachten hoorde over het gebrek aan ruimte in het slaapvertrek, zei hij verwonderd te zijn dat wij allen opeengepakt in één vertrek zaten, hoewel het ons vrij stond er twee te gebruiken. Maar terstond vergat hij deze verklaring en ziende dat de listen, waarin hij ons, argelozen, met allerhande vreesaanjaging wilde vangen, geen succes hadden, bedreigde hij ons dat wij dienden te betalen of dat ons een uiterst strenge bewaking te wachten stond. Daarop verontschuldigde de abt zich door te verklaren dat hij die beslissing niet alleen kon nemen, maar dat hij vooraf moest vragen wat het voltallige, eensgezinde kapittel dacht. Naar diens mening wilde hij vragen door de volgende dag een brief te schrijven. Wanneer het dan, na voorafgaande beraadslaging, tot een eensgezinde beslissing kwam, zou hij daarmee rekening houden.

12 april 1676 Op 12 april kwamen Vaes en Dickvelt[193] aan te Marchienne-au-Pont. Dat was de afgesproken plaats om aan het Land van Luik zijn neutraliteit terug te geven. Zij waren respectievelijk afgevaardigde van de katholieke koning[194] en van de Federale Staten. Maar abt Gravelli[195] was reeds naar Charleville vertrokken en vandaar naar Parijs teruggeroepen door de zeer christelijke koning,[196] die ontstemd was over het tijdverlies, dat de beide afgevaardigden gedurende een volle maand hadden veroorzaakt door de zaak op de lange baan te schuiven, bijna tot het bespottelijke toe. De twee afgevaardigden deden nu van hun kant hun beklag dat ze waren beetgenomen en ze vertrokken op 14 april. Ze gaven een brief af aan de Luikse afvaardiging, waarin ze beloofden terug te keren zodra ook Gravelli was teruggekeerd voor de onderhandelingen. Zo vervloog de laatste hoop om weer rust te brengen in het desolate land.
Toen Dickvelt op het punt stond af te reizen, overhandigde mijn broer, die bekommerd was over onze invrijheidstelling, hem een memorandum, waarin hij alles opsomde wat wij in het afgelopen jaar hadden moeten doorstaan vanwege de Fransen, die hun haatgevoelens tegen het keizerrijk op ons afreageerden. Heel erg was ook, zo zei hij, dat bij die rampen nog andere rampen waren gekomen en dat de abt te lijden had van bondgenoten van de keizer, als ware hij een gezworen vijand van het Rijk. Dickvelt beloofde op zijn woord van man van eer dat hij bij Oranje op onze bevrijding zou aandringen.
21 april Op 21 april keerde Vanderstegen[197] hier onverrichterzake terug uit Den Haag. Onmiddellijk begaf hij zich weer op reis om een brief te brengen van Krambrich aan graaf Caprara,[198] keizerlijk gezant te Brussel. Maar in dit geval zou hij al niet meer succes kennen dan in het vorige. Inderdaad, zodra de brief was

[193] Dickvelt kwam op 23 oktober 1676 te Luik in opdracht van de geallieerden toestemming vragen om een garnizoen in de stad te mogen plaatsen. In maart 1694 kwam hij als afgevaardigde van de Staten-Generaal van de Noordelijke Nederlanden naar aanleiding van de verkiezing van Jozef-Clemens van Beieren tot prinsbisschop.
[194] Met de katholieke koning wordt de koning van Spanje bedoeld.
[195] Zie ook p. 237.
[196] De zeer christelijke koning is de Franse koning.
[197] Vanderstegen was ontvanger van de abdij in Holland. Zie p. 233.
[198] Graaf Caprara onderscheidde zich later als generaal van het keizerlijk leger tijdens de veldtocht van 1685 tegen de Turken. Hij vervulde ook talrijke diplomatieke opdrachten en overleed in 1701 te Wenen.

overhandigd en het verhaal gedaan van al de gebeurtenissen, waarop de verdediging van onze zaak berustte en die het bewijs leverden van het onrecht dat wij hadden ondergaan, was het enige antwoord van Caprara dat het hem niet het gunstige moment leek om de oren van Oranje, die al zoveel verantwoorde eisen moesten opvangen, nu met nieuwe klachten lastig te vallen. Die poging zou tot niets dienen. Vermits zijn oren doof waren geworden voor smeekbeden, deed men er beter aan zijn gemoed milder te stemmen met goud. Hij zou zijn best doen opdat Oranje vrede zou nemen met minder dan wat hij eiste.
Die opvatting deelden allen die de goudkoorts van de prins kenden en het verontrustte hen dat deze schatrijke jongeman, die tot de hoogste trap van het gezag was opgeklommen, zozeer was begaan met zijn persoonlijke belangen, dat hij, in zijn ijver om het aanzienlijk patrimonium dat hij van zijn voorouders had geërfd nog te vermeerderen met een miniem buitenkansje vanwege de clerus, de bede van de machtigste vorsten veronachtzaamde en de brieven van de Engelse koning en van diens broer, de hertog van York, die onze invrijheidstelling vorderden, naast zich neerlegde.[199]
Vrienden uit Luik wekten in die tijd nieuwe hoop en de clerus, die sterk onder de indruk was gekomen van de tegenslagen die wij hadden doorstaan en die ons nog bedreigden, scheen er toe te neigen zich aan de rekwisities te onderwerpen, tenminste indien Nassau een belangrijk gedeelte wilde kwijtschelden van de grote geldsom die hij eiste. Eyckar, nochtans buit- en geldjager bij uitstek, was hiervoor volledig gewonnen, hetzij omdat hij er over dacht - zo werd verteld - zijn plan Hasselt uit te rusten met versterkingen en garnizoenen, te laten varen om het leger te versterken dat tegen de Fransen zou optrekken, hetzij omdat de beurs van de graaf van Nassau toch niet zou volstaan om een haast koninklijk en zijn financiële krachten te boven gaand krijgsapparaat op peil te houden. Het werd deze inderdaad kwalijk genomen dat hij op basis van een gering fortuin, dat behalve de steriele waardigheid van de naam niet uitzonderlijk was gezegend met goederen en inkomsten, zoveel ambitie koesterde, dat hij dadelijk van de laagste trede tot de hoogste trap van roem wilde

[199] Koning van Engeland was Karel II, gekroond in 1661. Na zijn dood in 1685 volgde zijn broer, de hertog van York, Jacobus II, hem op. De revolutie van 1688 bracht de prins van Oranje, Willem III, op de troon.

opstijgen, niet met persoonlijk geld of geld van zijn familie, maar op kosten van anderen. Daar lag de oorsprong van de rampen voor het Land van Luik. Want Hasselt werd versterkt, niet zozeer om de gemeenschappelijke zaak te dienen of om van daaruit Maastricht in bedwang te houden - een belachelijk verzinsel -, maar om het Land van Luik af te schuimen voor persoonlijk voordeel. Hopen geld die daar werden weggehaald onder het mooie voorwendsel nodig te zijn om de openbare werken te bekostigen, die werden uitgevoerd met het zweet van de plattelandsbewoners, verdwenen in eigen zak.
De kardinaal van Baden schreef nogmaals aan graaf Waldeck,[200] die grote invloed had op Oranje. Maar alles was vergeefs, want ofschoon deze naijverig was op Nassau, wiens aanzien groeide tot op gelijke hoogte van zijn eigen invloed, vreesde hij niettemin dat, indien hij diens persoonlijke belangen dwarsboomde, hij eenzelfde tegenkanting zou ondervinden, als het om zijn eigen voordeel ging.
Ook Rhijngrave kende eenzelfde probleem.[201] Hij was geregeld gast aan het hof en genoot haast evenveel aanzien bij de prins als de twee vorigen. Deze drie mannen hadden eenzelfde doel: eigenbelang. Dus was ieder ook beducht voor de anderen en in het verborgene leefden haatgevoelens, indien de prins zijn gunsten niet op gelijke wijze verleende. De heerschappij van dit driemanschap van hovelingen was bij de Hollanders en bij de buitenlandse leiders gehaat, omdat zij inzagen dat de Duitsers alle gezag naar zich toehaalden. Maar dat zijn onze zaken niet.
Thans moet ik u een uitzonderlijk voorval vertellen, haast een wonder, indien het geen echt wonder is. Bierbrouwer Jan Moers had al tien jaar de wereld van de levenden verlaten. Hij had een vrouw nagelaten, drie zonen en een dochter, Johanna Catharina, op dat moment zeven jaar oud.
14 april Toen ze op 14 april omstreeks half negen 's avonds ging slapen op de gemeenschappelijke slaapzaal, samen met de andere meisjes van het convict der monialen van Jeruzalem,[202] verscheen haar een warrig licht als dat van een brandende kaars.

[200] Over graaf Waldeck zie p. 213 en noot 152 aldaar.
[201] Over Rhijngrave zie p. 214 en noot 154 aldaar.
[202] Het klooster van Jeruzalem was een stichting van sepulchrinen uit Sint-Agatha te Luik. Ze vestigden zich omstreeks 1539 te Sint-Truiden, tegenover de kerk van Sint-Gangulfus, waar thans de clarissen verblijven.

Daarop ging er een schok door haar kleine lichaam. Het was of een zwaar gewicht op haar neerviel en een doodskleur overtoog haar. Toen het meisje drie dagen later omstreeks hetzelfde uur ter ruste ging, verscheen haar een licht, groter en schitterender dan het vorige, dat na een half uur met een zucht verdween. Op hetzelfde uur van de volgende dag verscheen weer hetzelfde licht. Voeten en lichaam van het meisje werden met zo'n gewicht belast, dat zij de pijn niet langer kon verdragen en om hulp riep op de religieuze prefecte van de kostschool. Deze kon de waarachtigheid constateren, want ze vond dat in de onderrok van het meisje vijf gaten waren geschroeid. Dat dit zopas was gebeurd, bewees de brandgeur. Op de negentiende van de maand, toen het meisje op bed lag in het slaapvertrek van de priores, waar ook religieuzen waren uitgenodigd om te achterhalen wat er werkelijk gebeurde, kwam de wondere verschijning weer onder dezelfde gedaante van een onvast licht, maar spoedig, op dringend verzoek van het meisje, nam ze menselijke gedaante aan. Dan herkende het kind haar vader. Hij had evenwel een verwilderde haardos, een bleek en droevig gelaat, vurige ogen. Zijn lijf was tot aan de knieën half verast, zijn scheenbenen waren vrij van linnen beenwindsels, aan de voeten droeg hij sandalen. In de hand hield hij een houten spaan om in het mout te roeren. Zo uitgedost, sprak hij haar met akelige stem toe: "Waarom, mijn dochter, laat ge mij in deze tormenten; ge hadt me reeds lang kunnen bevrijden". Toen ze hem vroeg hoe ze kon helpen, zei hij: "Laat door de pastoor van de O.-L.-Vrouwekerk een offer opdragen en laat de verschuldigde som betalen". Zij beloofde dat en op 20 april om vijf uur in de morgen werd onder grote volkstoeloop in de O.-L.-Vrouwekerk het heilig misoffer opgedragen. Toen het meisje de kerk verliet, vertoonde zich de verschijning weer en het meisje verloor het bewustzijn. De priester werd uit de sacristie geroepen en besprenkelde haar met wijwater. Daarop verklaarde ze dat haar vader haar nu met vrolijk gelaat aankeek en met herhaald hoofdknikken zijn dankbaarheid betuigde. Toen hij de rechterhand uitstak, gaf ze hem de zakdoek die ze in de hand hield. Toen men deze terugkreeg om het zweet bij het meisje af te vegen, bleek dat er vijf gaten in waren gebrand in de vorm van de vingers van een mens. Dit voorval gebeurde in het openbaar. Toch geloofden sommigen het maar half en, waren er geen duidelijke sporen van verbranding geweest, dan zou men hebben gesproken van inbeel-

ding, iets dat ik uitsluit. Men zal er mij ook niet gemakkelijk van overtuigen dat het een boze geest was, die de gedaante van de afgestorvene aannam en er in slaagde om de spot te drijven met heilige dingen. Het was trouwens niet de eerste maal dat zielen uit het vagevuur op die wijze hulp van de levenden inriepen. Toch doe ik geen uitspraak, dat is niet mijn taak. Overigens staat het vast dat dit meisje, niet in staat iets te verzinnen, nadien, bevrijd van het visioen, weer rust kende.

Er bestond nu hoop, zoals hoger gezegd, dat we zouden worden bevrijd van onze ellendige gevangenschap en een gelukkige afloop was niet meer veraf, indien we geloof mochten hechten aan de herhaalde beloften van Sprimont, de deken van Sint-Pieter te Luik.[203] Gezanten van de clerus kwamen inderdaad naar Hasselt. Men dacht dat zij niet alleen uit naam van de interne clerus, maar eveneens uit naam van de externe kwamen onderhandelen, vermits ze twintigduizend rijksdaalders hadden neergeteld. Maar de zaak liep anders af.

Eyckar bekreunde zich weinig om de met de graaf van Nassau begonnen onderhandelingen, die de hoop lieten dat men een accoord kon bereiken na betaling van zestienduizend rijksdaalders. Hij vorderde met terugwerkende kracht honderdduizend daalders. Zo raakte de unie van de clerus, die al niet zo hecht was, weer uit elkaar en in drieën gesplitst. De externe clerus werd aan zijn lot overgelaten, terwijl de interne in tweeën werd gedeeld: de collegiale clerus regelde zijn zaken, of liever die van Nassau, buiten de reguliere om. Zo kreeg Eyckar de kans om ze afzonderlijk, naar believen en met grote willekeur, erger te treffen dan wanneer hij tegen allen tegelijk was opgetreden.

9 mei 1676 Het resultaat van deze onenigheid was bitter, vooral voor onze abdij; op 9 mei bij dageraad werden vijftig legionairs als dieven tegen haar uitgestuurd. Onmiddellijk werden wachtposten uitgezet en hun aanvoerder was zo driest, dat hij, die zich alle macht toeëigende, bevel gaf dat zowel aan de soldaten als aan hemzelf wijn en braad- en stoofvlees zou worden verschaft. Deze blaaskaak nodigde gasten aan zijn tafel en richtte feestmalen aan, wanneer hij daartoe lust had. Hij liet zelfs pyramiden van suikergoed vervaardigen en opdienen. Toen de onderprior tegen zo'n feestgelag protesteerde, kreeg hij bevel de refter te verlaten en er

[203] Over deken Sprimont zie p. 225.

werden bedreigingen geuit hem hardhandig buiten te zetten, indien hij aan dat bevel geen gevolg gaf. Op die wijze maakte deze gemene chef misbruik van de macht die de graaf van Thiel hem had verleend. Deze laatste was bevelvoerder te Hasselt en had hem volgend schriftelijk bevel meegegeven: indien er binnen de twaalf uren niemand uit naam van de abdij zich bij hem had gemeld, dan zou baron Kneiph spoedig met duizend legioensoldaten volgen, gasten die aan de abdij grote overlast zouden berokkenen. En mochten de Fransen op dat nieuws in actie komen en er in slagen hen te verdrijven, dan zou hij met deze troepenmacht naar Zoutleeuw trekken, maar vooraf brandende fakkels in de abdij werpen. Tegen dergelijke dreigementen diende men voorzorgen te nemen, hoewel het kon lijken dat het hun bedoeling was vrees aan te jagen. Daarom stuurde men zonder dralen Martinus a Speculo naar Hasselt[204] en in het vooruitzicht werd gesteld dat Bombrouckx[205] zou volgen. Maar toen deze laatste wegens ziekte niet kon gaan, werd de eerste na vruchteloze onderhandelingen met gevangenzetting bedreigd,[206] omdat hij aan Eyckar voorstellen deed die hem helemaal niet aanstonden. Toen een brief dit te Sint-Truiden meldde, verzocht men baron Van Schenk van Nideggen, commandeur te Bernissem,[207] zich op weg te begeven[208] om dit onnozel mannetje te gaan bedaren door verzachtende omstandigheden te gaan bepleiten. Deze aanvaardde de opdracht bereidwillig en reed per koets naar Eyckar. Hij haalde hem er toe over dat hij de uitgezonden soldaten terugriep op voorwaarde evenwel dat binnen acht dagen een overeenkomst werd bereikt over de betaling; zo niet, zouden de soldaten worden teruggestuurd en zouden er voor elke dag na hun vertrek honderd rijksdaalders dienen te worden betaald. Aangezien aan deze voorwaarde niet was te ontkomen, werd ze aanvaard. Op voorstel

[204] Gewezen burgemeester Martinus a Speculo was reeds eerder op 4 februari 1676 met een gelijkaardige opdracht naar Weibnom in Hasselt gestuurd.
[205] Er is geen Bombrouckx bekend.
[206] Het werkwoord ontbreekt in de Latijnse tekst, maar is vervat in het substantief "minis", "met bedreigingen".
[207] Over de moeilijkheden tussen commandeur Hendrik van Schenk en abt Hubertus van Suetendael zie hoofdstuk X van het vijfde boek, p. 135-136. Hier gaat het om een familielid, Gaspar van Schenk van Nideggen, die van 1668 tot 1677 commandeur van Bernissem was en daarna van Biersdorf tot 1688. Hij overleed te Brussel op 24 april 1688. Zijn arduinen grafsteen wordt bewaard in Alden Biesen.
[208] In de marge werd toegevoegd: 10 mei.

van het kapittel werd lector Putzeys[209] naar ons gestuurd. Hij kreeg een schrijven mee, waarin het kapittel zich bereid verklaarde tegen jaarlijkse rente een lening van tienduizend rijksdaalders aan te gaan. Deze zou dienen gedeeltelijk om het losgeld, gedeeltelijk om de uitgaven tijdens onze gevangenschap te betalen. Hij moest de abt om instemming vragen.
13 mei Dat werd op Sint-Servaas geregeld. De lector werd met spoed naar huis teruggestuurd om geen aanleiding te geven voor nieuwe rekwisities, onder het voorwendsel dat de termijn was overschreden.

Hoofdstuk XII

We keken met spanning uit naar het resultaat van de onderhandelingen die baron Van Schenk zou beginnen, toen onverwachte moeilijkheden uit een andere hoek opdaagden en ons overvielen.
16 mei 1676 Inderdaad, Vanderstegen, onze ontvanger in Holland, kwam ons op 16 mei meedelen dat de Staten van het Gefedereerde België een onmiddellijk te betalen cijns van een honderdste op tienden en opbrengsten hadden uitgeschreven[210] en dat helemaal geen rekening zou worden gehouden met de overstroming van de Maas, die haar dijken had doorbroken en onze bezittingen over een grote oppervlakte had overspoeld. Ook werd geen rekening gehouden met de onkosten voor de bouw van nieuwe dijken om deze rivier binnen zijn vroegere bedding te dwingen, een onderneming waarvoor onze abdij hout en takkebossen moest leveren. Daarenboven werd nog bevel gegeven de wedde van de predikant,[211] op dat moment vijfhonderd gulden, voor de laatste drie jaren aan te vullen met honderd gulden. De lasten liepen aldus gemakkelijk op tot achtduizend gulden zware munt. Indien de betaling niet spoedig plaats vond, dreigde er niet

[209] Michel Putzeys van Sint-Truiden, met zijn kloosternaam Gregorius, werd geboren in 1634; hij trad in de abdij in 1654, studeerde te Keulen theologie, werd lector in de theologie en novicenmeester, prior in 1679. Hij overleed in 1690.
[210] In 1675 hadden de Staten van Holland nog een cijns van twee procent gevorderd. De abdijgoederen werden op honderdduizend gulden geschat, zodat ze tot een belasting van vijfhonderd gulden werden verplicht.
[211] Vanaf het einde van de zestiende eeuw was de streek van Heusden gereformeerd. De katholieke priesters waren vervangen door predikanten of calvinistische bedienaren van de godsdienst. De wedde van deze predikanten was in 1675 op vijfhonderd gulden vastgesteld. Bovendien moest de abt hen een woning met tuin verschaffen.

alleen gijzeling van de abt, maar ook beslaglegging op alle bezittingen van onze abdij, die dan zonder uitstel te gelde moesten worden gemaakt. Dat betekende een verlies voor onze abdij, dat misschien niet onherstelbaar, maar toch zeker zeer zwaar zou zijn. Om dat te voorkomen gaf de abt, na ruggespraak met zijn medegevangenen, door procuratie aan Vanderstegen vergunning de som bijeen te garen. Daarenboven beloofde hij dat de instemming van het kapittel, waardoor de overeenkomst zou worden bekrachtigd, eerstdaags zou volgen.

16 mei Diezelfde dag bracht de koerier van de abt een brief naar Waldeck en naar Dickvelt. Remigius van Brussel had een persoonlijke brief voor Rhijngrave daaraan toegevoegd. Maar deze brieven bleven zonder resultaat en de bode keerde terug met dit weinig zeggende antwoord van Rhijngrave: de graaf van Nassau zou graag hebben dat de abt zich eens ernstig zou beraden over de betaling waartoe hij is verplicht.

Zoals we reeds eerder mededeelden, had baron Van Schenk te Hasselt een onderhoud met Eyckar, met de bedoeling diens omkoopbare geest voor ons te winnen. Hij had hem de aanlokkelijke som van duizend rijksdaalders in het vooruitzicht gesteld met de belofte van geheimhouding. Hij bleek te vangen te zijn met zo'n gouden haak en wekte de hoop dat hij met een brief aan Nassau zou kunnen bewerken dat we voor vijfduizend rijksdaalders onze vrijheid verwierven. Maar het liep anders af.

17 mei Toen Van Schenk zich op 17 mei naar Hasselt begaf om de overeenkomst te ondertekenen, toonde Eyckar hem een brief die, naar hij zei, van Nassau kwam en waarin deze twaalfduizend daalders eiste. Zo stelde deze listige kerel ons teleur op een wijze die een gentleman totaal onwaardig is met een vervalste brief die hijzelf had opgesteld, zoals hij ook de ontwerper was van alle onrecht. De komende generatie zal uitbuiters van dat slag niet schrappen van de lijst der tirannen, die vrede namen met twee- of drieduizend rijksdaalders als het de machtigsten in het Land van Luik betrof, maar op de schandelijkste wijze het zesvoudige afpersten van een abdij, die niet eens tot het Luikse gebied behoorde. Het zal voor Walrad[212] een blijvende schande betekenen aangeschreven te staan als de bloedzuiger van Nassau, van

[212] Walrad graaf van Nassau.

wie de dichter[213] zegt: "De bloedzuiger lost het vel niet vooraleer hij met bloed is volgezogen".
Ook lieten ze ons geen tijd meer om een uitweg te vinden of de eis te milderen.
18 mei Ons werd als het ware het mes op de keel gezet en de dodelijke steek was gepland voor de volgende dag, dat was de achttiende, tenzij we ons neerlegden bij hun regeling. Van Schenk deed hierover verslag bij ons convent, dat van de hand Gods was geslagen. Hij haalde hen over tot een nieuwe toegeving om de som te verhogen, als ontkomen toch niet mogelijk was. Op de vastgestelde dag begaf men zich dus naar Hasselt en tussen Eyckar en Van Schenk werd overeengekomen, dat als losgeld tienduizend rijksdaalders zouden worden betaald, waarbij nog een supplement van twaalfhonderd rijksdaalders kwam, te verdelen tussen Eyckar en anderen van dat slag. Dit laatste punt werd evenwel in het contract verzwegen.
25 mei In het verdrag werd afgesproken dat de contractanten en Eyckar op 25 mei te Antwerpen bijeen zouden komen. Na goedkeuring door de prins van Oranje zouden daar de vrijbrieven worden afgeleverd. De daaropvolgende dag zou de abt uit zijn gevangenschap worden ontslagen en samen met zijn medegevangenen overgebracht naar Antwerpen, waar het contract moest worden geratificeerd en de helft van het beloofde geld neergeteld. Maar er kwam uitstel van. Want de bode die naar Oranje werd gestuurd, viel in handen van de Fransen en werd naar Charleroi gevoerd. Uit de inhoud van de brieven en het gesloten contract kwamen nu alle geheim gehouden onderhandelingen aan het licht.
8 juni In afwachting dat een andere koerier naar de prins werd gestuurd, werd de termijn van de vervelende gevangenschap verlengd tot 8 juni. Op die dag werden omstreeks vijf uur in de morgen in Bergen op Zoom twee brieven gebracht, een brief van Van Schenk en één van de prins aan Hoffweg met een eigenhandig ondertekend document voor de invrijheidstelling. Hij verleende die onder de valse verklaring dat het gebeurde op gezag en na bemiddeling van de keizer. Terstond werd Hoffweg ingelicht dat hij de opdracht moest uitvoeren en de brief overhandigen. Na inzage daarvan kwam hij omstreeks negen uur in de voormiddag naar de abt om hem te feliciteren met de herwonnen vrijheid. De

[213] Horatius, *De arte poetica*, 476.

bewaking werd opgeheven en na vier maanden gevangenschap te Bergen op Zoom kon de abt weer voor het eerst vrij naar buiten komen en een kijkje nemen in de zo gehate stad. Dat deed hij in het gezelschap van pater Vanhove, een minderbroeder en de pastoor van de plaatselijke katholieke gemeenschap. Om vele redenen waren we deze man onze dank verschuldigd voor talrijke vriendendiensten. We zagen die dag nog vele sporen van de vroegere, nu haast vergeten godsdienst. Wij werden met sympathie begroet, door katholieken maar ook door niet-katholieken. Eén van hen, Sem genaamd, nodigde ons op een heerlijk maal.

9 juni 1676 De volgende dag begaven wij ons op weg in een met twee paarden bespannen koets en

Op 9 juni zegden we Bergen vaarwel
nona JUnII BergIs VaLeDICIMUs[214]

Toen we te Antwerpen kwamen, ontving Van Schenk ons als een hoffelijk gastheer en lichtte ons meteen in over de verwachting van Oranje, waarvan hijzelf door Eyckar op de hoogte was gebracht: hij zou het op prijs stellen mocht men, zonder de uiterste termijn van de betaling af te wachten, zodra mogelijk tienduizend rijksdaalders betalen. Zo mochten we meteen alle hoop laten varen na betaling van vijfduizend rijksdaalders een vrijstelling te krijgen voor de resterende vijfduizend. Maar wij besloten aan dit voorstel van Van Schenk geen gevolg te geven, vooral op grond van volgende redenering: het zou onverantwoord zijn zo'n belangrijke som, die we in korte tijd niet eens konden bijeenkrijgen, uit te betalen vóór we van Eyckar een kwijtschrift en van de prins de beloofde brief hadden ontvangen, waarin hij ons bescherming en vrijgeleide toezegde. Onze weigering zette bij Van Schenk heel wat kwaad bloed, hoewel vooraf al drieduizend daalders door een wisselbrief bij Oudaert waren gedeponeerd en er tweeduizend andere waren beloofd, die door een gelijkaardige wissel zouden worden bijbetaald, zodra we te Luik kwamen.

13 juni Op 13 juni verlieten we eindelijk met de koets Antwerpen en dezelfde dag nog geraakten we in Leuven. Vandaar gingen we te voet naar Vlierbeek, waar abt en monniken ons welwillend verwelkomden.

14 juni Ook de volgende dag, een zondag, brachten we bij hen door.

[214] Dit chronogram geeft 1671, vijf eenheden te weinig.

15 juni De daaropvolgende dag bracht een reiswagen ons naar Tienen, waar we overnachtten bij Van den Kreeft, van moederszijde[215] een neef van de abt.
16 juni Nadat we zoveel stormen hadden doorstaan, landden we tegen de avond van 16 juni in de veilige haven waar we zo lang naar hadden uitgekeken. Het volk was in groten getale toegestroomd en juichte ons toe. Vreugdevuren en vreugdesalvo's duurden de hele nacht voort.
Maar een lange rust werd ons niet gegund. De stad, die nu overal van verdedigingsmuren was ontbloot, kon geen bescherming meer bieden tegen de Fransen in de omgeving, die, zo vreesden we, het rampzalig voorbeeld van de Hollanders zouden volgen. Men gaf de abt dan ook de raad reeds de volgende dag naar Luik uit te wijken, vergezeld van de regent, aan wie het kapittel toestemming had gegeven om daar het geld te vergaren voor de tussentijdse lening. Zijn afwezigheid was zijn geluk. Want er waren nog geen twee dagen verstreken, toen een talrijk escadron Franse ruiters naar Sint-Truiden kwam, maar ook weer vertrok zodra het de afwezigheid van de abt vernam. Toch dacht men dat ze een snood plan koesterden, toen een bericht uit Maastricht te Luik meldde dat de Fransen op een even grote som hoopten als de prins van de geldwolven ons had afgedwongen. Tijdens die dagen werd er vanuit Antwerpen een brief van Van Schenk bij de abt besteld, waarin hij er krachtig op aandrong dat zijn eerdere voorstel zou worden uitgevoerd. De abt verontschuldigde zich met een voorzichtig antwoord, waarna hem een scherpere brief werd toegestuurd. Ook Eyckar schreef de abt met eenzelfde bedoeling. De abt antwoordde alleen maar dat hij zijn woord zou houden, indien hijzelf zijn beloften hield en onder de overeenkomst een kwijting toevoegde in de afgesproken bewoording, namelijk dat de abt die tienduizend rijksdaalders betaalde om de vrijheid weer te krijgen, waarvan de graaf van Nassau hem had beroofd, een maatregel die eigenlijk voor de clerus van stad en Land van Luik was bedoeld. Van Schenk wond zich hierover op, liet niet na op de abt te schelden en te schimpen en schreef een brief die was gedrenkt in bijtend zout en azijn. Over de vernederingen werd voorzichtig gezwegen, maar van zijn plan en van het gestelde doel week hij

[215] Sylvester van den Kreeft, zoon van Sylvester en van Margriet van der Smissen, een zuster van de abt.

niet af. Tenslotte bereikte hij dat de drukkende betaling van die onzalige tienduizend rijksdaalders werd vergoed met een onbelangrijk stukje papier voor ontvangst en met het beloofde vrijgeleide. Voor komende generaties een blijvend bewijs van het machtsmisbruik en van de schraapzucht van Oranje.
Om hem milder te stemmen stuurde de keizer, in de waan dat de gevangenen nog altijd te Bergen op Zoom waren opgesloten, aan de prins een nogal scherpe brief. Ik las hier een afschrift van de brief in, die de keizer ook aan Krambrich stuurde:
"Leopold enzovoort.
Doorluchtige, getrouwe, geliefde.
Het zal aan Uw toegewijde aandacht niet zijn ontgaan hoe wegens aan de clerus van Luik opgelegde belastingen, de abt van Sint-Truiden, een directe vazal van ons en van het Heilig Rijk, onlangs door de aanvoerder van het leger van de Geconfedereerde Staten, de graaf van Nassau, samen met de prior van zijn abdij werd aangehouden en hoe nadien ook nog de regent van het seminarie te Sint-Truiden werd aangehouden. Hoe ze aanvankelijk naar Hasselt werden weggevoerd en vervolgens, tot grotere afschrikking, naar Bergen op Zoom, waar ze onder de strengste bewaking werden gehouden, ver van wat hen heilig is en van de andere religieuzen. Hoe deze abt nog meer reden tot klagen heeft, omdat hij, die reeds was geplunderd door de Franse vijand, nu, wat nog veel erger is, gevankelijk werd weggevoerd en moest vernemen dat zijn abdij onlangs nog, op 9 mei laatstleden, werd overrompeld en bezet en nauwelijks aan de plunderingen ontsnapte vanwege een legermacht, die toch onze bondgenoot is en waarvan hij dus veeleer troost en bescherming had mogen verhopen. Aangezien hij voor zijn bevrijding en meer nog voor het behoud van de immuniteit van zijn abdij een dringend beroep deed op onze tussenkomst, erkennen wij dat deze abt en zijn abdij in geestelijke zaken rechtstreeks afhankelijk zijn van de Apostolische Stoel, maar in wereldlijke aangelegenheden onder het gezag staan van ons en van het Heilig Rijk; bovendien, dat zij, met inbegrip van goederen en ondergeschikten, onder onze speciale en algemene voogdij staan, dat zij mogen rekenen op onze bescherming en verdediging, dat zij van onze sauvegarde mogen genieten. Zij zijn dus volledig exempt van de Luikse clerus en kunnen op grond van die exemptie tot geen rekwisities worden verplicht. Daarover hebben wij reeds de Staten-Generaal van het Gefedereerde België

door bemiddeling van onze bij U residerende afgevaardigde Johannes Krambrich welwillend aangemaand en ook met deze brief hebben wij gemeend Uw welwillende aandacht voor deze zwaar getroffen mensen te moeten wekken en ze vol vertrouwen in te roepen om een einde te maken aan hun vervolging. Zou U willen zorgen dat genoemde abt samen met zijn medegevangen religieuzen, niet alleen zo spoedig mogelijk in vrijheid wordt gesteld, maar ook dat in het vervolg de goederen en de onderdanen van die abdij geen enkele last zouden ondervinden en niet langer worden getroffen door dergelijke onrechtmatige rekwisities, inbeslagnemingen of aanhoudingen. Wij vertrouwen er ten stelligste op dat U met Uw bekende bereidwilligheid, met Uw gewaardeerde bekommernis om goede nabuurschap en Uw uitzonderlijke toewijding aan ons, deze zaak niet zonder spoed ter harte zult nemen. Voor het overige... enzovoort.
Wenen, 10 juni 1676".
Deze brief van de keizer werd op 15 juni verzonden aan de prins, die reeds drie dagen bezig was een kamp te slaan voor Maastricht. Een brief van de abt werd meegestuurd. Maar deze brief had geen uitwerking bij deze geldgierige jongeman, die in beslag werd genomen door de zorgen van de belegering waarmee hij bezig was. Een sterk verlangen om Maastricht in te nemen, had zich inderdaad van hem meester gemaakt. Terwijl de belegering werd uitgevoerd, liet hij enige van zijn legioenen uit Brabant naar Sint-Truiden optrekken; de plundering van de velden viel toen mee, omdat de troepen maar op doortocht waren. Maar naderhand zouden ze zich hier in de streek nestelen, tot groter rampspoed. De reserve moest herhaaldelijk manschappen leveren om de belegeraars, die werden uitgedund door de lange en bloedige belegering, aan te vullen.
24 juli Tot deze groep behoorde de afdeling voetvolk van Lavergnius, die op Sint-Anna inwartiering zocht in de buitenwijken van onze stad. Bromseus kwartierde zijn afdeling in te Halmaal. Zes andere legioenen vertoefden naderhand gedurende twee dagen te Halle,[216] hetgeen gepaard ging met zwaar verlies voor de plattelandsbewoners.
19 aug. Maar het grootste verlies kwam op 19 augustus, toen de graven van Waldeck en van Nassau zich met het gros van de

[216] Halle-Booienhoven bij Sint-Truiden.

Hollandse ruiterij op de velden rond Sint-Truiden stortten. Hun kamp hadden ze opgeslagen in de velden van Gorsem.

23 aug. Ze vertrokken pas op 23 augustus, toen hen een betrouwbaar bericht bereikte dat het Franse leger, onder bevel van De Schomberg,[217] naderde om het belegerde Maastricht hulp te brengen. Het verdere verloop bewees dat het bericht waar was, ofschoon de verbondenen dat niet hadden verwacht, overtuigd als ze waren dat de Fransen alleen bekommerd waren om het behoud van Charleroi. Ook die stad zouden de Hollanders gaan bedreigen. Ze hoopten zelfs dat het spoedig kon gebeuren, zodra ze Maastricht hadden ingenomen. Maar ze verkochten de huid van de leeuw al vóór hij was gevangen.

10 aug. 11 aug. Rhijngrave werd op Sint-Laurentius, daags vóór de translatie van de HH. Trudo en Eucherius, getroffen door een kogel in de schouder. Het scheen maar een lichte verwonding, toch overleed hij daaraan enige tijd later.[218]

26 aug. Op 26 augustus bracht Montaltus, de bevelvoerder van Charleroi,[219] met snelle paarden vierduizend fuseliers naar Tongeren over. Hij was zo vlug gekomen dat hij leek overgevlogen te zijn, zodat hij de achterhoede van de Spaanse ruiterij overrompelde, terwijl de rest bang naar het kamp vluchtte, waarin zich kort voordien ook de hertog van Villa-Hermosa tijdig had teruggetrokken. Verrast door deze onverwachte aanval, riep Oranje tijdens de nacht zijn krijgsraad bijeen en aangezien hem ofwel de moed ofwel de krachten ontbraken voor een gevecht dat onvermijdelijk leek, besloot hij de aftocht te blazen, liever dan de krijgskans te wagen. Tijdens de nacht werd overijld ingepakt en nog in het halfduister werd de blokkade opgeheven. De inspanning van haast twee maanden had als enig resultaat een aantal nutteloze uitgaven en het verlies van vijftienduizend soldaten, die omkwamen door verwondingen en ziekten, want bevelhebber Calvo[220] had de verdediging van de hem toevertrouwde stad zo

[217] Frédéric-Armand de Schomberg werd op 30 juli 1675 maarschalk van Frankrijk. Hij voerde op dat moment het Franse leger tegen Holland aan. Toen in 1683 het edict van Nantes werd ingetrokken, verliet hij Frankrijk. Later nam hij dienst bij Willem van Oranje, die koning van Engeland was geworden. Hij sneuvelde in 1690 in de strijd tegen Jacobus II.

[218] Hij overleed op 4 september 1676.

[219] Montaltus, zie noot 61 op p. 167.

[220] François graaf van Calvo Gualbes werd te Barcelona geboren. Hij werd kapitein van de cavalerie in het Franse leger. In 1674 onderscheidde hij zich in de slag bij Seneffe en promoveerde tot kolonel. In 1676 verdedigde hij Maastricht. In afwezigheid van graaf d'Estrades,

degelijk uitgebouwd, dat hij de meer naar het centrum toe gelegen verdedigingsmuren nog had versterkt met halfronde bastions buiten de muren, zodat hij de pogingen van de belegeraars zo dikwijls en met zoveel succes had afgeslagen, dat hij, toen men hem tot overgave aanzette, kon zeggen dat hij niet de indruk had een belegering te doorstaan. Nadat Montaltus hun verlaten kamp was binnengerukt, bracht hij drieduizend soldaten over naar Maastricht, terwijl Schomberg niet ver van daar een kamp opsloeg. Zo kwam de vergelding van de wrekende God voor het feit dat ze Zijn Kerk en het Land de boeien hadden omgedaan.
Niet door hun vijand achtervolgd, zwermden de verbondenen uit naar het Hageland en verspreidden zich in de richting van Hasselt.
30 aug. 1676 Toen ze daarna weer moed vatten, zoals gewoonlijk gebeurde als ze op rooftocht gingen, trokken ze verder naar Hoepertingen en Rijkel en op 30 augustus gingen ze als struikrovers te keer in de streek rond Sint-Truiden. Intussen maakte Montaltus al hun oorlogstuig en heel veel kampuitrusting buit, toen dat over de Maas naar Holland werd verscheept. Hij bracht het terug naar Maastricht.
Een ongelukkig en onverwacht voorval bracht het Luikse stadsbestuur, tot kort voordien een vrije groep, in de problemen. Het sympathiseerde openlijk en meer dan passend met de Hollanders, zelfs in die mate dat ze geschenken aanboden aan Oranje en de indruk wekten hun afhankelijkheid te erkennen. Hun neutraliteit vergetend, vaardigden ze het verbod uit om uit Luik nitraatpoeder te leveren, dat de prefect van Limbourg had gekocht, terwijl ze wel toestonden dat de Spanjaarden vee en andere benodigdheden voor de strijd tegen de Fransen uit hun stad aanvoerden. Dit gedrag zette de Franse overwinnaar tot represailles aan. Men kan dan ook het volgende halve vers van Horatius op hen toepassen:
1676 "In VItIUM LIbertas eXCIDIt vim dignam lege regi". Vrijheid ging over in bandeloosheid en het werd nodig dat een wet dit geweld beteugelde.[221]

de gouverneur van Maastricht, voerde Calvo er het bevel. Hij werd luitenant-generaal en bleef Maastricht tot in 1678 verdedigen. Later nam hij deel aan veldtochten in Spanje en Vlaanderen. Hij overleed te Deinze in 1690.
[221] Horatius, *De arte poetica*, 282-283.

1676 "TernI beLLabUnt aDVersUM te et non praeVaLeUnt".[222] Met drieën zullen ze U bekampen, maar niets tegen U vermogen.
30 sept. Op 30 september kwam het gespuis van de Gefedereerden weer in actie en overspoelde het gebied van de prefectuur van Tienen, vooral daar waar de Gete, stromend langs het dorpje Orsmaal, Zoutleeuw bereikt. De Hollanders stonden onder commando van Waldeck en van Nassau - de prins van Oranje trachtte op dat moment nog te 's-Gravenhage de nederlaag te verteren, die hij bij zijn vergeefse belegering van Maastricht had geleden -. De Spanjaarden kampeerden dichter bij Tienen.
Op diezelfde dag werd bij het stadsbestuur van Sint-Truiden een brief besteld, waarin Calvo, de prefect van Maastricht, bevel gaf dat de inwoners onverwijld zouden slopen wat er nog overeind stond van de wallen na de vernieling door de koning, tenzij ze liever hadden dat Franse soldaten dat werk kwamen doen, maar daarvan zou hun stad spijt hebben. Toen ze dit bevel negeerden, kwam een tweede waarschuwing.[223] Aan hun verzoek gevolg geven was gevaarlijk, omdat de verbondenen op de uitkijk stonden en blinde gehoorzaamheid ongetwijfeld zouden bestraffen. Nu reeds foerageerden ze wijd en zijd en maakten ze de landbouw tot een puinhoop. De hoeven werden leeggehaald, zelfs van hun stro beroofd, de akkers bleven onbewerkt, droevig voorspel van de hongersnood die het jaar nadien zou volgen.
29 sept. Omstreeks deze tijd bezetten Fransen het kasteel van Heers, dat nog niet volledig was hersteld van de recente verwoesting door de Hollanders. Ze ondermijnden wat nog rechtop stond, maar tijdens dat werk werden ze door Hollanders overvallen en gevangengenomen.[224] Diezelfde groep had ook het kasteel van Hamal, niet ver van Tongeren, met de grond gelijkgemaakt.
Elders namen de Fransen na een tweedaagse belegering Bouillon in, een vooruitgeschoven, zeer stevige burcht in het Land van Luik.[225] Het garnizoen, dat het gezag van baljuw Berlo[226]

[222] *Jeremia* 1, 19. Het woord "terni", drie, werd toegevoegd.
[223] Schepen Hennuyer werd op 20 oktober naar Maastricht gestuurd om besprekingen te voeren met de commandant.
[224] De Fransen maakten zich op 29 september 1676 meester van het kasteel van Heers. De Hollanders verdreven hen twee dagen later.
[225] Het fort van Bouillon werd op 30 september 1676 ingenomen door maarschalk De Créqui.
[226] Graaf Amour de Berlo, voordien baljuw van de streek tussen Samber en Maas, was in januari 1676 aangesteld als gouverneur van Bouillon, als opvolger van graaf De Poitiers, die zijn ontslag had aangeboden.

verwierp, had de wapens neergelegd. Hij verscheurde daarop hun vaandel om zijn misnoegdheid over deze voorbarige overgave te luchten.
Geleidelijk en al te vroeg zullen we weer, zoals de vorige winters, de last van inkwartieringen moeten ondergaan. Het woord van Oranje, dat bescherming en veiligheid toezegde, bleek wederom waardeloos. Onze kastelen, eerst dat van Helchteren en kort daarop dat van Nieuwenhoven, werden met een bezetting opgezadeld.
13 okt. Derhalve ging op 13 oktober een afvaardiging naar Weibnom, die met onbeperkt gezag bevel voerde over de troepen te Hasselt en in de omgeving, om te zien of hij - zelf een katholiek - niet onder de indruk kwam van onze rampspoed en of hij het door de prins gegeven woord niet eerbiedigde. Maar volgens het bekende ritueel van de verontschuldiging antwoordde hij dat we ons tot de prins moesten wenden. Zijn opdracht bestond slechts er in Hasselt te verdedigen door rondom in de omgeving wachtposten uit te zetten, vanwaar dan op het geschikte moment hulptroepen konden worden opgeroepen. Overigens zou hij er over waken dat de abdij geen nadeel ondervond in die kastelen en hij zou zorgen dat de aangrenzende dorpen het noodzakelijke voor het onderhoud van de troepen zouden leveren.
16 okt. Na een lange periode van nietsdoen, zo rampzalig voor de plattelandsbevolking, trok het gros van de ruiterij zich op de zestiende langs verschillende wegen langzaam terug het Hageland in.
17 okt. De dag daarop volgde het voetvolk, dat ook nog op 18 oktober in Duras, Gorsem en andere noordelijk gelegen dorpen overlast berokkende. Zo liep de zomercampagne van het Hollandse leger teneinde. Dat jaar bracht hen niet meer lauweren dan het de boeren graan leverde. De ongewone droogte van dat jaar, in tegenstelling met het vorige natte jaar, verdorde de oogst zozeer, dat men nauwelijks iets in de schuren haalde, toen men de magere opbrengst aan gerst en rogge binnenhaalde. Ten gevolge van dat ongezonde weer en van het tekort aan levensmiddelen braken talrijke soldatenziekten uit, vooral dysenterie,[227] waardoor zeer

[227] Om de besmettelijke ziekte in te dammen, vaardigde het stadsbestuur op 2 en 7 september voorzorgsmaatregelen uit.

velen werden weggerukt. Dat was een rechtvaardige beslissing van God, die het volk met een drievoudige gesel kastijdde.

Hoofdstuk XIII

In de gemeenteraad kwam het tot een discussie aangaande de publieke middelen, nodig om de actuele lasten van de stad te verhelpen en in de noden van de nabije toekomst te voorzien. De meest bedachtzamen vonden geen voorstel meer geschikt dan een belasting op de consumptiegoederen. Dit voorstel dat met overtuigende argumenten werd ingediend, werd afgevoerd door de verward schreeuwende vertegenwoordigers van de volkspartij, vooral door bierbrouwers, bakkers, wevers en anderen, die ten gevolge van de oorlogstoestand thuis grote winst opstreken, buitenshuis geen schade leden en geen of weinig grondeigendom bezaten. Tussen dat getier kwamen zelfs opstandige kreten voor. Men diende eerst die vreemdeling in het belastingvrije huis van de abdij tot betalen te dwingen, die allerhande stoffen verkocht onder een voorgewend privilegie dat hem van alle belasting vrijstelde. Men moest de abt schrijven en hem vragen of hij er mee accoord ging hem te behandelen op gelijke voet als andere handelaren. Ze kregen het gedaan dat zo'n brief werd geschreven. **22 okt. 1676** De abt legde deze brief aan het kapittel voor en op 22 oktober werden burgemeester Simons[228] en secretaris Stas[229] in de abdij uitgenodigd. Men stelde hen de vraag of zij soms de abt van Sint-Truiden het recht ontzegden om een winkel open te houden en een huis te bezitten dat was vrijgesteld van belasting, of een recht, dat door een ononderbroken traditie van de voorouders tot in onze tijd was doorgegeven, nu misschien niet meer bleef voortbestaan. Zij antwoordden dat ze deze vraag op de vergadering van de volgende dag ter sprake zouden brengen.[230]

[228] Jan Simons werd op 19 april 1676 tot burgemeester verkozen.

[229] Jan-Richard Stas werd op 8 november 1666 met eenparigheid van stemmen door burgemeesters en raad tot secretaris gekozen als opvolger van de ontslag nemende Jan van Vucht. Hij bleef tweeënveertig jaar lang secretaris, was tussendoor herhaaldelijk burgemeester en nam in 1709 ontslag ten voordele van zijn zoon Richard-Augustin, advocaat en licentiaat in de rechten.

[230] Burgemeester Simons riep de Raad bijeen op 23 oktober. De Raad gaf geen antwoord op de vraag van de abt, omdat hij eerst de mening van de ambachten wilde horen en de beide schouten, enkele schepenen en raadsleden afwezig waren.

Terwijl deze bespreking in de namiddag plaats vond, stuurde Weibnom enkele ruiters die Putzeys, de ontvanger van belastingen te Sint-Truiden,[231] geboeid wegvoerden. Ze namen ook chirurg Cruls[232] mee, die ze ten laste legden dat hij de Fransen al te zeer genegen was en hen bevoordeelde. Putzeys werd meegenomen, omdat ze van hem een zomerbelasting van duizend rijksdaalders en enig vee eisten. Om hem vrij te kopen stalde schout De Tornaco,[233] die op dat moment te Hasselt verbleef, zich borg voor achthonderd rijksdaalders met de belofte dat er weldra nog duizend zouden worden betaald.

24 okt. Zo heeft hij op die zaterdag "gevangenen meegevoerd, heeft hij gaven[234] gegeven aan de mensen".[235]

26 okt. De daaropvolgende maandag stuurden de geldwolven vijftig ruiters om het huis van Putzeys te plunderen, indien men niet terstond achttienhonderd rijksdaalders uitbetaalde. Aan dat bevel werd voldaan, omdat er toch geen mogelijkheid bestond zich er aan te onttrekken.

Maar wat te Sint-Truiden gebeurde, lijkt onbelangrijk, indien men het vergelijkt met wat zich te Luik afspeelde. Kort voordien was Eyckar naar Luik gestuurd om een bevolking, van wie de verbondenen tijdens de belegering van Maastricht nog vriendschap hadden ondervonden, krachtiger te beteugelen en in de oorlog te verwikkelen. Deze gezant trachtte hen over te halen een garnizoen toe te laten in hun stad, die tot nog toe vrij was gebleven. De heersende klasse weigerde dat juk niet eens, hopend op die wijze hun pas verworven en nog wankel gezag te verstevigen. Maar het volk voelde er niets voor zijn vrijheid aan banden te laten leggen en zijn voorvaderlijk geloof prijs te geven zodra Hollands krijgsvolk in de stad toegang kreeg. Eyckar diende dus onverrichterzake weg te gaan. Toch dachten de verbondenen dat de poging die ze nu hadden gedaan tot een goed einde diende te worden ge-

[231] Frans Putzeys werd als gemeentelijk ontvanger aangesteld op 27 december 1673 ter vervanging van Gijsbrecht Gijseleers. In 1676 werd hij vervangen door Mathieu Stex.

[232] Nikolaas Cruls werd op 4 juni 1674 als stadschirurg aangesteld ter vervanging van George Ceulers. Hij overleed in 1699 en werd opgevolgd door Arnold van Herle.

[233] Lambrecht-Pieter de Tornaco, heer van Aalst, was van 1669 tot 1696 schout van de prinsbisschop.

[234] In de marge heeft Foullon bijgeschreven: "honderd dukaten aan Weibnom".

[235] *Efes.* 4, 8.

bracht door een nieuw gezantschap, namelijk van Caprara en Dickvelt.[236] Het feit dat de eerste een gezant was van de keizer was voor hem een aanbeveling en uit dien hoofde vroeg hij een Duits garnizoen in de stad toe te laten: aldus zou het katholiek geloof niet worden aangetast. Men moest een einde maken aan het bedrieglijke optreden van de Fransen. Maastricht diende men de teugel op te leggen en het gehate volk zou men met weinig of geen moeite volledig uit het Land van Luik verwijderd houden. Van de Hollanders had men niets ergs te vrezen, want hun enige bekommernis was het geenszins hun dwaalleer te verspreiden, maar hun grenzen op te schuiven of te beveiligen. Vrede zou nooit totstandkomen, tenzij wanneer de heerszuchtige Franse natie werd bedwongen. Wanneer dergelijke overtuigende woorden op geheime bijeenkomsten werden gesproken, leenden diegenen die in stad en kathedraal leidende posities innamen hen een gewillig oor. Maar er rees ook protest en er werden vlugschriften verspreid. Eén van deze in het Frans gestelde teksten vertaal ik hier:[237] "WAARSCHUWING VAN EEN GOED EN OPRECHT LUIKENAAR AAN ZIJN GOEDE MEDEBURGERS.
Medeburgers! Zijn Caprara en Dickvelt niet als een noodlottig Trojaans paard Luik binnengekomen, als de onheilsboden van dreigende rampen? Men zal misschien zeggen dat de keizer, de beschermer van onze stad, dat de Hollanders, zijn bondgenoten, en het huis van Oostenrijk zonder enige bedreiging voor onze godsdienst, ons persoonlijk heil en dat van de stad willen verzekeren, dat hijzelf samen met niet-katholieken zich hiervoor inzet. Daar schuilt, mijn vrienden, een adder onder het gras! Het is er hen om te doen u een zwaar, ondraaglijk juk op te leggen, dat ge later met moeite zult kunnen afschudden. Nog vers in het geheugen ligt het optreden van graaf Chavagnac, die, na de inneming van de citadel van Hoei, voor het onderhoud van ettelijke troepenafdelingen van het keizerlijke leger aan het hele Land van Luik en zelfs aan de Kerk zeer zware belastingen oplegde. Hij toonde daarbij een zo grote onbeschaamdheid, dat het aanzien van de doorluchtige prinsbisschop en het eerbiedwaardig purper van de kardinaal van Baden voor deze geldwolf een voorwerp van spot

[236] Over Caprara zie noot 198 op p. 249 en over Dickvelt noot 193 op p. 249. Zij kwamen op 23 oktober te Luik aan.
[237] Foullon vertaalde de tekst in het Latijn.

en misprijzen waren. En toen men voor vrijstelling van deze opeisingen een beroep deed op de hoffelijkheid van het Duitse volk en op de bescherming van de keizer, gebeurde dat vergeefs. En welk voordeel verwacht gij als gij het dodelijke gif in uw ingewanden laat binnendringen, ik bedoel de Hollanders, gezworen vijanden van ons geloof, die niets liever zouden zien gebeuren dan een herhaling van de heiligschennende beeldenstorm, het neerhalen van de altaren in onze heiligdommen en de verbanning en gevangenzetting van onze met spot overladen geestelijke leiders? Wat zal hun bedoeling zijn, wanneer de verbondenen met een even grote goddeloosheid te werk zullen gaan als toen ze onlangs de abt van Sint-Trudo tot een vernederende gevangenschap kleineerden? Te laat, gezagdragers, zal berouw uw gemoed bevangen, als de hoer van Babylon de ketters een vast verblijf in de kathedraal verschaft en als de eredienst die tot nog toe zo vroom aan de Moeder Gods werd bewezen de plaats zal moeten ruimen voor de goddeloze dwaalleer van Calvijn. En wat zullen zij voorts beramen, zij die zo tuk zijn op schatten en goud? De Hollanders hunkeren daarnaar, want geld is toch "de zenuw van de oorlog". Maar hoe hard zal alles uitvallen voor de arme, werkende klasse, die nog niet weet wat het betekent de last van een militaire bezetting te doorstaan, wanneer ze ongewenst krijgsvolk in eigen huis moet opnemen en het brood uit eigen mond en uit die van hun hongerig kroost moet sparen om dat krijgsvolk te voeden? Blijf, mijn medeburgers, liever onverzettelijk gehecht aan de vroegere vrijheid, die ons en onze voorvaderen door doorluchtige keizers en koningen werd toegestaan. Ook zij kunnen niet willekeurig beslissen het neutraliteitsverdrag, dat ze vroeger met ons afsloten, te herroepen. De standvastigheid van de inwoners van Straatsburg weze ons een voorbeeld. Zij gaven niet toe, ondanks listige streken en bedreigingen. Blijf stevig in hun spoor gaan, medeburgers, opdat ge geen verkeerde richting zoudt inslaan. Zo gij toegeeft, zal de brand zich overal in het Land van Luik uitbreiden, zullen de naburige garnizoenen een huiveringwekkende verwoesting komen aanrichten. Laten we dus onversaagd standhouden. Laten we tegen de verbrekers van onze vroegere neutraliteit strijden voor altaar en haard, verzekerd van goddelijke en menselijke bijstand. Intussen moeten we op onze hoede zijn voor het heimelijke gekonkelfoes van sommigen tegen de veiligheid van onze medeburgers, moeten we tegen dergelijke

vijand onze rechterhand met een dolk wapenen. De hemel zal onze onderneming goedgunstig gezind zijn, indien wij de moed niet laten zinken".

21 nov. 1676 Omstreeks negen uur in de avond van 21 november brak er plotseling brand uit, toen een onvoorzichtige bakker zijn oven onbewaakt liet. Een groot gevaar bedreigde toen de stad, vooral het lager gelegen stadsdeel. Het vuur ontstond in het hoekhuis van een nogal smalle straat - Zoutstraat geheten - aan de overkant van de Cicindria. De noordenwind, vanaf de markt waaiend, wakkerde de vlammen aan en dreef de brand voort naar lager gelegen huizen. Reeds stonden er daken in vlam, maar dit vuur werd bedwongen door het ingrijpen van mensen die op goddelijke hulp vertrouwden. Zo namen ze de bange onrust weg.

Zoals in het vorige jaar vorderde de bezetter te Hasselt van de stad Sint-Truiden ter vervanging van inkwartieringen wederom een winterbelasting ten bedrage van zesduizend rijksdaalders. Een rekwisitie uit Maastricht viel ditmaal wat lichter uit en bedroeg maar goed de helft van anders. Daar werden tweeduizend rijksdaalders uitbetaald. Met hen sleepte nog een tijdlang een discussie aan. Zij beweerden dat rekeningen van het vorige jaar onbetaald waren gebleven, hoewel Hennuyer[238] voor die periode tweeduizend rijksdaalders had uitbetaald. Hij had evenwel iets over het hoofd gezien: hij had die som niet als een afbetaling voor rantsoenen geboekt, maar als een uitgave voor werktuigen - zoals de Fransen op dat moment in navolging van een Spaans precedent eisten - en Hennuyer had nagelaten dit te vermelden of werktuigen met rantsoenen verward.

De winter trad in dat jaar bijzonder vroeg in en sloeg ononderbroken gedurende twee maanden hard toe. Hij bracht vooral vele plattelandsbewoners in grote moeilijkheden, omdat zij gebrek leden aan alles, maar vooral toch aan voer voor de dieren, met als gevolg dat deze dieren goedkoop, haast voor niets van de hand moesten worden gedaan of van honger omkwamen. Daarenboven legden de prefecten van de naburige garnizoenen nog karweien op, namelijk dagelijks het ijs breken. Het ging zo ver dat niet

[238] Hubert de Hennuyer werd op 21 november 1671 tot schepen gekozen om de overleden Gillis Vaes op te volgen. Hij nam in 1690 ontslag en werd op 8 december van dat jaar opgevolgd door André Tackoen.

alleen de plattelandslieden, maar ook een honderdtal Sint-Truidenaren daarvoor werden opgevorderd.

3 jan. 1677 En toen ze geen gehoor gaven aan de bevelen van prefect Furius, werd op 3 januari 1677 een troep soldaten gestuurd, die de burgemeesters moesten aanhouden en naar Zoutleeuw voeren. Toen ze tot de uitvoering van dat bevel wilden overgaan, kwam het bijna tot een openlijke opstand. De burgers grepen al naar de wapens - die reeds in gereedheid waren gebracht tegen de Spanjaarden, die de bevolking van de buitenwijk aan de Brustempoort het leven zuur maakten -, maar de aanvoerder van de cohorte kon zijn overmoedig krijgsvolk nog net in toom houden.

12 jan. Op 12 januari verliet het Hollandse garnizoen ons kasteel van Helchteren. Hun aantal was reeds sterk uitgedund wegens de krapte van de soldij. Het krijgsvolk liep in groepjes over naar Maastricht. Zeventien ruiters van de lichte cavalerie hadden de paarden van hun bevelhebber meegenomen; zij vluchtten en sloten na een nachtelijke tocht aan bij de Fransen. Vandaar dat in het kasteel de vrees groeide dat het wispelturige krijgsvolk zich vlug zou overgeven, indien er een vijand opdaagde. Weibnom besloot dit dan ook te voorkomen door een vervroegd vertrek en om de Fransen geen gelegenheid te geven om zich daar te komen nestelen, gaf hij bevel de beide ophaalbruggen te vernielen en de kettingen naar Hasselt te brengen.

31 jan. Op 31 januari hielden enkele afdelingen Hollands voetvolk en hulptroepen te Brustem halt. Ze hadden opdracht een militaire actie te ondernemen tegen Sint-Truiden, tenzij de toegezegde tweeduizend rijksdaalders, die de inkwartieringen vervingen, zonder uitstel werden uitbetaald. Dat was voor de stad een zware opdracht. De streek was reeds leeggeplunderd en er was geen geld meer te vinden. De stad ging gebukt onder schulden die om velerlei redenen waren aangegaan. Op krediet kon men nog nauwelijks rekenen. Daarom werd het volk bijeengeroepen door het luiden van de bronzen klok, zoals dat gebruikelijk is in bange momenten. Een oproep uit naam van de burgemeesters vroeg, dat zij die daartoe de financiële middelen bezaten, door een geldlening de dreigende nood zouden verhelpen. Deze bede bleef niet onbeantwoord.[239] In nijpende nood is angst tot veel in staat.

[239] De oproep van het gemeentebestuur dateert van 7 februari 1677.

Nauwelijks twee dagen waren voorbij, toen vanuit Maastricht, waar schout De Tornaco had onderhandeld over een som van duizend pistoletten, nieuwe onrust ontstond. Nu werd verlangd dat men de gedane belofte vlugger zou nakomen. Het leek wel of deze knoop gemakkelijker te ontwarren was dan de vorige, doordat een burger uit Maastricht de gevraagde som zou betalen, onder voorwaarde nochtans dat niet alleen goederen van de stad, maar ook die van de rijkste burgers[240] in pand zouden worden gegeven voor de betaling van de jaarlijkse interest. Maar toen die man zijn voorstel wijzigde, moest er heel wat heen en weer worden gereisd tot De la Raudière, voormalig schatbewaarder te Charleroi,[241] tweeduizend gouden pistoletten betaalde boven de tweeduizend rijksdaalders die men uit andere bron ontving.[242]
Aldus geraakte de stad bedolven onder een schuld, de zorg voor terugbetaling moest ze aan het nageslacht overlaten. Toch maakte deze ware catastrofe het bestuur van de stad niet voorzichtiger, integendeel, privébelang primeerde. Het was een feit dat niet weinigen van hen, die op dat moment de belangen van het volk heetten te behartigen, hun eigen belang dienden en om de beurt de ogen gesloten hielden. De jaarlijkse wedde voor de burgemeesters werd in die tijd verhoogd tot vijftig rijksdaalders. Maar ook aan de vertegenwoordigers van het volk werden nu honoraria uit de stadskas uitbetaald, zogezegd omdat de raad vaker vergaderde, in werkelijkheid opdat ze geen kritiek zouden uitoefenen op de grotere uitgaven voor de anderen.[243]
maart 1677 In maart trok Oranje op tegen de vijand: de troepen verlieten hun winterkwartier, onder andere Nieuwenhoven. Maar alles verliep vrij traag. Zelfs een aanval van de Fransen op

[240] De burgers die hun bezittingen in onderpand gaven, waren Christiaan van den Edelbampt, gewezen burgemeester, Mathieu a Speculo en Jan Simons, burgemeesters, Gillis Veulemans en Corneel Everaerts, schepenen en gewezen burgemeesters, Adriaan Lintermans en Jan van Winde, advocaten, Christiaan Lambrechts, Frans van der Boenten, gewezen burgemeesters, en Frans Putzeys, gewezen ontvanger.
[241] Op 25 februari 1677 leende de stad van de edelman Jacques de Flaneau, heer van Raudière, achttienhonderdtweeënzeventig Franse louis d'or en beloofde hem daarvoor een jaarlijkse rente van zestienhonderdachtentachtig Brabantse gulden, betaalbaar op 25 februari.
[242] Op 22 februari 1677 had de stad vijfenzeventighonderd Brabantse gulden ontvangen van Toussaint Clossar, een handelaar te Luik, en vijfentwintighonderd gulden van juffrouw Elisabeth Cornet.
[243] Op 5 april 1677 werd een gratificatie goedgekeurd, uit te betalen op de feestdag van Sint-Trudo: burgemeesters, secretaris en ontvangers ontvingen tweehonderd gulden, de raadsleden elk zes patakons, de bedienden elk één patakon.

Valenciennes in de laatste dagen van februari kon de letargische slaap van de verbondenen nauwelijks verstoren. Deze stad werd na een belegering van vier dagen stormenderhand ingenomen,[244] vervolgens kwamen Kamerijk en zijn citadel aan de beurt.[245] Later werden Oranje en zijn leger niet ver van Cassel verslagen,[246] toen hij een poging deed om het bedreigde Sint-Omaars te hulp te komen.[247] Die stad werd onder het juk van haar overwinnaar gebracht, die haar omstreeks half april in een tijdspanne van zeven weken had veroverd, haast een mirakel.

juni 1677 Intussen werden Duitse hulptroepen op de been gebracht, maar deze kwamen na een trage tocht niet vóór juni ten tonele en bezetten onder leiding van Spaen de Maasoever bij Roermond. Van daar verplaatste deze zijn kamp naar Maaseik en terwijl hij vruchteloos Stokkem belaagde, hield hij baron Van Elderen,[248] gouverneur van Stokkem, in weerwil van het gegeven woord gevangen en bedreigde hem met het ergste, indien hij de burcht niet overgaf. Maar deze man bleef vastberaden trouw aan zijn prins en werd vrijgelaten.

In die tijd staken troepen van Lüneburg, van Hessen en van de bisschop van Münster de Maas over en rukten langs verschillende routes op in de richting van Brabant. De mannen van Münster lieten te Helchteren een blijvende herinnering na door er het grootste gedeelte van het vee te roven.

juli Ook voor de muren van Sint-Truiden daagden ze op en ze vatten er in het begin van juli bij de poorten post. Ze waren met... en ze trokken niet weg vóór... werd uitbetaald.

Tegen de middag van...[249] brak brand uit, haast op dezelfde plaats als de vorige maal. Aangewakkerd door een krachtige zuidenwind sloegen de vlammen over op talrijke huizen in de buurt en het vuur likte reeds aan grote mijten mutsaarden. Het

[244] Valenciennes werd op 28 februari 1677 omsingeld door maarschalk Luxemburg en graaf Montal. De stad werd op 17 maart stormenderhand ingenomen.

[245] De stad Kamerijk capituleerde op 4 april, de citadel op 18 april 1677.

[246] De prins van Oranje werd op 11 augustus bij Cassel verslagen door de hertog van Orléans. Er vielen drieduizend doden en vierduizend gevangenen.

[247] Sint-Omaars capituleerde op 29 april, na vanaf 4 april te zijn belegerd.

[248] George-Frederik van Renesse, baron van Elderen, heer van Masny, Rocourt, Wasnes, Hern, Schalkhoven, Oostmalle enzovoort, gouverneur van Stokkem, overleed op 3 november 1681. De Duitse kolonel Spaen had hem in een hinderlaag gelokt en hield hem in het pas versterkte Maaseik gevangen.

[249] Hier zijn drie getallen niet ingevuld.

zou een ramp voor de stad zijn geworden, indien deze in brand waren geraakt, maar God deed een fikse regenbui neerplensen die, samen met de volgehouden inspanning van de inwoners, het gevaar afwendde.
Het Belgisch leger, dat, zoals reeds gezegd, een belangrijke versterking had ontvangen van Duitsers uit verscheidene delen van het Rijk, scheen op weg door te dringen tot in het hart van Frankrijk, aangezien de troepen van de Fransen zich in verscheidene groepen hadden verdeeld. Karel, prins van Lotharingen, kwam aan de grens van het Rijk dreigend opzetten bij de grenssteden Sedan en Mouzon. Zijn troepenbewegingen werden door De Créqui, de opperbevelhebber van het Franse leger in Lotharingen, scherp in de gaten gehouden.[250] Maar deze enorme krijgsmacht van de Belgen kende een haast identiek bestaan als vorig jaar het leger bij Maastricht: ze was nauwelijks op het terrein verschenen of ze verdween weer.
6 aug. Inderdaad, op 6 augustus sloeg ze haar kamp op bij Charleroi en de prins van Oranje beloofde dat hij die stad na een belegering van hooguit acht dagen in handen van de Spanjaarden zou spelen, die hem daarvoor een premie van tweehonderdduizend rijksdaalders hadden toegezegd.
"De bergen verkeren in barensnood, een belachelijk klein muisje zal worden geboren".[251]
16 aug. Het bericht dat de hertog van Luxemburg in aantocht was, volstond om de belegering op de zestiende van dezelfde maand op te geven. Het enige resultaat van zijn grootspraak was bespotting, zodat hij, meer en meer gehaat bij de Brabanders, met schimpwoorden van vooraanstaanden en van het volk werd overladen.
1677 ObsIDet CaroLoregIUM BataVUs et fUgatUr
De Bataaf komt Charleroi belegeren en wordt verdreven.
Al deze gebeurtenissen raken ons niet rechtstreeks, maar hebben toch hun weerslag: door de ervaring van vorige jaren geleerd, weten wij dat het einde van dergelijke rampzalige expedities tegenslag betekent voor het Land van Luik. Als naar gewoonte keren de legers daarheen terug met de zekerheid daar een over-

[250] Karel van Lotharingen, zie noot 122 op p. 200, voerde zestigduizend man aan, terwijl De Créqui, zie noot 115 op p. 198, over vijfentwintigduizend man beschikte.
[251] Horatius, *De arte poetica*, 139.

winning te behalen op een weerloze bevolking. En inderdaad, in die dagen had de streek uitzonderlijk veel te lijden van de roverij van Spanjaarden, die overal bij de boeren de paarden kwamen weghalen. Op één dag sloegen ze er meer dan tachtig aan, die vervolgens voor een losgeld van vierhonderd rijksdaalders werden vrijgegeven.
Een zware belasting voor het ongelukkige land was het ook, dat de boeren uit ieder dorp op eigen kosten wagens en tweespannen naar het kamp bij Charleroi moesten brengen. Zo leidt het hoogste recht niet zelden tot het grootste onrecht. Niet slecht bedacht is dan ook deze definitie, die iemand[252] ooit schreef over de politiek van koningen en vorsten: "Een argument is in vele gevallen een beslissing die in strijd is met eer en wet, maar voordelig voor het rijk en zijn koning". Maar dat is een verwerpelijke theorie. De leer van Christus vervloekt ze en staat niet toe dat men iets verkeerds zou doen, opdat daaruit iets goeds zou voortkomen. En hoe vaak ook bedrog en list een wettig gezag ten val brengen, meen ik toch dat het niet is geoorloofd dat gezag met diezelfde middelen in stand te houden.
29 aug. 1677 In de ochtendschemering van 29 augustus werd een rookwolk zichtbaar, een teken dat brand woedde. Later kwam de melding dat Tongeren in brand stond. Het garnizoen van Maastricht had kort vóór de nacht vierhonderd ruiters gestuurd die de hele stad plunderden en vervolgens een verschrikkelijke brand stichtten. Naar men beweert, hadden ze het vuur aangestoken in de toren van de collegiale kerk van O.-L.-Vrouw. Toren en kerkgebouw brandden uit, maar het gewelf begaf het niet. De meeste kloostergebouwen en ook enige burgerhuizen ontsnapten aan de verschrikkelijke ramp. Het strookt niet met mijn ideeën een verhaal te weven rond deze uitzinnige misdaad of de beschuldigingen aan te halen die onder het volk de ronde deden en waren gebouwd op vermoedens. Het moge volstaan hier de herinnering op te roepen aan de inname van Troje.
Iemand kenschetste dat jaar met het vers:

[252] Blijkens een toevoeging in de marge komt het citaat van Gabriel Naudé (Parijs 1600-1653) die zijn "Considérations politiques sur les coups d'état" in 1639 te Rome publiceerde. Een herdruk volgde in 1667 in Nederland. Een Latijnse vertaling werd in 1673 te Frankfurt uitgegeven.

1677 FULgUre proh Moesto DestrUXIt GaLLIa Tungros
Als met een felle bliksem verwoestten de Fransen Tongeren.

Deze daad wierp een smet op de Fransen, zonder dat ze hen enig voordeel bracht.

Dit voorval wekte meteen angst in alle andere Haspengouwse steden in het Land van Luik. Ook Sint-Truiden kende grote onrust en de jaarlijkse feestdag van de kerkwijding[253] werd in rouwstemming doorgebracht. Tongeren brandde onder het voorwendsel dat geen voer werd geleverd. Meer dan enige andere stad beschikte Sint-Truiden over zo'n voorraad. Te laat had men nu spijt dat men van overal de oogst in de stad had laten opslaan, iets dat de meest bedachtzamen toen reeds hadden afgeraden. Maar gewin bezit een aanlokkelijke geur en burgers die het daarop hebben gemunt, laten zich niet door mogelijk gevaar afschrikken, indien onmiddellijk voordeel in het verschiet is.

31 aug. Drie dagen lang verkeerde men in bange onzekerheid en op 31 augustus besprak men de vraag of men zich gewapenderhand zou verzetten tegen eventuele brandstichters. Het voorstel beviel de meesten, die alleen maar met hun tong moedig zijn, niet. Ze verklaarden liever de oorlog aan de abt - een voorstel van de burgemeesters - om hem het vrije huis van de abdij - in de volkstaal het Vrijhuys - te doen afschaffen, waarvoor hij zich exemptie had voorbehouden, toen hij een oorkonde had toegestaan om belasting te heffen op koopwaar, met de bedoeling de schuldenlast van de stad te verlichten. Uit naam van het stadsbestuur had Stas[254] daartegen reeds een klacht ingediend bij de Geheime Raad van de prinsbisschop, als wilde de abt een ongewoon voorrecht invoeren. Onverbloemd eiste men dat de abt op voet van gelijkheid met zijn ondergeschikten zou worden gesteld, als het ging over betaling van openbare lasten. Maar de prinsbisschop deed geen uitspraak en bij ontstentenis van een uitspraak werden voorlopig geen belastingen geheven.

7 sept. Daarop riep men de magistraten bijeen en op 7 september werden de oorkonden van de heren gepubliceerd en de belastingen goedgekeurd. Maar er werd ook een protest tegen de clausule,

[253] Het feest van de kerkwijding wordt op de laatste zondag van augustus gevierd. In 1677 was dat op zondag 29 augustus.
[254] Jan-Richard Stas, stadssecretaris, zie hierover noot 229.

waarin de abt exemptie vroeg, toegevoegd. Toen onze schout nu zijn medewerking aan deze afkondiging weigerde en deze niet kon plaatsvinden zonder dat de bronzen kloosterklok werd geluid, werd onze prior door bedrog misleid, zodat hij toestemming gaf, in de waan verkerend dat deze bekendmaking ten doel had de trage schuldenaars van de stad tot betaling te dwingen.
Omstreeks het middaguur werd onze syndicus naar het gemeentehuis gestuurd om een verslag te vragen van wat zich in de voormiddag had afgespeeld. Dat verslag werd hem door de secretaris en door burgemeester De Paix[255] geweigerd. Deze verklaarde dat hij dat niet kon toestaan, zo hij niet vooraf de raad daarover zijn mening had gevraagd. Wel beloofde hij dat te zullen doen, waarna hij, zijn collega en Stas zich naar een drinkhuis begaven. Daar ging de prior hen opzoeken. Ik vergezelde hem. Hij vroeg hen waarom zij het gevraagde verslag weigerden. Zij zochten uitvluchten en verontschuldigingen, maar noodgedwongen gingen ze mee naar het gemeentehuis en gaven nu wat hen werd gevraagd. Daarop protesteerde de syndicus over de schending van het gezag van de abt. Men besloot de secretaris over dit alles een verslag te laten inschrijven in de openbare registers.[256] Maar berichten die de stad de volgende dag bereikten, maakten een einde aan deze twist. Vaes schreef uit Maastricht: binnen vier dagen diende er uit Sint-Truiden voer te worden geleverd, anders zou de stad in brand worden gestoken. Onmiddellijk maakte men door het luiden van de klok op het marktplein het bevel kenbaar, dat de boeren zonder dralen het voer naar buiten zouden brengen. Hennuyer werd naar Luik gestuurd naar de Geheime Raad van de prinsbisschop, maar daar kreeg hij geen steun. Van daar reisde hij dadelijk door naar Maastricht. In opdracht van De Payeroles, de vertegenwoordiger van de Franse koning,[257] benaderde rechtsgeleerde Conrardi intussen de abt, die te Luik verbleef, en gaf hem te verstaan dat hij, indien hij wilde dat zijn abdij gespaard bleef, er voor moest zorgen dat het voer werd geleverd. Dit vergrootte de onrust nog in hoge mate.

[255] Christoffel de Paix, ontvanger van de prinsbisschop te Alken, werd op 2 mei 1677 tot burgemeester gekozen.
[256] Dit verslag is te vinden bij Straven, o.c., t. IV, p. 307.
[257] De Payeroles arriveerde als vertegenwoordiger van de koning van Frankrijk te Luik eind 1676. Op 23 december van dat jaar werd hij door de burgemeesters plechtig op het stadhuis ontvangen.

9 sept. De brief van de abt werd op 9 september voorgelezen in het kapittel. De schouten en de burgemeesters werden in de abdij genodigd, men liet hen de brief lezen en men vroeg hen welke maatregelen naar hun mening bij een dergelijke stand van zaken dienden te worden genomen. De wapens grijpen was vol risico: de stadswallen waren ontmanteld, de meeste inwoners hadden geen wapens meer en waren niet geoefend in krijgszaken en, wat nog het ergste was, zij waren zonder hoofdman. Men diende dus het voer te leveren en af te zien van het gebruik van wapens. Een minderheid legde zich wel neer bij de levering, maar waarschuwde voor blind vertrouwen, aangezien de uitvoering veel meer dan vier dagen zou vergen. Het was te vrezen dat de op niets voorbereide inwoners zouden worden overvallen onder het voorwendsel dat de termijn voor de levering was overschreden. Er waren voldoende geldige redenen om de wapens te grijpen, zoals nog pas geleden op 6 september, toen elf infanteristen van het garnizoen te Hasselt burgemeester De Paix 's morgens uit zijn bed haalden en gevankelijk uit de stad hadden meegevoerd, indien vrouwen en kinderen hem niet hadden bevrijd. Maar wat zou er gebeuren indien ze de gewapende burgers woedend als vijanden zouden aanvallen? Natuurlijk konden ze voor de inwoners geen erger bestraffing bedenken dan brandstichting. Maar daaraan kon de stad niet ontsnappen, zelfs niet in geval ze gehoorzaamde, want het was onmogelijk de bevelen uit te voeren. De Tongenaren hadden nu, te laat, spijt dat ze niet voor altaar en haard hadden gestreden. Gelukkig zijn diegenen die een les trekken uit andermans ongeluk. De laatste opvatting werd op deze beperkte bijeenkomst als de meest geschikte aanvaard. Ze kreeg daarna ook de goedkeuring van het volk. Aangezien de wallen van hun vestingmuren waren ontdaan, werden hals over kop barricaden van aarde opgeworpen om de voorvechters te dekken. Boeren uit de streek van Montenaken werden bijgeroepen om bij dat werk te helpen, hoewel de drossaard zelf de leiding niet aanvaardde, die ambteloze burgers van de stad hem hadden aangeboden.

Hoofdstuk XIV

10 sept. 1677 Tegen de avond van 10 september keerde Hennuyer terug uit Maastricht en kon hij zijn medeburgers goede hoop geven: de prefect van Maastricht, Calvo, had inderdaad zijn

woord gegeven dat er geen reden was om brandstichting te vrezen, als men het bevel om voer buiten de stad te brengen maar stipt opvolgde. Hij stelde geen andere termijn dan de tijd die nodig was voor de uitvoering. Deze in krijgszaken geroutineerde en listige man geloofde dat de Truidenaren, blij met dit nieuws, geen nachtwachten meer zouden uitzetten en rustig zouden slapen. Het scheelde niet veel of zijn list had succes, maar mensen met ervaring koesterden argwaan. Omstreeks middernacht kwam een vierhonderdtal ruiters te Borgloon aan, een uit Maastricht gezonden keurtroep. Gelukkig kwam een koerier uit Mechelen, die juist te Borgloon overnachtte, in volle galop naar ons toe om voor het gevaar te waarschuwen. Kort na hem - het was toen omstreeks half vier - daagden zestig ruiters op bij de Brustempoort. De wachters op de wallen waren minder talrijk dan het gevaar vereiste. Men riep hen toe dat zij zich zouden terugtrekken. De aanvallers spraken Duits en vroegen een onderhoud met de burgemeesters. Intussen riep de noodklok het volk te wapen. Dat gebeurde in grote wanorde en elkeen greep het wapen dat hij toevallig in de hand kreeg. De drukte verontrustte Mombrisonus, de aanvoerder van de troep. Hij besefte niet dat men bezig was de poort te barricaderen. Terwijl hij aandrong op een sneller gesprek met de burgemeesters, maar dezen geen haast maakten om te komen, werd bij toeval in de stad een kanonschot afgevuurd. Woedend reed hij weg in de richting van Aalst, naar Melacus, die niet ver van Brustem met de rest van de ruiterij het verloop afwachtte. Twee capucijnen uit de stad werden hem achterna gestuurd. Toen ze hem hadden ingehaald, verontschuldigden ze de stad voor het toevallige schot, maar hij aanvaardde geen excuses. Hij verweet de inwoners dat ze op een onverantwoorde en onduldbare wijze tegen hem waren opgetreden, die nochtans was gekomen om hen goede raad te geven betreffende de levering van voer, indien ze over drie dagen wilden ontsnappen aan uitmoording. Aan deze woorden voegde hij bedreigingen toe, een duidelijke uiting van zijn driftigheid. Maar niemand twijfelde nog dat hij was gekomen met de bedoeling de stad in brand te steken. Welke zin had het toch te komen herhalen wat Calvo reeds had gezegd aan Hennuyer, de afgevaardigde van de stad?
Met eenzelfde list hadden ze de Tongenaren misleid: op het moment zelf dat overal in de stad het vuur werd aangestoken,

werd één van hun burgemeesters nog te Maastricht vriendelijk onthaald en met beloften gepaaid.
Maar het voorval had ook een gelukkig gevolg: aan de burgers moest het weer strijdlust geven, maar het ontmaskerde ook vele aanzienlijken. Velen, die tot de rang van burgemeester of schepen behoorden, ontvluchtten de stad. Dat deden ook anderen, die het hoofd verheffen boven het gewone volk, van wie ik hier met opzet de namen verzwijg. Zij zijn het niet waard dat ze in herinnering blijven.
16 sept. 1677 Omstreeks vier uur in de namiddag van 16 september daagde een escadron ruiters op. Ze waren ingedeeld in vijftien wiggen, lieten Brustem rechts liggen en rukten op naar Sint-Truiden. Vanuit zijn uitkijkpost in de toren sloeg de wachter onmiddellijk alarm. Haast iedereen dacht dat het afdelingen Fransen waren en men greep dus de wapens. Niemand nam de duisternis - die zelf al vreesaanjagend is - te baat om de wijk te nemen, zoals dat onlangs was gebeurd. Verkenners werden uitgestuurd en van hen kwam men te weten dat het Brandenburgers waren, behorend tot de troepen die Spaen onlangs tegen de versterking en de omgeving van Rekem - een dorpje aan de Maas, stroomafwaarts van Maastricht - had uitgezonden.[258] De reden van hun komst, aldus een verklaring van hun aanvoerder baron Heyden, was de bereidheid de stad kordaat hulp te bieden. Hij drong derhalve aan binnen de stadsmuren te worden gelaten om de soldaten de gelegenheid te geven met een flink maal weer op krachten te komen. Dat werd hem beleefd geweigerd: toestemming zou de indruk kunnen wekken van een oorlogsverklaring aan de Fransen. Het liep uiteindelijk als volgt af: Heyden ontving honderd rijksdaalders, de kampopmeter kreeg vijfentwintig rijksdaalders, onder de soldaten werd brood en bier uitgedeeld.
17 sept. Maar de "helpers", die ons in moeilijkheden brachten, zouden de nacht doorbrengen in een kamp, vanwaar ze de volgende dag tegen de avond vertrokken, nadat ze alles rovend en plunderend onveilig hadden gemaakt, talrijke boeren hadden

[258] Over Spaen zie p. 273 en noot 248 aldaar. In september had hij met zijn Brandenburgers Rekem bezet. Daar vandaan deed hij het kapittel van Sint-Lambertus het voorstel zijn troepen ter beschikking te stellen voor de verdediging van Luik tegen de Fransen. Zijn voorstel werd niet aanvaard.

aangehouden en vele paarden in beslag genomen om op die wijze losgeld af te dwingen.

5 sept. Hier wil ik ook een gebeurtenis van 5 september vermelden. Om de goddelijke gramschap te bedaren, was besloten tot een openbare ommegang. Door heel de stad werden de relieken van onze beschermheiligen Trudo en Eucherius rondgedragen, opdat de smeekbeden die opstegen uit het toegestroomde devote volk onder hun machtige voorspraak aan de hemel konden worden toevertrouwd.

19 sept. Drie weken waren verstreken na de eerste brand van Tongeren. Dezelfde brandstichters veroorzaakten een tweede brand tijdens de nacht van 19 september. Haast alle burgerhuizen die nog overeind waren gebleven, gingen nu in de vlammen op. Het bevel ging uit van Calvo, een Catalaan die met de verdediging van Maastricht was belast. Ook ditmaal spaarde men nonnen- en mannenkloosters.

21 sept. 1677 Op de feestdag van Sint-Mattheus brak er door de schuldige onachtzaamheid van een vrouw omstreeks acht uur in de morgen plotseling een zo hevige brand uit, dat de vlammen al naar buiten sloegen eer men binnen had bemerkt dat het huis in brand stond. Zo snel ging het verslindende vuur, dat in minder dan twee uur tien huizen afbrandden in een kleine straat, de Goot[259] geheten, omdat ze het water bij de kerk van Sint-Martinus afvoert. Een kind van iets meer dan een jaar kwam in de vlammen om. Ofschoon het vuur werd aangewakkerd door een krachtige oostenwind, konden de inwoners het toch bedwingen. Men hield intussen de wallen nauwlettend in het oog, omdat men zich nog afvroeg of het vuur soms niet was aangestoken, danwel toevallig uitgebroken.

22 sept. Op 22 september namen Franse infanteristen, zonder enige weerstand te ondervinden, bezit van de hoeve vóór het kasteel van Duras. Daarna trokken ze verder naar Staden en Montenaken; ze teisterden vele dorpen doordat ze paarden meenamen.

23 sept. Op de volgende dag vaardigde het stadsbestuur op eigen gezag een verordening uit, dat de gevluchte burgers binnen de...[260] dienden terug te keren, indien ze hun burgerrechten niet

[259] Dat straatje heet nog altijd "de Goot".
[260] Niet ingevuld.

wilden verliezen en in de toekomst worden uitgesloten van openbare ambten. Aan dit edict werd nog een ander toegevoegd, bestemd voor de bierbrouwers: de prijs voor een kroes bier werd op tien duiten gebracht, indien de brouwers zich onderwierpen aan de laatste verordening inzake belastingen, anders mocht een kroes slechts acht duiten kosten.[261] Deze maatregelen hadden niet het openbaar nut, maar persoonlijk voordeel op het oog. De bierbrouwers verzetten zich, want zij zagen in dat de openbare schatkist slecht werd beheerd. Om aan de greep van die beheerders te ontsnappen, boden zij een jaarlijkse som van tienduizend gulden aan om de schulden van de stad te verlichten, maar dan moest men hen de namen noemen van de schuldeisers, aan wie zijzelf rechtstreeks zouden betalen. Dit voorstel viel niet in goede aarde bij diegenen die zich verrijkten op kosten van de gemeenschap. Enkelen van hen werden met de vinger nagewezen, omdat zij dank zij hun vrijstellingen jaarlijks tot drieduizend gulden voordeel behaalden, maar met drukdoenerij voorwendden dat ze het algemeen belang dienden. Van zulke mensen keerde het volk zich tenslotte af als van bloedzuigers. Om de wrevel en de haat, die tegen hun desastreus beheer groeide, van zich af te schuiven, spanden zij zich in om deze gevoelens af te wentelen op de abt, die de oude vrijstelling voor zijn huis bleef opeisen. Het ging zo ver dat De Tornaco, de schout van de prinsbisschop, diezelfde dag de regent van het seminarie openlijk voor de voeten wierp, dat de abt schuld droeg aan de ruzie tussen de burgers: het gezag van de abt was niet zo groot als dat van de prinsbisschop. Hem, De Tornaco, kwam dus niet slechts even veel, maar zelfs grotere macht toe dan aan de monniken van het kapittel. Het was ongehoord dat onder een vierpuntige baret zoveel ambitie schuil ging dat haar drager gezag voor zich opeiste, als behoorde dat bij zijn persoon, zoals ledematen bij een lichaam. Deze ijdele pochhans, die zich niet wist te beheersen, raaskalde maar wat in de waan dat hem alles was toegestaan. Zo handelde hij sedert hij aanzien had verworven, doordat men hem tijdens een woelige vergadering had belast met het beheer van het wapenarsenaal.

24 sept. 1677 De volgende dag kwamen enkele Franse afdelingen tot onder de stad om het voer, dat uit de stad in het open veld was gebracht, in brand te steken. Op hun klacht dat er te weinig was,

[261] Deze edicten zijn opgenomen in Straven, o.c., t. IV, p. 308.

antwoordde men dat de voorraad was geslonken, doordat Duits krijgsvolk er gedurende twee dagen had gefoerageerd, maar ook omdat boeren tersluiks voer hadden weggehaald. Voor zover men kon nagaan, aanvaardden de Fransen het excuus en staken de voorraad in brand.

30 sept. Bij dageraad van 30 september kwamen honderd Franse ruiters, nu al voor de derde maal, om op bevel van de commandant van Maastricht het voer dat buiten de stad was gebracht in brand te steken. Aan het hoofd van deze groep stond Colombeus. Toegelaten in de stad om de graanschuren te controleren, hield hij een korte inspectie in gezelschap van de schout en keerde terug bij zijn strijdmakkers. Hij liet vuur ontsteken in de schelven stro die buiten waren gebracht en hij gaf de inwoners de raad ook in de toekomst er goed op te letten dat er niets restte in de schuren, waar zij dan in brand moesten steken wat niet tijdig was buiten gebracht.

Twee broers Elbrecht werden op weg naar Zoutleeuw aangehouden door een afdeling voetvolk en naar Hasselt afgevoerd, omdat ze hun bijdrage voor de zomerrantsoenen niet hadden betaald.[262] Uit Parijs kwam bericht dat er geen brandstichting meer te vrezen viel, indien het voer buiten de stad werd gebracht; toch was dit een verontrustend bevel, dat in zijn vaagheid meer vrees aanjoeg dan hoop gaf.

5 okt. 1677 Door het luiden van de banklok op 5 oktober klaagden schouten en magistraten de weerspannigheid van de bierbrouwers tegen het vorige edict aan. Het was hun schuld dat de gewone belasting niet werd betaald, zodat de stad middelen tekort kwam om de schatting te betalen die de Hollanders oplegden, met als gevolg dat er al burgers gevangen werden gehouden en dat het gevaar bestond dat nog anderen zouden worden gekerkerd. Het edict stelde iedereen die door hun halsstarrigheid enig nadeel hadden opgelopen nu in de gelegenheid de verantwoordelijken gerechtelijk te vervolgen. Maar hoe verkeerd was dat? Het edict ging immers uit van privépersonen en die kunnen toch geen ander recht verlenen dan het recht dat de openbare wet aan iedereen verleent. Toen ze dan, hoewel laattijdig, hun vergissing inzagen, trokken zij dit edict op 6 oktober openlijk weer in. Dezelfde ontwerpers vaardigden vervolgens een verbod uit de stad te

[262] In de marge voegde Foullon toe: "vierduizend rantsoenen en tienduizend pond kolen".

verlaten. Wie zich daaraan niet hield en werd gevat, moest het losgeld uit zijn persoonlijk bezit betalen.[263]

4 okt. De dag daarvóór kwamen enkele centurieën Duitse ruiters bij de stad opzetten. Ze zouden in Brustem overnachten en eisten levensmiddelen. Verrijkt met vee van de boeren en met geld, dat ze van dorp tot dorp hadden bijeengeschraapt, gingen ze tegen de middag weg.

De jaarlijkse plundertocht, een uitvloeisel van de inkwartiering tijdens de winter, kwam kort daarop dreigend nabij. Het leger van de verbondenen werd gesplitst, de Hollanders streken neer in het Land van Luik, hun traditionele wingewest. Maar troepen uit Münster, verenigd met die uit Lüneburg en Osnabrück, eisten een deel voor zich op en bestemden Sint-Truiden tot centrum van hun winterkwartieren. Vandaar een niet geringe ruzie tussen deze volkeren, tussen wie geen hechte verbondenheid bestond. Weibnom, prefect te Hasselt, was de Duitsers te vlug af.

26 okt. Op 26 oktober bracht hij een deel van zijn leger naar Sint-Truiden over. Hij inspecteerde de wallen aan de binnen- en aan de buitenkant om te zien of zij volstonden om een eventuele aanval af te slaan. Nadien verplaatste hij zijn kamp naar Zepperen, maar gereed om te vertrekken gaf hij duidelijk te kennen hoe voordelig het voor de stad zou zijn, indien er een garnizoen werd ondergebracht.[264]

30 okt. Deze troep werd ons op 30 oktober gezonden, want de burgemeesters lieten op eigen gezag een afdeling voetvolk toe. Weibnom schreef dat Wedel met zijn Duitsers naderde en Sint-Truiden bedreigde. Zijn eigen soldaten waren ter plaatse om aan de zijde van de burgers de Duitsers buiten de muren te houden. En indien de toestand het vereiste, zou hijzelf tijdig overkomen. Hij vergiste zich niet.

31 okt. Reeds de volgende dag bracht hij zijn volledige krijgsmacht in de buitenwijken, terwijl de Duitsers de Sint-Truidense velden aan de Brabantse zijde plunderden. Op Allerheiligendag braken beide partijen hun kwamp weer op. De Duitsers vertrokken in de richting van Rummen, de Hollanders rechts van hen in

[263] Straven, o.c., t. IV, p. 309.

[264] In de marge heeft Foullon bijgeschreven: "il dit au régent du séminaire qu'en parlant à la liégeoise il seroit bon que la ville auroit des aidants", quod aequivocum, wat raadselachtig is.

de richting van Kuringen en vervolgens van Helchteren. Ze gingen gelijkmatig vooruit volgens afspraak met de Duitsers.
3 nov. Nauwelijks was dit onweer afgedreven of Chevet, de aanvoerder van de ruiterij van de hertog van Selles, sloeg tegen de avond van 3 november met vierduizend soldaten zijn kamp op in de velden van Gorsem. Daar bleven ze ook de volgende dag. Intussen zwermde het op buit beluste krijgsvolk in alle richtingen uit, zonder enig respect voor de gewijde plaatsen. Het klooster van de cisterciënzerinnen van Terbeek werd meedogenloos leeggeplunderd. Maar Chevet bestrafte dit geweld en de schade aan de boerenbevolking die daar haar toevlucht had gezocht door de terechtstelling van drie soldaten, die hij op korte afstand van daar aan de bomen liet opknopen.
2 nov. Alom heerste intussen een niet geringe angst. Chevet had daags tevoren om toegang in de stad verzocht en hij verkropte het niet dat hij er buiten werd gehouden door de vice-kolonel, die het bevel voerde over het pas geïnstalleerde garnizoen. Maar toen deze door Weibnom werd teruggeroepen, was het gevaar niet denkbeeldig dat na zijn voor de volgende dag geplande vertrek de stad zou worden bezet, zodra ze haar verdediging moest missen. Derhalve stuurde men snelle koeriers naar Weibnom, die daaropvolgende bevelen aan de prefect verstrekte: hij zou op post blijven, hij zou soldaten ter beschikking stellen van de burgerwacht, hij zou ze verdelen over strategische plaatsen op de wallen, hij zou de poorten nauwgezet gesloten houden. Chevet moest maar zien waar hij buiten de stad een geschikte kampplaats kon vinden, maar zo hij de stad naderde, moest men hem terugdrijven. Deze maatregelen wekten weer moed, in die mate dat men beslist weigerde aan de opeising van haver, brood en bier te voldoen.
4 nov. De Lüneburgers trokken bij dageraad op 4 november weg. Op diezelfde dag volgde het garnizoen hun voorbeeld, weliswaar langs een andere weg. Aldus waren de inwoners verlost van de vrees binnen zowel als buiten de stad, indien de soldaten van Zoutleeuw, in groter getale dan gewoonlijk, niet de rust van de boeren kwamen verstoren. Want de tucht, als die al in het Spaanse leger tijdens deze oorlog had bestaan, was totaal teloorgegaan. Dat en nacht zwermden de soldaten uit op plundertocht en spaarden niemand of niets. Hun aanvoerders lieten hen niet alleen

begaan, maar moedigden hen zelfs aan, want ze vreesden dat hun soldaten, wegens tekort aan soldij, zouden drossen.

29 nov. Een bericht van 29 november, dat de belegering van Saint Ghislain[265] meldde, riep de verbondenen overal uit hun winterkwartieren. Het enig resultaat van hun optreden was dat de streek her en der werd verwoest.

12 dec. Chevet keerde op 12 december met zijn Lüneburgers uit Roermond terug en bezette Bree (intussen was Saint Ghislain reeds op 10 december stormenderhand ingenomen en in handen van de Fransen gevallen). Hij stuurde een bode die de abdij van Sint-Trudo een lijst met rekwisities voorlegde: dertig wagens hooi, twintig wagens stro, even veel wagens hout en honderd zakken haver. Men antwoordde hem beleefd dat de abdij niet in staat was om aan zijn verzoek te voldoen, bovendien dat Sint-Truiden binnen het district lag dat aan de Hollanders was voorbehouden. Chevet schreef terug dat zijn secretaris zich had vergist en de rekwisitie Helchteren betrof.

2 dec. Toen schout De Tornaco op 2 december naar Weibnom ging om te onderhandelen over de rantsoenen die hij had uitgeschreven en tevens om de Truidenaren uit hun gevangenschap te verlossen, werd hijzelf gevangengenomen. Dat gebeurde op bevel van Weibnom, die aldus zijn belofte brak, waarmee hij de schout vrij verkeer had toegezegd.

16 dec. Na betaling van drieduizend rijksdaalders werd hij op 16 december bevrijd uit zijn augustijnse kerker, een naam die de abt van Sint-Trudo had bedacht tijdens de dagen van zijn opsluiting. In zijn plaats kwam Lamergelinus,[266] een kanunnik van Sint-Lambertus, daar terecht.

30 dec. Op 30 december had de Bataafse ruiterij, die uit Hasselt en Maaseik was gekomen, door haar onverwachte komst de Truidenaren opgeschrikt.

4 jan. Hun doortocht bleef gelukkig zonder kwade gevolgen. Zij vertrokken weer op 4 januari.

God zal de volkeren die de oorlog willen, verstrooien; Hij moge ons vreedzamer tijden verschaffen en aangenamer stof voor ons verslag.

[265] Saint Ghislain ligt elf km van Mons in Henegouwen.

[266] Over Lamergelinus zie noot 167 op p. 219.

1678 Bij de aanvang van dat jaar ontstonden weer niet geringe turbulenties. Op bevel van Weibnom werd een afdeling van het Hasseltse garnizoen uitgestuurd. Men had een beloning uitgeloofd, indien zij er in slaagden gevangenen weg te halen uit Luik zelf. Cacket ontwierp het plan voor hun onderneming: hij stelde een hinderlaag op onder een duistere boog van de Maasbrug, die leidt tot bij de kerk van Saint Remi.[267] Van daar deed hij een uitval, sleepte een kanunnik van Sint-Pieter en twee inwoners naar dat hol en met een bootje, dat hij daar klaar had liggen, bracht hij ze over naar de andere oever. Maar bewoners van de buurt Avroy, die eerst onthutst waren door die vermetele daad, gingen plotseling tot tegenactie over. Ze bevrijdden de gevangenen en sleepten de soldaten naar de gevangenis.

4 jan. Drie van hen[268] werden krachtens beslissing van de Luikse schepenen op 4 januari aan de galg gehangen. Diezelfde dag werd een brief van Weibnom aan de burgemeesters overhandigd, waarin hij om hun vrijlating vroeg, maar de brief kwam te laat, het vonnis was reeds voltrokken. Toen Weibnom dat vernam, werd hij uitzinnig van woede en stuurde een afdeling ruiterij naar Kermt om de plaatselijke schout, Egidius Giroulus van Haneffe, een vroegere dienaar van schepen Foullon die daar drossaard was,[269] naar de gevangenis in Hasselt te brengen. De aanvoerder van deze groep, Fraipont, die nog door persoonlijke haat was opgehitst, voerde op 6 januari het bevel uit. De jonge man, die helemaal niets met de zaak had uit te staan, werd aan handen en voeten geketend. Vergeefs dienden enkele vooraanstaande edelen, verontwaardigd over zo'n schaamteloos optreden, een genadeverzoek in bij Weibnom. Deze was in die dagen erg geprikkeld door de fluistercampagne die enkele kwaadwilligen tegen hem voerden. Het gevolg hiervan was vrees alom en geen vrij handelsverkeer

[267] De parochiekerk Saint Remi lag bij de abdij Saint Jacques. De andere oever van de Maas heette toen Avroy.

[268] Foullon noemt hen in de rand: "Cachet de Xendermael, sergeant de Webbenom, et Lambert Jenicot cy-devant valet de chambre du chanoine Mottet et N. de Hollogne sur Geere".

[269] Kermt bij Hasselt. Over Erasme Foullon, halfbroer van de kroniekschrijver, zie noot 24 op p. 91 en noot 59 op p. 166.

meer, want Luikse vrachtvervoerders en burgers werden met de dood bedreigd. Recht en onrecht maakten geen verschil meer uit. Daar vanuit Maastricht kort voordien met brandstichting was gedreigd, waren heel wat inwoners uit Sint-Truiden gevlucht, onder anderen de gewezen burgemeester Van Winde.[270] Door hun afwezigheid was de groep die in aanmerking kwam voor wachtdienst, kleiner geworden, zodat degenen die ter plaatse waren meer dan op hun beurt het karwei moesten opknappen. Zij riepen nu een dienaar van Van Winde op om deel te nemen aan de wachtdienst, maar die man weigerde, bewerend dat de exemptie, waarvan zijn heer genoot, ook op hem van toepassing was. Daarop ging de kapitein van de jongeren, Elbrechts,[271] tot inbeslagname over. Toen de gewezen burgemeester van zijn vlucht terugkeerde, daagde hij hem voor het gerecht op beschuldiging van geweldpleging. Om zijn zoon aan wraakneming te onttrekken, riep diens vader[272] de verenigingen van kruisboogschutters en kolveniers bijeen. Hij deed zijn beklag over Van Winde en voerde tegen hem aan dat, terwijl de vrijgestelden rustig op hun twee oren konden slapen, anderen de wacht moesten betrekken en de bezittingen van die mensen moesten beschermen met persoonlijk gevaar, ook met nachtdienst. Het was toch maar billijk dat waken een taak was voor elkeen of voor niemand. Deze klachten vonden instemming bij de vrienden van deze voortvarende man en ze besloten voortaan geen wachtdienst meer te doen. Zijn optreden verdiende volgens de wet bestraffing, aangezien het de burgers was verboden dergelijke bijeenkomsten samen te roepen en het hen niet toekwam het bevel te geven om de wapens te grijpen of neer te leggen, een beslissing die aan het hoogste gezag en aan de hoogste rechterlijke macht was voorbehouden. Aan die tijden kleeft deze schandvlek: ten gevolge van het oorlogsgeweld was alles veil geworden. Omdat bovendien de heren afwezig waren en door andere problemen in beslag werden genomen, kregen de ondergeschikten, die ook nu nog door oude heerszucht worden verteerd, de kans om in troebel water te vissen en de diadeem van koninklijke rechten op eigen hoofd te plaatsen.

[270] Jan van Winde, licentiaat in de beide rechten, was burgemeester in 1670 en voor de tweede maal van 28 april 1675 tot 19 april 1676.

[271] Sebastiaan Elbrechts jr was sedert 1677 kapitein van een afdeling van de burgerwacht.

[272] Sebastiaan Elbrechts sr was herhaaldelijk lid van de gemeenteraad en in 1666 ontvanger van de belasting op de gebouwen.

Het leger van de katholieke koning was schaars geworden, geld was nog schaarser en uiterst schaars was de soldij voor de gewone soldaten en voor de aanvoerders van lagere of middelbare rang. Om het drossen van de soldaten te stuiten, verwachtte men heil van een nieuwe maatregel: de dorpen, die nochtans waardeloos waren geworden door de afpersingen van de troepen uit Zoutleeuw, werden verdeeld onder de soldaten van het garnizoen, opdat elk voor zich het nodige bloed zou kunnen zuigen.
Betaling van achthonderd rijksdaalders regelde de zomer- en winterrantsoenen met de bezetting van Maastricht.[273] Met hen werd dus een voordeliger regeling getroffen dan met de troepen te Hasselt.
4 febr. Deze laatste vielen onder leiding van Weibnom en versterkt met afdelingen die hij van vlakbij of verder weg had opgetrommeld, op 4 februari bij het krieken van de dag de Luikse wijk Sint-Walburgis binnen. Na buit te hebben weggevoerd, staken ze vuur in de huizen en verwekten een reusachtige brand. Vervolgens ontspon zich een kortstondig gevecht. De wijkbewoners die hun toevlucht hadden gezocht in het klooster van Sint-Walburgis,[274] slaagden er in door herhaalde uitvallen de Hollanders te verdrijven. Die maakten daarop de dorpen in de omgeving tot hun prooi en - gruwelijke herinnering - de volgende dag hingen ze te Lantin een stokoude man van tweeëntachtig jaar en samen met hem een jongere, beiden onschuldige slachtoffers, aan een kerselaar en lieten hen daar geruime tijd halfdood hangen. Met deze langdurige foltering wilden ze hun wraakgevoelens koelen.
Stas, de welbespraakte secretaris van de raad,[275] deed deze raad naar zijn pijpen dansen en ontving een gewillig gehoor van de burgemeesters en de raadsleden van het volk. Hij was er de oorzaak van dat de rampspoedige haat tegen onze abdij weer oplaaide. Aanleiding gaf het "Vrijhuis", waarover we het al eerder hadden. Kort voordien nog had men gepoogd de uitbater van dat huis te onderwerpen aan de belasting op koopwaar.[276]

[273] In de marge werd bijgeschreven: "Bedroeg meer dan achttienduizend gulden".
[274] Bedoeld is het klooster van de zusters van het H. Graf dat in Sint-Walburgis in 1622 was opgericht door Pierre Stévart, een kanunnik van de kathedraal.
[275] Over Jan-Richard Stas, secretaris van de stad, zie noot 229 op p. 266.
[276] De uitbater was Balthasar Pitteurs, commissaris van de bisschop. Hij had aan de ontvanger van de accijns, Frans van Entbrouck, tijdens de jaren 1672, 1673, 1674 en 1676 de betaling geweigerd van de belasting op de aan- en verkoop van wol. Hij werd op 15 februari 1677

De abt had toen tegen deze machtsmisbruikers verzet aangetekend bij de officiaal te Luik.

28 maart Een beslissing in dit geding was nog niet gevallen, toen tegen de middag van 28 maart beide burgemeesters, met in hun spoor de raadsleden, onverwacht opdaagden en zeven leden van het gilde van de lakenwevers in het huis binnenleidden om de koopwaar die niet was gemerkt, weg te halen.[277] Een stadswerkman droeg een grote hamer om de deur open te rammen, indien men ze niet eigener beweging opende. Tijdens het geharrewar dat dit optreden veroorzaakte, riep de uitbater dadelijk de prior van de abdij[278] en de regent van het seminarie te hulp, opdat zij het dreigende gevaar zouden afweren. Met hen kwam de luitenant van het feodale hof mee,[279] alsook de syndicus.[280] Zij protesteerden tegen de aanslag die werd gepleegd zonder de gewone weg van de rechtspleging te volgen. Al geruime tijd werd gediscussieerd, toen ook Excel[281] ter plaatse verscheen, een oproerkraaier - hij had het burgemeestersambt van het volk verworven dank zij zijn belofte de "vrijheid" van het huis af te schaffen -; een grote menigte volgde hem. Reeds zette hij een voet in het huis van de betwisting, maar plotseling werden de deurvleugels vergrendeld en hij werd buitengesloten. Rood van schaamte droop hij af om terug te keren na het volk te hebben opgehitst. Tegen drie uur in de namiddag kwamen de leden van de burgerwacht, in volledige wanorde en ongewapend. De kruisboogschutters stonden onder commando van Menten, de oude kolveniers[282] onder apotheker Colen. Excel ruide de woelige menigte op met een opstandige toespraak. Hij liet zich bijstaan door advocaat Colen,[283] de schoonzoon van onze luitenant, een man met radde

door de schepenen veroordeeld.

[277] Het ambacht van de lakenwevers had het recht het laken te merken vóór het te koop werd aangeboden.

[278] Prior was Eucherius Reynaerts, te Sint-Truiden geboren in 1634, licentiaat in de theologie van de universiteit van Keulen. Hij overleed in 1702.

[279] Luitenant van het feodale hof van de abt was Jan-Bernard van Gutschoven, in die functie aangesteld op 3 april 1668.

[280] Syndicus van de abdij was Mathieu a Speculo, die van 16 april 1666 tot 2 mei 1667 burgemeester was en in 1677 nogmaals burgemeester werd.

[281] Laurent Excel, op 2 mei 1677 tot burgemeester gekozen.

[282] Er waren twee compagnieën kolveniers (kloveniers = busschieters), "de jonge en de alde cleuveniers".

[283] Deze advocaat Colen vertegenwoordigde de stad op een bijeenkomst van de Staten te Sint-Truiden op 24 maart 1681.

tong en gezworen vijand van de abdij, die wist hoe een opstand aan te wakkeren. Gewapend met hamers en bijlen stonden de stadswerklieden rondom hun aanvoerder. Zo toegerust, begaven ze zich naar het huis van de abdij. Volksvriend Excel vroeg toegang. Toen hem dat werd geweigerd, gaf hij bevel op de deur te beuken. De deur van het magazijn bezweek onder de slagen en opende de weg voor de aanrander en voor zijn trawanten. Er werd geprotesteerd en gevochten. Intussen sleepten lieden van het ambacht op zijn bevel willekeurig koopwaar naar buiten. Toen hij weer naar buiten wilde gaan, vroeg hij de huisdeur voor hem te openen. De regent, die de sleutel had, weigerde. Men zou het slot met geweld hebben verwijderd, indien prior en regent dat niet hadden verhinderd. Excel nam wraak over die weigering door een nieuw bevel nog meer koopwaar naar buiten te brengen. Maar toen hij hen ook daarmee niet tot een toestemming kon bewegen, vroeg hij de regent opnieuw of hij de deur wilde openen. Deze zei hem dat hij maar naar buiten moest gaan langswaar hij was binnengekomen. Nu begon hij te schreeuwen en wilde de deur openbreken, maar de regent plaatste zich ervoor en belette het hem. Tenslotte, toen hij inzag dat zijn pogingen vruchteloos waren, kropen allen, hijzelf en zijn gezellen, de één na de ander door de enge bres en ze dropen af als dieven. Ze leken meer op overwonnenen dan op overwinnaars en men kon op hen deze zin toepassen: "Wie niet langs de deur binnenkomt, is een dief en een rover".[284]

Met spoed werd een bode naar Luik gestuurd om de abt een schriftelijk verslag van het gebeuren te brengen. Wij verwachtten hem juist in die dagen weer te Sint-Truiden. Ook Excel was hiervan op de hoogte, zodat men terecht mag veronderstellen dat het zijn bedoeling was, ofwel de abt voor een voldongen feit te stellen, ofwel hem van zijn geplande terugkeer af te schrikken, doordat hij zijn gezag openlijk blootstelde aan de spot en de afkeer van de bevolking; nochtans bazuinde Excel rond dat zijn aanval niet tegen zijn heer was gericht, maar tegen Pitteurs, de bewoner van het huis.

29 maart 1678 Toen de abt - die zich door het onrustwekkend gebeuren niet van zijn geplande reis had laten afbrengen - 's anderendaags met zijn koets de abdij binnenreed, deinsden de

[284] *Joh.* 10, 1, waar sprake is van het binnendringen in een schaapskooi.

beide burgemeesters[285] er niet voor terug voor hem te verschijnen. De herinnering aan het recente voorval weerhield hen helemaal niet om hem hun wensen kenbaar te maken. Dan bleek dat sommige oproerkraaiers spijt hadden gekregen over het aangedane onrecht en de burgemeesters zonden schout De Tornaco, de pastoor van de O.-L.-Vrouwekerk[286] en de Maastrichtenaar Vaes[287] om schuld te bekennen en te vragen dat de bespreking over de rechtsgeldigheid van de vrijheid, die het vorige jaar was begonnen maar toen door Excel werd verstoord en afgebroken, opnieuw zou worden geopend. Het antwoord luidde dat dit kon geschieden, zodra het geroofde was teruggegeven.[288]
Intussen werd op bevel van de Raad van Tweeëntwintig Excel ter verantwoording gedagvaard en samen met hem de hoofdverantwoordelijken van de vermetele onderneming. Dat gebeurde op aanklacht van Pitteurs. Toen deze evenwel, afgeschrikt door dreigementen van de inwoners, begon te weifelen en tenslotte weigerde om volgens de afspraak aan de zijde van abt en kapittel deze rechtszaak te beginnen, veroorzaakte zijn weigering een niet geringe vertraging. Toch barstte het onweer in alle hevigheid los, deels door de verdediging van zijn zaak, deels ook door zijn schuld. Deze man was immers vroeger door gevlei, een kunst waarin hij was bedreven, en door andere middelen in een goed blaadje bij de abt gekomen. Toen nu onze ontvanger Bartholeyns[289] het ongelukkige idee had enkele kleine huisjes in de buurt van de abdij te kopen en deze in het jaar...[290] liet afbreken, bouwde hij daar tegen grote kosten en zonder goedkeuring van het kapittel een prachtig maar nutteloos gebouw. Dat was voor Pitteurs bestemd, zoals hijzelf al gloriërend zei, toen men juist aan de fundamenten begon. Toen het werk was voltooid,

[285] Laurent Excel en Christoffel de Paix.
[286] Pastoor van de O.-L.-Vrouwekerk was Jos van den Borcht, baccalaureus in de theologie, aangesteld op 28 november 1660, overleden op 12 december 1680.
[287] Waarschijnlijk Willem Vaes, licentiaat in de beide rechten, drossaard van Valkenburg, die later, in 1686 en 1687, tweemaal tot burgemeester van Sint-Truiden werd gekozen.
[288] Op 4 april beslisten burgemeester en raad dat de op 28 maart bij Pitteurs aangeslagen goederen, die moesten worden bewaakt door stadswerklieden en leden van de gilden, hetgeen hoge kosten met zich bracht, ter bewaking naar het huis van burgemeester Excel zouden worden overgebracht.
[289] Over Remacle Bartholeyns zie noot 69 op p. 106.
[290] Het jaartal is niet ingevuld, maar het feit is reeds vermeld op p. 149, waardoor de datering 1668 mogelijk wordt.

bleek dat hij waarheid had gesproken en hij nam zijn intrek voor de belachelijk geringe huur van honderdtwintig gulden per jaar. Maar toen het klachten begon te regenen dat het geld slecht was besteed - indien de som werd uitgeleend, kon ze jaarlijks het tienvoudige en meer opbrengen -, wilde men dit slechte financiële beheer corrigeren en men bracht er het "Vrijhuis" onder, dat voorheen jarenlang was ingericht in een huis bij het voorplein van onze kerk. Onbevoegden waren overtuigd dat daaruit een belangrijk gewin voor de abt zou voortkomen, maar in feite kwam het aan zijn huurder ten goede. Toen deze op een dwaze manier daarop prat ging en zich ook nog inspande om de winsten van de overige handelaren naar zich toe te halen met de bewering dat hij koopwaar die vrij bleef van stadsbelasting tegen lagere prijs kon verkopen, haalde hij zich het ongenoegen van alle inwoners op de hals. Deze haatgevoelens keerden zich later tegen de abt. Om de naijver tegen zijn persoon af te wenden, schoof Pitteurs inderdaad alle schuld op de abt en openlijk verklaarde hij dat hij bereid was om net als iedereen burgerlasten te dragen, indien de abt dat toestond en het convent hem tachtig gulden van de pacht kwijt schold. Terwijl men aldus onbedachtzaam de zaak van een ander verdedigde, gaf men er aanleiding toe dat de rechten van de abdij werden aangevochten, dat betwistingen, haast een oproer, losbarstten. Leugenachtige geruchten werden onder het volk verspreid en door Van Vucht,[291] de deken van de O.-L.-Vrouwekerk, voor waar rondverteld. De woorden van deze man, een spotter die weinig was ingenomen met de abdij, werden onvoorwaardelijk geloofd als hij zei dat Hacken,[292] de vroegere uitbater van ons vrijhuis, nooit van enige vrijstelling had genoten. Nog altijd waren er, zo zei hij, heel wat mensen in leven die wilden getuigen dat hij in het jaar 1632 tot betaling van belasting was gedwongen, want toen hij weigerde, was zijn deur uitgebroken en was er laken naar het stadhuis overgebracht, dat alleen maar op uitdrukkelijk verzoek van de abt en bij wijze van gunst werd teruggegeven, nadat hij vooraf, als een vorm van boete, een feestmaal voor de gildeleden had gegeven. Listig en boosaardig

[291] Hendrik van Vucht werd op 15 juni 1674 tot deken verkozen; de bisschoppelijke bevestiging volgde op 30 juni, de installatie op 1 juli. Hij overleed op 17 september 1693.
[292] Over Hacken zie noot 23 op p. 71 en de tekst op p. 300.

werden allerhande dergelijke verzinsels verspreid om het volk op te hitsen.
Toen er tegen burgemeester Excel werd geageerd, omdat hij zijn burgemeestersambt had verworven in strijd met de statuten van de stad, daar hijzelf geen burger was, noch met een inwoonster van de stad gehuwd, verspreidde hij een schriftelijke verklaring dat zijn vrouw, langs een buitenechtelijke tak, een achterkleindochter was van de voormalige burgemeester Proveners,[293] volgens onderzoek van de bisschop van Namen te Sint-Truiden geboren en dus burger van de stad.
6 april 1678 In de namiddag van 6 april grepen de inwoners op het luiden van de klok van Sint-Martinus naar de wapens om onrecht te gaan wreken, dat beschonken ruiters van het garnizoen van Zoutleeuw een medeburger hadden aangedaan, doordat ze hem in de wijk van Stapel met het zwaard hadden verwond. Enkelen werden gevankelijk in de stad gebracht, waar ze nogal hardhandig door het opgezweepte volk werden aangepakt. 's Anderendaags werden ze evenwel weer vrijgelaten.
4 mei Omstreeks middernacht van 4 mei kwamen enkele afdelingen voetvolk en ook ruiterij van het Maastrichtse garnizoen onder persoonlijke aanvoering van Calvo,[294] de prefect van die stad, onopgemerkt aan bij de wallen van Sint-Truiden. Voorlopers kwamen de wachters waarschuwen dat ze het volk niet zouden oproepen door het luiden van de klok, want voor de stad dreigde geen onraad. Zo geraakten ze in stilte over de wallen en trokken rechtdoor naar Zoutleeuw. Ze waren immers ingelicht dat daar maar een klein garnizoen verbleef en dat de soldaten naar aanleiding van de meiboomplanting al te duchtig hadden gedronken en nu hun roes uitsliepen. Ook de prefect zelf van de stad, Ernandes, en de bevelhebber van de burcht, Ouwerx, en andere stafleden van het garnizoen die door het stadsbestuur op een feestdis waren ontvangen, waren door wijn en slaap overmand en droomden allerminst van de vijand, toen deze onverwacht door het nachtelijk duister verscheen. De Fransen lieten hun krijgsvolk plaatsnemen in bootjes, die uit biezen en met was bestreken doek waren

[293] Arnold Proveners werd op 5 mei 1658 tot burgemeester gekozen. Het is niet waarschijnlijk dat iemand die in 1658 burgemeester wordt in 1678 al een gehuwde achterkleindochter (proneptis) heeft. Meer waarschijnlijk is hier een andere betekenis van proneptis: achternicht.
[294] Over Calvo zie noot 220 op p. 262-263.

vervaardigd. Zo zetten ze groepje na groepje over naar de andere kant van de stadsgracht. Vervolgens kropen ze moeiteloos over de wal. Langs slingerpaden door het met struiken begroeide terrein, dat hen van de burcht scheidde, vonden ze gemakkelijk hun weg dank zij de aanwijzingen van een vaandrig, die kort tevoren van Zoutleeuw naar Maastricht was overgelopen. Vervolgens wierpen ze een brug van kabels over de gracht en drongen door tot de aarden omwalling van de burcht. Hier kwam het alleen maar tot een kort gevecht en tot enkele kanonschoten. Er volgde een overgave zonder bloedvergieten, want de wacht vluchtte naar de stad. Terstond richtte men nu de kanonnen van de burcht op de stad en toen omstreeks vier uur in de morgen die kanonnen hun zevende obus op de muur hadden afgevuurd, vroeg men een wapenstilstand om te onderhandelen, maar dat werd niet toegestaan. Zo belandden de wachtposten, die van de burcht zowel als die van de stad, volgens oorlogsrecht in de macht van de bezetters. De rest verviel als buit aan de overwinnaars. Zelfs de gewijde plaatsen werden niet gespaard, het begijnhof uitgezonderd. Voor de plundering werd een half uur toegestaan.
Ernandes had een lichte verwonding opgelopen en hij werd meegenomen naar Maastricht. Ouwerx was zwaarder gewond en kon niet worden vervoerd. Ivitza Pavino Vits, aanvoerder van een Kroatische legerafdeling, onderging hetzelfde lot als Ernandes en de overige officieren. De hele ruiterij, behalve een afdeling kanonniers te paard die met de infanterie voor de bewaking werd achtergelaten, keerde dezelfde dag, zwaar met buit beladen, naar Maastricht terug.
Dank zij deze krijgslist werd Zoutleeuw in minder dan één uur bezet. De Spanjaarden hadden het stadje nochtans als een solide voorpost van Brabant bedoeld. Het was met geld, bloed en zweet van het Luikse Haspengouw uitgebouwd en men beschouwde de uitrusting nooit als voltooid. Nog vóór de dag zelf, waarop het werd ingenomen, was aan een groot aantal boeren het karwei opgelegd eiken uit de naburige bossen te halen om de wallen te vernieuwen. Men was er van overtuigd dat dit bolwerk onneembaar was, sedert in 1675 de zeer christelijke koning met zijn voltallig leger niet had willen of kunnen aanvallen, omdat over een grote breedte rondom overal water stond. Nu gaf het zich binnen het uur over.

Omdat bezettingstroepen reeds van oudsher de naam van relmuizen of muizen kregen, omdat zij de oogst in de omgeving wegknagen, werd het jaar dat zij in gevangenschap werden weggevoerd op een nogal fijnzinnige wijze in het volgend chronogram gevat:
1678 MUres egressI De CaVernIs LeWensIbUs
De muizen hebben hun Zoutleeuwse holen verlaten.
8 mei 1678 Omstreeks elf uur in de voormiddag van 8 mei naderde een escadron van tweehonderd rondzwervende Hollandse dragonders de Stapelpoort, waar geen wachtpost aanwezig was. Toch kon iemand op het laatste nippertje de poort voor hen sluiten. Hun aanvoerder Grandjon gaf bevel af te stijgen en over de stadswal te klimmen. De noodklok op de markt riep de burgers te wapen. De meesten grepen vol angst die wapens, maar weinigen maakten zich op om de aanval af te slaan en groepeerden zich achter schout De Tornaco, die te paard voorop reed. Zij vielen een zestigtal soldaten aan die binnen de stad, bij Sint-Maarten, als wachtpost waren uitgezet. Dezen begonnen naar hen te werpen, de burgers antwoordden met slagen en drongen de indringers terug tot over de wallen. Men meldde Weibnom wat gaande was. Hij bevond zich met zijn ruiterij te Nonnemielen op zo'n drie mijl afstand. Hij stuurde vlug een afdeling om hulp te bieden aan de verdrevenen, maar een bijdehante schout voorkwam een aanval, doordat hij excuses aanbood voor wat was gebeurd en de schuld daarvan schoof op het feit, dat ze niet wisten wie hen aanviel. Omdat de burgers het ergste vreesden van die aanvallers, moest men hen dat optreden niet kwalijk nemen, want volgens het volkerenrecht treft iemand die zich verdedigt geen schuld.
Intussen heerste in de hele stad grote onrust, zoals gebruikelijk is in bange tijden. De inwoners liepen heen en weer om hun bezittingen in veiligheid te brengen vóór de dreigende plundering, die ze angstig verwachtten.
Weibnom nam die angst weg toen hij de stad links liet liggen en in de richting van Ordingen wegging. Hier zette hij een kamp op en een groep overspoelde de wijk Schurhoven ter bescherming van hun aanvoerder, die inkwartiering had gekozen bij de pastoor van het begijnhof.[295] De Hollanders vergoelijkten hun aanval met de verklaring, dat men hen had gemeld dat Franse troepen in

[295] Pastoor van het begijnhof was sedert 1 augustus 1675 Pieter Cartuyvels, voordien pastoor van Sint-Martinus. Hij overleed in 1724.

Sint-Truiden waren gelegerd. De oorzaak van deze vergissing was de komst van gewone Spaanse soldaten, die voordien tot de bezetting van Zoutleeuw behoorden en juist op die dag uit hun gevangenschap te Maastricht waren vrijgelaten en in de stad aangekomen.
Hoewel Weibnom geen garnizoen aan de stad oplegde, zette hij toch hier en daar op de wallen wachtposten uit, bij de poorten en zelfs in de klokketoren van de abdij. Zij moesten toezien dat de inwoners binnen de stad bleven, terwijl buiten de stad alles werd verwoest en weggehaald als voer voor de paarden.
Het gerucht liep dat deze militairen waren bestemd voor het beleg van Zoutleeuw, maar dat ging niet door.
12 mei Op de feestdag van Sint-Gangulfus, 12 mei, omstreeks vijf uur in de namiddag, gaf de krijgstrompet plotseling het signaal de paarden te zadelen en vervolgens ze te bestijgen. Dat gebeurde zo overhaastig dat het vrees scheen te verraden, terwijl Weibnom toch een andere indruk gaf. Aanvankelijk scheen hij zijn troep naar Zepperen te leiden, maar hij zwenkte rechtsaf in de richting van Brustem en rukte op naar Wilderen - een dorpje halfweg tussen Sint-Truiden en Zoutleeuw - alsof hij een belegering van die stad op het oog had. Bij hun aankomst werden zijn soldaten op twee salvo's van de kanonnen onthaald. Onmiddellijk werd het sein voor de aftocht gegeven, waardoor het duidelijk werd dat alleen een schijnaanval werd uitgevoerd. De komedianten verdwenen, terwijl ze naar Bataafse gewoonte de sporen van hun verwoestingen achter zich lieten. Toch werd deze mislukte expeditie gecamoufleerd. Ze zagen zogezegd van deze belegering af volgens een plan van de Spanjaarden, aan wie het verstandiger leek Zoutleeuw ongemoeid te laten en op te rukken naar Brussel en Antwerpen tegen de Franse koning die dreigend naderde.
De Bataven waren nauwelijks heengegaan, toen vanuit Maastricht de Fransen onder commando van Calvo tweehonderd wagens militair transport voor Zoutleeuw aanvoerden alsmede een vers garnizoen voor de verdediging van de stad. Ze waren met meer dan duizend ruiters. Nadat ze de veiligheid van het transport onderweg hadden verzekerd, stapten ze nu af bij de Stapelpoort. Naar het voorbeeld van de Hollanders zetten ze bij die poort een wachtpost uit. Vandaar grote onrust bij de burgers. Hun aanvoerder maakte er de inwoners een verwijt van dat ze vijanden van zijn koning in de stad hadden toegelaten, dat ze hen voedsel

hadden verschaft, dat ze een geldsom aan Weibnom hadden uitbetaald en wat hij nog het ergste vond, dat ze hem niet hadden verwittigd dat de vijand ter plekke was. Hij eiste nu dezelfde tegemoetkomingen.

15 mei 1678 Om deze man, die naar de aard van zijn volk een woesteling was - Calvo was immers een Catalaan - wat in te tomen, stuurde de stad op 15 mei De Tornaco naar Maastricht.

16 mei Hij keerde de volgende dag terug met het bericht dat de troepen, die dreigend rond de stad stonden, inkwartiering opeisten en niet zouden vertrekken vooraleer men hen duizend rijksdaalders had uitbetaald. Het verliep evenwel anders. De aanvoerder zelf bracht de begeleidende troepen en de proviand die langs de heirweg was aangevoerd diezelfde dag naar Zoutleeuw. Na het lossen van de proviand kwam hij de volgende morgen te Sint-Truiden aan en verliet de stad weer zonder een ontvangst te hebben genoten. Dat was een boerse en niet te verontschuldigen tekortkoming van diegenen op wie de taak rustte om voor verwelkoming te zorgen. Intussen trokken de afdelingen ruiterij langs de wallen voorbij en ook het voetvolk dat uit de versterking terugkeerde. Het werd voorafgegaan door onlangs op de Spanjaarden veroverde banieren. Te laat zag men in de stad zijn tekortkoming in en stuurde een gezantschap om de fout te herstellen of tenminste excuses aan te bieden. Maar deze mensen werden met gefronste wenkbrauwen ontvangen en weggestuurd. Ze brachten een nieuwe onheilstijding, indien ze tenminste waar was, voor de stad. De woorden van de Catalaan luidden: "Ik zal bevel geven uw stad aan de vier uithoeken in brand te steken en om u elke twijfel te ontnemen, doe ik er een heilige eed op, dat ik mijn gelofte zal houden". Sommigen geraakten in paniek toen ze dat hoorden, anderen dachten dat die woorden enkel schertsend waren bedoeld om de Truidenaren in toom te houden. Sommigen, die terugdachten aan de brand van Tongeren, zeiden: "Wee u, als het huis van uw buurman brandt". Overigens merkte iemand op dat Labertegus[296] fijntjes lachte om die bedreigingen en door zijn vriendelijke lach de angst wilde wegnemen.[297]

[296] Labertegus voerde het garnizoen van Zoutleeuw aan.

[297] De bedreiging miste evenwel haar doel niet: Calvo kreeg duizend rijksdaalders. De som werd op 6 juni geleend van Willem Vaes, drossaard van Valkenburg en later burgemeester te Sint-Truiden.

19 mei Enige dagen na O.H. Hemelvaart stuurde Labertegus een vijftigtal mannen van zijn garnizoen naar het kasteel van Nieuwenhoven, nadat negen dorpen uit die omgeving waren aangewezen om de bevoorrading tijdens die dagen te verzekeren. In die dagen werden in de bossen van de abdij ook veertig eiken omgehakt om nieuwe wallen op te werpen voor de verdediging van Zoutleeuw.
Toen de Spanjaarden waren verdreven uit hun bolwerk te Zoutleeuw, de basis van waaruit ze hun misdrijven ondernamen en op rooftocht gingen, kozen ze Lier, een stadje niet ver van Antwerpen, als centrum van waaruit ze het Land van Luik verder zouden teisteren.
De Courcol,[298] die was belast met het bepalen van het bedrag van de rekwisities, stuurde zijn boodschappers met de aanslagbiljetten in alle richtingen. De Sint-Truidenaren, die nochtans door de beruchte verdeling als wingewest aan de Hollanders waren toegewezen, werden opgeroepen voor de derde dag na ontvangst van de brief. Schout De Tornaco werd naar Weibnom gestuurd om het geval met hem te bespreken. Deze gaf zijn ongenoegen te kennen, dat de overeenkomst met Villa-Hermosa werd geschonden, stuurde de schout naar huis terug en gaf hem de raad de wapens te grijpen om de Spanjaarden terug te slaan, indien ze hun rekwisities met geweld poogden uit te voeren, zoals ze reeds te Hamont, te Neerpelt en op andere plaatsen in de Kempen hadden gedaan. Hij zou de zaak aandachtig volgen en te zijner tijd hulp sturen om de rovers te overmeesteren of ze van hun opzet af te brengen.
Tijdens deze dagen kwam het bericht dat Fransen en Hollanders tot een vredesaccoord waren gekomen.[299] De Spanjaarden kregen gedurende de maand juni tijd om uit te maken of ze in het verdrag wilden worden opgenomen. Intussen kwam er een einde aan de jaarlijkse bezetting van Belgische steden, bleef het Franse leger haast onder de muren van Brussel kamperen, waar het in

[298] Over De Courcol zie p. 198 en noot 116 aldaar.
[299] Op 1 juni 1678 had Van Beverning, de afgevaardigde van de Staten van Holland, te Wetteren een onderhoud met Lodewijk XIV en deelde hem mede dat zij bereid waren de door de Fransen te Nijmegen gestelde voorwaarden te aanvaarden.

een voor Brabant ruïneus oponthoud de Spaanse beslissing afwachtte.[300]

Hoofdstuk XVI

Hoewel de verklaringen van de Spanjaarden groter dreiging aankondigden dan men werkelijk verwachtte, wilde men toch vermijden dat de stad bij een onverwachte aanval zou worden ingenomen. Daarom werd het puin van de neergehaalde poorten en van de walmuren uitgegraven om de grachten weer met water te vullen. Om bij de Fransen geen achterdocht te wekken, lichtte men Labertegus in over de bedoeling van deze werken. Hij keurde de beslissing goed.

27 juni 1678 Toen op 27 juni tegen de middag de klokken te Sint-Truiden werden geluid wegens een brand in de naburige leprozerie,[301] werd het gelui ook te Zoutleeuw gehoord. Labertegus vermoedde een aanval tegen zijn buren en hij stuurde ruiterij en voetvolk voor het geval hulp nodig mocht zijn. De inwoners waren daarover erg tevreden en hun vertrouwen groeide weer, dat ze een eventuele aanval zouden kunnen afslaan.

15 juli 1678 Op 15 juli liet de gemeenteraad aan de abt de beslissing van de Luikse officiaal bezorgen, die hij onder hun smeekschrift had geschreven. Daarin stond hij toe dat er drie getuigen werden aangebracht om de zaak definitief te beslechten. Tot dezen behoorden Lintermans,[302] over wie we het elders al vaker hadden, en ook Snievaerts.[303] Naar men zei waren beiden aanwezig toen de toegang tot het abdijhuis werd geforceerd in de tijd dat Hacken het bewoonde en toen het niet gemerkte laken daar door gildeleden werd aangeslagen en naar buiten gedragen om onderworpen te worden aan de belastingvoorschriften. Dat gebeurde toen ondanks het protest van de bewoner en van abt Germeys zelf,

[300] Een wapenstilstand van zes weken werd op 1 juni 1678 door Lodewijk XIV toegestaan. De hertog van Luxemburg wachtte bij Brussel het antwoord van de Staten-Generaal af.

[301] Bedoeld is Ziekeren, waar thans geesteszieken worden verzorgd. In 1650 verbleven daar nog vijf leprozen.

[302] Over Adriaan Lintermans zie noot 62 op p. 104 en noot 139 op p. 208. Op beide plaatsen wordt Lintermans in een ongunstig licht geplaatst.

[303] Koenraad Snievaerts was in 1636 raadslid van de ververs. Ook tijdens de volgende jaren was hij dat meer dan eens.

die zich beriepen op de exemptie van dat huis en op het privilege van vrijhandel voor deze koopwaar.
Om een einde te maken aan deze plagerijen zond de abt een schrijven met enkele precieze vragen aangaande de betrouwbaarheid van de getuigen, die in deze zaak maar twijfelachtig was wegens hun ingeboren haat tegen de rechten van de abdij. Maar ten gevolge van een noodlottige en overhaaste beslissing geraakte de rechtszaak op de lange baan.
20 juli Zij wezen een plaats aan waar ze de koopwaar van Pitteurs op 20 juli onder de hamer zouden brengen. De Paix[304] was op dat moment de stad uit. Het was nochtans op zijn initiatief en op dat van zijn collega Excel dat alles gebeurde. Hij moest derhalve dringend worden teruggeroepen. Tijdens uitzonderlijk hete dagen bleef de agitatie tegen de abt onverminderd voortduren. Zijn gezag was in die mate aangetast, dat De Tornaco, die eiste dat Pitteurs direct werd beboet, deze eis ook onrechtstreeks tegen zijn heer zelf richtte. Intussen bleef De Paix aandringen dat op beslissing van de raadslieden de koopwaar zou worden verkocht. Maar dat onbillijke vonnis werd verdaagd, terwijl God een ander, een rechtvaardiger vonnis voorbereidde tegen de auteur zelf. Juist op 20 juli overviel de koorts De Paix en vier dagen later overleed hij.
25 juli Hij werd op het feest van zijn patroonheilige, Christoffel, ten grave gedragen.[305]
Tijdens deze maand en ook al tijdens de vorige heerste er onzekerheid, want tegenstrijdige berichten spraken nu eens van vrede, dan van oorlog. Dat de vrede was gesloten en binnenkort te Nijmegen door Franse, Spaanse en Bataafse gezanten zou worden ondertekend, leek zeker totdat een bericht meldde dat de vredesplannen weer werden verstoord. De zeer christelijke koning verklaarde namelijk dat aan Spanje en Holland geen steden zouden worden teruggegeven, zoals was afgesproken, indien van hun kant

[304] Christoffel de Paix, ontvanger van de bisschop, was samen met Laurent Excel burgemeester van 2 mei 1677 tot 24 april 1678, toen ze werden opgevolgd door Jan Simons en Gijsbrecht Gijseleers.
[305] Op 8 augustus kwamen stadsbestuur en De Pitteurs tot een accoord. De Pitteurs bekende zijn ongelijk en aanvaardde dat de inbeslagname van 28 maart terecht was gebeurd. Hij beloofde aan de stad honderd pattakons te betalen, aan de meesters van het gilde veertig Brabantse gulden en nog zeventig gulden aan andere personen. Hij kreeg daarop de aangeslagen goederen terug.

de Brandenburgers en andere Duitse verbondenen niet alles teruggaven, wat ze tijdens deze oorlog aan Zweden hadden ontnomen.
11 aug. 1678 Op 11 augustus bereikte men te Nijmegen een accoord en de vredesbepalingen werden ondertekend door de Fransen en de Hollanders. Er werd overeengekomen dat Maastricht zou worden teruggegeven aan de Hollanders, het prinsdom Oranje aan de prins met die naam, het markizaat van Bergen op Zoom aan de graaf van Auvergne. De Hollanders beloofden tevens dat zij zouden zorgen dat de Spanjaarden eerstdaags vrede sloten met de Franse koning en ze verbonden zich er toe geen hulp te verlenen aan de vijanden van zijn kroon.
14 aug. Toch verliep het anders, want op 14 augustus maakte Oranje aanstalten om, versterkt met Spaanse en Duitse troepen, Bergen in Henegouwen te hulp te komen, dat was uitgehongerd na een lange insluiting door de Fransen. De Franse bevelvoerder Luxemburg beriep zich op het pas gesloten vredesverdrag, maar Oranje bereidde met alle middelen de aanval voor, hetzij omdat hij nog niet op de hoogte zou zijn geweest van het verdrag, hetzij omdat hij dacht dat hem thans de kans werd geboden voor een krijgshaftige daad. Het kwam tot een felle strijd bij het klooster van Saint Denis[306] en aan beide zijden werd een slachting aangericht. Het strijdgewoel hield pas op toen de nacht er een einde aan maakte.
15 aug. 1678 De volgende dag werd een wapenstilstand afgekondigd. Bergen werd een open stad, de Fransen trokken zich terug uit Charleroi, de Spanjaarden uit Nijvel.
In het begin van september wekte Weibnom, die omgeven was door vier ruiterij-afdelingen, groter vrees dan zijn aantal rechtvaardigde.
4 sept. De boeren brachten hun oogst uit de velden naar de stad, maar in de morgen van 4 september trok Weibnom langs de wallen en leidde zijn troepen naar Hasselt. De reden van zijn vertrek is ons onbekend. Dit evenwel is duidelijk: alle dorpen uit de omgeving kwamen hem in overvloed geschenken aanbieden om te bereiken dat hij verder zou trekken. Uit haat tegen de lokale heer[307] sloeg hij zijn kamp op bij Kermt en verwoestte het dorp

[306] Thans gemeente Saint Denis, zeven km ten noordoosten van Bergen.
[307] Heer van Kermt was de broer van de kroniekschrijver Foullon, zie p. 166 en noot 59 aldaar.

bewust. Nadien zwierf hij door de Kempen en verwierf er de naam een geldwolf te zijn. Terwijl het Hollandse krijgsvolk voorbij trok, stond een escadron Franse ruiterij onder bevel van Boux vlakbij de stad. Zij beletten de Bataven Sint-Truiden binnen te rukken, omdat zij dachten dat het misschien de bedoeling van de Hollanders was zich meester te maken van het bolwerk Zoutleeuw en zijn oorlogsmaterieel, waar Boux vroeger nog prefect was geweest.
Tijdens de zomer tastte schout De Tornaco door nieuwe usurpaties de rechten van onze abdij aan, doordat hij zich als het ware medebeheer toeëigende. Men verpachtte het jachtrecht in het Sint-Truidense territorium aan deze plebejer zonder de prinsbisschop en de abt naar hun mening te vragen. De abt diende dan ook schriftelijk een protest in bij de prinsbisschop.
Het ontbonden regiment van Frentzen, of liever de helft ervan, dat op weg was om van de Hollanders over te gaan naar de Spanjaarden te Namen, liet zich tegen betaling afbrengen van zijn aanvankelijk plan om te overnachten in één van de stadswijken. Schout De Tornaco wees hen Kerkom toe, opdat de last van de inkwartiering niet zou neerkomen op Aalst, een dorp waar hij gezag uitoefende.
17 sept. 1678 Weibnom trok in die tijd door de Kempen en kende zich de titel "beschermheer" van de Kempen toe, wat hem niet weinig geschenken opleverde. Er bestond immers grote vrees dat vreemd krijgsvolk zou binnenvallen zodra de vrede, waarvan sprake was, werd gesloten en de legers van het verbond ontbonden of de troepen naar huis gezonden.
17 sept. Op 17 september bracht hij zijn troepen onder in Helchteren, dat, gelegen in een onvruchtbare streek, over onvoldoende inkomsten beschikte. Vanuit het kasteel aldaar[308] schreef hij aan de burgemeesters van Sint-Truiden dat eerstdaags een Duits regiment zou aankomen, dat wellicht een niet gering gevaar voor de stad zou betekenen. Daaraan konden ze evenwel ontsnappen indien ze, zoals tijdens de vorige winter, een Hollands garnizoen gedoogden. Hij stelde voor een afdeling uit Hasselt te sturen.
24 sept. Op 24 september zocht een groot aantal plattelandsbewoners, die op de vlucht gingen voor opdringende legers van de verbondenen, in allerijl hun toevlucht in Sint-Truiden. Soldaten

[308] Dat kasteel behoorde de abdij toe.

zwierven overal plunderend rond en er was niemand die hen tegen hield. In heel de streek heerste grote angst, vooral voor de Duitsers, die weigerden naar Duitsland terug te keren omdat ze het verlies dat ze leden, doordat hen geen soldij meer werd uitbetaald, met buit wilden goedmaken. Soldaten uit Münster, die te Sittard waren gelegerd, een kleine Gelderse stad, koesterden dezelfde verwachtingen. Ze schreven overal brieven naar toe en eisten geld op dat hen, naar hun zeggen, door de keizer was toegezegd wegens hun vroegere verdiensten. Ze bedreigden de Sint-Truidenaren met alle mogelijk onheil, indien ze weigerden aan deze rekwisitie te voldoen.
Omstreeks half september werden baron De la Fosse[309] en De Charneux[310] in Maastricht vrijgelaten. Daar waren ze meer dan drie maanden vastgehouden, omdat zij, die door de prinsbisschop van Luik waren afgevaardigd naar de vredesonderhandelingen te Nijmegen, ondoordacht hier langs waren gekomen zonder te beschikken over een vrijgeleide van de Franse koning. Ze keerden nu roemloos naar Luik terug. Wegens hun afwezigheid op die bijeenkomst daar werd inderdaad geen rekening gehouden met de schade die het Land van Luik tijdens die oorlog had geleden. De Fransen hadden aldus met opzet gehandeld, opdat Dinant en Bouillon in hun macht zouden blijven tot de verdragen tussen hen, de Hollanders en de Spanjaarden waren bekrachtigd.
Over deze vrede verspreidde een onbekend gebleven dichter volgend distichon. God geve dat de voorspelling die het kreeft-dicht bevat niet in vervulling ga!

Praevideo modo quod durabunt tempore longo
foedera, nec patriae pax cito diffugiet.
Diffugiet cito pax patriae nec foedera longo
tempore durabunt, quod modo praevideo.
Ik voorzie dat de accoorden lang stand zullen houden,
dat de vrede niet spoedig ons land zal verlaten.
De vrede zal ons land spoedig verlaten,
de accoorden zullen niet lang standhouden, zo voorzie ik.

28 sept. 1678 Hoewel men vermoedde dat het Duitse hulpleger in grote dagmarsen naar Maaseik was opgerukt, bleef het daags vóór het feest van de aartsengel Michaël en ook nog de dag erna te

[309] Over De la Fosse zie noot 148 op p. 211.
[310] De Charneux was raadsman van de prinsbisschop.

Bilzen en in de dorpen daar omheen hangen. Van daaruit zwermde het krijgsvolk plunderend uit tot diep in de Kempen, de spot drijvend met de bescherming van Weibnom. Enkele dagen later zou het over de Maas trekken.
Hertog De Villa-Hermosa, die nu was verlost van het vervelende gezelschap van die bondgenoten, leidde in het begin van oktober tal van bataljons naar Hannuit. Hun bezetting was evenwel zozeer geslonken, dat de algemene indruk was dat het Spaanse leger nog hooguit achthonderd man telde. Toen hijzelf vervolgens naar Brussel doorreisde, vertrouwde hij het bevel toe aan prins Vaudemont.
5 okt. Zonder dralen trok deze op 5 oktober naar Sint-Truiden, waar de abdij hem tot inkwartiering werd toegewezen. Bij zijn aankomst werd hem de schout tegemoet gestuurd, die het niet zo moeilijk had om door de belofte van tweehonderd rijksdaalders de vrees voor inkwartiering weg te nemen. Want, zoals al gezegd, het aantal van zijn soldaten was maar gering in verhouding tot de uitgestrektheid van het gewest waar hij mocht inkwartieren, namelijk de heerlijkheid Montenaken tot Sint-Truiden en de hele streek aan deze zijde van de Jeker. Het Hollandse leger bezette de rest van het Land van Luik tot de Mehaigne en tot de oever aan deze zijde van de Maas te Luik. De Fransen controleerden van hun kant de tegenoverliggende oever en de Condroz.
12 okt. Ze drongen verder door tot Maastricht en Aken, dat ze op de twaalfde van de maand bezetten en van een sterke wachtpost voorzagen. Ze onderwierpen ook de meeste steden en burchten van het hertogdom Gulik.
21 okt. Nadat hij zijn reisplan had gewijzigd, keerde maarschalk Luxemburg op 21 oktober terug en eiste dat Luik een garnizoen van twaalfduizend man zou toestaan. Dat gebeurde aan de overzijde van de Maas en vrij ver verwijderd van Sint-Truiden. Maar ook bij ons en in de omliggende dorpen volgden de rampen elkaar op. Als aan de grond genageld bleven hier Spaanse ruiters achter. Het scheen hun opdracht te zijn hier niet weg te gaan vooraleer de streek was leeg geplunderd, terwijl ze bleven wachten op de ratificatie van de vrede die Spanje maar bleef uitstellen. Die vrede zou trouwens voor het Land van Luik geen baat brengen, aangezien Bataven en Iberiërs het door onachtzaamheid buiten de overeenkomst hadden gehouden, terwijl de Fransen het zich als

buit voorbehielden, omdat zij het aanzagen voor een gewest van het vijandelijke Rijk.
Het stadsbestuur stuurde De Tornaco naar Vaudemont te Brussel. Met de macht van het geld dat hij aanbood, moest hij een poging doen om het zware juk van zijn belastinginners, die Sint-Truiden leeg zogen, te verzachten.
16 nov. Toen dit aandringen zonder resultaat bleef, keerde hij op 16 november terug. Men deed vergeefs een beroep op hem, zei de prins. Hij kon de aanvoerders niet zonder hun soldaten wegroepen uit de streek van Sint-Truiden. De Hollanders bezetten Brabant en hielden de troepen van de koning buiten dit gebied. Het was bovendien te vroeg om ze reeds in de winterkwartieren onder te brengen. Spoedig zou de toestand verbeteren. Zo werd het onderdrukte volk steeds weer met schone woorden gepaaid, maar hoop die altijd weer wordt uitgesteld, maakt het hart ziek.[311]
De inkwartiering van de soldaten sleepte nu al twee maanden aan. De boeren werden tot op het bot afgeknaagd door hun lastige gasten, die huizen en graanschuren leeg plunderden als een troep veldmuizen. Met levensmiddelen alleen namen ze geen genoegen, daar moest ook nog geld bijkomen. De komende generatie zal nauwelijks geloven hoeveel geld aldus werd afgeperst. Men kan een schatting maken, als men weet dat Kerkom, dat toch maar een klein dorpje is, in nauwelijks twee maanden niet minder dan tienduizend gulden moest leveren.[312]
Als de boeren reeds alle geld uit de verkoop van hun vee aan die bloedzuigers hadden afgestaan en zij, niet in staat verdere lasten te dragen, zich te Sint-Truiden kwamen verstoppen, dan kwamen soldaten hen opsporen en straffeloos uit hun schuiloord weghalen. Indien ze nog vee vonden, dan haalden ze het weg, sloegen het aan voor de proviandering van de soldaten of verkochten het. Ik ga niet in bijzonderheden de folteringen beschrijven, waarmee zij als echte dwingelanden de onschuldigen dwongen hun kudde uit te leveren of geld af te staan.
19 nov. Toch wil ik hier vermelden hoe op 19 november een herder met geweld uit zijn woning tot in het midden van het marktplein werd gesleept - terwijl de aanvoerder van de ruiterij

[311] *Spreuken* 13, 12.
[312] In de marge voegde de auteur toe: "honderdzevenenzestig plaatsen maakt voor een tijdsspanne van zestig dagen tienduizendtwintig gulden".

dat zag gebeuren, maar veinsde niets te zien -, hoe die man als een zak dwars over een paard werd geworpen en zou zijn weggevoerd, indien enkele inwoners, die terecht verontwaardigd waren over die mishandeling, het onschuldige slachtoffer niet uit de handen van de rovers hadden bevrijd. Sedert 8 oktober, de dag waarop Vaudemont naar Brussel was vertrokken, had baron Lieberg zich in de abdij genesteld en, hoewel hij wilde doen geloven dat hij persoonlijk instond voor zijn tafel, putte hij toch geleidelijk de hele voorraad in onze provisiekamers uit. Er was natuurlijk ook voer nodig voor een dertigtal paarden van Vaudemont - een zware aderlating aan haver en hooi -, in die mate dat het maken van de rekening voor die twee maanden voor de abdij een verlies van...[313] gulden aan het licht bracht. Voorts werden er vierhonderd vaten tarwe geleverd voor brood in het kamp; men wacht nog altijd op betaling.

4 dec. Voor dezelfde bestemming werden nog eens even veel vaten geëist, toen de abt, die op 2 december uit Tongeren was teruggekeerd, al die rekwisities meer dan beu was en op 4 december naar Brussel vertrok om er een klacht in te dienen. Daar was een week voordien het lang verbeide bericht gekomen dat de Spaanse koning de vrede had geratificeerd. De lange vertraging zette hij op rekening van de besluiteloosheid van het Duitse volk, dat de vrede node aanvaardde. De keizer zelf vormde daar een uitzondering. Hij was geneigd vrede te sluiten, indien de Duitse vorsten, die in een verbond tegen de Zweden waren verenigd en door hun succes in de oorlog overmoedig geworden, zich niet hadden blijven verzetten. Maar de Spanjaarden moesten zich neerleggen bij de noodzaak. De Hollanders, die hun trage beslissing bestraften met plundering van Brabant, drongen immers aan, terwijl elders de Fransen Vlaanderen en het gebied rond de steden die moesten worden teruggegeven volledig leeg plunderden.

Het Land van Luik schreide intussen luidop, de tranen stroomden over zijn wangen en er was niemand om het te troosten.[314] Galliërs, Bataven en Spanjaarden kwamen er hun onderlinge strijd uitvechten en dreven openlijk de spot met het dorre skelet van de neutraliteit. Ze waren er zo constant, dat ze twee maanden lang

[313] Bedrag niet ingevuld.

[314] Jeremia, *Klaagliederen* 1, 2.

nauwelijks een voet verzetten uit de dorpen, die hen als prooi waren gegeven.
3 dec. 1678 Op 3 december gingen de bataljons eindelijk weg. Een deel vertrok naar de plaatsen die de Hollanders hadden verlaten om daar verder te knagen aan de resten die de ketters hadden achtergelaten.
8 dec. Op 8 december sloeg het gros van de afdelingen die naar de Kempen waren gestuurd zijn tenten op in de omgeving van Beringen. Ze kregen evenwel geen toegang tot de stad, waar de Hollanders een kleine bezetting hadden liggen. Dat was ook het geval met Borgloon en Herk.
Zes- à zevenduizend manschappen van het Franse voetvolk waren stroomopwaarts van Luik bij Jemeppe over de Maas gezet. Ze namen overal in Haspengouw hun intrek in dorpen die geen bezetting hadden of door de Spanjaarden waren ontruimd. Ze schenen niet van plan die dorpen nog te verlaten.
11 dec. Op 11 december trokken ze onder andere Montenaken binnen.
19 dec. Op 19 december werd bij Lieberg een brief van Vaudemont besteld. Zoals te Brussel aan de abt was verzekerd, riep die brief hem weg uit de abdij, maar na lezing zei hij koel dat die brief niets bevatte wat voor de abdij nuttig kon zijn. Zo ontnam hij ons de hoop dat wij de vrijheid hadden herwonnen.
20 dec. Maar de avond van de volgende dag bracht ook voor hem een verrassing toen Labertegus, de prefect van Zoutleeuw, hem streng waarschuwde dat hij en zijn Spaanse troepen Sint-Truiden ten spoedigste dienden te verlaten.
22 dec. Op zijn verzoek werd hem een kortstondig uitstel toegestaan om te vertrekken in de morgen van 22 december. Maar de dag tevoren reeds, op Sint-Thomas, tegen de middag werden de buitenwijken bezet door driehonderd Franse ruiters. De Spanjaarden trokken zich terug van de bewaking van de poorten en ruimden plaats voor de Fransen.
Burgemeesters en raadsleden verdienen blaam omdat zij de verdeling van de kwartieren overlieten aan de soldaten. Dit verklaart hoe, tegen de gewoonte in, de soldaten hun intrek namen op het begijnhof in de woningen van de begijnen en het klooster van Sint-Jan. Spoedig evenwel werd er orde op zaken gesteld en werd de schaamteloosheid bedwongen. Tegen de avond van die dag werden zes compagnieën voetvolk van het regiment van Navarra

naar de stad gestuurd om deze te beveiligen. Ze stonden onder commando van Souvré, een zwager van de markies De Louvois.
25 dec. Tijdens de vesperviering op kerstdag kwam de melding dat de muilezeldrijvers en de stalknechten van Souvré met heel hun gerei voor de poort van de abdij stonden, toegang eisten en met geweld dreigden als men hen niet binnen liet. De regent van het seminarie werd naar hen gestuurd, samen met dom Michel,[315] om aan de chef van de bevoorrading - bij hen commissaris genoemd - te vragen op wiens bevel dit gebeurde. Onmiddellijk kwam bij die man de gal boven en hij zei: "Dat is een overbodige vraag. Zorg dat uw poorten wat vlugger worden geopend als ge niet wilt dat ze worden ingebeukt en dat ons hele regiment binnen trekt. Hier moet niet gediscussieerd maar gehoorzaamd worden". Dit gesprek werd gevoerd op de onderste trede van het gemeentehuis. Terwijl de regent voorts de trappen besteeg, trachtte de commissaris hem dit te beletten met zijn geschreeuw. Hij ging zelf binnen in de schepenzaal, waar beide burgemeesters met d'Excel en Steck[316] aanwezig waren. Met zijn gezel, schout Vaes[317] en Martin a Speculo[318] trad de regent binnen in het kantoor van het gemeentehuis en zei aan secretaris Stas,[319] Jan Croechs,[320] Morren[321] en anderen, dat zijn heer weer te lijden had van nieuwe inkwartieringen. Toen de secretaris zich verontschuldigde door te zeggen dat het gebeurde op bevel van de burgemeesters, zei de regent: "Vermits het de taak is van het stadsbestuur te zorgen dat mijn heer geen last ondervindt, ben ik gestuurd om uit naam van mijn heer te protesteren tegen lasten die aan de abdij door uw nalatigheid worden opgelegd". Daarop

[315] Het was Michel Schroots, te Tongeren geboren op 5 januari 1646 en geprofest in 1664. In 1676 werd hij belast met het beheer van de graanzolders, de brouwerij en de bakkerij. In 1683 werd hij novicenmeester, in 1690 cantor, in 1693 econoom, in 1697 regent van het seminarie, in 1706 prior. Hij overleed op 30 december 1707.
[316] Excel was burgemeester van 2 mei 1677 tot 24 april 1678, Mathieu Steck stadsontvanger van 27 december 1676 tot 27 december 1680. Hij volgde Frans Putzeys op en werd zelf opgevolgd door Jacques van Schoor.
[317] André-Jan Vaes volgde op 7 mei 1678 schout Christiaan van den Edelbampt op. Hij deed afstand in 1680 en werd op 2 november van dat jaar vervangen door Willem van Vucht.
[318] Martin a Speculo was burgemeester van 16 april 1674 tot 28 april 1675.
[319] Stas was tweeënveertig jaar secretaris; zie noot 229 op p. 266.
[320] Jan Croechs vertegenwoordigde de garenhandelaren in de raad. Hij was op 24 april 1678 gekozen.
[321] Jan Morren was gelijktijdig met de vorigen in de raad gekozen als vertegenwoordiger van de ververs.

zei Stas: "Ik zal de burgemeesters roepen". Meteen trad de commissaris binnen, greep de regent bij de arm en schreeuwde: "Eruit!", maar de regent antwoorde hem: "Aangezien ik hier mijn heer vertegenwoordig, meen ik het recht te hebben hier aanwezig te zijn". Als razend snauwde de commissaris hem nu toe: "Als ik geen respect had voor uw gewijde staat, zou ik u met klikken en klakken uit dit venster werpen". De regent diende hem van antwoord dat hoger geplaatsten dan hij het laatste woord zouden hebben. Hij uitte zijn protest en ging heen. Toen de secretaris aanstalten maakte hem te volgen, werd hij door de commissaris tegengehouden, die hem zei in het verslag in te lassen, dat de inkwartieringen op zijn bevel waren toegewezen. Vervolgens opende de abdij haar poort, acht vendels van de bewakingsdienst trokken binnen en wachtposten werden uitgezet.

26 dec. 1678 In de morgen van de volgende dag trok Lieberg weg en maakte plaats voor Souvré, voor wie hij, daarin prins Vaudemont volgend, een noodlottig voorbeeld stelde door buiten alle recht om inkwartiering te eisen.

Welke plannen hij daarbij had of op wiens aanraden hij dat deed, weet God en Hij zal die misdaad aan het licht brengen, als Hij het moment gekomen acht om recht te laten geschieden. Zeker is in ieder geval dat gedurende drie dagen geheime vergaderingen werden gehouden, waarop de hevigste tegenstander van onze abdij, Stas, aanwezig was samen met d'Excel, Steck,[322] de burgemeesters en de commissaris van het regiment van Navarra. Het belangrijkste punt van hun bespreking betrof de inkwartiering van de soldaten, die ze over heel de stad wilden spreiden, en de mogelijkheid om geestelijken, net als het gewone volk, tot geldelijke bijdragen te verplichten.

26 dec. 1678 Tegen de avond van Sint-Stefanus nam Souvré bezit van de verdieping die Lieberg had verlaten.

Een distichon bewaart voor de komende generaties de herinnering aan deze feiten:

1678 MIttere LUX StephanI
TrUDonI sUeta Capones
implumes Gallos heu tulit illa dies.

[322] In de marge heeft Foullon bijgeschreven: "Steck est de Henry-Chapelle, est vennut à Saint Trond, at changé son nom de Pickerau en celui de Steck".

Het was gewoonte op Sint-Stefanus
kapoenen voor Trudo te brengen.
Ook nu bracht die dag ons hanen,
maar dan hanen zonder pluimen.[323]

29 dec. Op Sint-Thomas werd te Brussel de zo vurig gewenste vrede afgekondigd, maar de inwoners van het Land van Luik bleven ongelukkigerwijs uitgesloten. Voor hen betekende deze vrede een bittere ontgoocheling, want vreemd krijgsvolk bleef tot hun onheil samenzweren.

Te Sint-Truiden werd met Souvré, aan wie en aan wiens krijgsvolk maandelijks vijfduizend rijksdaalders waren toegezegd, een overeenkomst gesloten om de inkwartiering van de soldaten buiten de stad te houden. Ze werden, zoals dat eerder ook al het geval was met de Spanjaarden, dan wel afgeschoven op de inwoners van de wijken. Zo gaat het meestal: bij de machtigsten is meestal het minst te rapen.

1679 De aanvang van het jaar 1679, namelijk de vierde januari, bracht de uittocht van de Fransen uit Zoutleeuw. Omstreeks vier uur in de namiddag gaf Souvré gevolg aan de noodlottige suggesties van enkele kwaadwillige en ondankbare burgers en, onder voorwendsel dat hij de last van de abdij wilde verlichten, bracht hij van daar tien paarden en zes staljongens over naar de paardestal van het seminarie. De eigen paarden diende men daar onder te brengen in de retoricaklas. De tijd die nu volgde tot februari hielden ze niet op abdij en seminarie te onderdrukken. Vooral tegen het seminarie broeide een nog heviger onweer, aangewakkerd door venijnige laster tegen zijn regent. Alle maatregelen die waren ondernomen om de brutaliteit van de inwoners tegen hun heer te beteugelen, werden hem kwalijk genomen. Alle inspanningen die hij uit toewijding voor het gezag en voor de rechten van de abdij verrichtte, schreef men toe aan persoonlijke eerzucht: het gevolg was noodlottig. Toen Monceau als intendant naar Sint-Truiden kwam om de buitensporige rekwisities van de militaire prefecten te milderen, fluisterden zijn naaste medewerkers hem deze lasterlijke aantijgingen tegen de regent in het oor. Het seminarie werd daarvan het slachtoffer, want het werd bijkomend belast om behalve de tien paarden waarvan reeds sprake was, nog

[323] De toespeling ligt in de dubbele betekenis van gallus: haan en ook Galliër (= Fransman).

elf andere te voeden. Zoveel vermag naijver als woelzieke mensen de vrije teugel krijgen.

5 febr. 1679 Weer was 5 februari, de onfortuinlijke dag waarop drie jaar eerder de abt en zijn gezellen in gevangenschap waren weggevoerd naar Bergen op Zoom, een rampspoedige dag, thans ten gevolge van brand. Deze brand sloeg omstreeks het vijfde uur van de avond van zondag sexagesima door de open schouw van de bakkerij over op een partij hop. Hij verbreidde zich zo plotseling naar de zolders en een krachtige noordenwind wakkerde hem zozeer aan, dat het onmogelijk was het vuur in de kiem te smoren. De omvang van de ramp werd nog flink in de hand gewerkt door de nalatigheid en de paniek van onnadenkende portiers, die vergaten hun sleutels te brengen, zodat de poort gesloten bleef voor het volk dat wilde helpen. Toen het dan toch binnengeraakte was bijtende koude er de oorzaak van dat ladders en water te langzaam werden aangereikt, want de koude verkleumde en verstijfde de handen van de bereidwillige helpers. Eén dakwerker blonk toch uit door zijn ijver. Gezeten op de nok van het dak, waar een bakstenen muur een beschermende scheiding vormde tussen bakkerij en brouwerij, beveiligde hij onverdroten de brouwerij door overvloedig water te gieten op de vonken die de krachtige wind op de brouwerij blies. Zo werd hij de redder, niet alleen van de brouwerij, maar ook van de moutmolen en zelfs van het lager gelegen stadsdeel, dat zijn redding ook dankte aan de sneeuwlaag, die dikker dan andere jaren de daken bedekte. Af en toe voerden windvlagen brokken brandende houtskool als hagelbollen met zo'n grote kracht mee dat ze, naar men beweert, onopgebrand neerkwamen in Velm, dat op een goed uur afstand is gelegen. Intussen brandden alle werkplaatsen en zolders uit. Want door de wind vlamde het vuur dat men beneden onderdrukte boven weer op. Eindelijk, dank zij God en de hulp van de mensen, hield de brand op bij een kleine toren, die toegang verschafte tot de zolders.

De ravage strekte zich uit over een lengte van honderdzestig voet; het verlies aan graan bedroeg meer dan drieduizend sextaria; bovendien werd een grote hoeveelheid werktuigen, die in de werkhuizen en op de zolders waren geborgen, tot as herleid. Dat alles gebeurde onder het oog van de abt, voor wie dit de laatste tegenslag betekende en de voorbode van de dood, die nu spoedig zou volgen.

Hij leed onder deze gebeurtenis en zijn krachten, die reeds geruime tijd waren gehalveerd, verlieten hem nu zienderogen, hoewel hij zelf, en dat is het gevaarlijkste aspect van de ziekte, het niet besefte.

17 febr. 1679 Zijn geneesheer en de mensen die met hem waren begaan, verwittigden hem meer dan eens, dat hij zich zou voorbereiden voor de eindstrijd, maar onbekommerd voor het gevaar en gerust van geweten stelde hij het uit tot hij op de zeventiende van de maand, aan de haard gezeten, door een catarre[324] werd overvallen en plotseling omstreeks het zesde uur van de avond uit de levenden werd weggerukt.

18 febr. Zijn overlijden werd volgens het gebruik in stilte gehuld en de volgende dag, een zaterdag, werd hij na de uitvaartdienst in de crypte begraven tegenover het altaar van de H. Magdalena. Al tijdens zijn leven had hij die plaats voor zijn graf gekozen.

[324] Catarre wordt driemaal als doodsoorzaak van monniken tijdens de zeventiende eeuw vermeld. Het woord wordt gebezigd voor verschillende aandoeningen van de slijmvliezen. Het overlijdensbericht van abt Vandersmissen geeft volgende uitleg: "Abt Vandersmissen was aan het eind van zijn krachten na een geleidelijke uitputting ten gevolge van langdurige oorlogsmoeilijkheden, van een gevangenschap van vijf maanden en van een recente brand van onze graanschuren. Door pleuritis aangetast stikte hij door catarre tegen de avond van 17 februari 1679".

Zevende boek

Prelatuur van Servais Foullon 1679

Wie tot opvolger van de overleden abt werd verkozen, wanneer de verkiezing plaats vond en hoe ze verliep, zal het hierbij gevoegde verslag van de verkiezing u duidelijk maken.[1] Over de meeste andere tussentijdse gebeurtenissen zal het verslag van de kapittelvergaderingen, waarnaar ik verwijs, een betrouwbaar relaas brengen.[2]
De annalen heb ik naar best vermogen opgesteld en tot op deze dag bijgehouden. Indien er iets over het hoofd werd gezien, moet me dat zijn ontgaan, maar het zal gemakkelijk zijn dit relaas aan te vullen wanneer men constateert dat iets ontbreekt.
Ik neem mij voor van nu af aan een dagboek (diarium) bij te houden, niet langer geschiedenis te schrijven, maar stof aan te bieden voor het schrijven van een geschiedenis. Indien iemand deze taak dan op zich neemt, kan hij daaruit putten wat voor hem geschikt is.
21 febr. Op 21 februari kwamen hier raadsheer Foullon en de eerwaarde heer Johannes Veris, kanunnik van Sainte Croix, een officiaal van het aartsdiakonaat Haspengouw. Zij verrichtten een week lang nuttig werk. Het belangrijkste daarvan staat geregistreerd in het verslagboek van het kapittel.
22 febr. Op 22 februari werden veldmaarschalk Roses, Souvré en tien bataljonoversten hier op een feestdis vergast.
5 maart Op 5 maart werd een brief besteld van intendant Monceau. Hij gaf aan commissaris Borut opdracht abdij en seminarie te ontlasten van de stalling van de paarden van Souvré. Ook de

[1] Het proces-verbaal van de verkiezing werd niet opgenomen in de kroniek. De verkiezing vond plaats op 19 februari 1679. Aanwezig waren: Eucherius Reynaerts, prior, Placidus Pulinx, onderprior, Steven Proveneers, Gerard Olieslagers, Christoffel Hacken, econoom, Richard Gontier, Jan Hannotel, Nikolaas Plomptueux, Philippe Meurant, Pieter Neven, cantor, Bernard van Rethy, ondercantor, Lambert Munninx, koster, Benedictus Mannaerts, Hubertus van Gellicom, onderontvanger, Laurent Froidmanteau, Gregorius Putzeys, professor in de theologie, Ambrosius Pitteurs, Michel Schroets, Quintinus Martini, Theodard Hubens, Christiaan Timmermans, Godfried Cox, Martinus van der Engelen, priesters, Remi Colen en Remaclus Cartuyvels, subdiakens.
[2] Dit deel van de "Acta capitulorum" is evenwel verloren. Nummer 6698 van het Archief van de abdij van Sint-Truiden in het Rijksarchief te Hasselt bevat de akten van het kapittel van 1604 tot 1655; nummer 6699 bevat de akten van 1728 tot 1787.

burgemeesters gaf hij opdracht te zorgen voor de stalknechten en voortaan zelf in te staan voor het voer van de paarden. De volgende dag kwam de gemeenteraad samen en stuurde onze schout Vaes[3] naar Aken. Hij ontving daar een aantal instructies, waarvan hij de punten persoonlijk in een verslag noteerde. Het belangrijkste was dat hij alles in het werk diende te stellen om te verhinderen dat de paarden van Souvré ten laste van de stad zouden komen. Dat betekende dat ze nog langer in de abdij bleven.

7 maart 1679 Als ik het mij goed herinner, kwam schout Vaes op 7 maart omstreeks tien uur in de voormiddag bij mij. Hij begon met het goede nieuws dat we van de gehate paarden moesten worden verlost. Vervolgens vroeg hij me of hij voor mij niets kon doen te Maastricht, waar hij zijn broer[4] ging opzoeken. Ik vroeg hem de belangen van de abdij verder te behartigen. Daarop vertrok hij, zonder nog een woord te zeggen over zijn vorige reis of over de opdracht die hij ging vervullen. Toen hij onze kamer had verlaten, kwam onze ontvanger, de eerwaarde heer Hubertus,[5] binnen en zei dat de schout één van onze paarden vroeg voor zijn reis. Ik antwoordde hem dat ik wellicht op het einde van de week naar Luik zou gaan en dat ik een paard nodig had. Nauwelijks had onze goede gezant Sint-Truiden verlaten of het werd mij duidelijk hoe onbetrouwbaar hij was.

's Morgens kwam onze syndicus A Speculo, helemaal van streek, bij me en vertelde dat hij was ontboden door commissaris Borut, die hem verslag deed dat te Aken al onze overeenkomsten met de intendant in de war waren gestuurd. Hij trok de vrijstelling die was toegestaan weer in en beval dat alle paarden van Souvré hierheen zouden worden teruggebracht en dat de abdij bovendien duizend rijksdaalders diende te betalen.

Bijna op hetzelfde moment deelde Souvré hetzelfde mede aan Quintinus Bartholeyns. Hij legde alle schuld bij onze schout. Persoonlijk kwam hij het die voormiddag ook aan mij vertellen. Hij ging ongewoon heftig tekeer tegen de afwezige, omdat hij die

[3] Over schout André-Jan Vaes zie noot 317 op p. 309.

[4] De schout had drie broers: Renier-Gilles, geboren in 1643, later pastoor van Overrepen, Willem-André, geboren in 1637, licentiaat in de rechten, en Gillis, geboren in 1649.

[5] Hubertus van Gellicom, geboren in 1634 te Heusden, werd geprofest in 1654. Van 1654 tot 1661 studeerde hij aan de universiteit te Keulen. Hij deed in 1661 zijn eerste mis, werd ontvanger in 1679 en datzelfde jaar regent van het seminarie. Hij overleed in 1697.

dag de stad had verlaten, schuldbewust als de verrader van zijn heer de abt, aan wie hij trouw had gezworen.
Ook tegen de burgemeesters bracht hij allerhande beschuldigingen in en hij stelde hen verantwoordelijk voor het feit dat het onderhoud van de paarden ons werd opgelegd. Die verklaring werd afgelegd in de aanwezigheid van onze prior,[6] van onze syndicus en van schout De Tornaco.
Door een beroep te doen op burgemeesters en gemeenteraad verkreeg de abdis van Herkenrode[7] voor haar refugiehuis te Sint-Truiden[8] exemptie van militaire inkwartiering en voor de bewoners van het huis vrijstelling van karweien. Ook kreeg ze toestemming om tweemaal per jaar vrij van belasting bier te brouwen. In ruil voor deze exemptie beloofde ze de stad een eenmalige vergoeding van duizend gulden en twaalf of twintig eiken. De abdis nam op zich van de heren een bevestiging van deze gunsten te verkrijgen. Reeds op de middag van de dag, waarop deze regeling op het gemeentehuis was getroffen, brachten burgemeester Simons[9] en ex-burgemeester Stas me daarover verslag uit. Ik antwoordde hen dat een beroep doen op ondergeschikten om het voorrecht van exemptie te verkrijgen, al even dwaas was als bij een paard de toom aan de staart te bevestigen. Al even ongerijmd zou het zijn als de abdis werd vrijgesteld van inkwartiering, terwijl de heer van de stad die last nog altijd moest dragen, tenzij hij die ondergeschikten ook deemoedig benaderde om van hen een gelijke weldaad te verkrijgen. Trouwens, indien de abdis graag een voorrecht verwierf, dan moest ze daartoe de plichtplegingen volbrengen, dat wil zeggen: de gunst nederig van de heer afsmeken. Zij antwoordden mij dat de secretaris van de abdis terstond bij mij zou komen. Toen die dan kwam, liet de abdis zeggen dat zij dat nooit zou doen, aangezien hun refugiehuis even goed exempt was als de abdij te Herkenrode. "Dan is", zo zei ik, "uw betaling van duizend gulden ook overbodig". "Die doen we", zei hij, "om moeilijkheden te vermijden".
De volgende dag reikte de gewezen burgemeester Stas mij uit naam van de gemeenteraad een smeekschrift aan om de abdis de

[6] Prior was Eucherius Reynaerts; zie noot 278 op p. 290.
[7] De abdis van Herkenrode heette in die tijd Claude de Mérode. Zij was abdis van 15 november 1675 tot haar dood op 22 maart 1702.
[8] Gelegen in de Schepen Dejonghstraat; thans deel van het Sint-Trudo-Instituut.
[9] Jan Simons was tot burgemeester gekozen op 24 april 1678.

gevraagde gunst toe te staan. Maar omdat er slechts in algemene termen van exemptie sprake was en deze niet precies was omschreven, vroeg ik dat men het reces van de gemeenteraad zou toevoegen.[10] Dit werd gedaan. De clausule waardoor de abdis werd verplicht bekrachtiging te vragen van de heren, was eruit verwijderd. Vandaar dat er geen gevolg aan werd gegeven.
De abdis uitte haar verontwaardiging daarover aan mijn broer. Ze schreef hem dat ze had gehoopt op een vriendschappelijke omgang met mij, maar dat ze ontgoocheld was, omdat ik haar in deze zaak openlijk dwarsboomde. Zo meent deze sexe dat haar alles is toegestaan en dat haar niets kan worden geweigerd, zelfs niet als de aanvraag op hoogst oneerbiedige wijze wordt gedaan.[11]

[10] Het reces van de gemeenteraad was gedateerd op 20 maart 1679. De abdis beloofde duizend gulden te betalen en twaalf of twintig flinke eiken te leveren. Als compensatie erkende de stad, onder bepaalde voorwaarden, de immuniteit van het refugiehuis.
[11] Foullon begon nog een aantekening op 28 maart 1679, maar de zin is afgebroken en onvoltooid gebleven: "Toen tijdens een gesprek met Cox, drossaard van Gemert, baron Van Schenk ter sprake kwam...".

Index van plaatsnamen

met aanduiding van de ligging*

A

Aalst - deelgemeente van Sint-Truiden, 122, 174, 279, 303
Aarschot - stadje in het Hageland tussen Leuven en Diest, 92, 103
Aken - 13, 103, 134, 137, 146, 183, 191, 224, 305, 315
Alem - gemeente aan de Maas in Noord-Brabant, 61
Alpen - 59, 162
Amsterdam - 217
Andain - abdij van de H. Hubertus in de Ardennen, 9
Antwerpen - 97, 159, 246, 257, 258, 259, 297, 299
Argenteau - gemeente in de provincie Luik, 183
Ath - stad in Henegouwen, 100, 163
Atrecht (Arras) - in Noord-Frankrijk, abdij van Sint-Vaast, 38, 43, 131
Attenhoven - deelgemeente van Landen in Brabant, 98, 178
Aulne - cisterciënzerabdij in Henegouwen, 19, 40, 236
Averbode - premonstratenzerabdij in Brabant, 89, 90, 93, 96
Avesnes - stad in Noord-Frankrijk, 145
Avroy - zie Luik

B

Babylon - 269
Balen - gemeente in de provincie Antwerpen, 231
Barvaux - in Luxemburg, 84
Beerse - in Antwerpen, 231
Bergen (Mons) - in Henegouwen, 302
Bergen op Zoom - in westelijk Noord-Brabant, 16, 74, 229, 230, 232, 233, 236, 238, 240, 245, 246, 248, 257, 258, 260, 302, 312
België - Federale Staten of Verenigde Staten van, 82, 131, 135, 145, 146, 159, 161, 162, 165, 173, 189, 199, 217, 233, 238, 239, 246, 255, 260, 274, 299
Beringen - in de Limburgse Kempen, 165, 308
Bevingen - deelgemeente van Sint-Truiden, 117, 118, 127
Beverlo - in de Limburgse Kempen, 231
Bilzen - Limburgs stadje, 166, 305

* Sommige plaatsnamen en eigennamen komen zo talrijk voor dat het geen zin heeft naar de pagina's te verwijzen; ze worden aangeduid met passim. In dat geval zijn: Sint-Truiden, Luik, Frankrijk, Holland en Spanje.

Binche - in Henegouwen, 210
Bisceglia - bisdom in Italië, 68
Bolderberg - deelgemeente van Heusden-Zolder, 231
Boneffe - cisterciënzerabdij in Namen, 7, 8
Bonn - 65, 133
Borgloon - zie Loon
Borgworm (Waremme) - 126, 167, 177, 188
Borlo - gemeente Gingelom, 46, 99, 141, 142, 144
Bouillon - in de provincie Luxemburg, 264, 304
Bouvignes - in Namen, 165
Brabant - 21, 43, 79, 91, 96, 127, 129, 135, 145, 146, 164, 168, 173, 176, 180, 188, 198, 201, 202, 210, 221, 233, 261, 273, 274, 284, 295, 300, 306, 307
Bray-sur-Somme - in Noord-Frankrijk, 81
Breda - in Noord-Brabant, 226
Brecht - in Antwerpen, 231
Bree - in de Limburgse Kempen, 217, 286
Breisach - Rijnstad bij Freiburg im Breisgau, 193
Brussel - 13, 91, 92, 96, 112, 129, 145, 161, 165, 174, 176, 181, 182, 183, 186, 187, 198, 209, 210, 237, 239, 297, 299, 305, 306, 307, 308, 311
Brustem - deelgemeente van Sint-Truiden, 24, 35, 125, 128, 155, 161, 188, 193, 200, 213, 271, 279, 280, 284, 297
Budingen - deelgemeente van Zoutleeuw, 197
Bursfeld - bij Minden aan de Weser, congregatie van, 44, 52, 55, 61, 67, 76, 86, 87, 91
Buvingen - deelgemeente van Gingelom, 46, 99, 141, 144

C

Capelle la - stad in Picardië, 81
Cassel - in het noorden van Frankrijk, 273
Catalonië - provincie van Spanje, 281, 298
Catelet le - stad in Picardië, 81
Charleroi - in Henegouwen, 145, 163, 167, 174, 175, 183, 185, 189, 210, 257, 262, 272, 274, 275, 302
Charleville - in de Franse Ardennen, 186, 249
Chênée - Luik, 191
Chimay - in Henegouwen, 38
Condroz - streek tussen Namen en Dinant, 79, 91, 152, 184, 193, 305
Corbie - in Picardië, 81

D

Dalmatië - 120
Demer - rivier door Limburg en Brabant, uitmondend in de Dijle, 186, 188, 199, 213
Den Haag - zie 's-Gravenhage
Diest - stad in Brabant, 37, 71, 72, 130, 131, 186, 194, 215
Dillegem - norbertijnenabdij te Jette, 97
Dijle - 185, 186
Dinant - 184, 186, 187, 189, 190, 198, 211, 304
Donk - Herk-de-Stad, 75
Dordrecht - 237, 241
Duitsland - 13, 43, 53, 120, 131, 153, 183, 195, 229, 304
Duras - Sint-Truiden, kasteel van de heren van Duras, 11, 39, 69, 115, 116, 127, 158, 265, 281

E

Echternach - in het groothertogdom Luxemburg, abdij van de H. Willibrord, 160
Elzas - 193, 210
Enkhuizen - aan het IJsselmeer in West-Friesland, 236

F

Fleurus - in Henegouwen, 74
Florennes - benedictijnenabdij bij Namen, 20
Frankrijk - passim
Franchimont - Luik, 152
Fulda - benedictijnenabdij in Hessen, 197, 242

G

Geldenaken (Jodoigne) - in Waals-Brabant, 15, 165
Gelderland - 304
Gelmen - Sint-Truiden, 14
Gembloers (Gembloux) - in Waals-Brabant, 71, 92, 123, 140, 165, 184, 185
Germania superior - 15
Gete - rivier door Brabant en Limburg, 264
Gorsen - Sint-Truiden, 74, 262, 265, 285
Grave - stad aan de Maas in Noord-Brabant, 43, 187, 189
's-Gravenhage - Den Haag, 36, 38, 39, 40, 43, 47, 233, 235, 249, 264

Gulik - hertogdom, 305
Gulpen - in Nederlands-Limburg, 195

H

Haarlemmer Meer - 217
Hageland - streek tussen Leuven, Tienen, Diest, Aarschot, 43, 187, 197, 215, 263, 265
Halle-Booienhoven - Zoutleeuw, 69, 261
Halmaal - Sint-Truiden, 38, 43, 69, 110, 129, 173, 174, 177, 261
Ham - in West-Limburg, 93
Hamal - kasteel bij Tongeren, 264
Hamont - in Noord-Limburg, 43, 299
Hannuit (Hannut) - in de provincie Luik, 99, 184, 305
Haspengouw - streek tussen Samber, Maas en Demer, 37, 77, 121, 123, 125, 126, 167, 175, 177, 178, 184, 185, 186, 193, 276, 295, 308, 314
Hasselt - 14, 16, 89, 112, 126, 131, 134, 159, 164, 165, 166, 194, 213 en daarna passim
Heers - in Zuid-Limburg, 72, 83, 89, 123, 153, 229, 264
Helchteren - ten noorden van Hasselt, 23, 38, 79, 86, 90, 138, 221, 265, 271, 273, 285, 286, 303
Henegouwen - 15, 100, 185, 186, 302
Herentals - in de Antwerpse Kempen, 37
Herk-de-Stad - 75, 89, 160, 188, 213, 215, 216, 308
Herkenrode - met abdij voor cisterciënzerinnen, Hasselt, 14, 94, 142, 156, 231, 316
's-Hertogenbosch - 17, 43
Hessen - 134, 273
Heusden - in Noord-Brabant, 74, 132
Heylissem (Hélécine) - in Brabant, 140, 163
Hoegaarden - in Brabant, 176
Hoei (Huy) - in Luik, 39, 80, 120, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 199, 211, 221, 268
Hoepertingen - Borgloon, 121, 263
Holland - passim
Hollogne-sur-Geer - in Luik, 123
Hoogstraten - in Antwerpen, 14, 17, 43
Huybergen - in Noord-Brabant, 232

I

Italië - 40, 59, 60
Iburg - in diocees Osnabrück, 76
Ieper - 90, 91

J

Jeker - rivier in Limburg, 212, 305
Jemeppe - in de provincie Luik, 308
Jericho - 203
Jeuk - Gingelom, 19
Johannisberg - abdij in Rheingau bij Mainz, 76
Jupille - Luik, 121

K

Kalmthout - in de Antwerpse Kempen, 231
Kamerijk - Cambrai, aartsbisdom in Noord-Frankrijk, 35, 273
Kanne - bij Maastricht, 199
Kelmytia - bij Split in Dalmatië, 120
Kempen - streek in het noorden van Antwerpen en Limburg, passim
Kerkom - Sint-Truiden, 34, 141, 156, 157, 218, 303, 306
Kermt - Hasselt, 188, 287, 302
Keulen - 16, 47, 61, 65, 70, 75, 76, 82, 85, 140, 164, 165, 180, 191, 194
Kortenbos - Sint-Truiden, 95, 222, 223
Kozen - Nieuwerkerken, bij Sint-Truiden, 89, 93, 94, 95
Kreta - eiland, 161
Kuringen - Hasselt, 89, 93, 101, 223, 285

L

Lantin - bij Luik, 289
Lauw - Tongeren, 63
Leuven - 13, 35, 46, 53, 64, 79, 111, 131, 163, 186, 236, 258
Lier - in Antwerpen, 299
Limburg (Limbourg) - 90, 199, 200, 263
Lincent - in Luik, 211
Loon (Borgloon) - 6, 14, 20, 89, 123, 125, 127, 142, 193, 194, 215, 217, 279, 308
Loreto - 155, 161
Lotharingen - 80, 112, 113, 121, 125, 128, 129, 200, 274
Luik - stad, prinsbisdom, Land van Luik, passim
plaatsaanduidingen in de stad:
Avroy, 287
Citadel van Sint-Walburgis, 15, 136, 165, 196, 211, 244, 289
Publémont, 15
Sainte Croix, 314

Saint Gilles, 15
Saint Jacques, 8, 20, 34, 51, 84, 95
Saint Lambert, 11, 19, 24, 26, 32, 34, 39, 58, 59, 64, 65, 66, 76, 84, 105, 122, 135, 162, 189, 199, 221, 225, 244, 286
Saint Laurent, 15, 20, 45, 53, 95, 122, 226
Saint Martin, 143
Saint Paul, 226
Saint Pierre, 53, 67, 95, 225, 253, 287
Saint Remi, 287
Val Benoit, 15
Val Saint Lambert, 80

Lüneburg - 273, 284, 285, 286
Luxemburg - 92, 160

M

Maas - 13, 43, 80, 82, 121, 123, 166, 167, 174, 175, 180, 183, 184, 189, 190, 199, 200, 255, 263, 273, 280, 287, 305, 308
Maaseik - 13, 65, 193, 196, 273, 286, 304
Maastricht - 79, 87, 92, 99, 112, 120, 126, 134, 166, 167, 168, 173, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 183, 192, 193, 194, 195, 197, 199, 202, 208, 215, 229, 245, 251, 259, 261, 262, 263, 264, 267, 268, 270, 271, 272, 274, 275, 277, 278, 279, 280, 281, 283, 288, 289, 292, 294, 295, 297, 298, 302, 304, 305, 315
Mainz - 76
Malmédy - 167
Marchienne-au-Pont - in Henegouwen, 237, 245, 249
Marcinelle - in Henegouwen, 99
Maria-Laach - 163
Mariembourg - in Namen, 146
Mechelen - 66, 71, 90, 97, 184, 246, 279
Mehaigne - bijrivier van de Maas, 184, 305
Melveren - Sint-Truiden, 74, 129, 155, 162, 174, 175
Mielen-boven-Aalst - Gingelom, 20
Mol - in de Antwerpse Kempen, 231
Mont-Didier - in Noord-Frankrijk, 81
Montenaken - Gingelom, 11, 69, 99, 115, 121, 197, 278, 281, 305, 308
Mouzon - aan de Maas in de Franse Ardennen, 274
Muizen - Gingelom, 141, 143, 144
Münster - 119, 122, 273, 284, 304

N

Namen - 82, 99, 108, 165, 180, 184, 187, 197, 198, 214, 303
Navagne - tussen Maastricht en Visé, 183
Navarra - 308, 310
Nederlanden - 38
Neerlinter - bij Zoutleeuw, 197
Neerpelt - in de Limburgse Kempen, 33, 34, 298
Nevers - 101
Nijmegen - 244, 301, 302, 304
Nijvel (Nivelles) - in Waals-Brabant, 302
Noyon - in Noord-Frankrijk, 81

O

Oostende - 43
Ordingen - Sint-Truiden, 189, 193, 296
Oreye - tussen Sint-Truiden en Luik, 83, 212
Orsmaal - in Brabant bij Tienen, 264
Osnabrück - 80, 284
Ossero - bisdom in Italië, 45
Oudenaarde - Scheldestad in Oost-Vlaanderen, 186
Ourthe - bijrivier van de Maas, 191

P

Palts - 184
Parijs - 81, 184, 211, 249, 283
Peer - in de Limburgse Kempen, 90
Perwez - in Brabant, 184
Philippeville - in Namen, 146
Pietersheim - Lanaken in Limburg, 161
Piéton - bijrivier van de Samber, 185
Polen - 101
Provins - bij Rijsel, 38, 43
Pyreneeën - 145

R

Ransberg - Linter bij Zoutleeuw, 198
Regensburg - 40
Rekem - aan de Maas in Limburg, 280
Retie - in de Antwerpse Kempen, 231
Rijkel - Borgloon, 263

Rijn - 13, 52, 166
Roermond - 52, 273, 286
Rome - 19, 22, 27, 32, 36, 58, 59, 62, 64, 67, 76
Roye - in Picardië, 81
Rummen - in Brabant, 284
Rutten - Tongeren, 173

S

Saint Denis - bij Bergen (Mons), 302
Saint Denis - in Frankrijk, 75
Saint Ghislain - in Henegouwen, 286
Samber - bijrivier van de Maas, 145, 167, 215, 236
Scherpenheuvel - bij Diest, 90, 130, 131
Sedan - 184, 193, 274
Seligenstadt - in Hessen, 76
Seny - in de provincie Luik, 22, 79, 91, 100
Siegburg - bij Keulen, 137
Sint-Lambrechts-Herk - Hasselt, 223
Sint-Omaars (Saint Omer) - in Frans-Vlaanderen, 273
Sint-Truiden - passim
enkele plaatselijke namen:
Begijnhof, 98, 99, 296, 308
Bernissem, 127, 135, 254
Brukske, 127, 155, 192
Engelbampt, 106, 107
Guvelingen, 96
Meysbroek, 96, 129
Nieuwenhoven, 10, 43, 62, 74, 81, 85, 105, 106, 126, 129, 135, 136, 138, 141, 164, 174, 181, 183, 185, 198, 222, 265, 272, 299
Nieuwenhuizen, 98
Schurhoven, 109, 127, 296
Sint-Anna, 261
Sint-Gangulfus, 81
Sint-Jansbroek, 10
Speelhof, 10
Staaien of Staden, 34, 106, 129, 137, 213, 281
Stapelwijk, 294
Stenaart, 21, 81, 122
Straten, 127, 160, 168, 176, 201, 202
Terbeek, 112, 285
Terbiest, 105
Zerkingen, 118, 122
straten, pleinen en beken:
Cicindria, 9, 110, 111, 114, 117, 118, 205, 270

Goot, 281
Kerkhof, 61, 98
Marktplein, 150, 154, 157, 159, 214
Plankstraat, 150
Raam, 201, 202
Sint-Nikolaasbron, 118
Spaanse brug, 189
Zoutstraat, 150, 270
poorten en torens:
Arck, 205
Brustempoort, 82, 87, 121, 122, 161, 200, 203, 204, 205, 206, 271, 279
Clockempoort, 204, 206
Comesgat, 118
Nieuwpoort of Hasseltse poort, 122, 203, 204, 205, 206
Quaede toren, 205
Riddertoren, 205
Sint-Gangulfuspoort, 116, 126, 204, 205
Stapelpoort, 87, 92, 119, 145, 153, 154, 159, 160, 204, 206, 296, 297
Vissegat, 109, 203
kerken:
Abdijkerk met kapel van het H. Kruis, 40, 55, 61 en de crypte van O.-L.-Vrouw, 28
Klerkenkapel, 24
O.-L.-Vrouwekerk, 15, 45, 61, 75, 96, 105, 136, 147, 157, 251, 292
Sint-Gangulfus, 81
Sint-Jan, 205, 308
Sint-Marten, 281, 294, 296
Sint-Nikolaas, 118
Sint-Pieter, 98
huizen:
Hospitaal, 77
Kerker, 46
Refugiehuis van Herkenrode, 316
Seminarie, 33, 34, 35, 69, 72, 75, 111, 132, 141, 148, 150, 151, 154, 157, 158, 160, 202, 212, 218, 238, 260, 282, 290, 309, 311, 314
kloosters:
Begijnhof van Sint-Agnes, 98, 99, 296, 308
Benedictijnenabdij of Abdij van de H. Trudo, passim
Benedictinessen te Nonnemielen, 194, 296
Bogaarden, 34, 81, 148, 151
Capucijnen, 67, 72, 75, 111, 151, 152, 204, 279

Capucinessen, 85, 164
Cisterciënzerinnen te Terbeek, 112, 285
Duitse Orde, Commanderie van Bernissem, 127, 135, 254
Grauwzusters, 81, 152
Jezuïeten, 33, 69, 85, 100, 103
Minderbroeders, 101, 116, 153, 154
Sepulchrijnen of Zusters van het H. Graf of van Jeruzalem, 12, 46, 164, 251
Zusters van Stenaart, 21, 81, 122

Sint-Vaast - abdij te Atrecht, 38, 43
Sittard - 304
Soissons - 81
Spa - 138
Spanje - passim
Spiers - 224
Split - in Dalmatië, 120
Stavelot - 137, 163, 167
Stevoort - Hasselt, 194
Stokkem - aan de Maas bij Maaseik, 13, 166, 273
Straatsburg - 15, 16, 145, 177, 269

T

Terlamen - Zolder, 6, 156
Tholen - Zeeuws eiland aan de Oosterschelde, 164
Thuin - in Henegouwen, 215
Tienen - 43, 57, 79, 129, 137, 146, 152, 164, 198, 202, 212, 259-264
Tihange - bij Hoei, 191
Tilff - aan de Ourthe bij Luik, 221
Tongeren - 13, 43, 61, 63, 84, 140, 165, 166, 167, 168, 173, 175, 176, 177, 179, 192, 216, 262, 264, 275, 276, 278, 279, 281, 298, 307
Tongerlo - premonstratenzerabdij, 231
Trente - 20, 32, 33, 34, 39, 45
Trier - 210
Troje - 268, 275
Turnhout - in de Antwerpse Kempen, 231

U

Utrecht - 21, 217

V

Valencia - 134
Valenciennes - in Noord-Frankrijk, 273
Valkenburg - 167
Velm - Sint-Truiden, 127, 189, 312
Venetië - 101
Venlo - 200
Vercelli - bisdom, 33, 39
Veurne - in West-Vlaanderen, 145
Villers - abdij, in Waals-Brabant, 8, 97
Visé - Maasstad tussen Luik en Maastricht, 166
Vlaanderen - 71, 161, 176, 180, 307
Vlierbeek - benedictijnenabdij bij Leuven, 31, 63, 83, 84, 90, 91, 92, 140, 230, 233, 258
Vliermaal - tussen Tongeren en Hasselt, gerechtshof, 104, 111, 142, 194

W

Waremme - zie Borgworm
Waroux - 8 km ten noordwesten van Luik, 218
Waver - in Waals-Brabant, 184
Webbekom - bij Diest, 72
Weert - in Nederlands-Limburg, 73
Wenen - 238, 239, 261
Werden - in Pruisen, 77
Wijchmaal - in de Limburgse Kempen, 90
Wijer - Nieuwerkerken, 101
Wilderen - Zoutleeuw, 297
Woerden - bij Utrecht, 166

Z

Zeeland - 164
Zepperen - Sint-Truiden, 284, 297
Zichem - bij Diest, 39
Zoutleeuw - 15, 37, 79, 162, 163, 165, 181, 183, 197, 198, 209, 216, 245, 254, 264, 271, 283, 285, 289, 294, 295, 297, 298, 299, 300, 303, 308, 311
Zuiderzee - 216

Index van persoonsnamen

A

Adrianus VI, paus, 21
Agurto Francisco d', aanvoerder van de Spaanse ruiterij, 173, 174, 197
Albergati Antonius, bisschop van Bisceglia, nuntius te Keulen, 68
Albrecht, aartshertog, soeverein van de Zuidelijke Nederlanden, 43
Albret, zie Bouillon
Aldobrandini, kardinaal, protector van het Duitse volk, 48
Alexander VII, paus, 131
Alva, 13, 15
Ambrosius H., 24
André, dienaar van de abt, 235
Andries Engelbert, priester, 78
Ans Charles d', burgemeester te Luik, 192, 196, 211
Antonius van Bergen, 52ste abt te Sint-Truiden, 147
Apollo, zonnegod, 133
Architophel, verrader van David, 15
Arnold van Eynthout, abt van Sint-Geertrui te Leuven, 46
Attenhoven Godfried van, schepen van het Hoog Gerechtshof te Luik, 98
Attila, 179
Augustijnen te Hasselt, 134, 219, 223, 230
Auvergne graaf van, 302
Axelius Honorius, procurator van de abdij bij de Curie te Rome, 41, 52

B

Baden Bernard van, kardinaal, abt te Fulda, 189, 190, 195, 196, 197, 242, 248, 251, 268
Bailhe Jean de, kanunnik van Saint Pierre, 68
Bailhe Mathias de, kanunnik van Saint Pierre, 68
Balthasar, abt van Sankt Martin te Keulen, 55
Bandini Octavio, kardinaal, 47, 66, 67, 70
Banx Johannes, deken van O.-L.-Vrouw te Sint-Truiden, 105, 164
Baraset, samenzweerder te Luik, 133
Baronius Caesar, kardinaal, 47
Bartholeyns Quintinus, monnik, 315
Bartholeyns Remaclus, monnik, ontvanger, 106, 107, 157, 292
Bataven = Hollanders, 82, 167, 174, 199, 274, 286, 297, 301, 303, 305, 307
Beck, baron, bevelhebber te Zoutleeuw, 181, 182, 185
Beieren, prinsbisschoppen te Luik, gerangschikt onder hun voornamen Ernest, Ferdinand, Maximiliaan
Bellarmini Roberto, kardinaal, 47, 54, 66, 70
Bellefont Bernardin de, maarschalk van Frankrijk, 183
Bellefontaine, hertog van, prefect van de Condroz, 152, 159
Bellenroxius Johannes, stadsontvanger, 85, 87
Benedictus H., 18, 85, 86, 87, 133, 160, 197
Bergaigne Jozef de, aartsbisschop te Kamerijk, 119
Bergen Antoine van, markies, vader van de bisschop, 21
Bergen Antonius, abt te Sint-Truiden, 147
Bergen Johannes, broer van de bisschop, 21
Bergen Robert, bisschop van Luik, 7, 21, 22
Berlaymont Henri de, verdediger van de citadel te Dinant, schout te Luik, 13, 184
Berlo, Luiks baron, 211
Berlo, gouverneur van Bouillon, 264
Betanië, Zusters van Betanië te Zoutleeuw, 165

Betten Leonard, 56ste abt te Sint-Truiden, 27, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 61, 62, 66, 68, 82, 83
Beverning Hieronymus van, onderhandelaar voor de Staten-Generaal van de Verenigde Provincies, 146, 233
Binkum Frans, monnik te Sint-Truiden, 160
Blancart, commissaris in het Duitse leger, 77
Blanchet Lotharius, kardinaal, 59
Blavier Jean-Antoine, wijbisschop van Maximiliaan, 140, 164
Blisia a, burgemeester te Luik, 86, 142
Blocquerye Christoffel van, 55ste abt te Sint-Truiden, 6, 7, 8, 10, 12, 15, 16, 17, 18, 20, 25, 27, 28, 30, 32, 36, 38, 118, 226
Blocquerye Christoffel, kanselier van de prinsbisschop, 105
Blocquerye Gertrudis, 26
Blocquerye Gilles, zie Bobelon
Blocquerye Jan, vader van de abt, 6
Blocquerye Jan, neef van de abt, 16
Blocquerye Laurent, broer van de abt, 6
Blocquerye Nicolas, broer van de abt, 6
Blocquerye Philippe, schepen te Sint-Truiden, 118
Blocquerye, moniale, 156
Bobelon Gilles, ook Blocquerye, kanunnik van Sint-Lambertus, 25, 26
Bobelon Jan, vader van Gilles, 25
Bocholtz Edmond-Godfried von, landcommandeur te Alden Biesen, 136, 194
Bocholtz Ferdinand, aartsdiaken van Brabant, 105
Bocholtz Godfried, heer van Oreye, burgemeester te Luik, 83
Boenten Nikolaas van der, herrieschopper, 148, 152
Boenten van der, burgemeester, 122
Bombrouckx, inwoner van Sint-Truiden, 254
Bonhomme Jean-François, bisschop van Vercelli, nuntius te Keulen, 33
Boonen Jacob, aartsbisschop te Mechelen, 91
Borcht Herman van de, vaandrig van de kruisboogschutters, 104
Borghese Camillus = Paulus V, 48, 52, 66, 73
Borghese Scipio, wijbisschop te Luik, kardinaal, 47, 66, 70
Bouckaert Judocus, bisschop van Ieper, 90
Bourbon, zie Condé
Bourlette Adriaan, gevierendeeld als ketter, 17
Borut, commissaris in het Franse leger, 314, 315
Bosch Jan, herrieschopper, 153, 159, 164
Bouillon Theodoor de la Tour d'Auvergne, kardinaal van Bouillon, 166, 178, 199, 202, 204
Bouillon Frederik, hertog, kolonel bij de Franse cavalerie, 176
Bournonville de, veldmaarschalk in het keizerlijke leger, 184
Boux, officier in het Franse leger, 303
Bouckx, officier in het Hollandse leger, 237
Brandenburgers, 280, 302
Breedzips Jan, monnik, 29, 30
Bretesch la, commandant bij de Franse cavalerie, 195
Brezé, maarschalk in het Franse leger, 79
Brezips Willem, kanunnik van O.-L.-Vrouw, 33
Bromseus, officier in het Hollandse leger, 261
Brumsel, aanvoerder van een Hollandse legerafdeling, 214
Brussel Remigius van, 256
Brussel Willem van, 53ste abt, zie Willem, 28, 44
Bruyninx, volksleider, 124, 125, 130
Buffalo, kardinaal 53
Buisson, kapitein bij het garnizoen te Hoei, 221
Burcht van den, inwoner te Sint-Truiden, 136

C

Cacket, sergeant in het Hollandse leger, 287
Cackelarts Christiaan, ketter, 17
Calvo, Frans kapitein, prefect te Maastricht, 262, 264, 278, 279, 281, 294, 297, 298
Calvijn, 9, 269
Camprichius, zie Krambrich
Caninius, Romeins consul, 108
Canischi, aanvoerder van de Duitse bezettingstroep te Dinant, 186
Caprara, keizerlijk gezant te Brussel, 249, 250, 268
Capucijnen te Tienen, 164
Caraffa Aloysio, nuntius te Keulen, 76
Caransius, vertegenwoordiger van de Spaanse koning te Luik, 108, 109
Carondelet Jacques de, kanselier van de prinsbisschop, 40, 41, 47
Carozius, gevolmachtigde van de prinsbisschop te Brussel, 237
Cartuyvels Pieter, pastoor van Sint-Marten, 163
Carrières des, Frans zaakgelastigde te Luik, 216
Castel Rodrigo Francisco, gouverneur van België, 145, 146
Cerffuis Arnold, dienaar van de bisschop te Luik, 86
Chamilly Noël = markies Bouton, Frans bevelhebber te Grave, 187
Chapeaville Jean, vicaris van de bisschop, 17, 53, 64, 68
Charneux de, raadsman van de prinsbisschop, afgevaardigde voor de onderhandelingen te Nijmegen, 304
Chatillon de, zie Colligny, Frans maarschalk, 74
Chavagnac, legeraanvoerder van de keizerlijke troepen, 179, 191, 192, 193, 194, 195, 228, 268
Chêne du, intendant van graaf Nassau, 235, 236
Chevet, aanvoerder van de cavalerie van de Lüneburgers, 285, 286
Chimay, prinses van, 38
Chiroux, partij te Luik, 79
Chokier Jean de, vicaris van de prinsbisschop, 94
Cholin Jean, kanunnik van Sint-Lambertus, 65, 67
Christoffel van Blocquerye, abt, zie Blocquerye
Christoffel, overloper naar de Hollanders, 92
Cilis Gerard, regent van het seminarie, 111
Clemens VIII, paus, 41, 48, 66
Clemens X, paus, 161
Cleuren Jacob, vuurwerkmaker te Hasselt, 159
Clotius la, Frans ruiterij-officier, 127, 129
Clutinx, gehangene, 120
Colchon Leon, abt te Seligenstadt, president van de Congregatie van Bursfeld, 75, 87
Colen, rechtsgeleerde, 290
Colen, apotheker en commandant van de oude kolveniers, 290
Colen, inwoner van Sint-Truiden, 109
Colligny, Frans maarschalk, 79
Colombo, aanvoerder van de Franse ruiterij, 283
Condé prins Louis de, 15, 125, 127, 129, 183, 184, 185, 186, 188, 201, 204, 210
Conrardi, rechtsgeleerde te Luik, 143, 277
Coriolanus Garzadero, nuntius te Keulen, 41, 45
Courcol de, intendant van de Spaanse troepen, 198, 214, 215, 299
Courrier, aanvoerder in het Spaanse leger, 194
Créqui de, Frans maarschalk, 198, 210, 274
Croechs, garenhandelaar, 309
Croy Jacoba, moeder van bisschop Robert van Bergen, 21
Cruls Michaël, heelmeester, 151
Cruls Nikolaas, heelmeester, 267
Cuyckius Bruno van Utrecht, monnik te Sint-Truiden, 62

D

Dalem van, herrieschopper, 152
Damen Christoffel, deken van O.-L.-Vrouw, 105
Damen Hendrik van Mierlo, kanunnik van Sint-Lambertus, inquisiteur, 11
Delrez, secretaris van de lagere clerus te Luik, 225
De Wit Johan, Hollands raadspensionaris, 146
Dickvelt, Hollands onderhandelaar te Marchienne-au-Pont, 249, 256, 268
Dirix, herrieschopper, later minderbroeder, 153
Dormaal Laurent, schepen te Luik, 98, 106
Dormaal Raphaël, schout van de bisschop te Sint-Truiden, 51, 73
Draeck Martinus, monnik te Sint-Truiden, wordt abt te Gembloers, 71, 79, 80, 92, 112, 117, 123
Duchateau, aanvoerder van een volksleger in Haspengouw, 121, 122
Duffius Franciscus, schout van de bisschop, 46, 58
Dullarts, schout te Halmaal, 69
Durfort, Jacques de, hertog van Duras, maarschalk van Frankrijk, 174

E

Edelbampt Christiaan van de, schout van de abt, 149, 151, 157
Edelbampt Joris van de, burgemeester te Sint-Truiden, 93, 150
Edelbampt Filip van de, schout van de bisschop te Sint-Truiden, 86, 87, 88, 90, 102, 103
Egmond graaf van, 74
Egyptenaren, 69
Elbrechts Sebastiaan sr, ontvanger van belastingen, 283, 288
Elbrechts Sebastiaan jr, kapitein van de burgerwacht, 283, 288
Elderen van, boerenjongen, 155
Elderen George de Renesse van, gouverneur te Stokkem, 273
Elderen Jean-Louis van, deken, later bisschop van Luik, 226
Elsrack Egidius, monnik, 29, 30
Enckevort Petrus van, neef van de bisschop, 21, 22, 23
Enckevort Willem van, aartsbisschop te Utrecht, 21
Epinoy, prins van, 73
Ernandes, Spaans prefect te Zoutleeuw, 294, 295
Ernest van Beieren, prinsbisschop te Luik, 24, 36, 39, 43, 48, 56
Ertwech Anne van de, 135
Ertwech Sophie van de, moeder van abt Hubertus van Suetendael, 42
Erwitz, commandant in het Duitse leger, 77
Erwitz Ferdinand, zoon van de vorige, wordt abt te Werden, 77
Estrades Godfroid d', Frans gouverneur te Maastricht, 192, 195, 196, 197, 201, 208
Eucherius H., 119, 281
Everaerts Corneille, schepen te Sint-Truiden, 198
Excel Laurent, burgemeester te Sint-Truiden, 290, 291, 292, 294, 301, 309, 310
Eyckar, Hollands commissaris te Hasselt, 218, 219, 220, 224, 227, 228, 237, 240, 241, 243, 248, 250, 253, 254, 256, 257, 258, 259, 267
Eynatten Arnold van, heer van Thys, 81
Eynthout Arnold van, abt van Sint-Geertrui te Leuven, 46

F

Fabert Abraham, Frans maarschalk, 129
Fanchon Martin, abt van Saint Jacques, 51
Favillon François, kanunnik van Sint-Lambertus, 19

Ferdinand van Beieren, prinsbisschop te Luik, 64, 67, 69, 72, 73, 80, 83, 84, 85, 120
Feuillade de la, Frans maarschalk, 200, 201
Fléron de, kapitein bij de cavalerie te Luik, 125
Fosse de la, Antoine d'Oyembrugge de Duras, kanunnik van Sint-Lambertus, Luiks afgevaardigde voor de onderhandelingen te Nijmegen, 304
Foullon Erasme, halfbroer van de kroniekschrijver, schepen van het Hoog Gerechtshof te Luik, raadsman van de prinsbisschop, 92, 98, 106, 110, 111, 166 (hoewel de tekst Erard vermeldt), 287, 314
Foullon Servais, de kroniekschrijver, regent van het seminarie, tenslotte 61ste abt; zijn naam is alleen op p. 157 vernoemd; zelf spreekt hij van de regent, van iemand, van ik.
Fraipont, aanvoerder van een Hollands regiment, 287
Frangipani Octavius, bisschop van Cajazzo, nuntius te Keulen en te Brussel, 41, 45, 47
Frans van Lotharingen, broer van Karel II, 131
Frederik III, keizer, 50
Frentzen, Hollands legeraanvoerder, 303
Froidmont Libert, deken van Sint-Pieter te Leuven, meteoroloog, 54, 91, 100
Fumalius, kanunnik te Luik, 68
Furius, prefect te Zoutleeuw, 271
Furstemberg, bisschop van Straatsburg, 133, 137, 155, 162, 177

G

Galliërs = Fransen, 307
Gallio Marco, nuntius te Keulen, 140
Gandanus Cornelius, kanunnik van Saint Barthélémy, inquisiteur, 11
Garzadero, zie Coriolanus, nuntius te Keulen, 41, 45
Garesta Robert, abt te Vlierbeek, 133
Geertrui, abdij van Sint-Geertrui te Leuven, 46, 53
Gellicum Huvert van, ontvanger van de abdij, 305
Geldes Jean-René de, schepen te Vliermaal, 194
George, zie Sarens, 54ste abt, 7, 21, 28
Gerardus, abt te Deutz, 55
Germeys Hubertus I, 58ste abt, 34, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 82, 83, 84, 139, 141, 142, 300
Germeys Jacobus, broer van de abt, deken van O.-L.-Vrouw, 75
Geuzen, 12, 165, 174
Gielkens Reinier, ketter te Hasselt, 166
Gijseleers Gisbert, schout te Borlo, 142, 143
Gilles Lambrecht, abt van Saint Jacques, 84
Giroul Gilles, schout te Kermt, 287
Giurus, kardinaal, 47
Govaerts Hubert, schout van de abt, 88, 113, 142, 144
Govaerts Jan, burgemeester te Sint-Truiden, 208
Govaerts, rechtsgeleerde, 143
Grandjon, Hollands dragonder, 296
Graty Mathieu, burgemeester te Luik, 187
Gravelli de, gezant van de Franse koning, 237, 249
Gravia de, markies, proprefect van de keizerlijke ruiterij, 236, 239
Gravia de, keizerlijk gezant, 247
Grignoux, partij te Luik, 79
Gritte, kolonel in het leger van de bisschop, 129, 130
Gryttius, ronselaar van soldaten, 93, 101
Groesbeek Gerard van, bisschop te Luik, 11, 13, 19, 40
Groesbeek Paul-Jean, kanselier van de prinsbisschop, 107
Groesbeek, baron, legeraanvoerder, 38

Groesbeek, proost van de kathedraal te Luik, 199
Groutaers, 229, 230
Gulick, wachtoverste bij de Hollanders, 230

H

Hacken Pierre, uitbater van het Vrijhuis van de abdij, 293, 300
Hacken, secretaris van de secundaire clerus te Luik, 225
Hacken Maurus, econoom van de abdij, 136
Ham, baron van, 93
Haneffe de, burgemeester te Sint-Truiden, 102, 104, 106, 108, 110, 112, 113, 117
Haneffe Egidius de, dienaar van schepen Foullon te Kermt, 287
Haultepenne Antoine de, heer van Barvaux, 84
Haultepenne, commandant van de citadel te Dinant, 184, 186, 187
Haxhe Arnold de la, aartsdiaken van Haspengouw, 141
Haxhe Bertrand de la, aartsdiaken van Haspengouw, 141, 142
Heers Leonard van, regent van het seminarie, 111
Hendrik II, koning van Frankrijk, 184
Hendrik, hertog van Limburg, 90
Hendrik Natalis, abt van Saint Laurent, 20, zie ook Natalis
Hennet Jacques, burgemeester te Luik, 121
Hennuyer, schepen te Sint-Truiden, 270, 277, 278, 279
Herkenrode, inwoner te Sint-Truiden, 136
Herman Rave, abt van Saint Jacques, 8, 20, zie ook Rave
Heukelom van, afgevaardigde van de Staten van Brabant, 240, 242
Heusch Hendrik van, burgemeester te Sint-Truiden, 93, 102, 104, 107, 108, 110, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 156, 162
Heusden van, herrieschopper, 153
Heusdens Herman, burgemeester te Sint-Truiden, 155, 161
Heyden baron, aanvoerder van de Brandenburgers, 280
Hinnisdael Melchior, raadsman van de prinsbisschop, 67
Hoffweg, bevelvoerder te Bergen op Zoom, 229, 232, 233, 234, 235, 237, 241, 243, 248, 257
Hohenzollern von, kardinaal, 76
Holinghofen, baron, 80
Hoebroex Balthasar, nachtwachter, 87, 88
Horion Koenraad de, drost te Montenaken, 11
Horne Joannes, aanvoerder van de Hollandse krijgsvloot, 243
Hubertus I, abt, zie Germeys
Hubertus II, abt, zie Van Suetendael

I

Ischirus Christiaan, leraar, 6
Isola François de l', keizerlijk gezant, 173, 179, 192
Italianen, 39, 43, 60, 137, 174
Ivoye, kwartiermeester van het Hollands leger, 212, 243

J

Jadoul Theodoor, leraar, 111
Jamars, burgemeester te Luik, 108
Jamart Lambert, procurator van de Congregatie van Bursfeld te Rome, 76
Jamart, aanvoerder van Luikse troepen te Tongeren, 173
Jamart N., Hasselaar, 166
Jansonius Jacob, deken van Sint-Pieter te Leuven, 63, 64
Jegers Beatrix, adellijke dame, 163
Jeremia, 201
Jezuïeten, 33, 69, 70, 85

Joden, 161
Johannes Lamock, abt van Saint Hubert, 20
Johannes de Rijke van Oudenaarde, prior, 7
Juan van Oostenrijk, 131
Jugius van Jeuk, rechtsgeleerde, 19

K

Karel II, koning van Engeland, 250
Karel IV, keizer, 50
Karel V, keizer, 50
Karel de Stoute, hertog van Bourgondië, 13
Karel IV, hertog van Lotharingen, 123, 128, 129, 200, 274
Karmelieten, 137
Kempen Judocus van de, bontwerker, 108
Kempt van de, nietsnut, 148
Kerkom Arnold van, heer van Kozen en Wijer, 89, 215
Kneiph, baron, 254
Krambrich Johan, ook Camprichius, keizerlijk gevolmachtigde te 's-Gravenhage, 173, 233, 238, 240, 246, 247, 249, 260, 261
Kreeft Jan van de, schepen te Sint-Truiden, 110
Kreeft Sylvester van de, Tienenaar, neef van abt Van der Smissen, 259
Kreeft van de, schout van de prinsbisschop te Sint-Truiden, 148, 150, 158

L

Labertegus, aanvoerder van het Franse garnizoen te Zoutleeuw, 298, 299, 300, 309
Lambrecht Gilles, abt van Saint Jacques, 84
Lambrechts, notaris, 52
Lambrechts, herrieschopper, 152
Lamboy, graaf de, 111, 112, 113, 119, 130
Lamergelinus, kanunnik van Sint-Lambertus, 286
Lamock Johannes, abt van Saint Hubert, 20
Langenaeken Willem, kanunnik, 173
Langenaeken Willem, oom van de vorige, stichter van het college te Tongeren, 173
Lassens Leonard, ontvanger van belastingen, 163
Laurentianus, monnik, 42
Laurentius van Zepperen, dienaar van abt Blocquerye, 16
Lavergnius, aanvoerder bij de Hollandse infanterie, 261
Leo XI, Alexander da Medici, paus, 48
Leonard Betten, zie Betten, abt
Leopold-August, keizer, 224, 228, 238
Leopold, aartshertog van Oostenrijk, gouverneur-generaal van de Zuidelijke Nederlanden, 129, 130, 131, 135
Lieberg, baron, Spaans legeraanvoerder, 307, 308, 310
Lier Emmanuel van, gezant van de Spaanse koning bij Oranje, 233, 246
Lintermans Adriaan, burgemeester te Sint-Truiden, 104, 109, 300
Liverlo François de, burgemeester te Luik, 108
Liverlo Lambert de, kanselier van de prinsbisschop, 161
Liverlo, spotnaam, 125
Lodewijk XIV, 161, 163, 165, 207
Lonchinus, prior van de augustijnen te Hasselt, 223
Loon Martin van, bastaard van graaf Arnold V, 6
Lotharingers, 119, 123, 127, 215
Louvois, kanselier van Lodewijk XIV, 176, 177, 201, 202, 203, 204, 206, 207, 309
Loye Godfried van de, kapelaan van Sint-Gangulphus, 46
Lucia H., 154
Lummen Willem van de Marck, hertog, Geuzenleider, 14
Luxemburg François de Montmorency, hertog van Luxemburg, maarschalk van

Frankrijk, 179, 180, 202, 208, 210, 274, 302, 305
Lynden Charles de, aartsdiaken van de Ardennen, 105
Lynden Ferdinand de, schout te Luik, 134

M

Male Aurelius van = Malinez, lid van de Hoge Raad van de Nederlanden, 97
Malvoisin, bevelhebber bij de Hollandse cavalerie, 229
Manderus, procurator te Rome, 65
Mansfeld Karel, legeraanvoerder onder Parma, 35, 36, 74
Marchin de, Frans veldmaarschalk, 93
Marck Erard van de, bisschop van Luik, 7
Maret Leonard, samenzweerder te Luik, 133, 134
Margaretha van Parma, landvoogdes, 12
Margelle de la, kanunnik van Sint-Lambertus, 219, 220
Martinus, inwoner van Kerkom, 162
Martinus, rekwisiteur van het Spaanse leger te Zoutleeuw, 216
Maximiliaan I, keizer, 50
Maximiliaan van Beieren, prinsbisschop, 120, 122, 129, 134, 137, 152, 155, 159, 161, 163, 164, 165, 196
Méan Charles, burgemeester te Luik, 108
Medici Alexander da, Leo XI, paus, 48
Medici Maria de, koningin van Frankrijk, 82
Melacus, aanvoerder bij de Franse cavalerie, 279
Mensaga, aanvoerder bij de Spaanse ruiterij, 197, 198, 212
Menten Arnold, strafuitvoerder tegen de ketters, 18
Menten, inwoner van Sint-Truiden, 148
Menten, commandant van de kruisboogschutters, 290
Merode graaf de, commandant van de citadel te Hoei, 190
Mettekoven Egidius, kanunnik van O.-L.-Vrouw, 46
Mettekoven, hoeve te Melveren, 162
Mézière de, Spaans legeraanvoerder, 186
Meys Gertrude, moeder van abt Christoffel van Blocquerye, 6
Miché Jean, regent van het seminarie, 34
Michel van der Smissen, 60ste abt, 16, 140, 157, 159, 160, 161
Milinus Johannes, kardinaal, 59
Minderbroeders, 101, 116, 160
Mirbach van, heer van Stevoort, 220, 229
Moers Jan, bierbrouwer, 251
Moers Johanna-Catherina, dochter van de brouwer, 251
Mombeek Maria, echtgenote van Johannes van Blocquerye, 6, 156
Mombrisonus, onderbevelhebber bij de Franse cavalerie, 279
Monceau, intendant in het Franse leger, 311, 314
Montal de, bevelhebber bij het Franse leger, 167, 168, 175, 262, 263
Montclar, aanvoerder van de Franse cavalerie, 175, 201, 208
Monterey graaf de, gouverneur van België, 162, 164, 178, 179, 181, 184, 185, 187
Morren, verver, 309
Motmans Margriet, moeder van abt Van der Smissen, 140
Mottet, kanunnik van Sint-Lambertus, 192, 196
Mouton, Spaans verkenner, 198
Mulart, graaf, 96, 100
Muno Nicolas, deken van Saint Pierre, 67
Muschatellus Johannes, bisschop van Kelmytia, raadsman van de keizer, 120

N

Nassau Lodewijk, broer van Willem de Zwijger, 13, 14, 15
Nassau Maurits, prins van, 43
Nassau Walrad, graaf van, prefect te Hasselt, 216, 219, 220, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 235, 237, 238, 240, 241, 242, 243, 246, 247, 248, 250, 251, 253, 256, 259, 260, 261, 264
Nassau Willem van, de Zwijger, prins van Oranje, 13, 14, 15, 16, 18, zie Willem
Nassau Willem III van Oranje-Nassau, stadhouder en later koning van Engeland, zie Oranje
Natalis, abt van Saint Laurent, 20
Neri H. Philippus, 90
Neven Chrétien, pastoor te Kerkom, 141
Nigrel, aanvoerder van de Spaans-Duitse troepen te Hoei, 199

O

Octavius, zie Frangipani, 47
Oostenrijk, huis van, 196, 268
Oranje Willem III van, prins van Oranje, stadhouder van Holland, wordt koning van Engeland, 79, 87, 166, 167, 174, 179, 180, 185, 187, 189, 199, 209, 210, 211, 212, 217, 232, 233, 235, 238, 240, 242, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 257, 258, 260, 262, 263, 264, 265, 272, 273, 274, 302
Oudaert, wisselagent, 258
Ouwerx, prefect van de versterking te Zoutleeuw, 198, 295
Ouwerx, hoeve Ouwerx te Straten, 160, 179, 202
Oyembrugghe Hyeronimus, drost van Montenaken, 69

P

Paix Christoffe de, burgemeester te Sint-Truiden, 277, 278, 301
Palavicino, kardinaal, 37, 47, 53
Pamphili, kardinaal, 53
Pano, waarschijnlijk stadssecretaris, 110
Parma Margaretha van, landvoogdes, 12
Parma hertog, Alexander Farnese, gouverneur van de Nederlanden, 23, 35, 37
Pas de, vleugeladjudant van Luxemburg, 200
Pasecho, prefect te Zoutleeuw, 198
Paulus V, Camillus Borghese, paus, 48, 52, 66, 73
Payeroles de, afgevaardigde van de Franse koning te Luik, 277
Pereyns Johannes, ontvanger van belastingen, 53
Petreanus, deken te Luik, 226
Petrus van Alcantara H., 154, 160
Peyus, aanvoerder in het Duitse leger, 128
Philippus Neri H., 90
Philips IV, koning van Spanje, 131
Piepelaerts, secretaris van de luitenant van het federale hof, 151
Piloes, gehangene, 120
Pitteurs Balthasar, beheerder van het vrijhuis van de abdij, 291, 292, 293, 301
Pius V, paus, 19
Plitterdorf, baron, gezel van de kardinaal van Bouillon, 195
Poitiers Denis de, baron van Fenffe, 84
Poitiers Guillaume de, proost van Sint-Lambertus, 19
Princen, schout van de abt, 86, 87
Proveners Arnold, burgemeester te Sint-Truiden, 294
Proveners Gerard, bierbrouwer, 78
Pulinx Etienne, abt te Johannisberg, later te Iburg, 76
Putzeys Frans, ontvanger van belastingen, 267

Putzeys Johannes, burgemeester te Sint-Truiden, 51
Putzeys, lector theologie, 255

R

Rafous, onderbevelhebber bij de Hollandse infanterie, 235
Raudière de la, Frans intendant te Charleroi, 272
Rave Herman, abt van Saint Jacques, 8, 20
Ravenelle, commandant onder Condé, 125
Reinaerts, herrieschopper, 152
Renaerts, kuiper, 108, 109
Rheti Johannes-Baptista, rechtsgeleerde, 87, 102, 147, 148, 152, 153
Rhijngrave Charles-Florent, aanvoerder van de Hollandse infanterie, 134, 214, 215, 229, 233, 243, 244, 251, 256, 262
Richard, aanvoerder bij de ruiterij van het Hollandse leger, 229, 230, 231, 232
Rijcoms Pieter, pastoor van Sint-Marten, 163
Rivière Hendrik, heer van Heers, 72, 123
Robert van Bergen, bisschop te Luik, 7
Robijns Lambert, schout, 142, 143, 144
Roche Gaspard de la, raadsman van de prinsbisschop, 65, 68
Roches des, kapitein van de dragonders, 202
Rochus H., 154
Roses, veldmaarschalk in het Franse leger, 314
Rossius Etienne, burgemeester te Luik, 143
Rouckaut Johannes, kanunnik te Sint-Truiden, 45
Roye Hendrik van de, arts te Sint-Truiden, 18
Rubben Leonard, abt te Abdinckhof Paderborn, 55
Rudolf II, keizer, 44, 45
Ruelle, burgemeester te Luik, 81, 86

S

San Felice, nuntius, 131
Sarens George, 54ste abt, 7, 21, 28
Salis graaf de, kolonel in het Franse leger, 200
Schaloen Libert, abt te Vlierbeek, 31
Schenk Hendrik van Schenk van Nideggen, baron, commandeur van de Duitse Orde te Bernissem, 135, 254, 255, 256, 257, 258, 259
Schomberg de, maarschalk, 262, 263
Schoonvliet Maximiliaan, heer van Kermt, 163, 166
Schroets, kolonel in het Duitse leger, 124
Schroots Michel, monnik, 218, 309
Schroten, inwoner van Sint-Truiden, 155
Schwarzemberg Ernest, baron, heer van Hoepertingen, 39, 121, 122
Scribs Pieter, abt te Vlierbeek, 83, 84
Selles, hertog van, bevelvoerder bij de ruiterij van de Lüneburgers, 285
Sem, inwoner van Bergen op Zoom, 258
Seraing de, heer van Hollogne, 123
Sigismund, keizer, 50
Simons Jan, burgemeester te Sint-Truiden, 226, 316
Simons Mathieu, vermoorde, 88
Sinon, Griek die de Trojanen misleidde, 201
Sint-Truidenaren, enkele belangrijke gebeurtenissen:
abbatiaat van Christoffel van Blocquerye:
1559 bekrachtiging van zijn benoeming, 8
1562 aanleg van het Speelhof, 9, 10
1564 eerste ketters in de stad, 10
1565 Geuzen vergaderen in de abdij, 12
1568 troepen van Oranje plunderen de abdij en nemen de abt gevankelijk mee, 13-16

1586 Christoffel overlijdt, 28
abbatiaat van Leonard Betten:
1586 tot abt verkozen nadat hij reeds coadjutor was sedert 1585, zijn verkiezing wordt te Luik betwist, 32
1589 oprichting van het seminarie, 34
1600 Betten moet zich weren tegen pogingen om de abdij in te lijven bij de mensa van de bisschop; de moeilijkheden met Luik duren voort, 40 e.v.
1607 Betten overlijdt, 55
abbatiaat van Remi Watzon:
1607 Watzon, die reeds coadjutor was, wordt abt, 57, hij gaat te Rome de onafhankelijkheid van de abdij ten overstaan van de bisschop bepleiten, 59-60
1612 Watzon overlijdt
abbatiaat van Hubert Germeys:
1612 Vrancken wordt tot abt verkozen, maar aanvaardt niet, dan wordt Germeys verkozen, 63, ook hij ondervindt moeilijkheden vanwege Luik, 64
1614 Paulus V bevestigt de exemptie, 66, de capucijnen vragen toestemming om zich te Sint-Truiden te vestigen, eerste steenlegging van hun kerk, 72
1637 bouw van een klooster voor de Grauwzusters, 81
1638 Germeys overlijdt, 82
abbatiaat van Hubertus van Suetendael:
1638 zijn verkiezing, 83
1639 prinsbisschop en kanunniken zoeken toevlucht te Sint-Truiden, 84
1644 bedevaarten te Kortenbos, een kerk wordt er gebouwd, 95
1646 twisten tussen de abt en de stadsmagistraten omtrent de rechtspraak, het bijeenroepen van de ambachten, het geven van het wachtwoord aan de nachtwacht, de verkoop van gemene weiden, de afvoer van het water van de Cicindria, de jacht, 102-139
1653 gevechten met Lotharingisch krijgsvolk, 126-128
1663 de abt overlijdt, 138, 139
abbatiaat van Michel van der Smissen:
1663 zijn verkiezing, 140
1665 ruzie met Luik aangaande de rechtspraak te Borlo en te Muizen, 141-145
1668 de toren van de O.-L.-Vrouwekerk stort in, 147
1668 rellen eindigen met de moord op schout Van den Kreeft, 148-154 en 157-158
1669 pestepidemie, 154
1673 de oorlog tegen Lodewijk XIV wordt in onze gewesten uitgevochten; beurtelings doen Fransen, Duitsers, Spanjaarden, Hollanders en Lotharingers hun rekwisities
1675 Lodewijk verblijft te Straten; stadspoorten en wallen worden ondermijnd en opgeblazen, 202-209
1675 de Hollanders eisen van de clerus een forse bijdrage
1676 Foullon onderhandelt voor de abdij te Hasselt en te Luik met de clerus; de abt en prior worden aangehouden; Foullon onderhandelt voort tot hijzelf wordt aangehouden; samen worden ze overgebracht naar Bergen op Zoom, waar ze tot 9 juni worden vastgehouden ondanks vele bemiddelingspogingen van hooggeplaatste personen (onder anderen van de keizer); ze worden slechts na betaling van losgeld vrijgelaten, 218-258, de afpersingen blijven voortduren, zelfs nadat te Nijmegen een vredesverdrag werd gesloten in 1678
1679 felle brand teistert de werkplaatsen van de abdij, 312, de abt overlijdt op 17 februari, 313
abbatiaat van Servais Foullon:
1679 op 19 februari verkozen, overlijdt Foullon reeds op 22 september, 314-317
Sixtus V, paus, 32
Snievaerts Koenraad, verver, 300
Souches de, commandant in het keizerlijke leger, 184, 185, 186, 188
Souvre, aanvoerder van het regiment van Navarra, 309, 310, 311, 314, 315

Spaar, bevelhebber in het Duitse leger, 120
Spaen, kolonel in het Duitse leger, 273
Speculo Martin a, burgemeester te Sint-Truiden, 191, 218, 254, 309, 315
Speculo Mathias a, burgemeester te Sint-Truiden, 150
Spina Hendrik, proost van de abdij, 9
Spinola Ambrosio, aanvoerder van keizerlijke troepen in Spaanse dienst, 39, 66, 72, 73, 74
Spork Jean, graaf, aanvoerder in het keizerlijke leger, 187, 188, 189, 190
Sprimont, deken van Saint Paul, 225, 253
Staremberg, graaf, afgezant van de keizer, 129
Stas Jean, stadssecretaris, 168, 266, 276, 277, 289, 309, 310
Stas, burgemeester, 316
Steck, stadsontvanger, 309, 310
Steyn, baron, 221, 222, 223
Stockis Leonard, deken van Saint Paul, 95
Stouppe, prefect te Sint-Truiden, 206
Strada Faminiano, jezuïet, Romeins geschiedschrijver, 165
Straven, boer te Muizen, 144
Strecheus Stephanus, bisschop te Saint Denis, 75
Stupis, aanvoerder Zwitserse huurlingen, 202
Suetendael Hubertus van, 59ste abt, zie Hubertus II, 42, 62, 72, 79, 80, 81, 84, 91, 92, 97, 105, 117, 120, 123, 133, 134, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 158
Surius, geschiedschrijver, 22
Swennen Remigius, monnik, 133
Sylvius George, hulpbisschop, 21
Sylvius Henri, wijbisschop, 84

T

Theodardus H., bisschop van Maastricht, 133
Thiel graaf van, bevelvoerder te Hasselt, 254
Thomas van Namen, capucijner lekebroeder, 221
Thou Jacques de, baron van Meslay, ambassadeur van Lodewijk XIV bij de Staten-Generaal van Holland, 134
Thurin George, theoloog, 39
Tornaco de, schout van de bisschop te Sint-Truiden, 191, 267, 272, 282, 286, 292, 296, 298, 299, 301, 303, 306, 316
Trouillet, garnizoensoverste, 39
Trudo H., passim, zowel als heilige beschermer, als voor de abdij van Trudo of de stad van Trudo
Turenne, Frans legeraanvoerder, 210

U

Urbanus VIII, paus, 84

V

Vaes André, schepen te Vliermaal, 104
Vaes André-Jean, schout van de abt, 309, 315
Vaes Gilles, burgemeester te Sint-Truiden, 119
Vaes Willem, burgemeester te Sint-Truiden, 277, 292
Vaes, onderbevelhebber van Lamboy, 137
Vaes, afgevaardigde voor Spanje op de onderhandelingen te Marchienne, 249
Vallengin de, baron, aanvoerder van een Haspengouws leger, 123
Vandermaesen Christiaan, inwoner te Sint-Truiden, 120
Vanderveken, 233
Van der Smissen Michel, 60ste abt, 16, 140, 157, 159, 160, 161, voorts passim, 140-313, waar hij meestal als de abt of als onze abt wordt vermeld
Vanderstegen, ontvanger van de abdij in Holland, 233, 249, 255, 256
Vanhove, 234

Vanhove, minderbroeder te Bergen op Zoom, 258
Vasnars Laurent, beeldstormer, 17
Vaudemont, prins, aanvoerder in het Spaanse leger, 305, 306, 307, 308, 310
Velascus Lodewijk, commissaris in het Spaanse leger, 74
Velpen Jan van, burgemeester te Sint-Truiden, 86
Veris Johannes, kanunnik van Sainte Croix, 314
Vesterman van Enkhuizen, luitenant bij de Hollandse infanterie, 236
Veulemans Gillis, schepen te Sint-Truiden, burgemeester, 115, 119
Veulemans Renier, schepen te Sint-Truiden, 149
Veulemans jr, inwoner te Sint-Truiden, 157
Vierset baron van, bevelvoerder van Sint-Walburgis te Luik, 196
Villa-Hermosa, hertog, Spaans generaal, 213, 230, 246, 262, 299, 305
Villa Nova Thomas van, H. aartsbisschop van Valencia, 134
Villers, Jean de Montigny heer van Villers, Geus, 12
Vits, aanvoerder van een Kroatisch huurlingenleger, 295
Vorssen Adam van, luitenant van de abt, burgemeester, 18, 85, 97, 98, 103, 110, 111, 115
Vorssen Jan van, burgemeester te Sint-Truiden, 51
Vossius Willem, moordenaar, 87
Vrancken Frans, monnik die zijn verkiezing tot abt niet aanvaardt, 20, 54, 63
Vrancken Rutger, verkozen abt die moest plaats ruimen voor Sarens, 9
Vreven, burgemeester te Zoutleeuw, 245
Vucht Hendrik van, deken van O.-L.-Vrouw, 293
Vucht Pieter van, kanunnik te Sint-Truiden, 45
Vuskens Arnold, burgemeester te Hasselt, 159

W

Wachtendonk Arnold van, kanselier van de prinsbisschop, 47
Waldeck, graaf, veldmaarschalk in het Hollandse leger, 213, 214, 251, 256, 261, 264
Walscharts Johan, pastoor van het H. Graf, 46
Warfusée, graaf van, 81
Warniers, markies, aanvoerder in het Spaanse leger, 174, 175
Wasserwas Bernardijn, monnik, 60
Watzon Remi, 57ste abt, 39, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 66, 83, 139
Wedel, aanvoerder van Duitse troepen, 284
Weert Jan van, aanvoerder van Duits-Lotharingische troepen, 80, 81
Weibnom, eigenlijk Theodoor Metzger, aanvoerder van de Hollandse ruiterij, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 226, 227, 229, 230, 233, 235, 238, 265, 267, 271, 284, 285, 286, 287, 289, 297, 298, 299, 302, 303, 305
Wenceslas, keizer, 50
Weseren van, inwoner te Sint-Truiden, 109
Wesius, kapelaan te Herkenrode, 231
Wespin Petrus, abt van Saint Jean te Florennes, 20
Wickman, onderbevelhebber in het Hollandse leger, 237
Wijngaerde Winand, kanunnik van Sint-Lambertus, 68
Wijshoefs Lucas, monnik, 31, 55, 115, 117
Wijshoefs Mathieu, monnik, 31
Willem van Brussel, 53ste abt, 28, 44
Willem van Oranje-Nassau, 13, 14, 15, 16, 18
Winde Jan van, burgemeester te Sint-Truiden, 155, 161, 179, 288
Winde van, apotheker, 124
Witten Johannes, kanselier van de bisschop, 19
Wolff, onderbevelhebber in het Hollandse leger, 231

Wuesten Jan, ketter, 17

Y

York hertog van, de latere Jacobus II, 250

Z

Zebouts Leonard, deken van O.-L.-Vrouw, 15
Zweden, 122, 302, 307

MAASLANDSE MONOGRAFIEËN

1 Dr. M.G. Spiertz, *Maastricht in het vierde kwart van de achttiende eeuw* *
2 Dr. Remigius Dieteren O.F.M., *Grondbeleid en volkshuisvesting in de Mijnstreek* *
3 Dr. J.M. Gijsen, *Nikolaus Heyendal (2 delen)*
4 Drs. J.F.R. Philips, Drs. J.C.G.M. Jansen, Drs. Th.J.A.H. Claessens, *Geschiedenis van de landbouw in Limburg 1750-1914* *
5 Dr. P.Th. van Beuningen, *Wilhelmus Lindanus als inquisiteur en bisschop* *
6 Dr. E. Roebroeck, *Het land van Montfort* *
7 J. Koreman, *De stadsrekening van Maastricht over het jaar 1399-1400* *
8 Dr. J.M. Gijsen, *Joannes Augustinus Paredis (1759-1886), bisschop van Roermond en het Limburg van zijn tijd*
9 Dr. Jean Baerten, *Het graafschap Loon (11e-14e eeuw)*
10 A.H. Paape, *Donkere jaren* *
11 Dr. Mr. H.H.E. Wouters, *Grensland en bruggehoofd* *
12 Dr. C. van den Berg, *H.B.J. van Rijn, burgemeester van Venlo, pionier der milieuhygiëne* *
13 Dr. J. Grauwels, *Dagboek van gebeurtenissen opgetekend door Christiaan Munters (1529-1545)*
14 Dr. P.L. Nève, *Het rijkskamergerecht en de Nederlanden*
15 Prof. Dr. W. Jappe Alberts, *Geschiedenis van de beide Limburgen, Deel I*
16 Dr. L. Peters, *Geschichte des Geschlechtes von Schaesberg* *
17 Prof. Dr. W. Jappe Alberts, *Geschiedenis van de beide Limburgen, Deel II*
18 Ir. C.E.P.M. Raedts m.i., *De opkomst, de ontwikkeling en de neergang van de steenkolenmijnbouw in Limburg*
19 Dr. S.Y.A. Vellenga, *Katholiek Zuid-Limburg en het fascisme*
20 Dr. W. Krings, *Wertung und Umwertung von Allmenden im Rhein-Maas-Gebiet vom Spätmittelalter bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts*
21 Dr. P.J.H. Ubachs, *Twee heren, twee confessies. De verhouding van Staat en Kerk te Maastricht, 1632-1673*
22 Jaak Brepoels, *Het Lager Onderwijs in de provincie Limburg (1815-1830)*
23 Harry Schillings, *Toneel en Theater in Limburg in de 19e en 20e eeuw*
24 Prof. Dr. W. Jappe Alberts, *Van heerlijkheid tot landsheerlijkheid* *
25 Ph. Vander Maelen, *Dictionnaire géografique du Limbourg*
26 Dr. J.P. Gribling, *Willem Hubert Nolens 1860-1931*
27 Dr. J.A.K. Haas, *De Verdeling van de Landen van Overmaas 1644-1662*
28 Prof. Dr. W. Jappe Alberts, *Overzicht van de geschiedenis van de Nederrijnse Territoria tussen Maas en Rijn, ± 800-1288*
29 Henry Baillien, *Tongeren van Romeinse Civitas tot Middeleeuwse Stad*
30 Dr. J.C.G.M. Jansen, *Landbouw en economische golfbeweging in Zuid-Limburg 1250-1800*
31 M.P. Gutmann, *War and rural life in the early modern Low Countries*
32 Dr. Rudolf Philips, *Gezondheidszorg in Limburg*
33 Dr. A.Fl. Gehlen, *Het notariaat in het tweeherig Maastricht*
34 P.J.H. Baghus, *De slag om de Roerdriehoek* *
35 Dr. Ton Meijknecht, *Bartholomeus van Maastricht († 1446), Monnik en Conciliarist*
36 Prof. Dr. W. Jappe Alberts, *Overzicht van de geschiedenis van de Nederrijnse Territoria tussen Maas en Rijn, Deel II, 1288-± 1500*
37 François Vanduffel, *Industrialisatie en verandering: Lommel tussen 1890 en 1914*
38 Drs. A.P.M. Cammaert, *Tussen twee vuren*
39 Drs. J.M.B. Tagage, *De Ordinarius van de collegiale Onze Lieve Vrouwekerk te Maastricht*
40 Dr. G.H.A. Venner, *De Meinweg*
41 Dr. C.A.A. Linssen, *Historische opstellen over Lotharingen en Maastricht in de Middeleeuwen*
42 Dr. L.H.M. Kreukels, *Mijnarbeid: volgzaamheid en strijdbaarheid*
43 Dr. E. Lavigne, *Kroniek van de abdij van Sint-Truiden, deel 1: 628-1138*
44 Dr. J.L.H. Hartmann, *De reconstructie van een middeleeuws landschap*
45 Dr. Th.L.M. Engelen, *Fertiliteit, Arbeid, Mentaliteit*
46 Dr. E. Lavigne, *Kroniek van de abdij van Sint-Truiden, deel 2: 1138-1558*
47 *Eenheid en Scheiding van de beide Limburgen.* Verslagbundel van het op 26 mei 1989 te Alden Biesen gehouden congres bij gelegenheid van de herdenking 150 jaar beide Limburgen.
48 Dr. J.G.C. Venner, *Beeldenstorm in Hasselt, 1567.*
49 Mark Hanson, *Van Frans naar Nederlands*
50 Dr. Hans van Dijk, *Panorama van drie eeuwen muziek in Limburg*
51 Dr. P.J.M. Teeuwen, *Uit aarde geschapen*
52 Prof. Dr. J.C.G.M. Jansen en Drs. W.J.M.J. Rutten, *Geschiedenis van de landbouw in Limburg in de twintigste eeuw*
53 Dr. E. Lavigne, *Kroniek van de abdij van Sint-Truiden, deel 3: 1558-1679*

* Deze titels zijn uitverkocht